פרשת **דברים-חזון** תשפ"ב לפ"ק | גליון תתת"ס שנה כ"ה

קול התאחדותינו

יו"ל ע"י התאחדות האברכים דחסידי סאטמאר

בנשיאות כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

בני ברק יצ"ו

איכה ישבה בדד

שני נערים התהלכו בדרך, כשעל צעדיהם נראה שאין רגליהם מכוונות אל מקום מסויים, אלא הלוך ילכו לאן שרגליהם יובילם ודמעתם על לחיים בבכי תמרורים מאין הפוגות ואין מנחם להם.

האחד קרהו אסון, כאשר אביו ואמו מתו עליו בפתע פתאום, רח"ל, בחלותם מחלה שאין לה תרופה, עמד הנער בצער ובדאבון ולנוכח פניהם הביט נר נשמתם הולך ודועך ואין לאל ידו להושיע, בראשונה נלקח ממנו אמו בחטף, וצערו של אבא גבר במות אשתו, ולא עברה שעה שלימה עד שגם הוא שבק חיים לכל חי, עולמו של הנער חרב עליו בראותו כי נשאר לבדו כי אביו ואמו עזבוהו לאנחות, ויישא קולו בקינה ויללה.

השני גם עליו עבר את כום התרעלה, כשביום בהיר אחד נכנם מחנה של צבא גדול בעיר מולדתו ושללו את כל הבא לידם, ואת האנשים לקחו בשבי לעבודת כפיה, והוא נמלט אז מן המקום וזה שנים רבות אשר נודד מעיר לעיר ודיוקנם של הוריו עומדת לנגד עיניו ומייחלות למצוא אהוביו אשר נפשו קשורה בנפשם, ובעברו על כל כפר הולך מבית לבית אולי בו ימצא את מבוקשו, כי לפי השמועות שהגיעו לאזניו, אביו ואמו עודם בחיים, ועל כן אינו נותן מנוחה לרגליו ונשבע בחייו כי לא יתן תנומה עד אשר ימצאם.

זה הראשון שקרהו אסון ואביו ואמו הלכו לעולמם, גדול כים שברו ואבדה ממנו תקוה, ובכיו הוא בכי של יאוש לאשר שבכייתו מוסב על צער ואבדון ומיילל על העבר שהיה ואיננו, ואם כן ימים ימימה יבכה עד אשר ייבוש מעיין דמעותיו ומעט מעט ישתכח אבלו מלבו, ויתחיל לערוך את חייו מחדש.

אך מאידך השני על אף שגם הוא בדד ישב מבלי מכיר, מ"מ תקותו קרובה שביום מן הימים ימצא את שאהבה נפשו, בידעו כי מתהלכים הם בין החיים, ואם כן בכייתו הוא בכי של תקוה וגעגועים לאביו ואינו מקונן על העבר כי אם בוכה יום יום ומתחנן על נפשו המתיירת שישוב אל חיק מולידיו, גם אם שנים יעברו עליו ובהכרח יצטרך להתחיל את חייו מחדש בכל זאת לעולם לא תהיה קץ ותכלית לבכייתו עדי ימצא גואליו ויתחדשו כנשר נעוריו.

הנה כי כן אבלם של בני ישראל על הורבן בית המקדש אינו מוסב על העבר בלבד, כי אם כך לא הי' נתמשך האבלות ימים ושנים רבים, וביום מן הימים היה נשכח מלוח לבם, אלא עיניהם תרים ומבקשים איה מקום כבודו, וכפי ששנור בפי העולם סיפור על נפוליאון קיסר אשר עבר באחד ממסעותיו הרבים ליד בית כנסת בפאריז בליל תשעה באב ומבית הכנסת וראה איך שהיהודים יושבים ומקוננים על הורבן ביהמ"ק, ושאל לפשר הדבר, אמרו לו כי היהודים בוכים על ביתם שחרב לפני שנים רבות, הקיסר עמד נדהם ולא האמין למראה עיניו, ואז נענה ואמר בהתפעלות: "עם שמקונן זה רבות בשנים על בית מקדשם שנחרב בוודאי יש לו תקוה, ובלי שום ספק יבוא יום שיזכו לבנות ביתם כבתחילה".

תוכן העניינים

לקח טוב ..... א
דבש תמרים - לקיטת תמרים ..... ב
קדוש' אלקר בו' ..... ג
בשפתי צדיקים - לשון חכמים ..... ד
פרפראות לחכמה - דורש טוב ..... ה
פינת קדרת ..... ו
חוקים להזהרתם ..... ז
פשיב כהלכה ..... ח
לשכת הסת"ם ..... ט
תערוכת לפני שולח"ן ..... י
לוח ההילולא ..... יא
דבר בעתו ..... יב
נועם שבת ..... יג
פשולחן מלכים ..... יד

אגרת פרק ג'

להכנסת מודעות, מזל טוב, הנצחת שם, לע"נ, אפשר לפנות:
להר"ר **אלטער אשר אנטשיל אילאוויטש** הי"ו
052-7648437

כל הזכויות שמורות ©

ב' עצות כלליות איך לבא אל אמיתת עבודתך ה' שמירת שבת והתכללות בכלל ישראל

אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל. יש לבאר שנרמז בכאן עצה לעם ה' איך יתנהגו לבא אל אמיתת עבודת השם ב"ה, כי הטעם למה שאנו אומרים קודם כל עבודתינו ותפילתינו 'לשם יחוד קו' בשם כל ישראל', והכוונה היות ש'אין צדיק בארץ (אשר יעשה טוב ולא יחטא'). ואם כן האיך יכול לעשות איזה דבר קדושה באברינו, כיון שנעשה בהם איזה עבירה חלילה ונפגם אותו האבר, ואיך יכול להשרות עליו קדושת העובדא ההיא. **"אך שהתיקון לזה הוא במה שכולל עצמו עם כללות ישראל,** כי יש עולם הנקרא 'כל ישראל' והעולם ההוא שלם בלי פגם וכו' וזה עצה אחת".

ועוד יש עצה, היות ששורש כל החטאים הם באים מכח עין הדעת שנתקללה האדמה בל"ט קללות, ומהם באה הזוהמא לאדם, **אבל כשאדם שומר שבת כהלכתו בל"ש מלאכות מתקן הל"ט קללות** (ראה תיקו"ז פה. וסידורו של שבת ח"ב דרוש ז' פ"א מאמר יג יד) **ואז יפרדו ממנו כל הקליפות"** וכו'.

שתי עצות הללו רמז להם כאן משה רבינו ע"ה לישראל עם קודש: **"אלה הדברים"** רמז לשמירת שבת קודש, וכמו שדרשו בגמרא (שבת ע.) אלה הדברים אלו שלשים ותשע מלאכות שנאמרו למשה בסיני" [ופירש"י: דברים משמע תרי, ה' לרבות חד, הרי שלשה; אלה בגימטריא ל"ו, הרי ל"ט]: והעצה האחרת היא: **"אשר דבר משה אל כל ישראל"** ליחד ולקשר עצמו בכללות ישראל, כאמור.

נועם אלימלך

ביטול הדינים על ידי הכנעה וענוה

אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל בעבר הירדן במדבר וגו'. נראה שמשה רבע"ה דבר אל כל ישראל ולימדם שעל ידי מידת הענוה אפשר לבטל הדינים, רח"ל. וזהו: **"בעבר הירדן"** אם תרצו להעביר ולהוריד הדינים הירודין אזי: במדבר שימו עצמכם כמדבר הזה, דהיינו להיות בענוה גדולה, וכענין שמצינו בר' עקיבא (יבמות קכא.) שנשברה ספינתו בים וכשניצול ועלה ליבשה אמר ש"**על כל גל וגל שבא עלי נענעתי לו ראשי" להורות נתן על הכנעה שהיתה לו וממילא נתבטלו הדינים.**

דעת משה

מוסר ותוכחה המתקבל

הבו לכם אנשים חכמים ונבונים וגו', כשהוכיחם בדברי מוסר סיפר מעלתם **'הבו לכם אנשים חכמים ונבונים'** על דרך הפסוק (משלי ט, ח) **'אל תוכח ליץ פן ישנאך, הוכח לחכם ויאהבך'.** הענין, כשאתה רוצה להוכיח את אחד, אל תאמר לו כך וכך אתה גרוע, כי אז ישנאך ולא ישמע לדבריך. וזהו שכתוב: אל תוכח ליץ שלא תוכח אותו בדרך זלזול לומר: ליץ אתה, רק אדרבא, תאמר לו: חכם אתה, ואם כן חרפה היא לאיש כמוך לעשות כה וכה. זהו: **'הוכח לחכם'** כלומר, תעשנו לך לחכם, אז: **'יאהבך'** וישמע לקול דבריך ויקבל מוסר".

של"ה הק'

שכר מצוה בעוה"ז, על הרצון והשמחה בעשייתה

בחפטרה, אם תאבו ושמעתם טוב הארץ תאכלו, צריך להבין בפל הלשון: תאבו ושמעתם. ונראה, כי באמת "שכר מצוה בהאי עלמא ליכא" אבל איתא במדרשים, **שעל שמחת המצוה, שאינה שוה בכל בני אדם כי האחד מקיים ועושה את המצוה בשמחה יותר מהשני על זה ישולם שכר בעולם הזה, והן הן פירות המצוה** (עי' ס' ערכי הכינויים לר' משה זכות ז"ל ערך שמחה ד"ה עשר תעשר) **וזהו שאמר: "אם תאבו ושמעתם",** כי יש ששומע ומקיים המצוה שלא מרצונו הטוב, ולכן אמר: **אם תאבו שתהיו תאבים, מתאוים ומשתוקקים לה ושמעתם או אז: "טוב הארץ תאכלו", כי תקבלו שכר גם בזה העולם על הרצון והחפץ הטוב.**

כתב סופר

הש"י יבקש אותנו לקבצנו אליו ויאמר 'אַיֶּכָּה' זה נפעל ע"י שאנו נבקש ונחפש אותו בגלותינו

במדרש, ג' נתנבאו באיכה, משה ישעיה וירמיה. הנה אמרו חז"ל שרמז השי"ת לאדם הראשון את חורבן ביהמ"ק שמתחילין (פרקי מגילת איכה) באותיות 'אַיֶּכָּה', וז"ש לו ית': 'אַיֶּכָּה', כמ"ש (בראשיה ג, ט): "ויקרא ה' אלקים אל האדם ויאמר לו אַיֶּכָּה", נמצא שפירוש תיבת 'אֵיכָה' הוא מלשון 'אַיֶּכָּה' שכביכול ית' שואל עלינו איה ואיפוא אנו, עד ימצא אותנו כו'. **וזה נפעל ע"י שאנו מבקשים אותו בגלות ואנו שואלין איה מקום כבודו להעריצו, ולעתיד ימצא אותנו, ואנו נמצא אותו ית', שנאמר** (ישעי' כה, ט) **'הנה אלקינו זה קוינו לו וגו'.**

זרע קודש

תורה

הוכיחם על עוונותיהם טרם לימדם משנה התורה, כי צריך להרהר בתשובה קודם הלימוד

או יאמר אלה הדברים אשר דיבר משה אל כל ישראל בעבר הירדן במדבר בערבה וגו' אחד עשר יום מחורב דרך הר שעיר עד קדש ברנע וגו' הואיל משה באר את התורה הזאת. פירש רש"י ז"ל לפי שהן דברי תוכחה ומנה כאן כל המקומות שהכעיסו וכו'. אחד עשר יום מחורב פירש רש"י שגם זה מן התוכחה אמר להם ראו מה גרמתם וכו'. בעבר הירדן הואיל משה באר את התורה הזאת פירש רש"י בשבעים לשון פרשה להם. ראוי להבין הלא בכל הסדרא עוד לא ביאר את התורה כלל רק פרשה זו עד פרשת ואתחנן כולה תוכחות ומוסרים עד התחלת עשרת הדברות, ומן הראוי היה שיכתוב מקרא זה בפרשת ואתחנן קודם עשרת הדברות שנאמר שם (דברים ד, מד מז) וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל וגו' בעבר הירדן בגיא וגו' שם היה לו לכתוב הואיל משה באר את התורה הזאת ששם נאמרה פרשת עשרת הדברות ופרשת שמע ושארי המצוות שהם מקור לכל התורה.

והנראה לי כי הנה **מצאנו בספרי קודש וכן שמעתי מרבותי הקדושים נשמתם עדן שהעיקר מעיקרי העבודה הוא להרהר בתשובה קודם ישיבתו ללמוד תורה או קודם עשייתו מעשה המצוות, ואדמו"ר הרב בוצינא קדישא רבן של כל בני הגולה מו"ה יעקב יצחק** מק"ק **לובלין זצוק"ל** אמר שאם האדם אינו עושה תשובה קודם לימוד התורה עליו נאמר (תהלים נ, טז) ולרשע אמר אלהים מה לך לספר חוקי וגו', מה שאין כן באם מהרהר בתשובה קודם הלימוד אזי נקרא צדיק כמו שאמרו חז"ל בקידושין (מט ע"ב) המקדש את האשה על מנת שאני צדיק אף על פי שהוא רשע גמור מקודשת שמא הרהר בתשובה ועל כן רשאי אחר כך ללמוד התורה הקדושה.

וזה נרמז כאן שלכך הקדים להם משה דברי התוכחות ומנה כאן את כל המקומות שהכעיסו לפני המקום לפי שהיה רוצה לבאר להם את התורה, על כן רמז להם כללות כל העבירות שעשו עד אותו היום כדי שיהרהרו תשובה על כולם קודם שישמעו דברי התורה. וזה ביאור הכתובים **'אלה הדברים וגו' בעבר הירדן וגו' בין פארן וגו'** שכל זה הוכיחם וכל כך מפני אשר **'הואיל משה באר את התורה הזאת'** על כן הוכיחם תחילה כדי שיעשו תשובה על כל עוונותיהם קודם שילמדו ממנו ביאור התורה.

מאור ושמש

יסוד גדול לתורה ועבודה, לדעת שדרך הפשט כולל בתוכה כל הענינים הנשגבים ויחודים העליונים, ואינם ב' ענינים נפרדים ח"ו

בעבר הירדן וגו' באר את התורה הזאת לאמר. גם ירמוז על מה שאמרו חז"ל (שבת ס"ג.) **אין מקרא יוצא מידי פשוטו.** והענין הוא כי הן נודע (זוה"ק חלק ב', קנ"ד.) אשר **התורה כולה שמותיו של הקב"ה היא וכולה רזין דרזין סתרי תורה.** ופן הנה כאשר יבין האדם מסודות התורה אשר בה, יבז בעיניו לשלוח יד בפשט התורה לקיימם על פשוטתן. כיון שלדעתו הוא מרמז על דברים אחרים לגמרי ומה לו בהפשט. **על כן יסוד מוסד הניחו חז"ל ואמרו 'אין מקרא יוצא מידי פשוטו'. אף על פי שכל הכוונות והסודות ודברי חכמה ומוסר רמוזין בה, מכל מקום אינה יוצאה התורה מפשטותה מלקיימה כאשר ניתנה בפשוטי התורה.**

והאמת הנה כבר ביארנו היטב במקום אחר שכל סודות התורה והתפילה והכוונות ורזין דאורייתא הנמצא בהן. כולם רמוזים בהפשט, והכוונה והפשט אחד ממש הם. כי הלא הפשט הוא הנקרא לבושי התורה והתפילה. ומכלל שכל הסודות והרזין נתעטפו בלבושין ההם, והפשט הוא המלביש אותן. רק שהפשט הוא בגשמיות הארץ הלזו. והכוונה הוא בחיות הרוחניות השורה ונתלבש בדבר הלז ובשורש הדבר הזה למעלה בשמי השמים. ואם עיני שכל לך תבין שהכל אחד הוא כו' (עיי"ש עוד). **"על כן לא יהרוס אדם בלבבו את דברי הפשט ביודעו רמיזותיו בכוונה, כי כל הכוונות מתלבשים בהפשט".** ולזה בבירור אמרו אין מקרא יוצא מידי פשוטו. כי בהפשט הנעשה לשמו יתברך בו נרמז כל הכוונה. ומי כאלהינו חכם יודע פשר דבר במה שהלביש את סתריו בפשט הזה, הלא ממנו מוצא דבר.

ולזה אמר **הואיל משה באר את התורה הזאת לאמר**. כלומר שנאמר את דברי התורה הזאת **ולא יקל בעינינו פשוטי התורה ח"ו לבטל דבר אחד בשביל שנדמה לנו שהתורה מכוון לדבר אחר. ח"ו ח"ו לעשות כן. כי אין באלהינו מבין מביט לסוף דבר בקדמותו, והוא הציב וירה אבן פנתו לא יפול דבר ארצה**. (וזה היה טעות אלישע בן אבויה אחר שהשכיל בדברים עליונים ונבזה בעיניו לעשות פשוטי הדברים, אחר שהבין בשורש חיות הרוחניות, ונדמה לו שרק יכוון בהרוחניות, בלתי יעשה כפשוטו ומשם יצא לתרבות רעה כנודע).

באר מים חיים

עיקר התשובה ע"י עסק התוה"ק

בעבר הירדן בארץ מואב הואיל משה באר את התורה הזאת לאמר. עפ"י מה שכתבו בעלי תיקוני תשובה להשב, **דמי שרגיל ללמוד דף א' ילמוד ב' דפין שעיקר התשובה היא התורה**, וז"ש **'בעבר'** מי שעובר על ציווי ה', **'הירדן'** שיורד דינים עליו, ירדן אותיות ירד–דן, **'בארץ מואב'** כשבא לרצות לאביו שבשמים, **'הואיל משה באר'** מבאר תשובתו, **'את התורה הזאת לאמר'** שילמוד תוה"ק.

אמת ליעקב

(להרה"ק בעל מלא הרועים וקהלת יעקב ז"ל)

תפילה

מלחמת היצר יהיה ע"ד זלזול ומיאום פיתוייו מכל וכל, ועיקר היגיעה ישים בדברו לפני המקום שיהיה בחיכה ודביקות ושמחה

ה' אלהינו דיבר אלינו בחורב לאמר, פירוש מהמכוון מהדבר שדיבר אלינו בחורב שלמדו וקיבלו משם התורה כולו, היה המכוון ממנו וזה 'לאמר', **'רב לכם שבת בהר הזה', פירוש שאל תאמרו על כל דבר מניעה שהוא הר ואל תיגעו ותעבדו עליו בעבודה גדולה, אלא שתשחקו עליו וידמה בעיניכם כתבן וקש ושער.** רק על מה תיגעו את עצמכם אלא על זה **'פנו וסעו לכם ובואו הר האמורי',** פירוש האמורי הוא מלשון אמירה וגם לשון חיבה (מלשון את ה' האמרת היום), פירוש שעל זה **'הר'** שהוא הר גדול **'האמורי' שתוכלו לאמר אמירה לפני ה', שיהיה בלשון חיבה ובדביקות ושמחה, אל זה ההר 'פנו וסעו לכם' על זה צריך ליגע את עצמו בעבודה גדולה לבוא לזה באמת ובתמים** ודו"ק.

מאור ושמש

יאמין שהנסיונות הם לטובתינו, ונוכל לנצחם, ואפי' בדברים הקשים מאד הדרך הוא ע"י שיתפלל על כל יום בייחוד שנזכה לנצחו

לא תגורו מפני איש וגו'. ר"ל בל תאספו דברים להתרעם על השי"ת מפני שיש לכם טענה שאתם אנשים והיצה"ר הוא מלאך ואיך אנו יכולים לנצחו, ולמה הביא הקב"ה עלינו את זאת, (והיינו **'לא תגורו'** מן היצה"ר, **'מפני איש'** מפני שאתם איש ואיהו אשא) לזה אמר **'כי המשפט לאלהים הוא'**, ר"ל **כי הקב"ה בעצמו הוא הביא עליכם יסורים הללו ואין הקב"ה בא בטרוניא ח"ו עם בריותיו ובוודאי נתן לכל אחד יצה"ר כזה שיוכל לנצחו**, וכמאמר הגמרא 'כל הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו', ובוודאי ייסרכם הקב"ה לטובה כמאמר הכתוב 'את אשר יאהב ה' יוכיח', **'והדבר אשר יקשה מכם'** ר"ל אך אם תפלו ח"ו בידו באיזה דבר אשר יקשה מכם לנצחו בזה, אזי **'תקרבון אלי'** ר"ל תקריבו עצמכם לה' [בל"א **'ער זאלל זיך מקריב זיין צוא השי"ת'**] ותתפללו לפניו בלב שלם ואז **'ושמעתיו' שמוע אשמע צעקתכם ואצילכם מיד האויב הרע הזה.**

[ובענין התפילה להנצל מהיצה"ר, ראה מש"כ בספה"ק תפארת שלמה על שבת חזון. מה שמובא בגמ' (גיטין נו.) שר' צדוק התענה ארבעים שנה שלא יחרב בית המקדש. ושקשה, הא לכאו' לא הועיל כלום, כי לבסוף בעוה"ר נחרב. **אך כוונתו היה בכל יום ויום שרק היום לא יחרב, ובכל יום התענה על יומו שלא יחרב היום.** וכן מצינו בפירוש במדרש איכה אצל ר' אלעזר המודעי שהתפלל כל יום על יומו לשלום. **ויש ללמוד מזה דרך לעבדות השי"ת, שבכל יום תמיד יתפלל האדם להינצל היום מיצה"ר, ולמחר על יום מחר, כי אם יתפלל פעם אחת אי אפשר רק לעשות משפט ה' דבר יום ביומו** כנ"ל].

אמת ליעקב (בלעגדוב)

ע"י התפילה בכונה בתשובה והכנעה נעשה כתר לחי עולמים

ראה נתתי בידך את סיחון מלך חשבון האמורי. 'סיחון' הוא מלשון שיח ותפלה, אשר ע"ז **'מלך', היינו שע"י התפילה נעשה כתר למלך מלכי המלכים,** וזה הוא ע"ז **'חשבון האמורי'** שמחשב הכוונה של כל אמירה ומכוון בתפלתו. גם ירמוז **'חשבון'** שעושה חשבון הנפש בשעה שעורך תחינתו לפניו ית', **'ואת ארצו'** פי' שמגיע לבחי' הכנעה שהוא כארץ.

אילנא דחיי

דבש תמרים

פנינים יקרים, מאגר חפרוה שרים, רעוזינו הקדושים עצי התמרים

הי אלקיכם יוסף עליכם ככם אלף פעמים. ופירש"י זו משלי אבל השי"ת יברך אתכם כאשר דבר לכם, וחנ"ל ע"פ מה שראיתי כתוב בדור מקבלי התורה היה כל אחד מהם שקול כאלף איש של עכשיו שנאמר דבר צוה לאלף דור, והנה ידוע דמשה רבינו היה שקול כנגד כולם, והנה אז בערבות מואב כבר תמו אותו הדור, והיה דור אחר בניהם של מקבלי התורה, נמצא משה היה שקול אלף פעמים כאותו הדור, על כן אמר יוסף עליכם ככם דייקא אלף פעמים, ואמר זו משלי דייקא שזה יש לו, ואיני יכול ליתן יותר ממה שיש לי.

(ישמח משה)

☆

אלה הדברים אשר דבר משה וגו' בעבר הירדן וגו' הואיל משה באר את התורה הזאת לאמר. ויתבאר כי כבר נודע מה שכתבו המפרשים כי הרוצה להוכיח חבירו יבאר איזה פסוק וילבש בתוך הדברים דברי מוסר, על דרך שנותנים לתינוק סמי רפואות, אם יתנו לו חסם לבד לא יקח בלתי אם מעורב חסם ההוא בתוך צפיחות בדבש, על ידי זה יאכל גם הסמי רפואה, וזהו הרמז בדברי הכתוב אלה הדברים אשר דיבר משה לכל ישראל, וכיון שרצה משה שיכנסו הדברי כיבושין באזני בנ"י, על כן הואיל משה לבאר את התורה הזאת היינו לפרש התורה, כדי לאמר הוא אמירה של מוסר, כי ע"ז יכנסו באזניהם גם המוסר וישובו מדרכם הרעה.

(ויטב לב)

☆

אלה הדברים אשר דבר משה וגו'. ובמדרש זש"ה מוכיח אדם אחרי זה משה וכו'. ויש לבאר דהנה איתא בגמי כשאדם בצער שכינה מה אומרת קלני מראשי, כי השי"ת מקור הטוב רוצה להטיב לכל עמו ישראל שלא יחסר להם שום דבר, ואם אדם עובר עבירה חיו ומלך במשפט יעמיד ארץ, לא די שציער וחבל בעצמו נוסף לזה שגם השכינה כביכול שרויה בצער, וזהו כוונת המדרש מוכיח אדם אחרי"י, שמשה הוכיח את בנ"י לאמר שלא בשבילם לבד אלא רק אחרי"י בשביל השי"ת ג"כ שלא יגרמו במעשיהם לענוש אותם, אשר ע"ז יגיע הצער גם להשי"ת.

(קדושת יו"ט)

☆

אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל. ויובן לפי דברי הרח"ק מראפשיץ זי"ע שאין שום קטרוג חטא יכול לבוא לפני כסא הכבוד

לקיטת תמרים

אמרות וסיפורים, מלוקט מספרים, על רבות"ה"ק עצי התמרים

בו בעת שמוכיח לישראל מכוין לעורר רחמים עליהם

אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל בעבר הירדן במדבר בערבה מול סוף בין בארן ובין תבל ולבן וחצרה ודי זהב. מכ"ק רבינו הגה"ק אבדפ"ה סאטמאר (שליט"א) [זללה"ה]: מדרש פליאה "הרוצה לידע שפנחס הוא אלי', יראה מאלה הדברים". ונל"פ בהקדם דברי אא"ז בייטב לב ע"ד המדרש "אלה הדברים, זה שאמר הכתוב מוכיח אדם אחרי זה משה, שהוכיח את ישראל אחר הקב"ה, והקב"ה אחר ישראל", דלכאורה האיך הוכיח משה את ישראל והזכיר עונותיהן בעמדו לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה אשר רוצה רק בטובתן של ישראל, ואין זה לפניו נחת רוח, ונראה שמשה רבינו ע"ה הוכיח את ישראל בדברי תורה ומוסר, עכ"ז הי' נטמן בתוך דבריו לעורר רחמים וחסדים לפני המקום ב"ה על ישראל עם קדושו, וז"פ שהוכיח את ישראל אחר הקב"ה, אבל בתוך דבריו הי' נטמן גם להוכיח הקב"ה אחר ישראל לעורר עליהם רחמים וחסדים, עיין במאור ושמש שפי' גם כן אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל כו', דמלת 'אל' הוא כמו 'בשביל', כי הדברי תוכחה הי' בשביל ישראל לטובתן, שהי' נטמן בהם לעורר רחמים וחסדים.

והנה בקדושת לוי עה"פ בקנאו את קנאתי ונו', ויכפר על בני ישראל, שכתב כי לפנחס הי' ב' מדות, שאף שקנא קנאת ה' צבאות מכל מקום עורר רחמים על בני ישראל. ולזה אפ"ל ד'פנחס זה אליהו, כמש"פ התרגום יונתן עה"פ הנני נותן לו את בריתי שלום, 'ואעבדנו מלאך קיימא דיהא מבשר גאולתא', כיון שהראה כאן שיש לו הב' מדות הנ"ל, וגם לעתיד יהי' צריכין ב' מדות הנ"ל, ב' פעולות הפכיים לעורר רחמים וחסדים על ישראל אף שלא יהיו ראויים ח"ו, וגם לעורר דינים קשים על שונאי ישראל, לזה יהי' לעתיד הוא המבשר גאולת ישראל, ונכון המדרש **הרוצה לידע שפנחס הוא אלי' יראה מאלה הדברים כו', כי אם תרצה לידע ולהבין מדוע צריך אלי' המבשר גאולת ישראל להיות דייקא פנחס, תראה מאלה הדברים כו' שנעשה שם ב' בחינות ב' הפכיים בנושא אחד, זהו ממש טעמא דפנחס זה אליהו כי בחי' הנ"ל צריך להיות גם למבשר גאולת ישראל, ואת מצינו בפנחס, ונכון.**

יהחון 'לקט ששנ"ה' (שנה ח', סימן ע"ג)

מחמת קדושתו, ואמר בשם הספרי מוסר שבמקום שמכריזין החטא טובלין אותו העולם כמה וכמה טבילות, ולכן בודאי לא יכנס החטא לפניו יתי"ש רק שורש קדושה הנמצא בעבירה כגון שעי"ז יכול לעשות תשובה וגדולים בעלי תשובה, ולכן נכנס הקטרוג פלוני עשה דבר שיש בו תיקון תשובה כך וכך ע"כ, ובזה א"ש שבפסוק ראשון אלה הדברים שנאמרה בבחיי זה הדבר ושכינה מדברת מתוך גרונו, ע"כ לא הזכיר החטאים בפירוש מלפניו יתי והזכירן רק ברמז, ורמז רק שורש הקדושה אשר בעבירה כי עשו תשובה על כל החטאים האלו, וכמ"ש בתרגום יונתן ודי זהב וכו' וכפר לון על עגל דהבא.

(דברי יואל)

☆

ה' אלקי אבותיכם יוסף עליכם ככם אלף פעמים ויברך אתכם כאשר דבר לכם. פירש"י אמרו לו משה אתה נותן קצבה לברכתינו וכו' אמר להם זו משלי היא אבל הוא יברך אתכם כאשר דבר לכם, ויבואר לפי מ"ש המפרשים כי בשעה שאדם מברך לחבירו יש לחשוש מפני המקטריגים שיעכבו שפע הברכה, אך כתבו כי חשש זה אינו רק בברכת בשר ודם, אבל בברכה הבא מאת הקב"ה אין לחוש כי בכל מקום שהשכינה מצויה אין שטן ואין פגע רע ע"י"ש, אולם מצינו עצה טובה להנצל מידי המזיקין אף בברכה הבא מבשר ודם, והוא מ"ש חז"ל כל מילי דצייר וחתים וכייל ומני לית לן רשותא למישקל מיניה, היינו כל דבר שהוא מדוד ומנוי וכל דבר שהוא קשור וחתום אין להם למזיקין רשות לשלוט על זה, וזהו הביאור דבניי שאלו למשה למה נתן קצבה לברכתו והרי מפי הקב"ה נתברכו בלי גבול וקצבה, אמר להם זו משלי ובברכת בשר ודם יש חשש מן המקטריגים שיעכבו שפע הברכה, ומן ההכרח לתת מספר וקצבה לברכתו שיהיי דבר המדוד והמנוי, אבל הקב"ה בעצמו אין שטן ואין פגע רע, וע"כ יכולה הברכה שתבא בלי מספר ובלי קצבה.

(ברך משה)

אחרי הכותו את סיחון וגו' הואיל משה באר את התורה הזאת לאמר. ונראה בהקדם מ"ש ביטב פנים לפרש דברי המדרש אמרה שבת לכולם נתת בן זוג ולי לא נתת בן זוג, אמר הקב"ה כנסת ישראל יהיה בן זוגך, דהנה כל העולמות תלוים ועומדים במעשה התחתונים ואחז"ל גדולים מעשה צדיקים יותר ממעשה שמים וארץ, והנה כל המועדים תלוים בבית דין והם מעשה צדיקים, אבל שבת קדושה וקיימא ולא תלוי במעשה צדיקים, וז"ש לכולם נתת בן זוג מושפע מהצדיקים, ולי לא נתת בן זוג שאיני מושפע מהצדיקים אך קדושה וקיימא מאליה, ועי"ז השיב לה השי"ת כנסת ישראל יהיה בן זוגך, ע"ד דאיתא בשו"ע אם רוב הקהל קבלו עליהם שבת המיעוט נמשכים אחריהם בע"כ, ואז הם מקדשים שבת בתוספת שלהם והם משפיעים קדושת שבת מבעוד יום, ונמצא גם שבת הוא מעשה צדיקים ע"כ, והנה הא דמוסיפין מן הקודש על החול דרשינן מקרא זכור את יום השבת לקדשו, ומבואר במכילתא זכרהו בכניסתו וביציאתו להוסיף מן החול על הקודש, ובמרכבת המשנה פי' דדרשינן א"ת לרבות מדכתיב זכור א"ת יום השבת לקדשו, לרבות דמוסיפין מן החול על הקודש, והנה מבואר במדרש כי בעת שעמדה השמש בגבעון ליהושע אמר יהושע שירה לפניו, וכיון שהסכים הי' ע"י ועמד השמש מלומר שירתו מפני שירת יהושע נראה כי גדולים מעשה צדיקים יותר ממעשה שמים וארץ, והנה אחז"ל כשם שעמדה חמה ליהושע כך עמדה לו חמה למשה, ובודאי הוכרח אז משה לומר שירה תחת החמה כנ"ל, ובזה יתבאר הכתוב אחרי הכותו את מלכי סיחון ועוג, אשר אז אמר משה רבינו לשמש דום ונדחה שירת השמש מפני שירת משה מטעם דגדולים מעשה צדיקים יותר ממעשה שמים וארץ, הרי שצריכין להוסיף מחול על הקודש, וזה נלמד ממה שדרשינן האתין, הואיל משה באר א"ת התורה הזאת, שדרש האתין ולמד ענין תוספת שבת וגדולים מעשה צדיקים יותר ממעשה שמים וארץ.

(כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א)

זכור ה' לבני אדום את יום ירושלים

אל תתגרו בם כי לא אתן לכם מארצם עד מדרך כף רגל כי ירשה לעשו נתתי את הר שעיר. אמרו ישראל, רבון העולמים, לא תשכח עירה שעשו בביתך, שנא' זכור ה' לבני אדום את יום ירושלם האומרי' ערו ערו עד היסוד בה (תהלים קלו ז), אמר להם הקב"ה, חייכם, איני שוכח כל מה שעשו בביתי. (דברים רבה)

מר זקיני אבי אבא הגאון הקדוש המפורסם איש מופת מו"ה אלעזר ניסן זצ"ל אבדק"ק סיגוט ואח"כ בדראהביטש, כאשר למד בילדותו בבי דרדקי חומש ותהלים, דקדק בלימודו בפסוק "זכור ה' לבני אדום את יום ירושלים וגו', שתיבת "יום" מיותר לכאורה, ופי' על פי שנאמר וישלח ישראל למלך אדום אעברה נא בארצך, וכתיב וימאן אדום נתן את ישראל עבור בגבולו, ויט ישראל מעליו, ואם כן **אם הי' מניח אדום לעבור ישראל דרך ארצם הי' ממהרים לבוא לארץ ישראל, ולא הי' באים לכל הדברים אשר הי' ע"י עיכובם בדבר,** וע"י עכבו הדרך יותר, וזש"ה זכור ה' וכו' את יום ירושלים, אותו יום שעכבו ישראל על ידם, כן פי' בעודו יניק.

ושמעתי מפיו הקדוש שאמר שהי' לו שמחה עצומה אשר אין להעריך גודל שמחתו שזכה לחדש דברי תורה, וכן הביא מר אביו ז"ל בספרו "תפלה למשה" על תהלים (קמ"ט אות ב') בזה הלשון **"הנה אמר בני היניק כ' אלעזר ניסן שיחי' כו'".**

תהלה למשה (דף ד' ע"ב)

פנינים מתורתן של מרן רבי"ק בעל דברי יואל זי"ע
מספר "קדושת יואל" אשר על מכבש הדפוס

נמסר לנו בתשו"ח ע"י מערכת "ליקוטי אורה"

הבו לכם אנשים חכמים ונבונים וידועים לשבטיכם, ואשימם בראשיכם (ד, יג). פירש"י ושמשים ברשותיכם, רשעים ומכופדים עליכם שתהיו נוהגין בהם כבוד וירלה. וכתב עוד, ושמ"ס ברשותיכם מסר יו"ד, למד ששמותיהם של ישראל מלויות ברשעי דייניהם, שהיה להם למחות ולכוון מותם לדרך הישרה. ויש לדקדק להלן מפה רציו ליבר כאן על כל ישראל ועל כל הדיינים בלבד וכמו שאמר הבו לכם' וגו', ואם כן לפי פירוש השני היה לו לומר ושמם 'ברשותיכם', דהייט ששמותיהם של ישראל תלויות ברשותיכם של הדיינים, אלא עכשיו שאמר ושמם 'ברשותיכם' בלשון נוכח, משמע לתדרבה השם תלויה ברשעי עצמם ולא ברשעי הדיינים.

אבן יש לומר דהנה מצינו שני חופנים בענין כבוד המנהיגים והרשעים, האחד הוא מה שאמר הכתוב ושמים ברשותיכם, ופירש"י שתהיו נוהגין בהם כבוד וירלה, והיינו במנהיגים שהעמידו מותם מן השמים וכמשה רציו שמדריכים את העם בדרך הישרה, ומותה תורה לנהוג בהם כבוד. והשני הוא על דרך לשיטת בגמרא (כתובות קה:) האי גורדא מרגיז דמרממין ליה בני מתא לאו משום דמעלי טפי אלא משום דלא מוכח להו במילי דשמיא. ומנהיגים כאלו שאינם מוכיחים את העם אין צורך לנווע שינהגו בהם כבוד, דבלאו הכי מוהבים מותם ונוהגין בהם כבוד.

ובזה יש לומר דמה שפירש"י מתחלה ושמים ברשותיכם, שתהיו נוהגין בהם כבוד וירלה, קאי על המנהיגים שמוכיחים את העם כדת של תורה, שעליהם הוצרך הכתוב לנווע שינהגו בהם כבוד וירלה, אבל מה שפירש גמר הכי 'ושמם' ברשותיכם, רמז שמותיהם של ישראל תלויות ברשעי דייניהם, רמז זה כי לפעמים יש מנהיגים שהעם מכבדים מותם אף מבלי שיהו מותם על כך, אלא לפי שאינם מוכיחים להם דברי תוכחה מוהבים מותם ומכבדים מותם מאליהם. וזה שרמז 'ושמם', כלומר שרק מפני שמשמת העם שלהם היא, והיינו לפי שאינם מוכיחים נכם לכוון מתכם לדרך הישרה, לפיכך הם עומדים 'ברשותיכם' שמתם מכבדים מותם ונוהגין בהם כבוד.

(ס"ג נח תשכ"ב)

ותקרבון אלי כולכם, ותאמרו נשלחה אנשים לפנינו ויחפרו לנו את הארץ וגו' (ד כב). מימה במדרש (ילקוט שלח רמז תשמב) למרו ישראל, מפה רציו נשלחה מנשים לפנינו, ימר להם למה, ימרו לו שכבר הבטיחנו הקב"ה ואמר לנו שתנו ונכנסים לארץ כנען ויורשין כל טוב שנאמר (דברים ו, יא) 'ובתים מלאים כל טוב', והרי שמעו שתנו ונכנסים והם עושין בהן בתי מטמוניות, אם מטמינים הן את ממונם ואנו ונכנסין ולא נמלא כלום נמלא דברו של הקב"ה בטל, אלא ילכו מרגלים לפנינו, 'ויחפרו' לנו, ילכו ויעמדו על מה שחפרו בארץ, כיון שנשמע כן נלכד בידן, שנאמר (פסוק כג) 'וייטב בעיני הדבר'.

ולכאורה יש להקשות מדוע נלכד משה בידי בני ישראל ועתה לבקשתם לשלוח מרגלים, ולי משום הא שיתקיים דבר ה' שימלאו ישראל בארץ כנען בתים מלאים כל טוב ויחלכו שלל מויביהם, הלא מצינו במדרש (ויק"ר יז, ו) בענין נגעי בתים שהיתה בשורה טובה לישראל, דכשמעו כנענים שישראל באים עליהם, עמדו והטמינו ממונם בבתים ובשדות, מה הקב"ה עושה, מגרה נגעים בבתיהו והוא קומרו ומלא בו סימנין [פירש במתנות כהונה שורק]. הרי שהיה הקב"ה מגלה המטמוניות שהטמינו להם הכנענים על ידי נגעי בתים, ואם כן למה הוצרך משה לשלוח מרגלים בעבור זה.

אמנם יש לומר דהנה בטעם נגעי בתים מצינו בדברי חז"ל גם טעמים אחרים לפידך גיסך לתדרבה היו בסיבת החטאים, וכדאמרינן בגמרא (ערכין טו ע"ב) על שבעה דברים נגעים באין, על לשון הרע ועל שפיכות דמים וכו', והכי נמי מצינו במה לשיטת במדרש (ויק"ר יז, ד) אין בעל הרחמים מוגע בנפשות תחלה וכו' תחלה הן בתים בבתיהו וכו'. הרי לשתי

שיגוע נגעי נפש גם בסיבת החטאים. ואם כן היאך מצאר כנגע נראה לו בביתו הרי פחד ורעדה יאחזנו כי לא ידע מה זה ועל מה זה, שהרי עדיין לא נודע לו מציאו סיבה בחוץ הגרה הזאת, אם בעבור שחטא על הנפש, או בשורה טובה היא לו לגלות לו המטמון, ועד שלא יתגלה המטמון בהאי פחדא קא יתיב מדוע בא הנגע בביתו.

ולעניניכו, הנה אנכי בדרך נחני ה' שאני נמצא פה בתוך הגולה על אם הדרך לארץ הקודש, ואפשר לומר גם כן בענין הזה, דהנה יש מי שצריך לילך בגולה כדי לכפר את אשר חטא על הנפש דגלות מכפרת עון (ברכות ו ע"ב), ולעומת זה יש לפעמים מי שבשורה טובה היא לו ומה' מצעדי גבר כוננו שילך למקום אשר בו יתגלה לו מציאו מטמון, ואם כן כל זמן שלא יתגלה לי המטמון איני יודע למה זה אני בא לכאן, אם לכפרה או כדי לקבל מטמונים, ואף זה יתברר עכשיו, שאם יתנו ממון עבור המזקת הישיבה בעין יפה וברוח נדיבה אזי יובדר הדבר למפרע שבשבי בשביל המטמונים, וסימן יפה הוא, מה שאין כן אם לא יתנו, אזי נשמע כי עוונותי הנו את אלה, ובעבורם הוגרכתי לנדוד בחלה מסעי ולילך בגולה אחר גולה.

ובזה יובן מדוע נתגלה משה רבינו לשלוח מרגלים כדי שילכו וירגלו המטמוניות שחפרו להם הכנענים, ולא רצה לסמוך על מה שיבואו נגעים בבתיהם, שהרי לפי המבואר נמצא למה שהקב"ה שולח לאדם נגע בביתו אלא ודאי בה, כי עד שיתגלה סיבת הנגע למצוא המטמון הלא יטהר בחיים, ועל כן מאחר שהיה משה רבינו חס על ישראל שלא יטהרו לחיים, לפיכך הסכים לשלוח המרגלים כדי לרגות את המטמוניות שחפרו להם הכנענים, ושוב לא יהא צורך לגלות להם המטמוניות על ידי הנגעים, ועל ידי זה יעלו בני ישראל מדתגה ופמי נפש.

(דרשה במסיבה להחזקת ישיבת יטב לב בארה"ק א' שלח תשט"ו בעיר הבירה לאנדאן יצ"ו בדרכי לארה"ק)

ויקחו בידם מפרי הארץ, ויורידו אלינו וישיבו אותנו דבר ויאמרו טובה הארץ אשר ה' אלהינו נותן לנו (פ', כה). פירש"י מי הם שאמרו טובתה, יהושע וכלב. וכתב **הרמב"ן** ומי תמה לשם כן מה הטעה הזאת על ישראל שהוכיחם משה רבינו על שאמרו לקול המרגלים, והלא רצוי שיאמינו לעשרה יותר מן השנים, עיין שם לדרכו.

ונראה לע"ד על פי מה שכתב **החוב החיים הקדוש** (ר"פ שלח) לבאר ענין המרגלים, דלכאורה הלא היו יודיעים בחכמת הליכתם לרגל את הארץ והעיר שהפכו פתאום והוציאו דיבה על הארץ, ובידוע לכיון שכוונת בני ישראל המשלחים היתה לרעה, על ידי זה נפעל פועל הרע גם בשולחיהם המרגלים להיות שלוחו של אדם כמותו, וגולד בהם תכונה רעה מה שלא היתה בהם מקודם, ולזה יעצו להדיח, עכ"ל.

ונמצא לפי זה כי כל מה שאמרו חומן עשרה מרגלים היה נגמר מחמת רעת הציבור שבאו עליהם בתכונה רעה, ואם כן לא קשה עוד תמיהת הרמב"ן שהיה להם להאמין לעשרה יותר מן השנים, שהרי זה גופא שאמרו העשרה כן, היו הם החייבים בדבר שנתהפכה דעתם מחמת רעת הציבור שהיתה בתכונה רעה, ובכן אין לזכותם במה שהעשרה המרובין לא אמרו כן, כי מדרכה זה להם לחוד גדול, שעל ידם נתהפכה דעתם אף שהיו יחידים, ואם כן מדרכה היה להם לשמוע לקול השנים אף שמועטים הם, דמכל מקום כיון שהם עמדו בדעתם ולא נתהפכו מדעת הציבור הרי דעת שלהם דעה אמיתית.

ויותר מזה הוא בדורינו עכשיו בעוונותינו הרבים שבאים מבני הגולה וכל המפלגות והנגררים אחריהם בתכונתם הרעה והמרה רחמנא ליצלן על המנהיגים בתחבולות שונות ומשונות ובאמצעים שונים לעוור עיני העולם, ושוב טוענים שרצים עמהם, אבל הן המה שהולידו דיעות הללו בספקר המרובה, ואף העומדים בדעת שלימה ורואים האמת מפחדים לגלות את אשר בלבבם מאימתת הציבור המרובה, ומבהיל הרעיון, ופשיטא דלא מזלזלין בתר רובא בכגון כזה.

וכבר הבאתי **מהיעב"ץ זללה"ה** (ספר מגדל עוז בית מדות עליית הילאה גמרן כג) שאף אם רואים עצמם יחידים מכם, וכמו שכתב בלשונו ,אף אם אין אתם מתחזק עמך', אפילו הכי אין לפחוד ולנטות מן האמת, עיין שם דבריו. והרואה בעינא פקיחא יראה שעדיין יש תהלה להש"ת אלפים בישראל שמרגישים האמת, אך דעת רוב ההמון המועים ומתעים הן המה היו בעוכרינו, ונריכין לרחמי שמים, ונקוה להש"ת שאל יעזבינו ואל יטשינו.

(דרשה שב"ק דברים תשי"ט בירושלים עיה"ק)

סיפורי צדיקים, גביאור הפסוקים
המלאים זיו ונוגה מפיקים

אלה הדברים אשר דיבר משה

הגאון ר' לייב "מוכיח" הי' נוהג לדרוש ולהשמיע בכל יום ויום לפני הקהל דברי מוסר ותוכחה, פע"א אמר לו הרה"ק בעל "תולדות יעקב יוסף" הלא מצינו אצל משה רבינו שלא הוכיח את ישראל אלא סמוך למיתה, וא"כ למה זה אתה מוכיח את ישראל בכל יום, השיב לו ר' לייב, אמנם כן הוא, אלא ששנינו "שוב יום אחד לפני מיתתך" והיינו שישוב בכל יום כיון שאין האדם יודע מתי הוא היום האחרון שלו, ומה"ט גם אני צריך להוכיח סמוך למיתתי שהוא בכל עת כי לא ידע האדם את עתו.

וחצירות ודי זהב

חסיד אחד בא להרה"ק בעל תפארת שלמה מרדאמסק זצוק"ל ושפך לפניו את כל ליבו על מצבו הרע ושיש לו בת שהגיע לפרק בתולה נשאת וכסף מנלן לתת עבור הנדוניה ולכל דרכי הנישואין קרא הצדיק את הפתקה שנתן לו החסיד ובה כתוב שהוא "עני" וכו' קרא הצדיק ואמר האמנם עני הנך אם כן איפוא צא מביתי שהרי עני חשוב כמת ואני כהן ואסור לי להיות עמך בבית אחד יצא החסיד משם בפחי נפש ויהי כעבור כמה רגעים והצדיק קורא אותו בחזרה באמרו הלא זה בוודאי מת מצוה שכהן מותר להיטמא בו שוב שאל אותו הצדיק אתה דואג לנישואי הבת ולחם לפי הטף האם יש לך, השיב החסיד לחם לאכול יש לי מפרנסת זוגתי שמוכרת פירות וירקות והולכת "לחצרות" הפריצים והם מרחמים עליה וקונים אצלה ומזה היא מרויחה קצת ללחם צר ומים לחץ ותו לא השיב לו הצדיק הלא כתיב בפרשתן וחצירות ודי זהב שאם הולכת "בחצירות" האדונים יהיה די זהב לכל מאי דבעית ולצורכי הנישואין נסע החסיד לביתו בתקוה שיקוים ברכת רבו הק' שיהיה ודי זהב ויהי היום ואשתו באה הביתה והראתה לבעלה איזה חבילה שמצאה היום בחצר האדון על הארץ פתחו את החבילה ומצאו שם שלש מאות זהובים שהיה סכום חשוב בימים ההם והוציאו מזה מאה וחמישים זהובים לנדוניה ולהוצאת החתונה והשאר השקיע במסחר והצליח מאוד כל ימי חייו.

וטפכם אשר אמרתם לבז יהיה

פעם באה לפני הרה"ק ר' מאיר מפרעמישלאן זי"ע אשה אחת ששמה לאה בת זיסל, שלא הולידה בנים, ובקשה ממנו שתיפקד בזש"ק, פתח הרה"ק את החומש שהי' מונח על השולחן, וימצא כתוב "וטפכם אשר אמרתם לבז יהיה", אמר בכתוב זה מפורש שתיפקד בזש"ק, כי כן כתוב: וטפכם אשר אמרתם - אודות הבנים שבקשתם - לב"ז - ראשי תיבות ל'אה ב'ת ז'יסל - יהיה.

ובדבר הזה אינכם מאמינים

פעם בא חסיד אחד להרה"ק ר' יצחק מלאיעוו זי"ע בעת ממשלת הקומוניסטן, ובכה על שפיטרו אותו מעבודתו ואין לו פרנסה רק אם יעבוד גם בשב"ק, השיב לו הרה"ק: כתיב ובדבר הזה אינכם מאמינים בה' אלוקיכם, היינו שצריך שיהי' להאדם בטחון בה' שאין מעצור לה' להושיע לו הן בפרנסה זו הן בפרנסה אחרת, אבל אנשים שחושבים שאם לא יהיה לו עבודה מסויימת, אז לא יהי' לו פרנסה כלל, אין להם אמונה בה', וזהו ובדבר הזה, היינו שתולה הסיבה דווקא בדבר הזה, אינכם מאמינים בה' אלוקיכם.

שבת חזון

פעם אחת נתארח אצל הרה"ק ר' ברוך ממעזיבוז זי"ע בשבת חזון איש חשוב ונכבד שבא מארץ הקודש, וחשיבותו היה ניכר בפני הרבי ר' ברוך, כי היה מקרבו ביותר, ובליל שב"ק היה יושב בשולחן הרב, והנה זה האיש היה מן אותם המתאבלים שם תמיד על ציון וירושלים, אשר דרכם להיות תמיד ביגון ואנחה, וכאשר זמר הרב "כל מקדש" כדרכו בניגון הרגיל, וכשהגיע לאלו התיבות: "אוהבי ה' המחכים בבנין אריאל" הביט הרב על האורח, וראה אותו דואג ונאנח כדרכו בחול, שבק הרב את הניגון מהזמר וגער בו בגערה: "אוהבי ה' המחכים בבנין אריאל - ביום השבת קודש שישו ושמחו... ואח"כ חזר לזמר בניגון הרגיל.

לשון חכמים

לשון חכמים צדקו וישרים, ברוך צחות ומליצה נאמרים

רב לכם סוב את ההר הזה פנו לכם צפונה. עיין פירושו במדרש (דברים רבה א, ט). **וגם לי יש לרמוז על דרך צחות,** ששמעתי מי שהיה שש ושמח בשמחת תורה וסבב והקיף את התיבה כנהוג, וראה כי גם יצר הרע הולך וסובב אתו, אמר ליה ליצר הרע, לשמחה זו מה אתה עושה, השיב לו יצר הרע, הכי למדת דבר מבלעדי, הלא כל אשר אתה רואה בידך לי הוא, והכל היה מצדי מלא פניות וכדומה, על כן אני סובב כמוך. וזה שאמר 'רב לכם סוב' (התיבה), 'את ההר הזה' היינו עם יצר הרע הנקרא 'הר', על שם שנדמה לצדיקים כהר, כדאיתא בגמ' (סוכה נב) 'פנו לכם צפונה' ר"ל שתפנו מלבכם את יצר הרע הצפון בקרבכם, כדכתיב (יואל ב, כ) ואת הצפוני ארחיק מעליכם וגו'.

רב טוב

קהל
יטב לב
ד'סאטמאר
עתיקה ע"י רבינו הגה"ק
מוהרי"ט זצוקללה"ה
בני ברק
בנשיאות כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק שליט"א

ברך את בית אהר"ן

אַרשת שפתינו יערב, ברכת מזל טוב, מריחוק מקום ומקירוב לב, אל אד"ם היקר באנשים
דְואי גברא יקירא, רודף צדקה וחסד תדירא, נודע בפעליו הכבירים והברוכים לשם ולתפארת
רֹאש וראשון לכל דבר שבקדושה, תומך תורה במידה גדושה, חן וחכמה על פניו חופפת
נעֹרץ אהוב ומהולל בקרב קהילתינו, דואג תמיד למעינו, בלב ונפש ובמסירות רבה עד בלי די

האי ניהו ידידינו היקר והמהולל בשבח וברון, להגיד שבחו של אהר"ן,
עומד לימין כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א בכל עת ועונה, איש אמונים רב תבונה,

הרבני הנכבד והמפואר, מוכתר בכל תואר

מו"ה אהרן מתתי' דייטש הי"ו

מנכבדי קהילתינו הק' במאנסי יע"א

לרגל שמחת אירוסי נכדתו שתחי' למז"ט
אצל חתנו היקר והנעלה, מוכתר בכל מידה ומעלה
מוה"ר יואל גאלדבערגער הי"ו

יה"ר שיזכה לראות ולדוות ממנה ומכל יוצ"ח רב תענוג ונחת דקדושה,
במידה מרובה וגדושה, מתוך בריות גופא ונהודא נפישא,
אושר ועושר והרחבת הדעת, רב ברכות ושובע שמחות,
תמיד בכל עת, וכל טוב סלה.

החותמים למען שמו ברגשי תודה והערכה

יצחקאל רוטטער

בשם הנהלת המוסדות והקהילה
פה בני ברק יצ"ו

וחצירות ודי זהב. ופרש"י וחצירות במחלקותו של קרח ודי זהב הוכיחן על העגל שעשו בשביל רוב זהב שהיה להם וכו' והקש המפרשים אמאי הקדים המאוחר ואיחר המקודם שהרי מעשה העגל היה קודם מחלקותו של קורח. ויתבאר עפי"מ דאחז"ל לא היה ישראל ראוים למעשה העגל כי אם להוורות תשובה לרבים ובשל"ה הק' איתא שלבעלי מחלוקת לא מהני תשובה ומפ' בזה הפסו' חלק לבם עתה יאשמו דאין עתה לא תשובה ור"ל דאע"פ שעושים תשובה עכ"ז כאשר חלק לבם אין מועיל תשובה ואמרתי להרחיב הדברים ולבארן יפה עפימ"ש המפרשים הטעם דמועיל תשובה הלא מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול אך י"ל דישראל הם בנים למקום ואב שמחל על כבודו אין כבודו מחול [ומשו"ה לא מהני תשובה לאוה"ע שהמה כעבדים ולא מהני מחילה לגביהו] ובספר אמרות טהורות כתב דביזה שישראל נקראים בנים למקום זה דוקא כשיש אחדות ביניהם ואז כולנו בני איש אחד נחנו ובזה י"ל הפסוק בנים אתם לה' אלוקיכם ובתנאי שלא תתגודדו ודרשו חז"ל לא תעשו אגודות אגודות דאם תעשו אגודות שוב לא תהיו בנים למקום. וא"כ א"ש שמרע"ה לא היה יכול להוכיחם קודם על חטא העגל מפני שהיה כדי להורות תשובה לרבים ובאמת לא היה ישראל ראוים לחטא זה אבל ע"י מחלקותו של קורח שוב לא מועיל תשובה לבעלי מחלוקת ולכן נתעורר אז החטא העגל.

(פנינים יקרים)

☆

וחצירות ודי זהב. ופרש"י וחצירות במחלקותו של קרח ודי זהב הוכיחן על העגל שעשו בשביל רוב זהב שהיה להם וכו' והקשו המפרשים אמאי הקדים המאוחר ואיחר המקודם שהרי מעשה העגל היה קודם מחלקותו של קורח. וי"ל בדרך דרוש עפי"מ דאי' בגמ' (ע"ז ד:) שלא עשׂ ישראל את העגל אלא כדי ליתן פתחון פה לבעלי תשובה, ופרש"י שם שאם יאמר החוטא לא אשוב שלא יקבלני, אומרים לו צא ולמד ממעשה העגל שכפרו ונתקבלו בתשובה, והנה על הפסוק (בראשית ו ג) והיו ימיו מאה ועשרים שנה כתב רש"י וז"ל: "עד מאה ועשרים שנה אאריך להם אפי ואם לא ישובו אביא עליהם מבול, ואם תאמר משנולד יפת עד המבול אינו אלא מאה שנה, אין מוקדם ומאוחר בתורה, כבר היתה הגזירה גזורה עשרים שנה קודם שהוליד נח תולדות" ולפי"ז אם אנו סוברים אין מוקדם ומאוחר בתורה הרי אפשר ללמוד תשובה מדור המבול שהמתין להם הקב"ה מאה ועשרים שנה כדי שיחזרו בתשובה, ולא היו ישראל צריכים לעשות את העגל כדי לתת פתחון פה לבעלי תשובה. ומעתה י"ל דמשום כך הקדים המאוחר להוכיחם על מעשה קורח, ורק אח"כ על מעשה העגל כדי להורותם שאין מוקדם ומאוחר בתורה, כדי שלא יוכלו ישראל להשיב לו שעשו את העגל כדי לתת פתחון פה לבעלי תשובה ולכן יכול להוכיחם על מעשה העגל.

(דברי שלמה)

☆

במדרש פליאה הרוצה לידע שפנחס זה אליהו יראה מאלה הדברים והיא פלאי. והנל"פ עפי"מ שהקשה בילקוט ראובני (פר' פנחס) איך אליהו מעיד ברקיע על מעשה בני אדם, והלא הוא רק עד אחד, והתורה אמרה על פי שניים עדים יקום דבר, ותי' בס' שמנה לחמו עפ"י דברי הזוה"ק (פר' אחרי) שבשעה שהרג פנחס לזמרי פרחה נשמתו ונכנסו בו נשמות נדב ואביהוא, וכיון שפנחס זה אליהו א"כ הרי יש לו שתי נשמות של שני בני אדם, ומשום כך יכול הוא להעיד ונחשבה עדותו כעדותם של שניים. אכן תי' זה הוא רק להסוברים שאליהו הוא פנחס, אבל אם אליהו אינו פנחס שוב קשה כקושיא הנ"ל איך אליהו מעיד והלא אינו אלא עד אחד. והנה את הדין הזה שצריכים להיות שני עדים מקרא מפורש הוא בספר דברים "על פי שנים עדים יקום דבר", ובזה יובן דברי המדרש הרוצה לידע שפנחס זה אליהו יראה מאלה הדברים, דהיינו מפסוק שנאמר בספר דברים "על פי שנים עדים יקום דבר" וממילא קשה איך אליהו מעיד יחידי, אלא ע"כ צ"ל שאליהו הוא פנחס ולכן נחשב כשני עדים. (אשי ישראל)

דורש טוב

ה' אלקי אבותיכם יוסף עליכם ככם אלף פעמים, ויברך אתכם כאשר דיבר לכם. ופירש"י זו משלי הוא, אבל הוא יברך אתכם כאשר דבר לכם. וקשה, **א**. אמאי בירכם דייקא שיוסף עליהם במספר אלף פעמים. **ב**, מה נתכוין בתשובתו 'זו משלי' שנראה כדבר הנמסר מיד ליד כדבר שהיה ברשותו ומסרה להם.

וי"ל דהנה אמר לו השי"ת למשה רבינו ע"ה במעשה עגל '**ואעשה אותך לגוי גדול**', והיינו אם ח"ו יתקיים הגזירה על כלל ישראל, אמנם הא אמרו חז"ל [ברכות ז.] **כל דיבר שיצא מפי הקב"ה אפילו על תנאי אינו חוזר**, ועוד אמרו [סוטה יא.] **מידה טובה מרובה חמש מאות ממדה פורעניות**. וא"כ הגם שנתבטל הגזירה בתפילת משה רבינו ע"ה, יש לו בידו ברכת ה' על ריבוי בשיעור חמש מאות פעמים כמנין בני ישראל.

והנה שוב שנית אחר מעשה מרגלים ג"כ אמר לו הקב"ה '**ואעשה אותך לגוי גדול ועצום ממנו**', הרי הוא שנית כשיעור הבטחה ראשונה בחמש מאות פעמים כמספר בני ישראל, וכיון שדיבור של הקב"ה אפילו על תנאי אינו חוזר, ע"כ בהבטחה שניה היו חמש מאות פעמים נוספות חוץ מהבטחה הראשונה. **הרי שני פעמים חמש מאות שהם אלף, וברכה זו מסר משה רעיא מהימנא לישראל בעת עתה**, ולזה בירכם '**יוסף עליכם ככם אלף פעמים**' דייקא, ולזה גם נתכוין בתשובתו '**זו משלי**' **היינו שהם שלו ממש**, אבל 'הוא יברך אתכם כאשר דיבר לכם' ככוכבי השמים לרוב.

הפלאה (בהקדמה עמ"ס כתובות, וכ"ה בפנים יפות בפרשתן, ועי"ש פר' חוקת)

הוצאות הגליון
בשבוע זו

נתנדב ע"י הרבני הנגיד הנכבד רודצו"ח

מוה"ד **חיים לעווי** הי"ו

אב"י בעיה"ב וויען יע"א

לעילוי נשמת אביו

הרה"ח ר' **ניסן לעווי** ע"ה

בן הרה"ח ר' אפרים משה ע"ה

נלב"ע י"ב מנחם אב

ת. נ. צ. ב. ה.

צְפִיתָ לִישׁוּעָה?

מאת: הרב שלמה שבתי קעסטנבוים, חבר המערכת

בעמדינו בימים שבין ר"ח מנחם אב לתשעה באב יום חורבן בית מקדשינו ותפארתינו, וזה קרוב לאלפיים שנה אשר אנו עומדים ומצפים לישועת ה' כהרף עין לביאת הגואל ובנין בית המקדש, הזמן גרמא לבאר במאמרינו ענין מה שאמרו חכז"ל בגמ' מס' שבת (לא.): "בשעה שמכניסין אדם לדין אומרים לו נשאת ונתת לדין וכו' צפית לישועה".

ברש"י (שם) פי' צְפִיתָ לִישׁוּעָה 'לדברי הנביאים", ובחי' הר"ן (שם) מביא את דברי הרש"י ומוסיף: "ועוד צריך לבאר צפית לישועה 'בימיך', ולא אמר צפית שתבוא ישועה בכלל לישראל, דמי שאינו מאמין זה אפיקורס הוא, שהאפיקורסים אינן מאמינים שתבוא ישועה לעולם לישראל", עי"ש,

ועי' ב'סמ"ק' (מצוה א') שכתב: "שכשם שיש לנו להאמין שהוציאנו ממצרים דכתיב אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך וגו', וע"כ מאחר שהוא דיבור ראשון הכי קאמר, כשם שאני רוצה שתאמינו בי שאני הוצאתי אתכם, כך אני רוצה שתאמינו בי שאני ה' אלקיכם ואני עתיד לקבץ אתכם ולהושיעכם וכן יושיענו ברחמיו שנית כדכתיב ושב וקבצך מכל העמים וגו'", עי"ש. וב'הגהות' שם סיים "אם כן צפית לישועה מצוה כתיבה היא מאנכי ולכן שואלין עליה", ע"כ, ומבואר מזה דהשאלה הוא על כללות הישועה ולא כמבואר בדברי הר"ן.

אולם בדברי ה'זוהר' הק' (בראשית דף ד ע"א) מבואר: "מָאן מִנְּכוֹן דְּמְחַכָּאן בְּכָל יוֹמָא לְנָהוֹרָא דְנָהִיר בְּשַׁעֲתָא דְמַלְכָּא פָּקִיד (ויקהל קצ"ו ע"א) לְאַיְלְתָּא וְאִתְיַיקַר וְאִתְקְרֵי מַלְכָּא מִכָּל מַלְכִין דְּעָלְמָא. מָאן דְּלָא מְצַפֶּה דָא בְּכָל יוֹמָא בְּהַהוּא עָלְמָא, לֵית לֵיהּ חוּלָקָא הָכָא', וביאורו: "קול יוצא ממתיבתא דרקיע מי ממכם שמחכה **בכל יום ויום** וכו', ומאן דלא מצפה לזה בבל יום בהאי עלמא אין לו חלק לעולם הבא" עי"ש, הרי לנו מבואר דהציפוי הוא בכל יום שביום הזה יהי' הישועה, וע"ע להלן מש"כ בזה הרה"ק מקאמרנא.

ועל הפסוק בספר תהילים (ל, ו) "נפשי לה' משומרים לבוקר" פי' רש"י: "נפשי לה' משומרים לבוקר 'הריני מן המצפים לגאולה', שומרים לבקר 'מצפין וחוזרין ומצפין קץ אחר קץ' [שמעתי]", עי"ש, יוצא לנו מזה דענין הציפוי אינו באופן כללי, רק מצפה וחוזר ומצפה, וע"ע בכד הקמח ערך הגאולה, ודו"ק.

וב'ספר החיים' [לאחיו של המהר"ל] (חלק גאולה וישועה פ"ב) מבאר באופן נפלא את גדר של 'צפית לישועה', וז"ל: "הנה יש אנשים החרדים אל דבר ה' ומואסים בארץ העמים, אבל מ"מ לא ישמחו ג"כ כל כך על הזמן ההוא של ביאת הגואל להיות הזמן ההוא איום ונורא, ומי יכילנו מפני פחד השם יתברך על ידי חבלי המשיח, ואימת קול תרועת מלחמות שיתעוררו אז בעולם, וכל זה מפני מיעוט אמונה כי לא יאמינו כי גאולי ה' יהיו ניצולים מכל פחד וצרה, ועכשיו מיושב מה שאמרו רבותינו ז"ל כי בתחילת דינו של אדם שואלים אותו צפית לישועה. ויש לתמוה כי מי הוא זה שלא יצפה לישועת השי"ת, **ולפי מה שפירשתי**

אתי שפיר כי הזמן ההוא קשה על הבריות ומועטין הם מבני עלייה אשר מצפים עליו בלב שלם, ואע"ג שאנו מבקשים על גאולתינו ועל פדות נפשינו בכל תפילותינו, יש לחוש שתפילה זו אינה בלב שלם, ומה שמעיד על זה הוא שידוע שכל מי שיש לו שום צער או יגון בלבבו מתאונן ומתקונן ומספר ממנו תמיד" וכו', עי"ש.

ועי' מה שפירוש ב'בן יהוידע' במס' שבת (שם) על מה ששואלין צְפִיָּתָ לִישׁוּעָה? "כלומר, אם היית מאמין שבזכות עסק התורה תהיה הישועה". או יובן 'צפית' בעסקך בתורה לזמן 'הישועה' שהוא זמן הגאולה, שהאדם ישיג את את התורה בשלימות ויתקיים הבטחת (ירמיהו לא, לג) נָתַתִּי אֶת תּוֹרָתִי בְּקִרְבָּם וְעַל לִבָּם אֶכְתֲּבֶנָּה, וכן (ישעיהו יא, ט) מָלְאָה הָאָרֶץ דֵּעָה אֶת ה' כַּמַּיִם לַיָּם מְכַסִּים. או יובן צְפִיָּתָ לִישׁוּעָה? כלומר לישע לה' שתהיה הגאולה בזכות התורה, בעבור שלימות שמו יתברך שישתלם בו"ה" וכו', עי"ש.

ונוראים הם את דברי ה'יסוד ושורש העבודה' (שער ה' פ"ד) בתוך ביאורו על ברכת הט"ו שבשמו"ע 'כי לישועתך קוינו כל היום', וז"ל שם: "לכן יכוין מקירות לבו עד מאוד בזה"ל 'אני מחכה ומצפה בכל יום לשועת השינה הקדושה ותגאל אותנו ג"כ בביאת משיחך ותצמיח קרן דוד', ובודאי הבוחן לבות וכליות הוא רואה החכוי והקיווי של כל אדם באיזה תשוקה היא בלבו, **'לכן חכה לו בתשוקה גדולה ועצומה עד מאד בכדי שלא יבוש ולא יכלם ליום הדין כשישאלו אותו צפית לישועה'**, עי"ש.

ועי' בספה"ק 'היכל הברכה' (פרשת בראשית דף לז.) שהאריך בענין, וז"ל: "שכל האדם צריך לקיים צפית לישועה של מעלה, ולשון צפית לשון צופה נתתיך (יחזקאל ג, יז) **כמו שצופה ומביט ורואה בכל עת ורגע שלא יבא אויב ושונא, כך צריך איש ישראל לצפות בעיניו ובשכיות לבבו בכל זמן ועת אולי יבא באותו רגע מלך המשיח**, ובכל עת יהי' לבו הומה עליו וצופה לישועת ה' כי ישועת ה' בהרף עין, אולי הוא אותו רגע הרף עין של ישועת ישראל, לכן לא יהי' לו שום מחשבה של איחור הזמן חלילה ובכל רגע יצפה לישועת ה' אם יתמהמה חכה לו (סנהדרין צז:), ועל ידי צפיות וחכיות לישועת ה' בכל רגע בודאי תפעול למעלה הרבה, ועי"ז תזכה לעין לא ראתה אלוקים זולתיך יעשה למחכה לו (ישעיהו סד, ג) מחכין ומצפין בכל רגע, כי גם הקב"ה מלך עליון מצפה ומחכה אלא שמידת הדין מעכבת, **ובחכיותך ובצפיותך תמתיק מידת הדין ותקרב את הגאולה בוודאי**", עי"ש.

ובספה"ק 'תפארת שלמה' (פ' אחרי) ביאור ענין הצפי' וסגולתה, וז"ל: "יש להבין ענין הצפי' הזאת מה טיבה, אמנם הנה ענין הצפי' הזאת היא להיות האדם מצטער ומתפלל על גלות השכינה שכבודו ית"ש מחולל בין הרשעים וצריך לצפות לישועת ה' במהרה, וזהו צפית לישועה כמ"ש שברתי לישועתך ה', **וכאשר האדם כל ימיו במחשבה זו הנה עי"כ מעורר ענין הגאולה במהרה להיות כביכול צדיק ונושע והוא זוכה לראות בחייו בנחמת ציון העתידה**, כמ"ש שישו אתה משוש כל המתאבלים עלי', ר"ל כי זוכים מיד לשוש אתה בעוה"ז כל המתאבלים עלי', והנה **אם היו כל ישראל מצפים לישועה הזאת ושבים על עוונותם בכל לבבם ובכל נפשם אז היו מעוררים באמת קץ הגאולה מיד**", עי"ש.

ובאמת בענין זה ממש תלוי הגאולה העתידה כמבואר ב'ילקוט שמעוני' (איכה, רמז תתקצ"ז): "אמר יצחק אבינו לפני הקדוש ברוך הוא, רבונו של עולם שמא אין חזרה לבנים, השיב הקדוש ברוך הוא אל תאמר כן **יש דור שהוא מצפה למלכותו מיד הן נגאלין** שנאמר (ירמיהו לא, טז) ויש תקוה לאחריתך נאם ה' ושבו בנים לגבולם עי"ש.

וב'תנא דבי אליהו' (פרק ד) מבואר דבזה זוכין לרוח הקודש, וזת"ד: "וכן כל חכם וחכם מישראל שיש בו דברי תורה לאמיתו ומתאנח על כבודו של הקב"ה ועל כבודם של ישראל כל ימיו ומחמד ומתאווה ומצפה על כבוד ירושלים ועל בית המקדש ועל הישועה שתצמיח בקרוב בימינו ועל כינוס גלויות, מיד שורה רוח הקודש בקרבו, שנאמר, איה השם בקרבו את רוח קדשו (ישעיהו סג, יא)", עי"ש. [ובדרך אגב ראוי להעתיק המשך הדברים הק' שכתוב שם: "מכאן אמרו, כל תלמיד חכם שעוסק בתורה בכל יום תמיד בשביל להרבות כבוד שמים, אינו צריך לא חרב ולא חנית ולא כל דבר שיהי' לו שומר, אלא הקב"ה בעצמו ומלאכי השרת עומדים סביב לו וחרב ביד כולם ומשמרים אותו, שנאמר, רוממות אל בגרונם וחרב פיפיות בידם

וגו' (תהילים קמט, ו)".] וכ"כ שם בפרק י"ג, וזת"ד: "לעולם ינהג אדם בעצמו בי"ח מדות וכו', **מחמד ומתאוה ומצפה לכבוד ירושלים ולכבוד בית המקדש ולישועה שתצמיח בקרוב ולקבוץ גלויות**, אז זוכה לרוח הקודש בדבריו" וכו', עי"ש.

ועי' ב'שערי תשובה' (או"ח סימן קיח סק"א) שכתב בשם מרן האריז"ל בשער הכוונות, וז"ל: "ובאומרו לישועתך קוינו יכוין למה ששואלים אותו צפית לישועה, ולכן תכוין שאתה מן המקוים לישועתו, וכתב מהר"י צמח ז"ל (הגהות פרי עץ חיים) וגם אני מכוין לצפות לישועת ה' שעושה עמנו להצילנו מכמה פגעים רעים בכל יום ובכל רגע **ומצאתי תועלת גדול כמה פעמים לעתות בצרה**", עכ"ל. ומבואר מזה דבענין הצפי' נכלל גם ישועות הפרטיות.

והמעיין ב'סידור האריז"ל' ימצא רק שיכוין בלישועתך קוינו לישועת ה' דע"ז שואלין צפית לישועה, ולא נזכר שם דהיינו גם לישועות הפרטיות, וצ"ב.

אולם ה'חפץ חיים' בספרו 'ליקוטי אמרים' (פרק י"א) וכן הוא בספרו 'מחנה ישראל' כתב, וז"ל: "אנו

באיזה זכות יבוא לגאלינו

בנוסח אני מאמין, אני מאמין באמונה שלימה בביאת המשיח ואף על פי שיתמהמה עם כל זה אחכה לו בכל יום שיבא. ודקדק כ"ק מרן אאמו"ר זללה"ה בברך משה (סו"פ דברים) למה נתקן לומר בפיסקא זו לשון קושיא ותירוץ ואף על פי שיתמהמה עם כל זה אחכה לו.

ויבואר על פי מה דאיתא במדרש (שוחר טוב מזמור קיט) שהתפאר הקב"ה באברהם, כשאמרתי לו (בראשית כב ב) קח נא את בנך והעלהו שם לעולה, היה לו להשיב, אתמול אמרת לי (שם כא יב) כי ביצחק יקרא לך זרע, ועכשיו אתה אומר לי והעלהו לעולה, ולא השיב כלל רק נזדרז למצותי, ע"כ. וכתב על זה א"ז זללה"ה בישמח משה (פ' וירא) כי דבר זה הוא זכות גדול לאברהם שלא הרהר כלל אחר הקב"ה ולא הקשה כלום, והקב"ה משלם לו מדה כנגד מדה, שבשעה שאין לישראל זכות והמקטריגים מקשים קושיות על ישראל למה עושין כך וכך, משיב להם הקב"ה והלא אברהם אביהם היה לו להקשות עלי ולא הקשה כלום, על כן הדין נותן שבמדה זו אתנהג עם בניו להטיב להם ולא להקשות עליהם כלל, עכ"ד.

וא"ז זללה"ה בקדושת יו"ט (לראש השנה אות ב) האריך, שזה היה עיקר הנסיון של אברהם אבינו בשעת עקידת יצחק, כי באמת גם איש אחר אם יאמר לו הקב"ה בעצמו לשחוט את בנו יחידו היה עושה כן, אלא הנסיון הגדול היה במה שלא הרהר ולא הקשה כלל על הקב"ה, והיא שעמדה לו ולבניו אחריו זכותו הגדול שלא יניח השי"ת להקשות איזה קושיא עליהם ח"ו, עכ"ד.

ולפי זה יש לומר, כי באמת ראוי להתבונן על אמונתינו הצרופה בביאת המשיח שאנו עומדים ומצפים בכל יום שיבא, הלא אם הצדיקים הקודמים שהיו מעניקים חמה בקומתם בתורתם ובעבודתם בקדושה ובטהרה לא זכו לקבל פני משיח צדקינו בחיים חיותם, אנן בעניינו בדלות מעשינו באיזה זכות נזכה לזה. אכן יש לומר כי זכות אחת יש לנו בגלות החל הזה, והוא מה שאנו מקבלים בדומיה גזירת הגלות, ואף כי עברו אלף ותתקמ"ה שנה לחורבן בית אלהינו וקרן ישראל מושפלת עד לעפר, ואנו יודעים ומאמינים שהקב"ה כל יכול הוא, וברגע אחת יכול לגאלינו, ואם כן היה מקום להתעורר ח"ו בקושיא לאלקינו, למה לנצח תשכחינו, ועם כל זה אין אנו מקשים כלום, אלא אנו עומדים ומצפים לתשועת ה', בזכות זה נזכה לקץ הפלאות.

ובזה יתבאר הנוסח, ואף על פי שיתמהמה עם כל זה אחכה לו בכל יום שיבא, שאין זה בדרך קושיא ותירוץ, אלא אנו מפרשים בזה את הזכות אשר בשבילה נזכה לקבל פני משיח צדקינו, ולכן אנו אומרים אני מאמין באמונה שלימה בביאת המשיח, ומפרש ואומר באיזה זכות יבא לגאלינו, הלא אנחנו פשוטי עם ודלי המעש, ומה נחשב מעשינו לעומת דורות הקודמים, לזה ממשיכים ואומרים ואף על פי שיתמהמה ועם כל זה אחכה לו בכל יום שיבא, ואין אנו שואלים ומקשים כלום על דרכי ה', על כן אף אם מעשים אין בנו, זכות זה יעמוד לנו שנזכה לראות במהרה בביאת הגואל.

(לב אהרן פ' מטות)

אומרים בתפלה כי לישועתך קוינו כל היום, וכתבו בספרים שלאו דוקא על הגאולה בלבד צריך לצפות אלא על כל מין צרה שלא תבא צריך לצפות לישועת ה' כי ישועת ה' כהרף עין, **וכבר כתבו בשם האריז"ל שבכל יום כשאומר כי לישועתך קוינו כל היום יכוין שמצפה לישועה על כל צרה שנמצא בו והוא מסוגל מאד להצלה**", עכ"ל.

ובספה"ק 'שלחן הטהור' (סי' קיח, זר זהב סק"ז) כתוב, בזה"ל: "באומרך לישועתך קוינו כל היום יכוין למה ששואלין את האדם צפית לישועה, ולכן בברכה זאת תכוין שאתה מן המקוים והמחכים לישועת השי"ת הן בישועה כוללת והן בישועה פרטיות שנצרך לכל אחד בפרט", עי"ש. וע"ע שם בסימן קי"ט (זר זהב סק"א) לאחר שהאריך דמותר להוסיף בקשות הפרטיות, כתב בזה"ל: "ובצמח דוד אחר לישועתך קוינו יכול לומר אנחנו מצפים בכל שעה שיהי' לנו ישועה בגוף ונפש בכללות ישראל ובפרטות כל צרכינו" עי"ש.

ומצאתי ב'שפת אמת' (סוכות תרמ"ח) בביאור ענין הערבה בהושענה רבא שהוא בחינת צפית לישועה והוא ג"כ בחינת דוד המלך ע"ה, וכתוב שם בזה"ל: "לכן תקנו את צמח דוד בברכת מצמיח קרן ישועה, כי אמרו (ויקרא רבה) הערבה רומז למי שאין בו טעם וריח, אם כן מה החשיבות, **רק להיות מצפה לישועה**, ואז הוא כלי מוכן להיות נושע בה', וכן הוא בדורות השפלים **כי עיקר הישועה תהי' במהרה בימינו בדורות השפלים**", עי"ש.

ורביה"ק ז"ל ב'דברי יואל' פ' חקת [וכן הוא בפ' כי תצא ובפ' פרה, ועוד] כתב בתוה"ד: דידוע מאמר חז"ל (סנהדרין צז.) דאין משיח בא אלא בהיסח הדעת דלכאורה הא זהו סתירה להשאלה של צפית לישועה, ואין גם תפילה א' שאין מזכירין בה ענין הגאולה, ותקנו אנשי כנה"ג להתפלל ג' פעמים בכל יום על צמיחת קרן דוד ובנין ירושלים ולא יתכן להסיח דעת ממנה ח"ו, אמנם כוונת חז"ל שלא לעסוק בה לקרבו אל השכל באיזה אופן שיהי' ומתי שיהי' שזה גורם לרחקה ח"ו, ורק צריך להאמין באמונה פשוטה בלי שום התחכמות בגאולה העתידה, כי ענין זה טמון ומכוסה ליבא לפומא לא גליא, ורק פתאום יבא אל היכלו שיבא פתאום בהיסח הדעת וכו', **ואולי זה כוונו לומר שבא ע"י היסח הדעת, ר"ל שיסיחו דעתן מלהתבונן בהם ולבקש דרכים לקרבו אל השכל** וכו', עי"ש.

וב'ברך משה' (סוף פ' דברים) כתב רביה"ק ז"ל גם בענין זה לבאר את נוסח ה'אני מאמין', וז"ל: "כי לכוונה זו נתקן לומר 'ואף על פי שיתמהמה עם כל זה אחכה לו בכל יום שיבא', להורות שאף על פי שיתמהמה קץ הגאולה ובני ישראל יוחילו וימתינו עד בוש, **עם כל זה לא תעלה על דעתם לחשוב קיצין או להתעסק בעניני הגאולה בכל פרטיה ודקדוקיה, כי דברים אלו סתומים וחתומים מאתנו ואין לנו לעסוק בהם יותר מדאי**, אלא אחכה לו בכל יום שיב"א, היינו לחכות על ביאתו ולא זולת, כי אין לנו אלא לעמוד ולצפות באמונה פשוטה על ביאת המשיח כי בא יבא ולא יאחר.

שוב מצאתי בקונטרס 'צפית לישועה' מה שסיפר הרב החסיד ר' אברהם וילני, מזקני ירושלים ת"ו: "שהגאון רבי יוסף חיים זוננפלד זכר צדיק לברכה היה נוהג בכל ערב בשיעור היומי בבית הכנסת בבתי מחסה בעיר העתיקה להרבות דיבור על המשיח והצפיה לבואו, שאלו אחד המשתתפים והרי בדיבוריו מעכב רבנו את המשיח שהרי משיח בא בהיסח הדעת, אמר לו הגרי"ח עדיין אני בהיסח הדעת והראיה לזה שאם יבא ברגע זה איש מהימן ביותר ויאמר לך שהמשיח נמצא ברחוב היהודים בעיר העתיקה, האם לא תהסס לפחות רגע אחד עד שתתחיל לרוץ לראותו!

וּבְכֵן תֵּן כָּבוֹד ה' לְעַמְּךָ, תְּהִלָּה לִירֵאֶיךָ, וְתִקְוָה טוֹבָה לְדוֹרְשֶׁיךָ, וּפִתְחוֹן פֶּה לַמְיַחֲלִים לָךְ, שִׂמְחָה לְאַרְצֶךָ וְשָׂשׂוֹן לְעִירֶךָ, וּצְמִיחַת קֶרֶן לְדָוִד עַבְדֶּךָ, וַעֲרִיכַת נֵר לְבֶן יִשַׁי מְשִׁיחֶךָ. בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ

דיני תשעה באב שחל ביום ראשון

[שבת ערב תשעה באב]

קלי צום וכדו' בשבת

מותר בשבת לקחת גלולות או שאר דברים המקילים את הצום, ואם באפשרותו עדיף לקחתם כשהם מעורבים עם מאכל או משקה.

(שו"ת מנח"י ח"ו סי' כ"ח, ובשו"ת שבה"ל ח"ג סי' ל"ו לגבי לקיחת רפואה בשבת עם מאכל ומשקה, וכן כתב להתיר בקובץ מבית לוי).

סעודת שלישית

סעודה שלישית שהוא הסעודה המפסקת, אוכל בשר ושותה יין, ומעלה על שולחנו אפילו כסעודת שלמה בעת מלכותו (טור בשם הרא"ש ושו"ע).

ובס' ערך ש"י כתב דאלו האנשים שבשאר שבתות בסעודה שלישית אינם רגילים בבשר ויין, ורק עתה ברצונם למלאות כריסם בבשר ויין - לא יפה הם עושים (עיי"ש שהאריך בדיוק דברי הב"י).

ויכול לאכול ביחד עם בני ביתו ולברך בזימון (משנ"ב בשם א"ר).

והמנהג הוא לזמר כל הזמירות של סעודה שלישית, ובזמירות דברי יואל מובא שרבינו הקוה"ט זי"ע ערך בשבת זו סעודת רעוא דרעוין ברבים כמו בכל שבת, וזמרו כל הזמירות ולא אמר דברי תורה, והמשיך עם הזמירות עד זמן צאת הכוכבים.

(בענין אם אפשר לאכול ביחד עם רבים במ"א סובר דלא ישב בסעודת חברים ובמשנ"ב מביא מס' בכור שור דסובר דמי שרגיל בכל שבת לסעוד עם חביריו ומונע בשבת זו הוי כאבילות בפרהסיא).

וצריך להפסיק את האכילה קודם השקיעה.

והמברכים ברכת המזון על הכוס יכולים לשתותו לאחר ברכת המזון.

המפסיק את סעודתו ומברך בהמ"ז זמן מה לפני תחילת זמן התענית ובדעתו לאכול או לשתות עוד - אינו צריך להתנות בהדיא שאינו מקבל עליו עדיין התענית ויכול לאכול ולשתות עד השקיעה.

(דבערב ת"ב שחל בימות החול המפסיק סעודתו לפני השקיעה צריך להתנות בפה או בלב שאינו מקבל עליו התענית עד השקיעה, ואז מותר לו לאכול ולשתות, אבל בערב ת"ב שחל בשבת א"צ להתנות כיון דאסור להראות עינוי בשבת ומסתמא כשהפסיק סעודתו לא נתכוין להפסיק לשם תענית (שעה"צ סי' תקנ"ג סק"ג).

מהשקיעה עד צאת הכוכבים

מהשקיעה עד צאת הכוכבים אסור לעשות שום סימן אבילות ולכן אין חולצים המנעלים רק במוצ"ש וכן יושבים כרגיל.

שאר ענינים הנוהגים בתשעה באב אכילה, רחיצה, וסיכה - אסורים מהשקיעה.

ובזמירות דברי יואל מובא שרבינו זי"ע היה נוהג להחמיר לעצמו בכל מוצ"ש להמתין עד חצי שעה אחר זמן ר"ת, בשבת כזו לאחר זמן ר"ת חלץ מנעליו והשטריימיל, ושכב על המטה עד חצי שעה לאחר הזמן, ואמר שאביו מרן הקדיו"ט זלה"ה שכב על מטתו בש"ק שחל בת"ב או ערב ת"ב שחל בשבת מצאת הכוכבים לשיטת ר"ת עד חצי שעה אחר צאה"כ וטעמו ונימוקו עמו דלפי שיטת ר"ת אחרי שהגיע זמן לילה אסור כבר לנעול הסנדל, וכן לישב ע"ג הספסל כיון שכבר לילה, ובהיות שהחמיר על עצמו בכל שבת קודש שלא לעשות מלאכה עד חצי שעה אחר זמן צאה"כ.

נוסח המבדיל במוצ"ש

בצאת השבת אומרים ברוך המבדיל בין קודש לחול, ופושטים בגדי שבת ומלבישים בגדי חול, ואומרים אתה חוננתנו בתפילה, ואח"כ מברכים על ב' נרות בורא מאורי האש, ואין מברכים על בשמים.

וכן יש להזהיר הנשים לומר ברוך המבדיל, והנשים יברכו בבית ברכת מאורי האש.

(עי' ביאוה"ל סי' רצ"ו ד"ה לא דמסתפק אי נשים מברכות על הנר, ומנהג העולם דמברכות, ועי' שבה"ל ח"ז סי' ע"ז).

הבדלה לחולה

חולה שהותר לו לאכול בתשעה באב, מבדיל לפני האכילה, ויבדיל על מיץ ענבים, וכשהוא מבדיל יכול המתענה לשמוע ממנו ההבדלה ולצאת בו, וכן יכול המתענה להבדיל והחולה ישתה הכוס.

הבדלה לאשה שאינה מתענית

אשה שאינה מתענית [כגון מעוברת, יולדת עד ל' יום, חולה], **אינה צריכה להבדיל, ויכולה לאכול בלא הבדלה, ותשמע הבדלה במוצאי ת"ב.**

הבדלה לקטן

קטנים שאינם מתענים, המנהג הוא שאוכלים בלא הבדלה, וישמעו ההבדלה במוצאי ת"ב.

קיפול הטלית

מותר לקפל הטלית במוצ"ש (דדוקא מלאכה שיש בה שיהוי זמן אסור בת"ב).

מוצאי תשעה באב

מבדילים על היין ואין אומרים הפסוקים הנה קל ישועתי.

(דפסוקים אלו אומרים רק במוצ"ש דהם מיוחדים לסימן טוב ולהצלחה לכל השבוע).

ואין מברכים על נר ובשמים (דהם שייכים רק למוצ"ש).

והמבדיל בעצמו מותר לו לשתות היין, (משנ"ב בשם דגו"מ, ויש המחמירים גם בזה לקחת שכר או ליתן לקטן).

אשה - אשה שבעלה מתאחר לבוא מביהכ"נ וקשה לה להמתין בצום - יכולה לשתות מים אף לפני הבדלה.

(כדפסקי' בסי' רצ"ט דמותר לשתות מים לפני הבדלה, ובשו"ת מנחת יצחק סי' נ"א כתב דבכה"ג חמיר טפי לגבי נשים שלא יבדילו בעצמם כיון דהוי ספק ספיקא, דיש ראשונים הסוברים דאין כלל חיוב הבדלה (הרמב"ן שהבאנו) ויש הסוברים דנשים פטורות מהבדלה).

יש להסתפק במי ששכח ואכל במוצאי ת"ב לפני הבדלה אי צריך לחזור ולהתפלל מעריב.

(בכל מוצאי שב"ק מי ששכח לומר אתה חוננתנו ואכל לפני הבדלה דצריך להתפלל שנית, ויש לדון בענינינו דהרי אף אם יתפלל עתה שוב תפילת מעריב מ"מ לא יוכיר אתה חוננתנו).

המנהג לקדש הלבנה במוצאי ת"ב, (בה"ט סי' תקנ"א סקכ"ה ועוד).

וצריך לטעום דבר מה, וללבוש המנעלים קודם שיקדש הלבנה.

(משנ"ב סי תכ"ו בשם אחרונים, ורק באם לא יהא לו מנין אח"כ, אם יטעום מוטב שיקדש בציבור).

ואנשי מעשה נוהגים לילך לטבול במקוה קודם קידוש הלבנה, משום דבקידוש לבנה יש בה משום קבלת פני השכינה, ובבוקר לא טבלו.

רחיצה וכיבוס במוצאי התענית

במוצאי תשעה באב מותר רחיצה ותספורת וכיבוס ולבישת בגדים מכובסים, חוץ מאכילת בשר ויין שאסורים עד יום ב' בשחרית.

מי שנוסע למחרת ת"ב לדרך, ומוכרח לבגדים מכובסים, יש להקל לכבס במוצאי ת"ב (הגרמ"ש קליין שליט"א).

תענוגי ילדים בתשעה באב

היות ובשנים האחרונות, נתשרש יותר מיני קעמ"פ לילדים בת"ב, ובו משחקים, לרקוד ולקפוץ וכדו', ובתוספת מיני תענוגים.

לכן עלינו להעתיק הלכות המפורשות בשו"ע שיש ללמוד מהם ענינים שצריך להצטער ביום זה, ושלא להסיח דעתו מהאבילות, ויש ללמוד מהם כל שכן שלא להוסיף בדברים המביאים לידי שמחה, וגם קטנים בני חינוך יש לחנכם בזה, ובפרט כשהם כבר גדולים יותר היודעים להתאבל על ירושלים.

- יש לאדם להצטער בענין משכבו בליל ת"ב, שאם רגיל בשני כרים לא ישן אלא באחת (רמ"א סי' תקנ"ה סעי' ב').
- יש מי שנוהג לשכב בת"ב כשהוא מוטה על הארץ (שו"ע שם).
- ימעט אדם מכבודו והנאתו בכל מה דאפשר (רמ"א שם)
- ימעט בדבורו והנאתו בתשעה באב בכל מה דאפשר (ח"א כלל קנ"ה י"ז).
- נכון שלא לילך חבורת אנשים ביחד בכנופיא גדולה, כי אין זה אלא טיול, וגם מביא ליד שיחת חולין והיסח הדעת מהאבילות (שלה"ק מובא במשנ"ב (סי' תקנ"ט סקמ"א).
- כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה (שו"ע סי' תקנ"ד סעי' כ"ה).
- יאכלו תנוקות לחם ומים אפי' קטני קטנים להתאבל בהם עם הצבור, ודי להם בחנוך זה עד שיגדילו או עד יהיו לששון ולשמחה במהרה בימינו (שו"ת הרמ"ע מפאנו סי' קי"א, ועי' משנ"ב סי' תק"נ סק"ה).

שאלות בדיני "ברכת הנהנין"

הנלמד בכוללינו הק'

שנתעוררו בימים אלו | ושייכים במשך כל השנה

א) הבדיל על היין במוצאי שבת בתשעת הימים, וסיכם עם קטן שיכוין לשתות היין, ואחר סיום ההבדלה, נעלם הקטן ולא רצה לשתות היין, ולכן החליט המבדיל לשתותו בעצמו, האם צריך המבדיל לברך שנית בורא פרי הגפן?

ב) בישל מרק ירקות ליום חול בתשעת הימים שברכתו בורא פרי אדמה, ונשאר מהמרק והחליט להשאירו לשבת, ולפני שבת הוסיף בשר לתוך המרק, מהו ברכת המרק?

ג) מדי יום בתחילת סדר הכולל אני מברך שהכל על כוס מים, ובדעתי לפטור עוד מים שאשתה אח"כ [בתנאי שלא יעבור שיעור עיכול], ועכשיו בתשעת הימים, מאן דהו הביא חלב אחה"צ, וברצוני לשתות קאוו"ע, האם צריך לברך שנית?

תשובות יתקבלו בברכה

דיני זכר לחורבן (ב)

א] אם צבע את ביתו ושכח לשייר אמה על אמה יש עליו חיוב לקלוף מן הקיר כשיעור אמה על אמה [א] או שיניח עליו "טיח" בשיעור אמה על אמה [ב] וכן מי שהשאיר אמה על אמה ובשעה שצבעו או שסיידו את החדר נתכסה חלק מהאמה על אמה יש לגרד הצבע או הסיד כדי שיראה האמה על אמה בשלימותו [ג].

ב] אם תולה על הכתלים בגדי רקמה [במקום להניח סיד או צבע] צריכים לשייר פנוי כשיעור אמה על אמה [ד] וכן כשמדביקים על הכותל ניירות [טפטים] צריכים לשייר אמה על אמה ריק פנוי [ה].

ג] אך אפילו אם משייר אמה על אמה בלי הדבקת הנייר [טפט] לא די בזה אלא צריך לקלף גם מקום הסיד [ו].

ד] דירה שהוא רק חדר אחת קטנה חייבת ב"זכר לחורבן" אם יש בגודל החדר ד' אמות על ד' אמות [ז].

ה] אם יש לאחד שני בתים או שיש לו דירה ובנוסף לזה יש לו חדר העומד בפני עצמו שהוא נפרד מהדירה יש לעשות "זכר לחורבן" לכל בית בפני עצמו [ח].

ו] יש אומרים ד"מחסן" שיש בו ד' על ד' אמות יש לשייר בו אמה על אמה וכן יש לעשות "זכר לחורבן" בחניות ובתי מסחר ואולמי שמחות [ט] ולמעשה אין נוהגין כן וסומכים להקל בחנות ומשרד ואולמי שמחות ושאר מקומות שאין דרין שם [י].

ז] יש אומרים שצריך לשייר מקום אמה על אמה בכל החדרים שבבית [יא] ויש חולקים על זה וסוברים שאפילו אם יש לו חדרים רבים בביתו א"צ לשייר רק בחדר אחד כשיעור אמה על אמה [יב] ומנהג העולם להקל בזה [יג] אמנם יש צדיקים שנהגו להחמיר להניח זכר לחורבן אמה על אמה בלי סיד בכל חדר וחדר [יד] ויש לעשותו כנגד פתח הראשי של הדירה שבו נכנסין [טו].

ביאורים והוספות

(א) כמבואר בב"ח דאפילו בדיעבד מחייבין אותו לקלוף וכפי שהובא בשו"ע דהלוקח חצר מסוידת אינו מחוייב לקלוף מן הכתלים דהוא בחזקת שהיה שייך לגוי וכתבו הפוסקים דאם ידוע שנעשה באיסור שהיה ביד ישראל חייב לקלוף.

(ב) וכמו שהבאנו לעיל דיש לשייר כשיעור אמה על אמה מן הסיד או הצבע אפילו יש שם "טיח" וא"כ מה לי אם מניחו כך קודם שצובע אותו או שמניח שם אח"כ את הטיח דהעיקר שלא יהיה שם סיד או צבע.

(ג) אורחות רבינו עמוד קמ"ז אות ז' בשם החזו"א.

(ד) מגא"ר סק"ג בשם השל"ה דהתולין בגדי רקמה סביב הכותלים ישיירו ג"כ זכר לחורבן ומובא במשנ"ב סק"ג.

(ה) תוס' חיים על החיי אדם כלל קל"ז סק"א הובא בכף החיים סק"ט וכ"כ בערוך השולחן ס"ה.

(ו) כמבואר בפמ"ג א"א סק"ד משב"ז סק"א דדווקא כשמדביק הטפט ע"ג טיח ללא סיד תחתיו אז די בשיור אמה על אמה ללא ה"טפט" שרואים רק את הטיח אבל כאשר יש סיד תחת הטפט צריך לגרד הסיד.

(ז) כן משמע בשו"ת יעב"ץ סימן קס"ט דדווקא חדר שיש בו ד' על ד' אמות דינו כבית גבי כמה ענינים כגון חיוב מזוזה וכן דעת החזו"א הובא באורחות רבינו ח"ב עמוד קמ"ו אך לעצמו החמיר שעושה זכר לחורבן במטבח אע"פ שלא היה שם כשיעור ד' על ד' אמות.

(ח) עיין שו"ת שאילת יעב"ץ המובא בשערי תשובה.

(ט) בשו"ת שאילת יעב"ץ שם כתב דגם בית העצים ובית האוצר (מחסן) צריך לשייר אמה על אמה כשם שחייב לקבוע בו מזוזה ודעתו שכל שהוא ראוי לבית דירה חייב ג"כ בזכר לחורבן לאפוקי בית הכסא ובורסקי ובית הטבילה.

(י) בתורת המועדים זכר לחורבן אות ה' הובא בשם החזו"א דרק חדר שגרים שם חייב לעשות זכר לחורבן ועיין בשו"ת אגרות משה (ח"ג סימן פ"ו) דלא אסרו אלא בית שנעשה לצורך דירת האדם דבגמ' ושו"ע נזכר הלשון "ביתו" והיינו דווקא בית הדר בו ובשו"ת וישב יוסף (סופר סימן כ"ז) מלמד זכות על מה שנהגו להקל במקומות שאינו מיועד לדירה.

(יא) שערי תשובה סק"א בשם א"ר לפי מה שכתב בליקוטי מהרי"ל דבית נקרא חדר אפשר דצריך להניח בכל חדר וחדר וכ"ה בפמ"ג משב"ז סק"א.

(יב) שאילת יעב"ץ שם הובא בשע"ת וברכי יוסף סק"ג

(יג) שדי חמד אסיפת דינים מערכת ז' אות י"ב.

ח] צריך לשייר זכר לחורבן כנגד הפתח דהיינו שאם הפתח בצד מזרח מניח אמה על אמה כנגדו בכותל מערב [טז] ואם אינו יכול לעשות כנגד הפתח יעשה כשיטה הסוברת דאפשר לעשותה למעלה מן הפתח בגובה [יז] אם כותל הבית גבוה מאוד יכול לעשותו ממול הדלת אפילו גבוה מאוד סמוך לתקרה כל שהוא תוך שיעור עשרים אמה [יח].

ט] יש אומרים דיכול לעשות ה"זכר לחורבן" בצד ובסמוך להפתח [יט] ולכן מי שאינו יכול לעשות נגד הפתח או ממעל לפתח יעשנו מן הצד בסמוך לפתח והיינו שיעשנה במקום הקרוב יותר לקיר שהוא מול ונגד הפתח [כ].

י] יש אומרים דיכול לעשותו גם מעל דלת הכניסה מצד חוץ כגון בפרוזדור של הבית למעלה מן הדלת או בצדו [כא] ויש אומרים שאם משייר שטח גדול יותר משיעור אמה על אמה יכול להניחו בכל מקום שירצה וא"צ כלל שיהיה דווקא נגד הפתח [כב].

יא] אם אין מקום נגד הפתח לשייר שטח של אמה על אמה בריבוע יש מי שכתב שיעשנו בצורת מלבן ארוך וצר באופן שאם ירבע יהיה שטח אמה על אמה [כג] ויש שכתב שצריך לעשותו תמיד רק בריבוע וכשאין מקום נגד הפתח יעשה את האמה על אמה במקום אחר [כד].

יב] כשמשאיר זכר לחורבן ראוי לומר בפה שעושהו בשביל "זכר לחורבן" [כה].

ביאורים והוספות

(יד) כן הוא במנהגי הליכות של החתם סופר וכן נהגו החזו"א והסטייפעלער.

(טו) אף כי יש שם פרוזדור ולא חדר עיין שו"ת קנין תורה (ח"א סימן קי"ז) ויש להעיר דבזמנינו הרבה דירות ישנו פרוזדור כניסה (הול) שהוא רק מעבר לחדרי הבית ולפעמים אין בו שיעור ד' על ד' אמות דיתכן דאז יש לעשות הזכר לחורבן בקיר שכנגד הכניסה לחדר הרחב שיש בו שיעור ד' על ד' ולא בקיר של הפרוזדור עיין אורחות רבינו ח"ב עמוד קמ"ז אות ט'.

(טז) פמ"ג א"א סק"ג שע"ת סק"א משנ"ב סק"ג והטעם בזה מבואר בלבוש כדי שיראה אותו מיד בכניסתו לביתו ויזכור החורבן ויתאונן עליו וכ"כ בערוך השולחן ס"ה.

(יז) המשנה ברורה מעתיק את השערי תשובה שהביא כן ולפי"ז הטעם הוא כדי שיתראה תמיד לפני בעל הבית היושב בפנים שעל הרוב הוא יושב אצל הקיר אשר נוכח פתח הבית – ובספר עדות ביוסף (אות שצ"א) כתב שאצל מרן רביה"ק זי"ע עשו זכר לחורבן בחדר הספרים שלו למעלה מהדלת וכנגד הפתח היה מראה (שפיגע"ל) כדי שיוכלו לראותו בשעת הכניסה (וכן היה בבית אביו ובבית זקינו הישמח משה) ואמר הטעם בזה לפי שיש מחלוקת הפוסקים אם לעשות זכר לחורבן נגד הדלת או למעלה מהדלת ובעצה זו יצא ידי שניהם ובהגהות על שו"ת יד חנוך (סימן י"ח אבד"ק קערעצקי חותנו בזיוו"ר של רבינו בעל ברך משה זי"ע) כתב ג"כ ככל הנ"ל ורבינו בעל ברך משה השאיר אמה על אמה מעל הפתח של הדירה וכן גם בחדר הספרים שלו, ובספר בקודש פנימה מביא דהרה"ק מהר"א מבעלז הורה להשאיר זכר לחורבן בחדרו מול מקום ישיבתו ולא מול הכניסה לבית.

(יח) הליכות אבן ישראל.

(יט) כ"כ במשב"ז סק"א ד"כנגד הפתח" פירושו על יד הפתח ולא כנגדו ואע"פ שבדרך כלל "נגד" פירושו ממול דהיינו נוכח מ"מ מצינו כמה פעמים בפוסקים שהכוונה מן הצד עיין בתרגום יונתן עה"פ ותשב מנגד שתרגם "ויתיבת לה לסטר חד" ועיין שו"ת נודע ביהודה (מהדו"ת חו"מ סי' ל"ז) דמנגד פעמים פירושו מן הצד ולאו דווקא ממול ובפרשת וישלח עה"פ "נסעה ונלכה לנגדך" פירש רש"י בשוה לך ובשערי תשובה תמה על הפמ"ג דאם הוא מן הצד אינו נראה לנכנסים בפתח וכתב דצריך לומר דלשון מקרא לחוד ולשון חכמים לחוד ובכל מקום בלשון הש"ס "נגד" היינו נוכח.

(כ) ספר הבית הערה י"א עפ"י המור וקציעה בסימן זה ועיין בשו"ת הלכות קטנות (סי' רכ"ו) ובערך שי (ד"ה בשע"ת) וכן הורה הגרי"י פישר.

(כא) אפי' הוא רק כלפי החצר ולא נראה כלל בפנים בביתו מ"מ גם בכה"ג רואה אותו תמיד כשנכנס ויוצא כ"כ בתורת חיים (סופר) וכתב "וכן ראיתי בכמה בתי ישראל וכן הוא בהליכות אבן ישראל (עמוד שפ"ו) ושו"ת קנין תורה (ח"א סי' קי"ז).

(כב) בדעת תורה הביא כן בשם שו"ת גור אריה (או"ח סימן ל"ג) דכיון שהוא יותר מאמה על אמה נראה וניכר הוא לכל גם במקום אחר אפילו כשאינו נגד הפתח וכ"כ בשו"ת משכנות הרועים (סימן י"ח) והביא שם דעת הגר"ש קלוגר דמה שכתוב "נגד הפתח" היינו מעל הפתח ומטעם שחז"ל לא רצו לחייב כל אדם לקלקל את ביתו וסגי לעשותו מעל הפתח במקום שאינו נראה כל כך ולכן לדעתו תמיד יכול לשייר הזכר לחורבן גם במקומות אחרים בבית.

(כג) כ"ד הגר"מ פיינשטיין הובא בספר הבית (סימן י"ט הערה י"א).

(כד) כ"ד הגרח"ק בשאלת רב וכמובא בפמ"ג א"א סק"ג.

(כה) עיין מהרש"א ב"ב דף ס' ע"ב וז"ל "אפשר שיזהר אדם בכל זה ואין כאן זכר שלא ירגיש האדם בזה ויתלה בדבר אחר וע"כ אמר תדבק לשוני לחכי "אם לא אזכרכי" בלשוני בכל המעשים הללו שאני עושה ומשייר (ואומר) זה זכר לחורבן עיי"ש ועיין גליוני הש"ס מגילה (י"ח ע"א ד"ה זכור) כתב הגר"י ענגיל דמבואר במהרש"א דהא דכתיב אם לא אזכרכי פירושו בלשוני דכל מה שהאדם עושה זכר לחורבן צריך לומר בפיו "זה זכר לחורבן".

שו"ע סימן לב – סדר כתיבת התפילין

ח. צָרִיךְ הַקְּלָף לִהְיוֹת מְעֻבָּד בְּעָפָּצִים אוֹ בְּסִיד. וְצָרִיךְ שֶׁיְּהֵא מְעֻבָּד לִשְׁמוֹ. טוֹב לְהוֹצִיא בִּשְׂפָתָיו בְּתְחִלַּת הָעִבּוּד שֶׁהוּא מְעֻבָּדוֹ לְשֵׁם תְּפִלִּין אוֹ לְשֵׁם סֵפֶר תּוֹרָה, אֲבָל אִם עִבְּדוֹ לְשֵׁם מְזוּזָה פָּסוּל.

תמצית הסת"ם

עיבוד הקלף

א. צריך לעבד הקלף של תפילין (שו"ע) [וה"ה של ס"ת ומזוזה[1], (ביה"ל עי"ש)]. ואם לא עיבדוהו אינו נקרא קלף אלא 'עור'. והעיבוד הוא הלכה למשה מסיני[2] (בה"ל ד"ה צריך הקלף בשם הפמ"ג).

ב. צריך לעבד את הקלף בעפצים או בסיד[3] (שו"ע). וכל שלא עיבדוהו בעפצים או בסיד, אינו נקרא קלף אלא 'דיפתרא'. והמנהג לעבד את העור בסיד (מג"א סק"ט).

ג. צריך להניח את העור בסיד עד שיפלו השערות מאליהן (ולא ע"י גרירה). ואם הוציאו מקודם שנשרו השערות חשיבי 'דיפתרא' ופסול. אמנם יש אומרים שאם הוציא העורות מן הסיד אחר ארבעה ימים, ועדיין לא עבר השערות מאליהן, בדיעבד אין קפידא, דלא תליא בשיער כלל. דכבר הונח בסיד ונתקן כהוגן ולא קרינן דיפתרא (מ"ב ס"ק כג בשם שו"ת משיב נפש סימן ד).

לשמה

ד. צריך לעבד הקלף של התפילין לשמה 'לשם קדושת תפילין', [או לשם קדושת ספר תורה, ראה לקמן]. דעת הפמ"ג שדין לשמה הוא מדרבנן, ולכן בספק אם עיבדוהו לשמה, יש להקל. משום ספיקא דרבנן לקולא. אמנם דעת רעק"א דעיבוד לשמה הוא דאורייתא (ביה"ל ד"ה או לשם ס"ת).

ה. אם עיבדו הקלף בסתמא, [שלא אמר לשם קדושת תפילין] אינו נחשב כלשמה. ויש מקילין בזמנינו כיון שאין כותבים על הקלף שאר ספרים רק ספרי תורה, הוה סתמא כלשמה, ויש לעיין[4] (ביה"ל סוד"ה וצריך).

---

1. ודיני עור הבתים מבואר בשו"ע לקמן סעיף לו.
2. והיינו משום דהלכה למשה מסיני לכתבו על הקלף. ואם לא עיבדו את הקלף אינו קלף אלא 'עור'.
3. יעויין בשו"ת מנחת יצחק (ח"ט סימן ב) שדן האם מותר לעבד את העור בחומרים כימיים העושים את פעולת הסיד, ואפילו עדיף מסיד. וכתב כמה טעמים שלא לשנות לכתחילה ממה שמקובל במשך הדורות לענין עיבוד הערות.
4. בספר משנת הסופר (סימן ב ביאור הסופר ד"ה לשמה) כתב לדחות דברי הבית אהרן, דהרי קיי"ל שאם עיבדו לשם מזוזה פסול לתפילין, וא"כ עדיין אינו שייך לומר דסתמא הוה לספר תורה, דדילמא עיבוד לשם מזוזה. עיי"ש עוד [וכן אפשר לומר דדילמא עיבדוהו לשם גט שגם כותבים ע"ג הקלף].

ו. אם לא עיבדו לשמו פסול. ואם הוא במקום שאינו יכול להשיג תפילין אחרים, כי אם שנכתבו על עור המעובד שלא לשמו, יניחם בלא ברכה. [אבל בס"ת נראה דיכול לברך]. (ביה"ל ד"ה וצריך לשמו).

ז. לכתחילה טוב להוציא בשפתיו שמעבד העורות לשם קדושת תפילין[5] (שו"ע). ובדיעבד שלא הוציא בשפתיו רק חשב במחשבתו כשר[6] (משנ"ב ס"ק כד).

ח. אמירת לשם קדושת תפילין צריכה להיות בתחילת העיבוד (שו"ע), ושוב אינו צריך לחזור ולומר עד סיום העיבוד, ואפילו נמשך העיבוד כמה ימים. סגי באמירתו בתחילת העיבוד (משנ"ב ס"ק כה בשם הפמ"ג).

ט. תחילת העיבוד היינו בשעת נתינת העורות בסיד. אבל מה שנותנים העורות במים כדי לרככם קודם נתינתם בסיד, אינו נחשב תחילת העיבוד (משנ"ב סוס"ק כה)[7].

י. אם לא אמר בתחילת העיבוד שמעבדו לשמה, ורוצה לומר בסופו. נחלקו בזה האם אמרינן הוכיח סופו על תחילתו, או לא. דעת הט"ז שמהני ומועיל לחשוב בסוף. ולהלכה בדיעבד פוסק הביה"ל (סעיף ט ד"ה להרמב"ם), להקל כהט"ז. והיינו שנוטל העור מהסיד ומניחו שנית לתוך הסיד לשמה. אמנם אם כבר נגמר העיבוד אין מועיל לומר לשם קדושת תפילין בשעה שמחליק הקלף, מפני שנגמר כבר עיבודו (ביה"ל ד"ה בתחילת העיבוד).

אופן הלישמה

יא. אם עיבד הקלף לשם קדושת ספר תורה, יכול להשתמש בקלף זה לתפילין או למזוזה. מפני שקדושת ספר תורה חמורה מהם, ובכלל מאתיים מנה[8]. אמנם אם עיבד הקלף לשם תפילין אינו רשאי לכתוב עליו ספר תורה[9] (שו"ע). ואם עיבד הקלף לשם סת"ם, אינו רשאי להשתמש בו לדברי חול. אא"כ התנה מתחילה שאם ירצה להשתמש בקלף לכל דבר, רשאי לעשות כן.

יב. עיבד את העור לשם רצועות ואח"כ רוצה לעשות מהעור קלף לכתוב עליו מזוזות, או תפילין וס"ת, אסור לו לעשות כן, דקדושתם חמורה משל רצועות. ואפילו כדי לעשות בתים מעור שנעשו לשם רצועות אסור. דבתים קדושתם חמורה יותר (מ"ב ס"ק כו בשם הפמ"ג).

נוסח התנאי

יג. כתב המשנ"ב נכון שיאמרו בתחילת העיבוד, בעת שמשימים העורות לתוך הסיד: אני נותן עורות אלו לתוך הסיד

---

5. הרא"ש (בהלכות ס"ת) מביא בשם הר"ר ברוך שנסתפק אם צריך להוציא בשפתיו, שהוא מעבדו לשם ס"ת או תפילין, או שסגי במחשבה. ולכן טוב להוציא בשפתיו.

6. הוקשה בהגהות רעק"א דבשו"ע לקמן (סעיף יט) מבואר דבתחילת הכתיבה מעכב אמירה לשם קדושה. ונחלקו המחבר והרמ"א (שם) אם גם בקדושת השמות מעכב האמירה, או שסגי מחשבה כיון שכבר קידש בפיו בתחילת הכתיבה. וכן בשו"ע (יו"ד סימן רעא ס"א, וסימן רעד ס"א) גבי ספר תורה משמע שהדיבור לעיכובא, ולמה כאן בעיבוד עורות כתב דסגי מדינא במחשבה. וצ"ע.

7. בקסת הסופר (סימן ב ס"ב) כתב שגם קודם שרייתם במים יאמר ששורה אותם לשמה. אמנם אח"כ כשמשים בסיד חייב ג"כ לומר ששורה אותם לשמה, דאז הוי תחילת העיבוד מעיקר הדין.

8. כתב המג"א (סק"י) בשם הלבוש דאע"ג שאסור לשנות מקדושה חמורה לקדושה קלה, הכא שאני שאינו אלא הזמנה. ומותר לשנותו לקדושה קלה. אבל לדבר חול אסור לשנותו. וכן משמע בסימן מב שמותר לשנות לעשות מתפילין חדשים של ראש לשל יד.

9. אבל רשאי לכתוב עליו מזוזה. מפני שקדושת תפילין חמורה ממזוזה. ואם עיבד הקלף לשם מזוזה אינו רשאי לכתוב עליו רק מזוזה.

לשם קדושת ספר תורה, ואני מתנה לכשארצה שאוכל לשנותו לכל דבר[10]. אבל אם עושה התנאי לשם ספר תורה, או תפילין, או מזוזות, או לכל דבר, יש בזה ספק אם מהני התנאי, כיון שבדאורייתא אין ברירה. אבל להפמ"ג שעיבוד 'לשמה' מדרבנן, יש להקל בדיעבד, דבדרבנן אמרינן יש ברירה. וצ"ע למעשה (ביה"ל ד"ה או לשם ס"ת).

[יש היום יצרני קלף שעושים העיבוד ללא תנאי, ואז אסור להשתמש עם השאריות. וצריכים לגונזה. ויש שעושים תנאי, ואז מותר להשתמש עם השאריות].

שו"ע סימן לב – סדר כתיבת התפילין

ט. אִם עִבְּדוֹ עַכּוּ"ם, לְהָרַמְבָּ"ם פָּסוּל, אֲפִלּוּ אָמַר לוֹ יִשְׂרָאֵל לְעַבְּדוֹ לִשְׁמוֹ, וּלְהָרַא"שׁ כָּשֵׁר אִם יִשְׂרָאֵל עוֹמֵד עַל גַּבּוֹ וְסִיְּעוֹ: הגה: קְנָתָ בְּעִבּוּדָהּ (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם הָרַשְׁ"בָּ) וְכֵן נוֹהֲגִין וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן י"ח סָעִיף ב'.

קלף שעיבדו נכרי

יד. אם עיבד נכרי את הקלף. דעת הרמב"ם שהקלף פסול, אפילו כשאומר לו הישראל לעבד לשמו (שו"ע). משום שנכרי עושה אדעתא דנפשיה. וא"כ אינו לשמה. ואפילו אם אומר הנכרי שעושה אדעתא דישראל, אין מאמינם לו, משום שאין פיו ולבו שוים (מ"ב ס"ק כח).

אבל דעת הרא"ש שאם הישראל עומד על גבו בשעה שנותן העורות לסיד ואומר לו שיכוין לשמה. מהני (שו"ע), משום דלא בעינן כוונה של הנכרי אלא בעת נתינתם לסיד. ובשעה מועטת כזאת ציית הנכרי לישראל (משנ"ב ס"ק כח)[11].

טו. אבל אם אמר הישראל לנכרי מרחוק ואינו מלמדו, או שהיהודי כיון בלבו ולא אמר להנכרי כלום, פסול לכו"ע (משנ"ב ס"ק כח).

טז. לפי הרא"ש מצוה לכתחילה שהיהודי יסייע קצת בעיבוד העור. ומהני אפילו אם סייעו רק בסוף העיבוד. ואפילו אם הסיוע היה בשותפות עם הנכרי (משנ"ב ס"ק כט).

יז. וכל זה דבעינן שיסייע להנכרי הוא למצוה בעלמא, אבל בדיעבד כשר לשיטת הרא"ש אפילו אם לא סייעו כלל, כיון דס"ל שהנכרי אדעתא דישראל המצוה לעשות לשמה עביד (משנ"ב ס"ק כט).[12]

---

10. לפי הקסת הסופר (סימן ב' ס"ד) נוסח התנאי "מתנה שעושה לשם ספר תורה, ואם יורצה ישנה לתפילין או למזוזה או לעור הבתים". ולפי"ז אין לשנותו לחול. משא"כ להמ"ב שאומר 'או לכל דבר' היינו אפילו לחול.

כתב הקסת הסופר שלכתחילה כדי שיאמר לשם מה מעבד, כגון לשם תפילין כשמעבד לשם תפילין, ולשם ס"ת כשמעבד לשם ספר תורה וכו', דאפילו שאמרינן בכלל מאתיים מנה, ואפשר לעשותו לדבר שבקדושה קלה, עכ"פ יש אומרים להיפך שמעלין בקדש ואין מורידין. וא"כ לפי"ז אי אפשר לשנותו לדבר אחר עי"ש.

11. ואע"ג דבגמרא (גיטין כג) מפורש לענין גט דלא מועיל שהגוי יכתבם והישראל אומר לו שיכתוב לשמה, היינו משום דדוקא התם דצריך לכתוב כל אות שבגט לשמה, ועל זה אמרינן שנכרי אדעתיה דנפשיה קאעביד. משא"כ כאן דאין צריך רק בתחילת העיבוד לומר לשמה ע"ז ציית הגוי ועושה אדעתא דישראל. וזה כוונת המשנ"ב "ולא בעינן הכוונה של העכו"ם לזה רק בעת רגע נתינתם לסיד". ודעת הרמב"ם דגם בזה לא עושה על דעת הישראל

יח. במקומות שמצויים מעבדי עורות ישראלים, ראוי להחמיר כדעת הרמב"ם שלא לתת לנכרי לעבדם (שעה"צ ס"ק לה).[13] אמנם במקומות שאין מצויים מעבדי ישראל. לכתחילה יתן הישראל בעצמו את העורות לתוך הסיד לשמה. ואח"כ יאמר לנכרי שיעשה כל שאר המלאכות לשמה. ומעתה יוכל הנכרי להוציא את העור ולתקנו בעצמו, ואין צריך עוד הישראל לעמוד על גבו ולסייעו (משנ"ב ס"ק ל).

יט. אם הישראל בעצמו נתן העורות לתוך הסיד לשמה, ולא אמר לנכרי שיעשה אח"כ לשמה. הפמ"ג נשאר בצ"ע[14]. אכן לפי דברי הנוב"י והגאון מהר"ם בנעט על המרדכי יש להקל בדיעבד (משנ"ב ס"ק ל).

כ. ישראל שמסייע להנכרי קצת במלאכת העיבוד, ולא אמר להנכרי כלל שיעשה לשמה, לא מהני, דמסייע או ממש (משנ"ב סק"ל).

כא. אם הנכרי נתן העורות להסיד שלא לשמה, ולפני גמר העיבוד הוציאם היהודי והחזירם לשמה אין למחות ביד הנוהג להקל. (משנ"ב סק"ל).[15]

כב. אם עיבדן אשה נאמנת לומר שהיתה לשמה, ואי"צ גדול עומד על גבה. אבל קטן צריך שיהא גדול עומד על גבו. ואז מהני (ביה"ל ד"ה אם עיבדו עכו"ם).

---

12. כן כתבו הש"ך והב"ח ועולת תמיד, כנסת הגדולה, מג"א אליה רבה הגר"א לדעת הרא"ש, ודלא כהפנים מאירות שמחמיר בזה אם לא סייע לנכרי (שעה"צ ס"ק לח).

13. כיון שגם התוס' ס"ל כהרמב"ם שעיבוד ע"י נכרי פסול.

14. כי לפי דברי הבית יוסף כשר בכהאי גוונא אפילו לפי דברי הרמב"ם אבל הב"ח אוסר .

15. וגם הרמב"ם והתוספות הסוברים שהאמירה לנכרי לא מועלת כלום, מ"מ יודו בזה לדברי הט"ז דמהני. דעד כאן לא החמירו התוספות אלא שתיקון הקלף ושירטוטו לא חשיבי הזמנה לקדושה, כיון שכבר נגמרה מלאכת העיבוד. אבל בזה שעושה מעשה גמור בעצם העיבוד, ובלא עשייתו לא היה נגמר עיבוד העור, מהני. ואין אנו צריכים לומר יוכיח סופו על תחילתו, דבסופו בלבד די. וממילא אין אנו צריכים גם כן לומר בכאי גוונא שיצוה לנכרי בתחילת עשייתו לעשותו לשמה. ואין למחות ביד הנוהג להקל בזה. והמחלוקת של הרמב"ם והרא"ש הוא רק כשהישראל סייע קצת, ומשום דמסייע אין בו ממש, לכן לא מהני לדעת הרא"ש. אבל אם עשה הישראל פעולה בעצמו במלאכת העיבוד מהני גם להרא"ש (ביה"ל ד"ה להרמב"ם).

בשם כל קהל הקודש בקדתא דשופרא • זקנים עם נעדים בעלי בתים אברכים סגל חבודה • ובשם תלמידי מוסדותינו תשב"ר מצפצפים בקולם הקול קול יעקב בטהדה • בחודי חמד הוגים בתודה בעמקות וסברא ישדה • ועל צבאם מדביצי התודה לתפארה • נשגר בזה ברכת מזל טוב בשפה ברודה

ויזמרון לך שירין ורחשין בירושלי"ם קרתא דשופריא

איש ירושלים עינו ולבו אלינו תמיד, פעליו ומעשיו הגדולים אלה תולדות **אברהם**
באותיות מוזהבות יחקק על בותלי בית המדרש לזכרון תמיד בלב זרע **אברהם**
רב חנ"א ורב חסד"א לבו לב זהב לעזור לכל פונה אליו, במדתו חסד ל**אברהם**
הלוא אליו ידדשון כל מוסדות הקדושים על טהרת הקודש במטי מנך **אברהם**
מקח טוב קנה לקחת עליו לבנות בית ד' אשר בירושלי"ם ויאמר הננו, **אברהם**

ה"ה ידידינו עוז בונה ומקים עולמות של תורה הטפסר המרומם שר וקצין

מוה"ר אברהם בראך הי"ז

מראשי קהלתינו הק'

לרגל הולדת נכדו למז"ט

אצל חתנו האברך החשוב חו"ב טובא צנא מלא ספרא

הר"ר וואלף מאיר וויים הי"ו

ובכן נרים ונישא קולינו, מעיר קדשינו, בברכה שיזכה מע"כ לכל הברכות האמורות בתורה, נחת דקדושה מכל יוצ"ח בשמחה ואודה, בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצות חיי ארוכי ומזוני רוויחי בלי קצבות, תורה וגדולה, יתאחדו על שולחנו לתהילה, עדי נזכה לקבל פני משיח צדקינו ומלבינו בראשינו בב"א.

הכו"ח בברכת מרובה

הנהלת הקהילה - הנהלת המוסדות - וועד קרן הבנין

הנה מה שמובא בגליונינו במדור 'משולחן מלכים', בשיחת קודש של כ"ק מרן רבינו שליט"א עם הרב הגאון רבי חיים הלוי הי"מליך שליט"א ראש הדיינים דק"ק מחזיקי הדת מאנטשעסטער יצ"ו, ובתוך הדברים הי' המדובר בענין הפולמוס שהי' אודות "קו התאריך" לגבי קביעת יום שבת וצום יוהכ"פ במדינת יאפאן וכדו', אמרנו לנכון להעתיק פה מה שמובא בס' בוצינא קדישא מאת הרה"ח המפו' ספרא רבא ואיש האשכולות מו"ה אלכסנדר דייטש ז"ל ראה"ק דקהלתינו הק', שמביא באריכות ענין זה במשנתו של מרן רביה"ק זי"ע, וגם נכלל בתוכו כמה וכמה חידושי הליכות והלכות אשר רביז"ל נהג בהם במשך ימי היותו על הספינה

ונעתיקו ככתבו וכלשונו:

בקיץ שנת תשכ"ה זכיתי להתלוות אל רבינו בנסיעתו האחרונה לארץ ישראל. רבינו יצא מניו יארק ביום ה' לס' ויהי בנסוע הארון (פ' בהעלותך) עם האניה "קווין עליזאבעט" לעיר שערבורג במדינת צרפת. משם המשיכו במסילת הברזל עד לוועניציא במדינת איטאליא. מוועניציא נסענו לארץ ישראל עם אניה קטנה בשם "אנאטריא".

בכל ימי נסיעתנו על הים שלח רבינו בכל בוקר שליח מיוחד אל רב החובל של הספינה להיוודע ממנו מתי הוא זמן זריחת השמש באותו המקום בו עברה עתה הספינה. כי כמובן בכל מקום משתנה זריחת ושקיעת השמש וזמן עלות השחר. ורבינו רצה לדעת הזמנים בדיוק, כדי לקיים כהלכה כל הדינים התלויים בזמנים, קריאת שמע וכדומה.

בעש"ק שלח רבינו שליח אל רב החובל לקנות ממנו הרשות כדי לעשות ערובי חצרות, וכמובן בלי ברכה, כי הנוסעים אינם אורחים על הספינה, כי בעלי הספינה החזיקו חפציהם בכל חדר וחדר, וגם הנוסעים מקבלים פירות וירקות מבעלי הספינה. והעירוב נעשה רק ליתר שאת.

באותה נסיעה עם רבינו לארץ ישראל זכיתי לשמוע מפי רבינו שיחות רבות מעניני זריחת ושקיעת השמש, שהרי נסענו ממערב למזרח, ולכן נתקצר היום בכמה רגעים בכל יום. בתוך הדברים נתגלגלה שיחה גם מענין "קו התאריך". - שאלת קו התאריך הוא ענין מסובך מאוד כידוע. וכדי שאנ"ש ידעו דעת רבינו בזה, אעלה על הכתב דברי קדשו בענין זה, אשר כאמור שמעתי ממנו באותה נסיעה.

"קו התאריך" הוא לכאורה קו המבדיל אשר קבעו חכמי התכונה לציין באיזה מקום בעולם מתחיל היום. הן ידוע כי העולם הוא עגול ככדור, והוסכם שיהיה מקום מסויים בכדור הארץ אשר שם מתחיל יום חדש. ועל פי הסכמה זאת יקבע אחת ולתמיד איפוא הוא תחילת המזרח וסוף המערב. כי באותה הנקודה שעליה יסכימו כולם שם יש הפרש של

ארבע ועשרים שעות שלימות. והשאלה היא, איפוא בדיוק הוא אותו הגבול המחלק בין מערב למזרח, ובאיזה מקום מסומן התחלת היום החדש.

על מדוכה זו כבר ישבו חכמי ישראל מדורות הקודמים, וגם -להבדיל - חכמי אומות העולם דנו הרבה בשאלה מסובכת זו. חכמי אומות העולם הגיעו לכלל מסקנא, למנות 180 מעלות מקו "גרינוויץ" (שהועמד בנקודה אמצעית החוצה את העיר גרינוויץ במדינת בריטאניא) לצד מזרח, ושם יהיה הגבול. היינו שם יהיה קו התאריך, אשר שם מונים התחלת יום חדש. דרך משל אם מקו התאריך הזה והלאה לצד מזרח עדיין יהיה יום ראשון בשבוע, אבל באותו הזמן מן העבר השני של קו התאריך והלאה לצד מערב יהיה יום שני בשבוע. - נמצא שהאנשים העוברים וכן האניות העוברות ממערב למזרח במקום גבול קו התאריך יתוסף להם יום שלם. כי הם יצאו ממקום אשר שם כבר יום שני בשבוע, וחצו את הגבול, היינו את "קו התאריך" מזרחה, ושם עדיין הוא יום ראשון בשבוע. וכן הדבר גם בענין יום השבת, כמובן. וכן להיפך. מי שעובר מצד מזרח לצד מערב בגבול "קו התאריך" נחסר לו יום שלם, כי יצא ממקום אשר שם יום ראשון בשבוע, ולאחר כמה רגעים הגיע למקום ששם לבר יום שני בשבוע.

"קו התאריך" לפי קביעתם של חכמי האומות, היינו 180 מעלות מזרחה מ"קו גרינוויץ", הוא באוקיינוס השקט, אצל האיים הקרובים למדינת יאפאן. וכאמור קו התאריך הזה קבעו חכמי אומות העולם. וגם כמה מחכמי ישראל הסכימו לזה.

אבל השאלה היא, אם מבחינת ההלכה יש עלינו חיוב להתחשב עם קו התאריך שקבעו חכמי האומות. האם יש בכוחה של אותה קביעות שקבעו חכמי האומות, או חכמי תכונה אחרים, לקבוע את סדר הימים, לדעת מתי לחשוב יום חדש. היכן מתחיל המזרח, והיכן מתחיל המערב.

השאלה הזאת היא לא רק שאלה מופשטת, אלא גם ממשית ומעשית. במיוחד נוגעת השאלה הזאת ליהודים שומרי תורה ומצוות. כיצד ינהגו העוברים והשבים באותו המקום סביבות קו התאריך. לפי איזה סדר ימנו את חשבון הימים. מאיזה מקום מתחיל היום, ומאיזה מקום מתחיל יום השבת.

הרבה מגדולי הפוסקים ראשונים ואחרונים דנו בכובד ראש בשאלה זו. וכבר באו בדפוס בספרים שונים.

אמנם בעוד שהשאלה הנ"ל היתה בעבר בגדר של "תורה היא וללמוד אני צריך", הרי בזמנינו בדור זה נהיתה השאלה הזאת שאלה מציאותית להלכה ולמעשה.

בשנת תש"א בעצם שנות המלחמה, הגיעו כמה מאות פליטים ובני ישיבות מליטא ומפולין לעיר קאבע שבמדינת יאפאן. העיר קאבע נמצאת לערך 100 מעלות לצד מזרח מירושלים, או 135 מעלות מזרחה מקו גרינוויץ. ונתעוררה השאלה מתי לשמור שם את יום השבת. לפי שיטת הראשונים בעל המאור והכזרי, הגבול החוצה בין מערב למזרח הוא 90 מעלות מזרחה מירושלים, נמצא לשיטתם העיר קאבע היא מעבר הגבול, ולפי זה יום השבת שם הוא מאוחר ביום אחד. ובעוד שאצל תושבי המקום ההוא עתה כבר יום שביעי שבשבוע, הרי לפי שיטת הראשונים מעבר הגבול ההוא עדיין רק יום ששי, ולמחרתו יהיה יום השבת.

מה שאין כן לפי החשבון של חכמי האומות, ולפי החשבון הרגיל של תושבי המקום, הרי אצלם אותו היום כבר יום השבת. ונתעוררה השאלה בין פליטי הגולה ובני הישיבות ביאפאן איך להתנהג.

וכיון שלא ידעו איך להתנהג היו מהם ששמרו את השבת לפי החשבון של תושבי המקום; והיו ששמרו את השבת ביום אחד מאוחר. והיו גם כאלה שהחמירו לעצמם ושמרו שבת שני ימים, היינו ביום שבת לחשבונם של תושבי המקום, וגם ביום שלאחריו, אשר תושבי המקום החזיקוהו כבר ליום ראשון בשבוע הבא.

אולם כשהגיעו הימים נוראים וקרב יום הכיפורים עלתה השאלה במלוא חריפותה. איך יתנהגו ביום הכיפורים, כי על כן קשה מאד להחמיר ולצום יומיים.

משום כך הוסכם ביניהם להציע את השאלה לפני גדולי ישראל בארצינו הקדושה. הם שלחו טעלעגראמא לירושלים וביקשו כי גדולי הרבנים וחכמי התורה ישיבו להם בהקדם תשובה ברורה מתי ובאיזה יום עליהם לקדש את יום הכיפורים.

ואז נתאספו גדולי הרבנים בירושלים לאסיפה דחופה ונשאו ונתנו בשאלה זו, ובאו לידי מסקנא שהפליטים ביאפאן יקיימו את יום כיפורים לפי תאריך המקום, היינו לפי הגבול של "קו התאריך" שהציבו חכמי אומות העולם וחכמי התכונה שנתקבל בהסכמת כל האומות, דהיינו שהגבול החוצה בין מערב למזרח הוא 180 מעלות ממזרח "קו גרינוויץ".

אולם הגאון בעל חזון אי"ש זצ"ל לא הסכימה דעתו לדעת הרבנים שנתאספו בירושלים. הגאון בעל חזון אי"ש החזיק כשיטת הכוזרי והמאור. ואף על פי שהרבנים בירושלים שלחו את החלטתם לפליטי הגולה ביאפאן, שלח החזון אי"ש טעלעגראמא אחרת, ובו פסק "אכלו ברביעי, וצומו בחמישי".

ושוב עלתה השאלה הזאת במלוא חריפותה בשנה שאחריה, בשנת תש"ב, כאשר הגיעו עוד הרבה פליטים לחופי יאפאן וחינא, ונתעוררה אצלם שאלת קביעת הזמן לשמירת שבת והמועדים. הפליטים ההם פנו אל גדולי ארץ ישראל לשמוע חוות דעתם. הרבנים הגאונים התאספו בירושלים ביום צום גדלי' שנת שב"ת. גם הגאון בעל חזון אי"ש זצ"ל שלח בא כח שלו להשתתף באסיפה ההיא. וגם אז היו הדעות שנויות במחלוקת. הגרי"מ טיקוצינסקי ז"ל יחד עם עוד חבר רבנים פסקו לקבוע את יום השבת והמועדים על פי קביעות תושבי המקום. אולם הגאון החזון אי"ש עמד על דעתו והורה להם לשמור את יום השבת ביום ראשון של תושבי המקום.

במשך השנים יצאו כמה ספרים והרבה קונטרסים לדון בשאלה סבוכה זו. הרי"מ טיקוצינסקי ועוד רבנים, הדפיסו ספרים להוכיח את צידקת שיטתם. ולעומת זה היו רבנים שבירורו שלא כדעת החלטת האסיפה של רבני ירושלים. שיטתו ודעתו של הגאון בעל חזון אי"ש זצ"ל נדפסה בקונטרס בשם "שמונה עשרה שעות".

והנה בימינו אלה נתרבה מאוד שיהודים שומרי תורה נוסעים מהכא להתם, מאמעריקא ומשאר ארצות למדינת יאפאן לשם מסחר ומוכרחים להתעכב שם גם בימי שבת, ועלתה שוב השאלה במלוא חריפותה אימתי לשמור שם יום שבת. יש רבנים המורים לנסוע משם היינו ממקום הספק, ולשבות במקום שאינו בגדר ספק. ויש מורים לשבות כפי חשבון תושבי המקום. ויש המסתמכים על פסקו של החזון אי"ש זצ"ל.

בעת שישבנו על הספינה בנסיעתינו לארה"ק עלה בין השיחות גם ענין קו התאריך. רבינו נשא ונתן בענין זה, ונוכחתי לדעת שרבינו לא מסכים להחלטת אותה אסיפת רבנים. ואני הסברתי את הטעמים והנימוקים של הרבנים שהשתתפו באותה האסיפה ובאו לכלל החלטה לפסוק לקיים את יום הכיפורים ביום רביעי של תושבי המקום ההוא.

אבל רבינו דחה בכל תוקף את טעמיהם ונימוקיהם. ואמר שהגאון בעל חזון אי"ש צודק בהחלט בפסקו. ועיקר סברתו של רבינו היתה, כי אין לנו להתחשב עם הגבול שגבלו חכמי אומות העולם. ואם הם קבעו להם "קו התאריך" לפי חשבונותיהם, זה אינו מחייב אותנו כלל וכלל. ואנו חייבים להתנהג על פי פסקי רבותינו הראשונים וגדולי האחרונים. וכיון שהראשונים, בעל המאור, הכוזרי, בעל יסוד עולם, הרדב"ז ועוד, קבעו את הגבול בין מערב למזרח לפי חשבון המרחק מירושלים מזרחה, לכן צריכים אנו לילך אך ורק לאורם.

גם הזכיר רבינו מאמר הגמרא (ר"ה כ:) כ"ד שעי מיכסא סיהרא וכו'. ובזוה"ק פ' ויקרא (דף מ') בספרא דרב המנונא סבא פריש יתיר, כל ישובא מתגלגלא בעיגולא ככדור אלין לתתא ואלין לעילא וכו' ועל דא אית אתר בישובא כד נהיר לאילין חשוך לאילין, לאילין יממא ולאילין ליל, ואית אתר דכולי' יממא וכו' ורזא דא אתמסר למאריהון דחכמתא ולא למפלגי תחומין. והאריך רבינו לבאר שאין לנו להתחשב במה שקבעו חכמי אומות העולם, כי דבר זה אתמסר למאריהון דחכמתא.

לאחר כמה שנים יצא לאור ספר גדול בשם "אגן הסהר" מאת הרה"ג ר' אהרן חיים הלוי צימערמאן ז"ל, שמתחילה גר פה בניו יארק ואחר כך התיישב בעיר שיקאגא. הרב צימערמאן היה ידוע לעילוי וחריף גדול בין בני הישיבות והלומדים. גם הוא יצא בספרו להגן על פסקו ושיטתו של בעל חזון אי"ש זצ"ל. הספר "אגן הסהר" הוא ספר עב כרס המכיל הרבה מאות עמודים.

אני הייתי נוכח בעת שהרב צימערמאן הנ"ל בא אל רבינו למסור לרבינו את חיבורו הגדול. וכאשר מסר את ספרו התחיל הרב הנ"ל לפלפל ולהסביר שלאחרונה קמו מחברים שונים לטפל בשאלה מסובכת זו, אף שהם אינם יודעים בין ימינם לשמאלם. ולכן הביא את ספרו לפני רבינו לעיין בו ולחוות דעתו הבהירה.

רבינו אמר לו שכעת אין לו פנאי לעיין בספר, ומכל שכן בספר גדול הכמות כזה. אמנם לעצם הענין חזר רבינו על דבריו שאמר מכבר, ואמר שקו התאריך במקום שקבעו חכמי אומות העולם, או אם אפילו הסכימו להם כמה רבנים, לגמרי אינו מחייב אותנו. כי אנו אין לנו אלא דברי חכז"ל ודברי הראשונים. ולכן פסקו ודעתו של החזון אי"ש שהסתמך על דברי הרז"ה והכוזרי והרדב"ז ועוד פוסקים ראשונים ואחרונים, היא בלבד נכונה. ועוד הוסיף רבינו ואמר, "כי כל מי שחולק על הראשונים ויוצא חוצץ נגד הראשונים, בהכרח שיבוא לידי טעות"!

ובעצם החקירה איך יתכן שבשעה שבמקומינו הוא יום ואנו מתפללים תפלת שחרית, באותו העת והזמן יש מקום מרוחק של שש שעות ויותר, ושם היא עדיין לילה ומתפללים תפלת ערבית. והוא הדבר לענין שבת, אם למשל במדינה אחת כבר נכנס השבת, יש מדינה אחרת ששם עדיין הוא יום ששי היינו ערב שבת, ונמצא דלתושבים אלה כבר חל יום שבת ולתושבים אלה עדיין חול גמור. אמר רבינו שחקירה זו כבר נפתרה בספרי הקדמונים ראשונים ואחרונים, וכולם מתנבאים בסגנון אחד, כי בשמים שובתים עם כל ציבור יהודי איפוא שהם נמצאים.

והמהר"ם חאגיז בספרו משנת חכמים (מעלה הכ"ג) כתב וז"ל: "ודע ידיד קורא דעל כיוצא בזה נשאלה שאלה לגדולי ישראל על ענין שמירת שבת ויום טוב, דמקצה הארץ ועד קצה הארץ יש הפרש במהלכו של שמש בין צאתו לבואו קרוב לי"ב שעות, ואם כן אין שמירת שבת שוה לכל בני ישראל. והעלו בתשובתם בראיות כי כפי האיקלים אשר בו דרים בני ישראל ניתן להם את השבת וכו', והוא יתברך שובת עם כל קהלה וקהלה מישראל כפי הזמן והשעה הראוי לקבל השבת כפי סיבוב השמש ומדרגתו באותו מחוז ואיקלים".

ויותר מזה מבואר בשולחן ערוך הרב בעל התניא (הלכות השכמת הבוקר סעיף ה') וז"ל: "זמן חצות לילה הוא שוה בקיץ ובחורף לעולם י"ב שעות אחר חצי היום שהוא אמצע הלילה ממש, והיא עת רצון למעלה בכל זמן ובכל מקום. ואף שהימים והלילות משתנים לפי האקלימים וריחוק המדינות זו מזו ממזרח למערב, אין בכך כלום, וכמו זמן קריאת שמע ותפלה וזמן כניסת שבת ויום טוב שהוא גם כן בכל מדינה ומדינה לפי זמן הימים והלילות שלה, כי עת רצון שלמעלה ויהודים עליונים שבק"ש ותפילה וקדושת שבת ויו"ט הוא למעלה מגדר המקום והזמן, רק שמאיר למטה לכל מקום ומקום זמנו הראוי לו".

עוד היה המדובר אז לענין זמן המולד. רבינו אמר כי זמן המולד נקבע לפי המורה שעות של ארץ ישראל. כי זמני המולדות של הלוחות שלנו נקבעו מתחילתם לפי הזמן והמורה שעות של עיה"ק ירושלים. וכן לענין סוף זמן קידוש לבנה היא רק בזמן של מורה השעות בירושלים. נמצא שבמדינות שהם מערבה לארץ ישראל, זמן המולד משתנה לפי האופק. וצריך לחשוב את המולד לפי השעות בירושלים.

עד כאן מה שמובא בס' בוצינא קדישא בענין זה

ויש עוד הרבה מה להאריך בזה ואי"ה עוד חזון למועד.

ט' מנחם אב

הגה"ק רבי יעקב יצחק [החוזה]
מלובלין זי"ע

מתולדותיו

הגה"ק רבי יעקב יצחק החוזה מלובלין זי"ע נולד בשנת תק"ז בעיר שברשין הסמוכה ללובלין, לאביו רבי אברהם אליעזר אב"ד דק"ק יוזעפאף, עודנו בקטנותו התנהג בקדושה ובפרישות יתירה, ונפלאות מספר על קדושתו שעצם עיניו שבע שנים רצופות כדי שלא לזון אותם בשום דבר רע, דרכו הי' לברוח מהחדר כל יום לשעה מועטת, פ"א הלך המלמד בלאט אחריו לראות מה מעשהו, וראהו נכנס לתוך היער ומכניס עצמו לתוך תולעים העוקצים וצועק שמע ישראל וגו'.

בעת שהי' הרה"ק הרבי ר' זושא זי"ע נע ונד בכל עיר ועיר וטרם ידעו ממנו, הגיע פע"א אחת אל העיר שהי' גר בו ה"חוזה" והוא הי' אז נער בן עשר שנים, וכאשר עמד הרבי ר' זושא להתפלל אחורי התנור מעוטף בטליתו כדרכו, אז הביט אל הנער הרה"ק הרבי מלובלין, ולא אמר לו דבר אלא החזיר פניו והתפלל כדרכו, ויפתחו מעיינות תהום דמעות של הנער, וזלגו דמעות מעין הפוגות שעה ושתים והר"ר זושא לא הביט עליו כלל, עד שפסקו דמעות עיניו והתחיל לירד דם, אז חזר הר"ר זושא אליו ואמר לו נפש ורוח יש לך מעתה כי נתתי לך, וכעת לך לאחי אלימלך ויהי' לך נשמה ג"כ, וכן עשה ונסע להר"ר אלימלך, ור"א הי' רבו המובהק, ועל ידו נתקרב לרבו המגיד הגדול ממעזריטש זי"ע ונעשה מתלמידיו.

במצות רבו הק' הרבי אלימלך תקע אהלו בעיר לאנצהוט, והתחיל למשוך אליו עדה עוד בחיי רבו הק', אח"כ עבר לק"ק ראזוואדוב והי' שם בערך שנה וחזר ללאנצוט, כשהתגורר בלאנצהוט ראה פעם בחלומו איך שאחד אומר לו "לך לך מארצך וממולדתך אל הארץ אשר אראך עיר לובלין", ושאל אותו מי אתה, ענה לו אני הוא שנאמר לו לך לך מארצך וגו', והבין שהי' זה אברהם אבינו ע"ה, ומשם הלך לטשעכאוו הסמוכה ללובלין, ומשם עבר ללובלין, ושם נהרו אליו אלפי ישראל, וצדיקי גאוני דורו השכימו לפתחו להתבשם מתורתו ומעבודתו.

ביום ט' באב שנת תקע"ה בחצות היום עלתה נשמתו של החוזה לגנזי מרומים, הרה"ק ר"נ מראפשיץ זי"ע אמר שהוא ידע את הסתלקותו של רבו הק' כי בכל שנה בי"ב ימים הראשונים של חודש ניסן אמר רבו כל מה שיתרחש בי"ב חדשי השנה, כגון בראש חודש אמר לו מה יהי' בחודש ניסן וביום ב' אמר מה יהי' בחודש אייר וכו', ובשנתו האחרונה עלי אדמת הארץ אמר רק עד יום תשעה באב עד חצות היום ולא אמר יותר אז הבין מזה שאז יסתלק מן העולם.

החוזה

רבו הק' ר' אלימלך סמך ידיו קודם הסתלקותו על ראשו ונתן לו את מאור עיניו, ואכן זכה למה שלא זכה איש מישראל למאז פסקה נבואה מישראל להיות מכונה בתואר "חוזה", תלמידו מרן הישמח משה זי"ע העיד על רבו שיש לו נשמת ישעי' הנביא והי' לו כל המדרגות שלו, ורק מפני שהי' בחוץ לארץ לא הי' יכול לומר נבואה ב " כה אמר ה' ", והוא בעצמו אמר פ"א שכשנברא הי' בכוחו להסתכל מסוף העולם עד סופו, ואח"כ ראה כי לא יוכל לסבול את זאת מגודל הרע שנמצא בעולם, ביקש מהשי"ת שיטלו זאת ממנו, ועם כל זה ד' מאות פרסה על ד' מאות פרסה רואה כמו במרחק של ד' אמות, ויותר מזה הוא רואה כמו כברה, בספר חכמה מאי"ן הובא סיפור כדלהלן, שר' פנחס פאצינובער סיפר שאביו הי' פ"א אצל הרבי מלובלין, ואמר לו

ימי ההילולא

ה' אב

- רבי מיכאל גליקליך מנאנאש ב"ר יעקב - תר"ט
- רבי שמואל שמעלקא טויבש אב"ד יאם ב"ר אהרן משה - תרכ"ו
- רבי מנחם בראדי מקאלוב ב"ר אברהם (באר מנחם) - תרצ"ח

ט' אב

- רבי יעקב יצחק (החוזה) מלובלין ב"ר אברהם אליעזר הלוי - תקע"ה
- רבי יעקב מאיר אסאד מסערדעהעלי ב"ר אהרן שמואל - תרס"ה

י' אב

- יששכר בן יעקב משבטי י-ה - ב"א שי"ח
- רבי דון יצחק אברבנאל ב"ר יהודה (אברבאל עה"ת) - רס"ח
- רבי דוד פורקעס (תלמיד הבעש"ט) ב"ר ישראל מאיר - תקל"ד
- רבי שלום הכהן יאלעס מסטריא ב"ר אורי הכהן מסאמבור - תרפ"ה

י"א אב

- רבי הלל מפאריטש ב"ר מאיר - תרכ"ד
- רבי אהרן מסטאלין ב"ר ישראל - תש"ב

החוזה "בייַ דיר אין פאצינוב ברענט", אביו נבהל ושאל "רבי בייַ מיר אויכעט", שם החוזה ידו על מצחו נגד עיניו הק' ואמר לו "בייַ דיר נישט" וכן הוה, – גם ראה דברים שלא באו לעולם עוד, עיין בתהלה למשה שמביא שהרבנית הצדיקת של הרה"ק ר' אלעזר ניסן זי"ע שלחה פ"א קויטל להרבי מלובלין, ולא הי' להם אז רק ב' ילדים ה"ה הרה"ק מרן הייטב לב זי"ע שהי' אז בן ד' שנים, ועוד בת אחת ושמה ראכיל ע"ה, כשקרא הרבי מלובלין את השם יקותיאל יודא אמר "עס שיינט עס שיינט", וכשרא קרא את שם הבת אמר "נעביך נעביך", וכאשר אמר כן הי' יקותיאל יודא זרח והאיר ע"פ תבל באור תורתו וצדקתו, ואילו הבת מרת ראכיל כאשר נתגדלה היתה לאשת הרב ר' ישראל הכהן ראפפורט זצ"ל, אבד"ק טראני בעל שו"ת מוהרי"ך, ובנים לא הי' להם ונשרפה ר"ל ע"פ אבי' בקיצור ימים. – ולא רק בעולם הזה ראה אלא רבו המגיד העיד עליו שרואה גם דרי מעלה, וכך הי' המעשה, שדרכו של המגיד הי' להתפלל תפלת שחרית בחדרו, לבד לאמירת "אין כאלקינו" הכניסו מנין מצומצם לחדרו, פ"א נכנס הרבי מלובלין להשלים את המנין, אמר לו המגיד שיצא ויביאו אחר תחתיו כי הוא בטלן, ויצאו וחפשו איש אחר שישלים את המנין ולא מצאו, ובלית ברירה נשאר הרבי מלובלין בחדר מהמנין, ויהי כאשר אך פתח המגיד לומר "אין כאלקינו", התעלף הרבי מלובלין, ובקושי רב הקיצו אותו, אמר המגיד הלא אמרתי לכם שהוא בטלן, כי כאשר ראה את הפמליא של מעלה מיד נתעלף, אמנם סיים המגידדהואיל והי' עכשיו מן המנין, ישאר תמיד מן המנין.

אותיות מחכימות

הרה"ק בעל דברי חיים מצאנז זי"ע כשהי' עוד ילד קטן בא פ"א עם אביו אל הרה"ק הרבי מלובלין, ואמר הרבי מלובלין להרה"ק מצאנז "געלויבט דער אייבישטער אז איך זעה דיך וועסט די נאך קענען זיין איין רבי", ובאמצא לקיחת הפתקאות צוה שהקהל יעזבו את חדרו, והרה"ק מצאנז חשב בדעתו, הלא הרבי אמר שיהי' מנהיג ע"כ רוצה לראות מה הרבי עושה כשהקהל עוזבים את חדרו, ולא ציוה לו כלל לצאת משם, וראה שהרבי מלובלין קם מכסאו והסתובב בחדרו הלוך ושוב ולמד פרק איזהו מקומן של זבחים בעל פה, ופנה ואמר להרה"ק מצאנז בני התדע מדוע למדנו איזהו מקומן עכשיו, בשנים קדמוניות הי' אורים ותומים שהי' מאיר "האלך" או "לא אלך" (שמואל א' כ"ג), ועתה מאין אנו יודעין לתת עצות, אלא האור של האורים ותומים נגנז בתורה, ואם לומדים תורה מצטרפים האותיות ויודעים לומר "אלך" או "לא אלך", היום למדנו מעט, ותמו האותיות, ע"כ צויתי להקהל לצאת, למען נוכל לשבת ללמוד, אלא שנתיישבתי הלא הוא טירחא דציבורא, ואיזהו מקומן שגור בפינו, על כן למדנו פרק זה, וכבר יש לנו אותיות.

ד' מוריש ומעשיר

הרה"ק מהר"י מבעלז אמר בשם אביו שמפתח של פרנסה הי' בידו של הרבי מלובלין, – פ"א אמר הרבי מלובלין פשט שד' מוריש ומעשיר פירושו היא ברגע אחד, שברגע אחד עושה הקב"ה שאדם יהי' עשיר או עני, והי' שם חסיד אחד ושאל אותו איך יכול להיות אם איש עשיר ויש לו הרבה נכסים בהרבה מקומות איך אפשר שברגע אחד יאבד כל נכסיו, אמר לו הרבי מלובלין תיסע לדרכך ואתה תראה את אשר לפניך, אותו חסיד נסע לדרכו ובדרך עבר ליד אחד ממכריו שהי' כומר, ולפתע התגברה עליו היצר הרע ופיתה אותו להמיר את דעתו רח"ל, ונכנס להכומר ואמר לו בקשתו והכומר שהכיר אותו אמר לו שאינו מאמין אותו, אבל הוא ביקש אותו מאד, אמר לו הכומר אם תכתו בשטר מתנה שכל נכסיך שייכים לי אז אני יודע שאתה דובר אמת, וכן עשה, ומיד כשמסר לו השטר נתעורר החסיד משגיונו ורוח אחרת היתה עמו ונתחרט בחרטה גמור מה שעשה וברח תיכף ומיד, והשיר את שטר

ימי ההילולא

י"ב אב

- **רבי יחיאל אפרים פישל ממאליניץ ב"ר חנוך הענוך מאלכסנדר תרנ"ז**

י"ג אב

- **רבי נתן נטע שפירא ב"ר שלמה (מגלה עמוקות) - שצ"ג**
- **רבי מרדכי בנעט אב"ד ניקלשבורג ב"ר אברהם - תקפ"ט**
- **רבי יעקב דוד ב"ר מנחם מענדל מוויזניץ - תרכ"ה**
- **רבי ישראל שמואל מטומשוב ב"ר ארי לייבוש - תרכ"ט**
- **השר רבי משה מנטיופארי מלונדון ב"ר יוסף אלי' - תרמ"ה**
- **רבי יוסף גרינוואלד אב"ד פאפא ב"ר יעקב יחזקי' (ויחי יוסף) – תשד"מ**

י"ד אב

- **רבי צבי הירש מליסקא ב"ר אהרן (אך פרי תבואה) - תרל"ד**
- **רבי יצחק (השני) מבאהוש ב"ר שלום יוסף משפיקוב - תשנ"ב**

ט"ו אב

- **רבי מאיר נתן ב"ר חיים מצאנז - תרט"ו**
- **רבי אשר (השני) מסטאלין ב"ר אהרן מקארלין - תרל"ג**
- **רבי יעקב מאיזביצא ב"ר מרדכי יוסף - תרל"ח**
- **רבי צבי הירש מרידניק ב"ר ברוך מגארליץ - תרע"ח**
- **רבי ברוך הלברשטאם מגארליץ - בני ברק ב"ר אלישע - תשמ"ב**

המתנה בידו של הכומר, ואמר כדאי לי לאבד כל רכושי ולא לאבד חס ושלום נפשי, ומכיון שהרגיש שצרה זו באה עליו בגלל שהרהר על דברי רבו בפירוש הפסוק, נמלך לנסוע מיד לרבו ובא ללובלין אמר לו הרבי מלובלין עכשיו אתה רואה שברגע אחד נשארת בעירום ובחוסר כל, אמר לו החסיד בבכיה שעכשיו הוא רוצה לראות ד' מעשיר ברגע אחת, אמר לו הרבי מלובלין תיסע לביתך והשי"ת יעזור לך, וטרם הגיע לביתו ירדה אש מן השמים על בית הכומר ונשרף כל אשר לו וגם השטר מתנה נשרף וחזרה העשירות של החסיד למקומה ברגע אחת ונתקיימה דברי הרבי מלובלין.

אחרית ימיו

בשנת תקע"ד רצו צדיקי הדור לפעול בשמים שיתגלה משיח צדקינו, ה"ה הרה"ק המגיד מקאזניץ, הרה"ק ר' מענדעלע מרימונוב, הרה"ק החוזה מלובלין, הרה"ק בעל מאור ושמש, והרה"ק ר"נ מראפשיץ, והיהודי הקדוש, זי"ע, היהודי הקדוש קיבל על עצמו שהוא יסתלק מן העולם והוא יעזור להם מלמעלה, וכן הי' שהוא נסתלק י"ט תשרי תקע"ד, אולם לא הסתייעא מילתא, בערב חג הסוכות נסתלק לבית עולמו המגיד מקאזניץ ומפני עירבוב העולם ע"י השטן לא ידע מזה הרבי מלובלין על אף שעיניו היו צופיות למרחוק, בבית מדרשו של הרה"ק מראפשיץ זי"ע פרצה דליקה באמצע שמחת החג בשמחת תורה, לבית מדרשו של בעל מאור ושמש זי"ע נזרקה אבן באמצע הקפות, ואילו בבית מדרשו של הרה"ק הרבי מלובלין קרה מעשה הנורא מעשה "הנפילה", בשמיני עצרת בסעודה אמר החוזה "שמרו אותי מאד הלילה כח השטן חזק המלחמה קשה מאד, שמחה רבה שרדה בבית המדרש בריקודין של מצוה בין תלמידי הרבי מלובלין, החוזה עמד ליד הבימה ובידו ספר קטן, באמצע הקפות אמר, שאם יהי' לנו שמחת תורה שמח יהי' לנו גם תשעה באב שמח, ופתאום ראו החסידים כי הספר תורה מונח על השלחן והחוזה נעלם ואיננו, ונעשה בהלה בבית המדרש והבינו שלא דבר פשוט היא כי החלונות היו סגורים, והתחילו לחפשו בכל הבית וגם בחוץ חפשו ולאחר זמן שמע אחד מן החסידים קול גונח ושאל מי הוא זה ענה הקול "יעקב יצחק בן מאטיל", קרא אותו חסיד את התלמידים, וגדולי התלמידים התאספו כדי לעלות את רבם לביתו, והפילו גורל מי ישאהו ברגליו ומי בגופו ומי בראשו ומי בידיו, וכשעלוהו ראו ששפתותיו מרחשות, ושמעו שאומר תיקון חצות, וראו שהי' אז זמן חצות לילה, ואפי' במצב כזה אמר תקון חצות, כשהכניסו אותו לביתו שאל למה לא גילו כי נסתלק הרה"ק מקאזניץ שאילו הי' יודע לא הי' מכניס ראשו להתחיל בעניים כאלה, וסיפור שנודע לו מהסתלקותו, כי בעת שהושלך לארץ נתגלה לו הרה"ק מקאזניץ ופירש בגדו תחתיו שיפול בנחת ולולי זאת לא הי' נשאר ממנו עצם אחד שלם, והחוזה נחלש מאד מן הנפילה והמתנגדים שמחו מאד ע"ז שחשבו שעוד יסתלק עוד באותו יום ושתו יין, כשהגיע הדבר לאזנו של הרבי מלובלין אמר שבעת צאתי מן העולם אפי' כוס מים לא ישתו, ואחר הסתלקותו בתשעה באב הבינו דבריו.

י"ג מנחם אב

הגה"ק רבי נתן נטע שפירא

[מגלה עמוקות] זי"ע

צור קודש מחצבתו

נולד בשנת ה'שמ"ה באחת מערי ליטא, ויקרא שמו בישראל על שם זקינו הגה"ק רבי נתן נטע שפירא זצ"ל אבדק"ק הורודנא, בעמח"ס "מבוא השערים" על ה"שערי דורא" ועוד (המג"ע מזכירו הרבה בספריו) מגזע בעלי התוס' ורש"י שידוע שהוא מגזע דוד המלך ע"ה.

יושב בישיבה

בשנת שס"ה נשא את אשתו בת הקצין הגביר ר' משה עבערלעס ז"ל (אחי ר' אייזיק ר' יעקל"ש מקראקא שבנה בית הכנסת על שמו כידוע) שהי' ג"כ מגזע רש"י, ויושב על שלחן חותנו שסיפק לו כל הצטרכותו, כולל החזקת הישיבה שפתח המג"ע, בשנת שע"ז כאשר נסתלק הגאון ר' משה מרדכי מרגליות זצ"ל (שמזכירו בספרו מגלה עמוקות עה"ת פ' וישלח) שעמד בראשיתו של הישיבה הגדולה שבקראקא, נתעטר המג"ע לממלא מקומו בעטרת ריש מתיבתא, ויכונן בית ועד לתלמידים רבים, רבים וגדולים יצאו מבית מדרשו, ביניהם הי' הגאון הש"ך זצ"ל ועוד, (בנו של המג"ע כותב "שהי' הש"ך לו לבן וירד על ברכיו).

מגדלותו

והנה מכל אשר עברו עליו מימי נעוריו לא נודע לנו, גם לא נודע מי היו רבותיו, רק אשר הודיעו לנו בניו הגאונים בהקדמתם לספרו הגדול על פ' ואתחנן וז"ל: כי נתן לו ד' לב לדעת ולהזכיר כל מה ששמע מפי ספרים ומפי סופרים, הזכרון הגדול שאין כמוהו בכל עברים, חכמה ודעת הכל בכלל על פה כמסיני מסורים, כל ספרי ראשונים ואחרונים מלבד שני התלמודים גפ"ת אלפס וטורים, הגיד על פה לתלמידיו היקרים, ותשובות ופוסקים אחרים, ואין גם אחד אשר לא ידע שרשם ועקרם, ויחבר שו"ת מדרש ונופת צופים ערבות, הוציא לאור גחלים ולהבות, בנה חרבות, שלשה המה מטיבי הלכות נחצבות, בהם הראה חריפותו ובקיאותו ועומק שכלו הרחבית, כל התורה בהם מרכבות, עם ראשי ישיבות, יריב ריבות, בדיני ג' בבות, בהלכות נידות וזבות, ואיסור תערובות, בדיני שבת וערבות, ענייני קידושין וכתובות, ובתוכו נכלל תשובות חשובות, אשר בבחרותו הי' שפתותיו דובבות וכו', ואחת מהנה נדפסה בשו"ת פני יהושע (סי' מט) בענין תקנות עגונות, ועשר ידות לו בחכמת הקבלה וידע כל ספרי הזוהר והתיקונים וכתבי האריז"ל ושאר ספרי המקובלים הקדמונים והאחרונים לפניו היו פתוחים, וכתב נכדו הרבי ר' יונתן אייבשיץ זצ"ל בהקדמותו לספרו "כרתי ופלתי" שהי' פה שלישי למרן אריז"ל ולא גילה האיך ואולי ע"י תלמידו הרה"ק ר' ישראל סרוק זצ"ל שמביאו כ"פ בספריו, הי' לו שם ויד בכל חכמה ויאהב נסתרות

להכניס סוגיותי' בדברי התלמוד ולקשרם יחד, כי היא היתה ילד שעשועיו אשר בה יבלה רוב ימיו, וישימם נר לרגליו ואור לנתיבותיו.

עוד מדברי בנו בהקדמתו: נתן זמירות בלילה קינה ויללה, על חורבן אריאל ועיר המהוללה, אשר היתה לשריפת אש גלמודה שכולה, בכה ויתחנן לד' נתן בקולו ושר בשירים, בניגון שמנגנים שרפי עילאה בשלש משמרות לילה, עכ"ל, הגה"ק בעל נועם אלימלך זיע"א בכל עת שבא לקראקא לא הי' מתפלל אלא בבית מדרשו, העיד הגה"ק בעל דברי חיים מצאנז זיע"א כי כוחו הי' כ"כ גדול שמיד שהזכירו לפניו חולה מיד הי' מתרפא. החיד"א בשם הגדולים (מערכת ספרים אות מ) מביא "ושמעתי שהיה לו מגיד למהר"ן".

תורה וגדולה במקום אחד

זכה לשתי שלחנות הי' עשיר גדול ובעשרו התהלך בישרו כי על נדיבות קם לעשות צדקה בכל עת, יד עני ואביון החזיק, ופזר נתן לאביונים, גם את מקדש עיטר בתפארה בפרוכת מסך וטס של כסף עם ס"ת נהדרת, כאשר כותב בנו בהקדמותו (הנ"ל) נתן לו אלוקים עושר נכסים ורב פנינים, והשליטו לאכול מהם מעדנים, פזר נתן לאביונים, לחמו נתן מימיו הנאמנים, נתן ליעף כח ואין אונים, מיהב יהב משקל לא שקיל ורודף שלמונים, נתן באוצרות בית ה' זהב ואדרכמונים, זאת התורה אשר שם לפני ולפנים, עם פרוכת מסך וטס של כסף מעולים וסדינים, משובצות במרגליות וטובות אבנים, אין כסף נחשב אצלו מאומה, כבימי שלמה, עכ"ל, לרוב עשרו לא לקח שילומים מקופת העדה וזאת ירמוז לנו בנו באמרו "מיהב יהיב משקל לא שקיל ורודף שלמונים".

צדיק מצרה נחלץ

כתב בספר בן גרני עה"ת וז"ל: שמעתי מאאמ"ו הגאון זי"ע הוא בעל "גורן לדוד" דיצא כרוז בשמים על המג"ע הזהרו ברבי נתן ותורתו, ובא השטן וטען כי עוד לא נסהו, ונתנו לו הרשות על זה מן השמים, והוא הלך לנסותו, ובא אל הגאון בעל מג"ע ואמר לו כי הוא שליחו מן השמים ללמדו ולגלות לו סתרי תורה,ויענהו הגאון כי קבלה יש לו שאין ללמוד תורה ממי שאינו מכירו, וקבע לו זמן מתי שיחזור ויבוא, והגאון המג"ע עשה שאלות חלום, אמנם לא ענוהו מן השמים כי נתנו חוק שלא לגלות, והוא הוסיף לשאול פעמיים ושלוש, ולא קיבל תשובה, והתענה על זה הרבה ואז בא לו אביו בחלום וגילה לו הסוד, כאשר בא השטן לזמן שקבע לו צעק עליו הגאון צא טמא, והלך לו בכעס ונעל הדלת בכח כל כך גדול עד שנשתברו כל החלונות בקראקא, ואת אביו הגאון הלקו שיתין פולסי דנורא יען שגילה הדבר, ולאחר זמן בא השטן ואמר לו כי כבר יש לו תלמיד יותר חביב והוא הי' ש"צ ימ"ש וכו', ע"כ, יש גירסא שאמר לו השטן שהוא אליהו וקבע לו זמן שילמד עמו, אך כיון שלא ענהו על שאלת החלום דחאו לזמן אחר, והסכים, וכן הי' כמה פעמים שדחאו, עד שהרגיש אינו אליהו, ודחאו לגמרי מעליו, אז שאל אותו מנא ידעת, השיב לו דאליהו קפדן הי' ולא הי' בא ושב כ"פ.

ובא השמש

טרם הגיעו לשנת המ"ח בא בפתע המות ויניף עליו שבט אפו ועברתו ויקחהו בחתף בירח שנכפלו בו הצרות בי"ג מנ"א שנת שצ"ג, ויקוננו עליו בכל תפוצו ישראל, וזה אשר נחרת על מצבת קבורתו: פה נטמן איש אלקי קדוש מן הקדמונים, מגלה עמוקות רזין ומטמונים, הוא שאומרים עליו שדבר אתו אליהו פנים אל פנים, הגאון האב"ד ור"מ מו"ה נתן נטע בן מו"ה שלמה שפירא זצ"ל, נפטר ביום ד' י"ג אב שצ"ג לפ"ק תנצב"ה.

לפלא לציין מה שהעתיק בספר סיפורים נפלאים מפינקס הח"ק דקראקא, שאברך אחד קנה חלקו אצל המגלה עמוקות בהון רב, ולבסוף הניחוהו במקום אחר, בלילה בא האברך בחלום אל הגבאי וקרא אותו לדין תורה לבית דין של מעלה, נחרד הגבאי מאד אבל לא השגיח על זה, כך הי' כמה פעמים, עד שראה שאין הדבר פשוט, הלך הב"ח שכיהן אז כרב בקראקא, וסיפר לו המעשה, השיב לו הב"ח: כשיבוא עוד פעם תגיד לו "לא בשמים היא" ואם הוא חפץ בדין תורה שיבוא לפני הרב, וכך הי' והסכים הלה לבוא לדין תורה, והתקינו מחיצה בבית הכנסת, וכאשר הגיע זמן דין תורה שמעו רעש מאחורי המחיצה והבינו שהנפטר בא לדין, והב"ח אמר להנפטר שיציע טענותיו, ואח"כ אמר להגבאי שהוא יענה על הטענות, אמר אמת שהאברך קנה אותו חלקה ממנו אבל מעולם לא עלה בדעתי לקברו במקום הזה אדם שאיני מכיר אולי זה אינו לפי כבודו של המגלה עמוקות, מאחר שהלה לא רצה לומר שמו..., אז פנה הב"ח להנפטר שיאמר לו שמו ונראה אם הוא ראוי לנוח ליד המג"ע, והלה לא רצה בשום אופן לגלות שמו, אז פסק הב"ח: דלכאו' חייבים אנו לקבור את האברך ליד המג"ע, שכן שילם על זה מכספו, אך מאידך גיסא אין אנו יודעים מי הוא, ואולי אין זה לפי כבודו של המג"ע, ע"כ אנו נפתח את הקבר ליד המג"ע, ואתה – פנה הב"ח להנפטר – אם ראוי אתה לשכב ליד המג"ע תעבור אל הקבר אשר קנית בחייך, למחרת באו לבית הקברות ויחרדו לבם בראותם שקברו של האברך הי' ריק, ואילו ליד הקבר של המג"ע מצאו קבר חדש..., וחרטו על קברו: פה נטמן האברך לא נודע מיהו "יעיד עליו רעו", (לאחר שנים נמחק הכתוב אז הקימו מחדש המצבה וכתבו עליו: ציון לנפש חיה פה מצאנו, ודעת שמה לריק יגענו, יען נמצא קבור באשמנים ותמחנה אותותיו מרוב שנים, אכן יגיד עליה רעו גאון עוזנו, מגלה עמוקות ומגיה חשכנו, כי רב כבודה בשם תפארת, להשאר בדור דורים למזכרת, גבאי הח"ק זאת אל לבם השיבו, ומצבה חדשה על קברו הציבו תקב"ץ לפ"ק לבריאת ארץ ושמים)

מורשתו הרוחנית

בנו בכורו בהקדמתו (הנ"ל) כותב וז"ל: חובר חברים עשות הרבה ספרים וכו', לזכרון לדור דורים מין י"ה עולים

במספרם, חלק לשבעה וגם לשמנה מסודרים, ואלה מחיבוריו הנודעים לנו: א) "מגלה עמוקות", רנ"ב אופנים לסדר ואתחנן בקבלה רמזים וגימטריאות על תפלת משה רבינו, לפלא לציין מה שנרשם בפנקס החברה קדישא הנ"ל (מובא ב"על הצדיקים ועל החסידים"), שפ"א בימי חיותו של המג"ע בא לקראקא בחור אחד, והשכיר עצמו להיות משרת אצל בעל הבית אחד, בתנאי שיוכל לילך ערב ובבוקר לבית המדרש, ומאז נתברך מסחרי הבעל הבית, פ"א התאחר המשרת בבית הכנסת, ובאו הרבה אנשים לחנות, והבעל הבית לא הי' יכול למלא את משאלותיהם, וילך לבית המדרש לראות מה מעשהו של משרתו, וירא והנה עומד ומסתכל כלפי מעלה על ציורי התקרה, וירץ אליו בחמה ויכהו מכת לחי, ועזב את הבית הכנסת, והבחור לא שב אל אדוניו, אך הלך אל המג"ע מכירו מלשעבר ליטול רשות ולהפרד ממנו, ויתמרמר המג"ע למה עזב אותו אבל לא הואיל כלום, ויאמר לו המג"ע על כל פנים אל תפטר אלא מתוך דבר הלכה למען יהי' לי למזכרת נצח, הנה יגעתי בחבורי מגלה עמוקות ואמרתי רנ"ב אופנים על פסוק זה ואתחנן וידבר ה' אלי אל תוסף לדבר אלי בדבר הזה כמנין ר"ב ל"ך, על הפצרת משה רבינו ע"ה ליכנס לארץ ישראל, אמור לי גם כבודו מה זה אשר לא הבאתי בספרי, ויאמר לו הבחור יש אתי רמז שלא מובא בספרים, להיות שיש ארבע חיות הקודש הנושאות המרכבה העליונה, והכסא כבוד לה' ד' רגלים, ואמרו רז"ל האבות הן המרכבה, והאבות הקדושים המה שלשה כנגד שלשה רגלים, ורצה מרע"ה ליכנס לא"י וע"י קדושת הארץ יוכל להיות רגל רביעי שבמרכבה, ואמר לו הקב"ה רב לך אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה, כי כבר הכינותי את דוד עבדי להיות ברגל הרביעי, ורמז לזה כי בדב"ר ר"ת ב'ן ד'וד ב'רגל ר'ביעי ע"כ, ויפטר ממנו ופרח לו איש האמת, בעל החנות בראותו כי הנער לא בא אליו, נתחרט מאוד על שביישו ברבים, והלך במר נפש להמג"ע, אמר לו המג"ע, מה שהכית אותו על הלחי הוא לא הרגיש כלל ולו לא עשית מאומה, אבל אך לי עשית הרחקת ממני אוהב וריע, והוא עתה על ת' פרסה ולא אראה אותו עוד, ושש אנכי על אמרותיו שהניח לי כנ"ל, והוא מעשה הפלא ופלא, (א"ה, אולי זה קשור למעשה המובא לעיל עם הקבר,) ב) "מגלה עמוקות" על כל התורה, בדרך הקודם, ג) חידושים על הרי"ף, ד) אלף אופנים על אל"ף זעירא של ויקרא (הזכירו במג"ע ואתחנן אופן ר"ן – עיין גם בשם הגדולים מערכת ספרים אות מ'), ה) "תורת נתן" על התורה והוא ספר גדול בכמות על חכמת הקבלה הזכירו במג"ע (אופן רי"ב), כמו"כ במג"ע על התורה מזכירו פעמים רבות ויקראהו עפ"י רוב "חיבורא קדמאה", גם החיד"א בשם הגדולים מזכירו במערכת ספרים אות ת', ו) דרוש יקר ונכבד זך בלי שמרים תש"ך צירופי בראשית עולה על ע' ניירים (הקדמת בנו למג"ע ואתחנן), ז) ספר על הקבלה בכלל, איזן וחיקר ותיקן מאמרים בי' ספירים נכונים ויש הם קלים וחמורים וסדר קבלה שפע ואצילות מן הצינורים בכמה פותח שערים (לשון בנו שם), ח) חידושים על הבית יוסף מד' טורים.

י"ג מנחם אב

הגה"ק רבי מרדכי בנעט

זי"ע

צור קודש מחצבתו

הגה"ק רבי מרדכי בנעט נולד בשנת תקי"ג בישוב שורגא שבארץ הגר, לאביו רבי אברהם ביהא, נין ונכד להגה"ק ה"חכם צבי", ולאמו מרת פראדל בת החסיד איש אלוקים קדוש רבי אברהם אבריל בנעט מניקלשבורג חתן הגה"ק רבי סעדיה ישעי' קאצינלנבויגן שהיה חתן הגה"ק רבי נפתלי כ"ץ בעל "סמיכות חכמים" זי"ע

במעלליו התנכר נער

מקום מושבם הי' שממה מלומדי תורה, והוריו ראו בו שלגדולות נוצר כי הי' בו כשרונות נפלאות, ובהיותו בן חמש שנים כשלא הי' יודע שום דבר, לקחו הוריו לעיר ניקלשבורג לבית זקנתו אלמנת ר' אברהם אבריל בנעט, אף שהיתה עני' ודלה, שמחה לקבלו ולדאוג לכל צרכיו כדי שילמוד תורה, ואחרי שנתיים ימים כשהי' בן שבע שנים ראה נגיד אחד שהי' ממונה על קופת הצדקה של חברת חינוך הנערים, תשוקתו לתורה ויראת שמים שבו, וראה גם כשרונותיו העצומות כי לאילנא רברבא יתעביד, ויקח אותו מתוך שאר הנערים, ושכר מלמד בעבורו מכספו, ובתוך שנתיים ימים, עבר על לימודים שתלמידים בגילו לומדים בד' שנים.

רבותיו

כעבור הב' שנים ראה הנגיד כי צר לו המקום, ואין די לרוות צמאונו לתורה, שלח אותו לאינטינגען בישיבת הגאון רבי יעקב קאצענעלנבויגן זצ"ל והוא הי' אז כבן י"ט שנה ולמד שם ד' שנים, וכשהי' בן י"ג שנה כבר חיבור שלש חיבורים על תורה וש"ס ואגדה, ומאיזה סיבה נאבדו, והגאון הנ"ל חבב אותו מאוד, וכשמלאו לו י"ג שנה עשה סעודה גדולה בעבורו והוא דרש לפניהם בפלפול ארוך, אח"כ כעבור ד' שנים עבר לישיבתו של הג"ר יוסף שטיינהארט בעמח"ס "זכרון יוסף" אבד"ק פיורדא.

גם הי' תלמידו של הגאון ר' משולם איגרא אב"ד טיסמעניץ זצ"ל וגם שם הי' מאריות שבחבורה הידוע כהחוות דעת והרה"ק מראפשיץ, והחוות דעת הי' קראו רבינו תם. מסופר שאחר שנים רבות כשהי' כבר אב"ד ניקלשבורג יומא חד מימי חול עשה סעודה כששאלו לו פירוש הסעודה אמר שהיום עמד על דעת רבו ר' משילם איגרא בדבר ששמע לפני ארבעים שנה.

עת דודים

כשנעשה בן י"ח לחופה בשנת תקל"א לקחו הנגיד ר' גימפל פרוסטיץ מניקלשבורג כחתן לבתו, אך עקב גילה הצעיר של הכלה שהיתה כבת י"ד, וגזירת הקיסר שזר לא ישא

בת מורביא, לא היה יכול עדיין לשאתה ונסע לפאג שם ישב בבית מדרשו של הגאון בעל ה"נודע ביהודה" לאחמ"כ עבר לישיבת מהר"מ בארבי רבה של פרעשבורג.

האיש מקדש

רק בשנת תקל"ה קיבל רשות נישואין במדינת מעהרין וחזר לניקלשבורג בהיותו סמוך על שולחן חותנו אשר נתן לו כל מחסורו כדי יוכל לישב באהלה של תורה, והוא קידש את עצמו בקדושה יתירה, ולמד בהתמדה רבה ובעמקות נפלאה, ובעת ההיא אשר ישב בניקלשבורג נתחבר אל הרה"ק הרבי ר' שמעלקא מניקלשבורג זי"ע, וממנו למד תורת הנסתר.

מורה ודאין

כל אותה התקופה סירב לקבל שררה ורבנות, רק לאחר מות חותנו שהי' לו לאביעזר הסכים בלית ברירה להתמנות כדומ"ץ ניקלשבורג, ובשנת תקל"ח נתמנה לדיין בבית דינא של הגאון ר' גרשון חיות (שעלה על כס הרבנות אחר פטירת הרר"ש מניקלשבורג), על אף גילו הצעיר שהי' רק כבן כ"ה שנים, ובשנת תקמ"ה שהי' אז בן ל"ב שנים הצטרף למושב בית דין להוציא דיבוק מרוח שנכנס בבחור אחד בעירו.

על כס הרבנות

בשנת תקמ"ו נאלץ לקבל עליו עול הרבנות בק"ק לאנדאנבורג הסמוכה לניקלשבורג, ולאחר שנה וחצי בשנת תקמ"ח עבר לק"ק שוסבורג שבארץ הגר, עד שנת תקמ"ט כשנסתלק הגאון ר' גרשון חיות זצ"ל, ובא ר' מרדכי ללוותו, וה' נתן חינו בעיני עדת ניקלשבורג ופה אחד בחרו בו שיהי' להם לרב. וכעבור שנה נתמנה מאת המלך לרב רבנן בכל המדינה, ועל פיו יהי' כל דבר אשר נוגע לדת יהודית ואז נקרא לכהן פאר כרבה של ניקלשבורג והמדינה, והוא אך בן ל"ו שנה. או אז החלו להתקבץ אליו תלמידים הרבה מכל קצוי תבל ורבים מהם נתפרסמו ברבות הימים כגאוני וגדולי הדור, רבנים וישבים על מדין בקהילות ישראל.

מנעוריו ישב והמית עצמו באהלה של תורה ביגיעה עצומה ובהתמדה מופלאה ביותר וכתיאורו של הגאון המהרש"מ מבערזאן זצ"ל בהסכמתו לספרו "מגן אבות" "שהיה גדול בדורו כרבינו תם בדורו" ומסופר שפ"א עבר דרך עיר ניקלשבורג הגאון הק' ר' נתן אדלער זצ"ל, והתראה עם ר' מרדכי ופלפלו בדברי הלכה בעומק רב, וכשנסע ר' נתן משם, אמר ר' נתן לתלמידו, צר לי מאד על האיש הזה, כי אם ימשיך בלימודו באופן כזה, לבי עלי דוה, כי יפול עליו חולי, כאב חצי הראש ר"ל, וכאשר אמר ר' נתן כן הי', שבתוך שנה זו נפל עליו חולי הנ"ל, והרופאים צוו עליו שיסע למרחץ ויוטב לו, וכן הי' אבל מיד כשהגיע לביתו חזר לדרכו והתחיל ללמוד בעיון כבתחילה, והנה חזר לו מכאובו, אז פקדו עליו הרופאים שמשך שנה אחת אסור לו ללמוד בעיון, ובשנה ההוא למד ספר תהלים עם פי' רד"ק, וספר יד החזקה להרמב"ם למד בשטחיות, אבל המחלה לא סר ממנו כל ימי חייו, רק לפעמים הקלו עליו היסורים, אבל הוא עבד עבודתו ולא פסק פומי' מגירסא, והי' מרגלא בפומי' "ברוך ה' אשר לא הסיר מאתי מצוה זאת לקבל יסורים של אהבה כל ימי", אמנם מלבד מכאוב זה היה אדם בריא וחזק בגופו וחושיו היו בריאים וחזקים כראי מוצק על דרך נפלא, ועד זקנה ושיבה לא כהתה עינו ולא נס ליחו ולא ראה על בתי עיניים כל ימיו.

מעודו התנהג בפרישות ובקדושה עילאית, ובצעירותו אחר נישואיו כבר מאס במחמודי תבל ובתענוגי בני אדם, וסיגף א"ע בסיגופים וישב בתענית הפסקה פעמים בשבוע ולמד בטהרה ובפרישות יתירה, וכאשר הירבה לענות את גופו כן הירבה לקנות קנין שלימות נפשו על התורה ועל העבודה לילה כיום האיר לו, וסיפר בנו כי לעולם לא אכל לשובע נפשו, ולא נהנה מן העולם הזה יותר ההכרח לקיום הגוף, וכדי שלא יזח ההרגל הזה מעל לבו, רשם בתוך סידור התפילה שלו, לזכרון תמיד: "הרינו נודר לה' אלוקי צבאות לבלתי אהנה מהנאת עולם הזה זולת מה שהוא לצורך גדול ולתועלת בריאות גופי".

בספר מליצי אש מביא שכששמע זאת החת"ס נענה ואמר: "הנדר עצמו אינו חידוש כל כך, דאפשר להיות ליחידי סגולה שלא ליהנות מעוה"ז כלום, אך החידוש הוא שיכול לנדור נדר כזה שקשה לקיימו אלא אם כן הנודר הוא בעל רוח הקודש ממש, שהרי אם יאכל וישתה במעט יותר מכדי חייו יעבור על נדרו, ואם יאכל וישתה פחות הרי אי אפשר לחיות, וא"כ צריך להיות ממם כחוט השערה כמה צריך לכדי חייו, וזה יכול רק כהגאון רבי מרדכי בנעט וכיוצא בו שהם בעלי רוח הקודש ממש".

מסופר שאיש אחד חשוך בנים בא פעם להרה"ק ר' יחזקאל משינאווא זי"ע שיברכו שיפקד בזש"ק, גילה לו הרה"ק משינאווא שזה בא לו לעונש משמים בעבור שגרם צער למהר"מ בנעט – כשמנע מאחת הקהילות לקבל עליהם לרב את אחד מבניו – והתבטא הרה"ק משינאווא ש"אין עצה ואין תבונה נגד הקפדת מהר"מ בנעט שהיה גדול ממלאך ואפילו גדול משרף".

כיוצא בו מסופר על החתם סופר כשסיפרו לפניו פעם אודות קדושתו ופרישותו של המהר"מ בנעט, והתבטא אחד המסובים שהמהר"ם בנעט לא היה בר נש כי אם מלאך... מיד קפץ החת"ס מכסאו ואמר בהתלהבות: "לא מלאך פשוט, אלא שרף... ועוד גדול מזה".

וסיפר הגאון ר' אברהם שאג שכשנכנס פעם אל רבו החת"ס מצא אותו שקוע ברעיונותיו ודבוק בשרעפיו ולא הרהיב עוז בנפשו לברר פשר הדבר, אולם כעבור כמה רגעים פנה אליו רבו ואמר: "בני יקירי, היודע אתה מה היום מיומיים, עלי להזדמן ולהפגש בעוד שלשה שבועות עם גאון צדיק הדור רבי מרדכי בנעט, וכשאני מעלה זאת על רעיוני הנה כל אברי מרתתין". ובספר יכבד אב מספר הג"ר יחזקאל בנעט, (בהג"ר גרשון וואלף בנעט – נכד שארו ותלמידו המובהק של הגה"ק ר' מרדכי בנעט וחתן הגה"ק ר' שלמה גאנצפיד בעל הקיצוש"ע) וז"ל: צופה הייתי בזקני הגה"ק רבן של ישראל מו"ה שלמה גאנצפריד זי"ע עת אשר מרבינו מהר"מ בנעט רב דמדינה, היה עומד מכסאו ודיבר באימה וביראה וברטט, דומה כאילו דיבר כלפי מעלה.

בד בבד עם הדר גאון עוזו ורום קדושתו כמלאך ה' צבקות, היה מנהיג בחסד עליון וגיבור מלחמה כחלוץ העומד בראש המערכה נגד כל פורצי גדרי כרם בית ישראל וכשיצא לאור הספר "בשמים ראש" אשר לפי דברי המחבר הוא מכת"י רבינו הרא"ש ז"ל, ואף עטרו בהגהותיו ופירושיו בשם "כסא דהרסנא", (החת"ס מכנה אותו כזב"י הרא"ש) וכל גדולי הדור גילו אז את דעתם שריח ההשכלה נודף ממנו, ובראשם יצא הרה"ק מהר"מ בנעט חוצץ נגד הספר בהוכיחו בראיות ברורות את זיופו לעין כל.

בתקופה ההוא החלה להתפשט דעת "הרעפארמער" והמשכילים שרצו להכניס רוח חדשה בקרב עם ישראל, והוא לחם נגדם בתקיפות, וכמה פעמים הוצרך להתייצב לפני המלך להשתדל שאל יטו את לבבו לטובת המשכילים, ובכל פעם הצליח בדרכו כמובא להלן בהמשך דברינו.

לא רק בדבר הלכה פנו אליו בהיותו נודע לשר התורה ועמוד ההוראה כי אם בדבר ישועה ורחמים, בהיותו מפורסם כקדוש ונורא, פועל ישועות ועושה נפלאות, תלמידו הג"ר שלמה קוועטש פנה אליו בשאלה, מנין לו כוחו הגדול לחולל נפלאות וישועות לבני אדם, השיב לו רבי מרדכי ברוב ענוותנותו: אין כאן כל חכמה ותבונה, הדבר פשוט מאוד וכל יהודי יכול לעשות זאת, ופסוק מפורש הוא "רצון יראיו יעשה" אם אדם הוא בבחינת "יראיו" שהוא באמת הירא את דבר ה', אז ה' עושה רצונו.

ואמנם נתקיים אצלו ותגזר אומר ויקם לך וכפי שחזינן מדברי תלמידו הגדול הגאון ר' יהודה אסאד זי"ע בתשובותיו, וז"ל: "על דבר החיה היולדת ב"ה כבר טוב לה, ודברי מורי הג' יחי' עשו רושם ופרי למטה ולמעלה, ונתקיים ותגזר אומר ויקם לך".

בסוף הרחוב שגרו בה היהודים בניקלשבורג הי' כתוב על הבית האחרון באותיות גדולות "בית עירוב", ופירושו הי' שמן המקום ההוא אסור להוציא דבר החוצה בשבת, והבית ההוא הי' שייך לנכרי, ונתרחש שבזמן ההוא מכר הנכרי ביתו לנכרי אחר והלה החליט להסיר את האותיות מעל ביתו, אז הלך ר' מרדכי בעצמו אל הנכרי וביקש ממנו שלא יסירנו, והבטיח לו שבשכר זאת, לא ישלוט אש בתוך ביתו, ונתרצה הנכרי לזה, ולימים הי' שריפה ששרף בתים מימין ומשמאל הבית הזה והבית הזה ניצל כולו.

פ"א אירע שהלכו אל הנכרי לראות החליבה, אבל איחרו המועד וכבר הי' אחר החליבה ובטעות הגיע החלב אל ר' מרדכי, ושאלו הלא הכוס הוא ריק ואין בו כלום, כי היות שהי' אסור לא ראהו בכלל, ופ"א איחרו להדליק נרות שבת במועדו והדליקו ע"י גוי, וכשבא לביתו שאל מדוע לא הדליקו הנרות ויושבים בחושך, כי לא ראה כלל אור שהדליקו באיסור.

בהיותו חוט של חסד משוך עליו זכה להתייצב לפני מלכים, וה' נתן את חינו בעיניהם כי מרדכי היהודי גדול ליהודים יהיה ומבלעדו לא ירים איש את ידו ורגלו בכל מדינות מעהרין, וכל אשר פיו יקבנו בדבר דת יהודי לא יפול דבר ארצה, ואיש אשר ימרה את פיו ענוש יענש, ויצו המלך לכתוב את הדברים האלה על ספר, הוא גליון גדול מקלף אשר בשם רשיון המלך יכונה, ותוקף האגרת הזאת לאשר ולקיים דברי המלך אלה ונחתם בטבעת ושם המלך, כל זה היה תחת שלטון הקיסר ליאופולד השני, אשר לא האריך ימים על ממלכתו ומת בשנת תקנ"ב ובנו הקיסר פראנץ הראשון מלך תחתיו.

ופ"א ביקש ממנו המלך שיברכהו וכפף המלך את ראשו שיניח ר' מרדכי את ידו עליו, אבל הוא לא רצה לעשות מבוקשו ענה לו בחכמתו, מי האיש אשר יהין להרים יד בראש המוכתר בכתר מלכות.

אחרית ימיו

בשנת תקפ"ט נחלה, והרופאים שלחו אותו למרחץ קארלסבאר, ואף שסבל יסורים לא נאנח ולא התרעם, וביום שלפני פטירתו אמר אוי לי מיום המחרת כי זה יהי' יום צר וחשך מאוד, ובלילה אור ליום י"ג אב שנת תקפ"ט שם ידיו תחת המכסה ולא שנה טעמו ולא נראה בו שום שינוי וכה שכב כל הלילה עד הבוקר ואז הופסקה נשימתו, וזאת בלבד היתה השינוי בין חיי למותו כי מת בנשיקה, והוא אמר בכל עת מחלתו מי יתן יקרה לי המקרה בביתי או בעיר פראג, ובלילה שלפני פטירתו אמר בפירוש שרצונו להקבר בעיר ניקלשבורג, ואם לא יתאפשר הדבר אזי לכה"פ בעיר פראג, אמנם היות שמחוקי המדינה הי' אסור להוליך המת מקום רחוק בלי חניטה וגם העיר קארלסבאד מפני שהיתה עיר מרחץ ובאו שם בני אדם לצרכי רפואה הי' אסור להלין המת, על כן הוצרכו לקברו במקום קרוב, והוליכו אותו לק"ק ליכטנשטאט שהיתה קרובה לה, ושם עשו לויה גדולה ובכבוד גדול קברוהו על תנאי שכשיתאפשר להם יפנוהו לעירו ניקלשבורג על פי צוואתו, וכשהגיע הבשורה המרה לק"ק ניקלשבורג שאלו את פי גדולי הדור אם מותר לפנותו, והותר להם הדבר מפאת שהתנו בעת פטירתו שיפנוהו לניקלשבורג.

ואכן אח"כ הותר להם להעביר את גופו הטהור לעיר ניקלשבורג אלא שבני קהילת ליכטנשטאדט לא אבו תת להוציא מתוכם גוף קדוש וטהור זה, לבסוף הגיעו לעמק השוה להרצות טענותיהם בפני ג' בתי דינים חשובים: בית דינו של הגאון ר' עקיבא אייגער בפוזנא, בית דינו של החת"ס בפרעשבורג, והבי"ד דק"ק פראג בראש הגאון ר' שמואל לאנדא בנו של הנוב"י, וקיבלו עליהם שכאשר יפסקו הרוב כן יקום ויהיה.

בס' מקרי דרדקי להגאון ר' הלל ליכטשטיין מקאלאמיי מביא מפי רבו החת"ס שבאותה לילה שהיה מעיין בדבר אם מותר להעבירו מקברו לניקלשבורג, קודם אור הבוקר בא אליו הרה"ק ר' מרדכי בנעט וראה אותו בהקיץ בפנים מאירות ומצהיבות ויאמר לו שרצונו שיוליכו לעיר ניקלשבורג.

ואכן מפורסמת היא תשובתו של החת"ס להתיר את ההעברה, וזו היתה גם דעת הרוב, וכעבור ז' חדשים מיום הסתלקותו הועבר גופו הקדוש מליכטנשטאדט, וביום י"ב אדר שנת תק"צ הוטמן בניקלשבורג ליד קברו של רבו הרה"ק הרבי ר' שמעלקע זי"ע.

מן הענין להביא עדותו הנאמנה של הרה"ק ר' שמואל משינאווא שמספר בספרו "רמתים צופים" שפע"א הי' עם רבו

הרה"ק ר' שלמה לייב מלענטשנא זי"ע בדרך, ואחר התפילה נתנו לו מעט יי"ש והלך לחדרו ומצא אותו שהיה בוכה בכי רב, בערך שעה, ולא רצה לגלות על מה הוא בוכה, ואח"כ כשהי' עמו על העגלה בדרך אמר לו שאיזה גדול וצדיק נפטר אבל אינו יודע מי הוא, ואח"כ נתוודע לו שנפטר אז הגה"ק ר' מרדכי בנעט זי"ע, ומסיים "ושמעתי שהיה בעל צורה שלימה".

מה נורא היא הגדרתו של החת"ס בהספידו עליו: "גדול הדור רבן של ישראל... ופרנס כל ישראל בתורה ויראת ה' וגדור גדריהם מארי דכולא תלמודא, לא הניח דבר קטן ודבר גדול... ובן יחיד לשכינתא קדישא".

חיבר ספרים רבים והרבה מכתבי ידיו נאבדו, ובחייו נדפס ממנו ספר "באור מרדכי" והוא ביאור והגהות על דברי ה"מרדכי", ולאחר פטירתו נדפס ממנו שאר ספריו ה"ה, "תולדות מרדכי" ע"י בנו רבי יעקב אבריל, ובו חלק מדרשותיו, והקדים להן את תולדות אביו, המשמשים כאבן יסוד לכל כותבי תולדותיו, ספר "מגן אבות" על ל"ט מלאכות ועניני שבת, "שו"ת הר המור", "תכלת מרדכי", "פרשת מרדכי" דרשות וד"ת, ועוד, ספר "מחשבת מרדכי", וספר "מהר"ם בנעט".

י"ד מנחם אב

הגה"ק רבי צבי הירש מליסקא

[אך פרי תבואה] זי"ע

אלה תולדות

נולד בעיר אוהעל בשנת תקס"ח לאביו ר' אהרן ולאמו הצדיקת מרת שרה [שהיתה ניקראת "שרה די בעקערין" ע"ש שהתפרנסה ממעשה אופה], הרה"ק מליסקא זי"ע אמר שמעולם לא שמע הוריו מדברים ביניהם שום דבר אלא בעניין אחד בלבד, האיך ומה עוד ביכולתם לעשות כדי לגדל בניהם לתורה, הרה"ק מליסקא הרבה לספר הרבה בשבח אביו שהי' איש ירא וחרד לדבר ה', ואמר עליו כשהגיע הימי הרצון חודש אלול מיד הי' ניכר עליו, כי אז הי' הכובע שלו משוך תמיד על עיניו מבלי להביט החוצה, וגם על אמו מסופר מצדקותיה, היתה ידוע לצדיקת ובעלת יראת ה' מאד, הרה"ק מליסקא הי' מתייעץ עם אמו בהרבה ענייני עבודת ה', היא היתה מבאי ביתו של מרן הגה"ק בעל ישמח משה זי"ע, פ"א בא איש אחד לפני מרן הישמח משה לשאול בעצתו, וכשהשיב לו מרו הישמח משה דעתו הק' פקפק הלה בדבריו הק', והתחיל להתוכח עם הישמח משה, ואמו הצדקנית היתה שם בחוץ ושמע את הדין ודברים, לא יכלה להתאפק וצעקה עליו, אם רצונך שהרבי יאמר כרצונך למה באת לשאול את פיו, ואמר הישמח משה להאיש ההוא כמה פעמים טוב לשמוע דיבורה של אשה ג"כ, – כשהי' בן שמונה שנים נתיתם מאביו, ואמו לבדה גדלתה לתוי"ש במסי"פ ממש.

רבותיו

כשנתגדל קצת ויצא כבר מהחדר, הוליכתה אמו על כתיפה ברגל לעיר דעמבין, ללמוד תורה אצל הגאון ר' אברהם זצ"ל מדעמבין, שהי' גאון גדול והי' בקי בכל ד' חלקי שו"ע בכל סעיף וסעיף קטן בעל פה על הלשון, ושם עלה ונתעלה בתורה ועבודה, פ"א איקלעו לעיר דעמבין הגה"ק בעל "אור לשמים" מאפטא זי"ע והגה"ק מראפשין זי"ע התלוה אליו, וכל העיר באו לקבל את פני הרה"ק מאפטא זי"ע, והרה"ק מראפשין הי' עומד בפתח החדר שבה הי' יושב הרה"ק מאפטא והוא הי' מכניס כל הבאים להסתופף אצל הרה"ק מאפטא, ובתוך הבאים להתברך היו גם הגאון ר' אברהם ותלמידו הרה"ק מליסקא, ויהי כאשר באו אמר הרה"ק מראפשין "ברוך הבא ר' אברהם און די זעקס אין דרייסיג תלמידים", ומשם יצא לעיר באנאהד ללמוד ולשאוב תורה מבאר תורתו של הגאון ר' הירשלע חריף זצ"ל מבאנאהד, פ"א אמר הרה"ק מליסקא שכשיצא מבאנאהד לחזור לביתו הי' בקי בחו"מ ח"א עם הקצות בע"פ, – ולשני רבותיו אלו הי' קורא סתם "רבי".

דבוק הי' בל נימי נפשו כל ימי חייו ברבו ה"ה הגה"ק בעל ישמח משה זי"ע, וכבר בנערותו בעודו ילד קטן הביט אחרי משה אחרי כל תנועותיו והנהגותיו בכל פרט ופרט, וממנו לקח לו סדר העבודה בעבודת ה', וסיפר הוא בעצמו שפ"א בהיותו עוד תינוק מבית הספר והיו חבריו הילדים התוכחו זה עם זה עם הרה"ק הישמ"מ לומד גמ' תוס' דהא יושב תמיד סגור בחדרו, והוא השיב להם שיש לו ראי' ברורה דהישמ"מ עוסק בתורה דלולא זאת לא הי' פנים נאה כמו שיש לו, הרה"ק הייטב לב זי"ע למד עם הרה"ק מליסקא בחברותא, פ"א אמר הייטב לב לאחד מנכדי הרה"ק מליסקא תאמין לי כשהייתי אברך לא עלה בדעתי להשים עין על זקינך איך שהוא עוקב אחרי זקיני בכל תנועתיו, גם הישמ"מ לעומתו הראה לו חיבה יתירה וקירבו מאד, כשבא בחזרה לביתו מבאנאהד, קראו הישמ"מ ללמוד עמו בצוותא עם נכדו הייטב לב, והתחילו ללמוד מסכת גיטין, וסדר לימודו של הישמ"מ הי' שלמד מקודם פרשת כריתות שבפרשת תצא במתינות מאד, ואח"כ עבר לגמ' וכן הלאה והכל הי' במתינות, והיות שהרה"ק מליסקא הי' חריף מאד בלימודו, לא מצא חן בעיניו כ"כ דרך לימודו זה, ע"כ לא הלך בקביעות ללמוד עמם, אלא הלך מפעם לפעם, אבל לשנים אמר שמתחרט מאד ע"ז.

גדלותו בתורה

בעודו נער קטן הי' נודע לחריף גדול והרבה להתפלפל עם לומדים גדולים ממנו בשנים, פ"א בעודו קטן בשבת שבו הי' צריך הישמ"מ לדרוש לפני בני העיר, ובערב שבת ראה הרה"ק מליסקא איך שבחור אחד הכין עצמו להדרשה, והבין שהלה רוצה לפלפל ולבלבל את הרה"ק הישמ"מ, אז הכין עצמו בל כוחו להדרשה וחשב בדעתו שלא יתן להבחור להפיק זממו, וכן הוה בשעת הדרשה התחיל הבחור ההוא לפלפל עם קושיותיו, ותיכף התחיל הרה"ק מליסקא להכות על קדקדו, וכל מה שהקשה הבחור תירץ הוא בטוב טעם, ויען שהי' ילד קטן קפץ בהתלהבות על הספסל והתוכח לעיני כל הקהל, ואמר אח"כ שעלה בלבו שאפי' לא יהי' לו מה להשיב אעפי"כ

לא ימנע עצמו מלצעוק, והדבר הי' נאה ומתקבל איך שילד קטן עומד נגד בחור גדול ונצחו, (אחר הדרשה אמר הי"מ אליו "וואס האט געוואלט האבן דער שוטה", ואמר הרה"ק מליסקא שהבין מזה שהי"מ רוצה להכיר לו טובה) פ"א הי' אצל הי"מ חתנו ה"ה הגה"ק בעל ארי' דבי עילאי זי"ע, אמר הי"מ לחתנו כשהראה על הרה"ק מליסקא "מיט אים קענסטו שמועסן אין לערנען", – פ"א אמר לאיזה מתנגד שרצה להראות חריפות ופילפולי דאורייתא, בזה"ל: על לימוד התורה צריכים שכל הישר, ואיך יכול להיות שאתם יכולים ללמוד, הלא אם הי' לכם שכל הישר היית נעשה חסיד.

האיש מקדש

כשהגיע לעת דודים נשא את הרבנית האשה הצידקנית מרת קריינטשא, החתונה היתה בשבוע אחת עם רע כאח לו ה"ה הרה"ק הייטב לב, הרבנית היתה נודעת במעשיה הטובים, ובפרט בכנסת אורחים, וכל נצרך מצא תמיד בביתה מקום לאש"ל, והיתה מבשלת ואופה תמיד בשביל נצרכים, בעלה הק' אמר עליה שהיא "א האלבער גיטער איד", ("רבי" הי' נקרא בימים ההם "גיטער איד", המ') היתה לו ממנה שבעה בנים ושלוש בנות, וכל השבעה בנים ושנים מבנותיו נעדרו ל"ע בחיי אבותם, הילד האחרון הי' חלוש מאד, הוא נולד ע"י תפלתו שעל ציונו של הט"ז, שהי' הרה"ק מליסקא על ציונו וביקש ממנו בזה"ל: "רבי, איך האב מיך געפלאגט איבער אייער תורה, איהר האט בכח צו העלפן, ע"כ בעט איך אייך איר זאלט מתפלל זיין צו הש"ת איך זאל געהאלפן ווערן מיט א בן זכר", ואמר הרה"ק מליסקא "איך האב פארגעסם מתפלל זיין שיהא בן של קיימא", ובשעת הלוי' אמר הפסוק ושחט אותו על יד המזבח, וסיים שכשמביאין קרבן צריכים לחזור בתשובה, והתחיל לבכות בכי' רבה.

אוהב את הבריות

בשנת תקצ"ד נעשה אב"ד ואדמו"ר בק"ק ליסקא, ומאז השליך נפשו מנגד למען בני ישראל שנהרו אליו מכל אפסי תבל להיושע ממנו, ואמר הוא בעצמו מי שרוצה להיות רב צריך קודם להשליך מעליו עוה"ז ואח"כ יכול להיות שיהי' לו עוה"ז יותר, אבל מי שרוצה להיות רבי צריך להשליך מעליו גם עוה,ב ואח"כ יכול להיות שיהי' לו עוה"ב יותר, וכן מסופר שפ"א אמר הגאון ר' מנחם א"ש זצ"ל לנכדו של הרה"ק מליסקא לולי הי' זקינך רבי הי' כובש העולם בחריפותו, וכשהגיע הדברים להרה"ק מליסקא אמר ידעתי גם ידעתי אבל מה אעשה שטבעי היא שכשאני רואה יתום שהולך יחף מוכרח אני להניח הגמ' ולהשתדל עבורו, ונתפרסם שמו לפעול ישועות גדול, וידוע שריפא חולים ע"י חלוקת "צוקער", כשהגיע הדבר לאזני הרה"ק מצאנז זי"ע אמר אין זה פלא על הרה"ק ר' הירש'לע הלא הוא קידש את איבריו ומה שלוקח בידו היא מסוגל לרפואה.

ומקרבן לתורה

גם אנשים שלא שמרו תורה ומצות כראוי באו אצלו לבקש ממנו שיברכם ויתפלל בעדם, ועי"ז קרבם לתורה ומצות, שביקש מהם שאם יבטיחו לו שישמרו שבת ושאר מצות אז יושעו, פ"א בא לפניו איש נגיד אחד שהי' רחוק מדרך התורה, והתאונן לפניו שמסחרו נתהפכה לו לרעה ומתירא שיאבד כל רכושו, שאל אותו אם יש לו ידיעה ביהדות השיב האיש שלא, שאל לו אם רוצה שיודיעהו ממצות ה', ענה לו האיש שאין ביכלתו לקבל עליו שמירת המצות, אמר לו הרה"ק מליסקא, אמשול לך משל למה"ד, לאיש אחד שנסע לעיר הגדולה לייפציג לקנות סחורה, וקנה מסוחר אחד כמות רב מסחורה, וכשרצה לנסוע משם לביתו ראה שנצרך לו שמן למשוח אופני מרכבתו, והיות שהי' באמצע הלילה וכל החניות הי' סגורות, בקש עצה מהסוחר כדת מה לעשות, אמר לו הסוחר שיש לו שמן כזו, ונתן לו ונסע הלה לביתו,וכשיצא לדרכו פגש בחבירו, וחבירו שאל אותו איפה הוא יכול לקבל שמן למשוח את גלגלי עגלתו, השיב לו הנ"ל שעתה נתן לו סוחר הנ"ל שמן כזו, וילך אצלו ובוודאי יתן לו, וכן עשה והלך להסוחר, וביקש ממנו שמן שצריך לו, ענה לו הסוחר שאין לו, אמר לו האיש, שעכשיו אמר לי חבירי שאתה נתת לו שמן זו, השיב לו הסוחר חבירך קנה ממנו סחורה בעד סכום גדול, הוצרכתי לעזור לו, ונתתי לו השמן אבל מה לי ולך, האם מסחרי עם שמן העגלות, סיים הרה"ק מליסקא, כשבא אלי איש שמקבל ממני הדרכה לשמור תורת ה' מוכרח אני לעזור לו בעניני העוה"ז ג"כ, אבל מי שאינו קונה ממני כלום בעניני שמירת המצות ורוצה רק שאתן לו משאלותיו בעניני עוה"ז הרי אינני סוחר בדברים אלו.

רץ כצבי

בעת שחזר הגאון הכתב סופר מחתונת בנו שהתקיימה בק"ק קליינוואַרדיין, ונפגש עם הרה"ק מליסקא, ואח"כ כשבא הכת"ס לישיבתו והתחיל שיעורו הראשון בישיבתו הגדולה, פתח ואמר לפני הבחורים דהא דאמרו (אבות ה כ) הוי רץ כצבי, הכוונה כרבי צבי הירש'לע מליסקא.

אשכבתי' דרבי

בי"ד לחודש מנ"א תרל"ד יומו האחרון עלי אדמות בחצות היום לבש בגדים נקיים ובגד משי חדש, ויושב על כסא קדשו אצל השלחן ובירך את ב"ב, ואמר לכוא"א איך להתנהג, ואח"כ אמר חידושי תורה על הפסוק ראשית ביכורי אדמתך, ואמר רבותי ראשית היא אמונה והאריך בעינן זה, ואח"כ צוה לחתנו בעל מחבר ספר טל חיים ג"כ לומר דברי תורה, ואח"כ אמר ראוי הייתי להיות בעהו"ז עוד עשרים שנה "ווען די וועלט וואלט מיך געלאזט", ואמר עוד כמה ענינים ברמז ואמר "רק בשמחה, הספד ביז חצות, נישט מאריך זיין, נישט אסאך זאגן, טראגן אין מקוה", ואמר למשמשו "נו" והמשמש הבין תיכף הרמז ולקח מים לרחוץ ידיו ושמעו שאמר כמה פעמים סלח לנו מחל לנו, ודפק בידו על לבו, ותיקן הכובע שעל ראשו ופיאות ראשו, והגביר ב' ידיו לשמים בהשתפכות הנפש, וסגר עיניו ואינני כי לקח אותו אלקים. – השאיר אחריו ספריו הק' אך פרי תבואה עה"ת, הישר והטוב על מועדים ועל סוגיות הש"ס.

שמעתי משמיה דהרה"ק רבי אורי מסטרעליסק זי"ע שאמר שהתפלה שבשבת חזון צריך ליזהר בזה בכוונה כי היא מעלת כל התפלות של כל השנה שהיא בחינת תפלה לעני.

(תכלת מרדכי)

◆◆◆

אחד עשר יום מחורב, חורב מלשון חורבן, היינו חורבן בית המקדש, שעליו אנו בוכים אחת עשרה יום בשנה, תשעת הימים, י"ז בתמוז ועשרה בטבת, שיהפכו לנו במהרה לחגים וזמנים וששון אמן.

(ספרן של צדיקים)

◆◆◆

הרה"ק החוזה מלובלין זיע"א אמר: שכשהמשיח יבוא, שבעה עשר בתמוז יהיה יום טוב ראשון, ותשעה באב יהיה יום טוב אחרון, והימים שבאמצע יהיו חול המועד.

(אמרי קדוש)

בנוסח אחר ידוע אמר שתשעה באב יהיה יום טוב ראשון, ושבעה עשר בתמוז יהיה יום טוב אחרון, והימים שבאמצע יהיו חול המועד, והימים שבין שבעה עשר בתמוז לתשעה באב – יהיו בגדר של שאר ימות השנה, שיהיו מותרים במלאכה, והמלאכה שיעשו בימים הללו יספיק לפרנסה למשך כל השנה כולה.

(בפי ישרים)

◆◆◆

אין משיח בא אלא בתשעה באב לפי שקבעו אבל בזמן הזה ועתיד לפני הקב"ה לעשותו יו"ט.

(פסיקתא רבתי

פסקא בכה תבכה בסופה)

◆◆◆

במקום שהשי"ת שורה שם כל המלאכים והעולמות והממונים לכך כשהאדם ג"כ במקום הזה הוא נשמר בשמירה מעולה משא"כ בהפך ח"ו נשאר בלא שמירה והוא מסוכן ולכך בתשעה באב כשיושבין על הארץ יכולים לפעול אצל השי"ת מה שצריכים כיון שה' שורה ג"כ בבחינה זו.

(אמרי פנחס)

◆◆◆

הנה אמרו חכמינו ז"ל (ירושלמי יומא א, א) כל דור שלא נבנה בית המקדש בימיו כאלו נחרב בימיו. ולכאורה הדברים מתמיהין, כי מה אית לן למיעבד יותר ממה שאנו מחכים ומתפללים בכל יום ויום שישוב ברחמים לביתו במהרה בימינו.

כל דור שלא נבנה ביהמ"ק בימיו כאילו נחרב בימיו, נחמה גדולה טמון בה

שמעתי בשם הצדיק המפורסם הגה"ק בעל "ישמח משה" מאוהעל זי"ע, שפעם אחת ישב עם נכדו הגה"ק בעל "ייטב לב" זי"ע, ודיבר עמו דברים שונים בעבודת ד' ובעסק התורה, כי כן היה דרכו בקודש, לדבר עם נכדו הנ"ל, כאשר אנחנו שומעים כעת בעת שאנחנו זוכים להיות אצל שולחנו הטהור, שתמיד מספר ענינים שונים טהורים וקדושים מזקינו הק' הנ"ל, אשר תתענג נפשינו ומברכינן הטוב והמטיב על השמועות טובות. פעם בתוך הדברים אמר הגה"ק בעל "ישמח משה" זי"ע לנכדו הגה"ק בעל "ייטב לב" זי"ע, הנני לבי עלי דווי ממאמרם ז"ל (ירושלמי יומא פ"א ה"א) **"כל דור שלא נבנה בית המקדש בימיו, כאילו נחרב בימיו". ומה אנו ומה חיינו שלא נבנה ביהמ"ק בימינו, אם כן הרי הוא כאילו נחרב בימינו, וכאלו רואים אנחנו בכל יום החורבן, אוי נא לנו כי חטאנו!.**

על זה השיב לו נכדו הגה"ק בעל "ייטב לב" זי"ע בלשונו הטהור: זקיני היקר, אדרבה נראה בעיני שדברי הגמ' הנ"ל אינם דברי צער, אך אדרבה נחמה הוא לנו, שאמרו חז"ל (איכ"ר פ"ד י"ד) **"שפך כעסו וחמתו על עצים ואבנים", כי לולא שהחריב בית מקדשו, היה מכלה חמתו ח"ו על נפשות ישראל קדושות בעצמם, אך על ידי ביהמ"ק שנחרב, ניצולו נפשות רבות מישראל. והשתא נחזי אנן שדברי הגמ' הנ"ל במאמרם: "כל דור שלא נבנה ביהמ"ק בימיו, כאילו נחרב בימיו", נחמה גדולה לנו, כי לולא שהיה כן, אזי מה יש לנו לעשות על כל חטאתינו, כעת שאין לנו מקדש לכפר, ומוכרח היה ח"ו לכלות את כרם ישראל עבור חטאתינו, על כן אמרו חז"ל, שיש לנו בכל דור ודור ביהמ"ק ליחרב בכדי לכפר על כל חטאתינו, זאת היא כוונת הגמ' הנ"ל, ונחמה גדולה היא לנו. על זה השיבו זקינו הגה"ק בעל "ישמח משה" זי"ע: "נחמתני בני נחמתני!. עד כאן שמעתי המעשה היקרה הלזה.**

פרחי מגדים (שנה ד' גליון קע"א)

ושמעתי מפי אבא מארי הגאון הצדיק מו"ה אלעזר ניסן זצ"ל (דראביטש) שפירש דבריהם ותורת חסד על לשונו, והוא כי עיקר הפדות של חורבן בית המקדש היה בשביל שהדור שבימיהם נחרב הבית אין לשער גודל הצער שהיה להם באותו זמן.

וכמו כן עתה הדור שמשים אל לבו ענין החורבן ומחכה מתי יבנה, ועודנה תכילנה עינינו ועבר קציר כלה קיץ ואנחנו לא נושענו, אוי לנו כי פנה היום ואין קול מבשר טוב וכו', ומצטער על דלותן ושפלותן של ישראל וגלות השכינה ואשר עוד לא נבנה הבית, הנה זה מכפר עון הדור כאלו נחרב בימיו שהיה כפרתן של ישראל, עד כאן דבריו.

ואמר זה לפני מורי זקיני זלה"ה (הישמח משה) וקלסיה ואמר לו בזה הלשון בני נחמתני, כך שמעתי מפיו הקדוש.

(ספה"ק ייטב פנים מאמר יפה לעינים אות א)

◆◆◆

אמרו חכמינו ז"ל בתשעה באב חייב להניח תפילין במנחה (שו"ע או"ח סימן תקנ"ה ס"א), והטעם שבאים מוחין חדשים לנחם את עמו ישראל, (וכמ"ש האריז"ל לכוון במנחה שם הו"ה ניקוד סגול).

והוא המשל כדרך האב שמייסר את בנו בשבט כדי להדריכו, ואף על פי כן אחר כך הוא מקרבו ומדבר על לבו ומנחם אותו לומר לו (ירמי' לא ב) "אהבתיך ומשכתיך חסד", וגם כשאני מוכיח אותך בשבט הוא לטובתך. וכן הענין אחר הימים הנוראים אלו ובפרט בתשעה באב אשר הדינים מתוחים רחמנא ליצלן, (כמ"ש האר"י ז"ל לכוון כל היום הו"ה בניקוד שב"א שמורה על הגבורה).

לכן לעת ערב הוא מנחם את עמו ישראל ומראה להם התקרבות ביד ימינו והחסד (שם הו"ה בניקוד סגול) ובאים מוחין חדשים, ובודאי יש כח להמשיך אז שנו"ת חיים בתפילין כמו תמיד בבוקר בבוקר כנודע. ואז ההתחלה לבנות המלכות מחדש.

וכמו שכתבנו בצירוף הימים שמעשירי באב עד יום ראשון של סוכות עכ"ל, שמעשירי באב עד כ"ט באלול הם חמשים יום כנגד אות נ', ואחר כך עשרת ימי תשובה נגד אות י', ואחר כך ארבעה ימים שבין יום הכיפורים לסוכות הם כנגד אות ד', ואחר כך יום ראשון דסוכות הוא נגד אות א' שהוא יום ראשון, כמ"ש (ויקרא כג, מ) "ולקחתם לכם ביום הראשון", (והצירוף הוא ניד"א כנ"ל), וזהו בנין המלכות מחדש אחר החורבן.

וגם כי בתשעה באב אסור ללמוד תורה ועליו נאמר (תהלים קיט, קכו) "הפרו תורתך", לכן תיכף אתריו קורין פרשת ואתחנן עם עשרת הדברות להתחיל התורה ולקבל עול מלכות שמים מחדש.

ספה"ק עבודת ישראל)

כימי צאתינו מארץ מצרים שלא היה לנו רק הכח לומר אבא! אבא!, כן עתה אראנו נפלאות

שמעתי מפי הגאון הק' אדמו"ר מרן אבדק"ק סאטמאר בעל דברי יואל זי"ע, משל נאה שהגיד בשם הרה"ק רבינו חיים מטשערנאוויץ זי"ע בעל באר מים חיים, משל לאב אשר בנו בעודנו תינוק קטן, ואין לו ממנו עדיין שום תענוג מיוחד, וכל אהבתו אליו רק מחמת שהוא מיוצאי חלציו, ועכ"ז הוא דואג להשיב לו כל הצטרכותו ומחית נפשו, אכן בהתגדל הבן מעט מעט, ומתחיל לצפצף בקולו ולדבר מעט, וקורא אותו בשם 'אבא', הדיבור הזה מעורר אצל האב את רגשי אהבתו ביותר אל בנו הקטן, וממלא לו כל הצטרכותו, ונותן לו בקשתו באהבה, ואח"כ כאשר כבר נתגדל הבן, ונזדמן לו על ידי איזה מקרה רע וחולי ר"ל שכלו ממנו כל מעלותיו, ורצונו לעורר ולהמשיך אליו אהבת ורחמי האב, אז הזכיר לו את הדיבור הראשון, אבא, שצפצף אליו עודו בקטנותו, ואומר אליו, **אבי רחם נא עלי, וזכור רחמיך שהיית מרחם עלי בימי קטנותי, כאשר לא ידעתי כלום כי אם רק להגיד אבא, ולא יותר. אשר אז בקראי אבא, היו מתגלגלים רחמיך עלי, וכאז גם עתה בטובך הגדול תעורר רחמיך ומלא משאלות לבבי באהבה.**

והנמשל, כמו כן אתנו, בני ישראל הבנים למקום ובני רחומיו. רק על ידי שעבוד גליות ושאור שבעיסה נתמעטו הלבבות והרפנו מלעבדו עבוה"ק, שעבדנו בהיותנו בבית זבול תפארתנו. שעבדו כהנים בעבודתם בהקרבת הקרבנות, והלוים בשירם וזמרם. ועתה בעוה"ר כאשר חרב ביהמ"ק, ואין לנו לא כהן בעבודתו ולא לוי בדוכנו, וגלינו מארצנו ונתרחקנו מעל אדמתנו, ולא נשאר בידינו כ"א מה שאנו מיחדים שמו יתברך, ומקבלים עלינו עול מלכות שמים בקריאת שמע ישראל ד' וגו', אמנם עכ"ז נא ונא חוס ורחם עלינו, ויתעורר אהבתו אלינו, ו**'כימי צאתך מארץ מצרים'** כמו שאהב אותנו בימי צאתנו ממצרים, אשר גם אז לא הי' בידינו מצות ומעשים טובים, כ"א קבלת עול מלכות שמים בלבד, וקראנוהו אבינו, והי' זה חשוב בעיניו, והי' לו מזה נחת רוח גדולה, וכמו כן גם עתה **'אראנו נפלאות'** הגם אין בידינו כלום, כ"א הדיבור הפשוט מעומק לבנו, שאנו אומרים לפניו יתברך אבינו שבשמים, אכי"ר.

אמרי דבש (פרק יא, דף ע"א)

~ נלקט מספר "מקראי קודש - לשבת" אוצר נפלא על עניני שבת ~

זכור את יום השבת לקדשו

קידוש היום (ה)

כוונה בקידוש ◇ יתן עיניו בכוס ◇ נתינת יין על העינים
ויהי ערב ויהי בוקר ◇ ויכולו ◇ בורא פרי הגפן

כוונה בקידוש

יכויו לקיים המצות עשה

וודאי צריך לכוין לקיים המ"ע דאורייתא זכור את יום השבת לקדשו, אם לא כיון לשם מצות בוראו הנראה דצריך לחזור ולקדש ולהבדיל, כיון דהוא מצות עשה דאורייתא וצריכה כוונה, ובפרט מצוה עשה שבדיבור, ואפשר שיוצא בהזכרת שבח שבת אח"כ באיזה אופן שירצה בלא ברכה, כי הנוסח אינו מדאורייתא.

(דרך פיקודיך - מצות עשה לא חלק המחשבה אות א)

הנה נצטוינו להעיד בשבת באמירת ויכולו וקידוש להעיד על המחדש בטובו שחידש לנו הכל יש מאין, ובאם מבטל ח"ו זה או שאינו משים אל לבו להבין מה שאמר ולהאמין בלבו יתד קבוע במקום נאמן וכנ"ל, הנה הוא כמעיד מפי אחרים או ככובש עדותו וכנ"ל.

(דרך פקודיך - מצוה לו חלק המחשבה אות ט)

התעוררות לכוון באמירת קידוש

אחיי ורעי, הלא תדעו ותבינו מוסדות ועיקר התיקון בעולמות העליונים באמירת ויכולו גם בקידוש, הוא דוקא שיכוין באמירתה להעיד עדות על אחדות אלהותו ית"ש ויתעלה זכרו לעד, בעובדא דבראשית, שצריך להעיד עדות זו בשמחה ובכוונה עצומה, כמבואר בלשונו הקדוש במאמר הזוה"ק, בעי בר נש למסחד סהדותא דא בחדוה ברעותא דלבא לאסהדא קמי' מארי' וכו' ואנן בעינן לקדשא לי' ברעותא דלבא, ולכוונא דעתיה להאי, וע"כ צריך מאוד לשעבד לבו אל הכוונה הנ"ל וכו'.

אשר קדשנו במצותיו ורצה בנו, יתן במחשבתו הודאה גדולה בשמחה עצומה להשי"ת, בפרטית על עצמו ג"כ, שרצה בו לברוא אותו בחלקו וגורלו הקדוש.

(יסוד ושורש העבודה - שער ח פ"ה)

התעוררות לכוונת קידוש

אחי אהובי, אם בשביל זו המצוה הקדושה נעשה שותף להקב"ה, וגורמים קיום והעמדת העולם, א"כ בודאי כל העולמות העליונים ותחתונים מצפים ומיחלים שיקייומו ישראל הקדושים זו המצוה הנעלה ורמה, בפרט אלו הנשמות המתלוות עם האדם ועם הנפש יתירה, ויכוין במחשבה בשעת קידוש כי נעשה פיו מרכבה לפה העליון בביכול, ויכוין בדעתו כאלו האבות הקדושים (כי אנן בסעודתייהו עכשיו קיימינן) וכל המלאכים וכל העולמות וחיות והנשמות שומעין דיבורך, האיך יוצאים מפיך בשמחה בכוונה וחיות בעומק הלב.

(שלחן הטהור, מבעל שו"א - מאמרי שבת עמוד רנג)

יתן עיניו בכוס

להסתכל ביין של מצוה – להתבונן במעשה המצוה

וכן אמרו בברכה על הכוס 'ונותן עיניו בו שלא יסיח דעתו ממנו', להראות שצריך לחשוב שהותר לו לשתות היין לצורך המצוה ולברך עליו את ה', וכשיהיה בלבו כך לא יבוא להשתכר ממנו.

(אבודרהם - דיני שלש סעודות)

כוונת הסתכלות בתוך הכוס

תתן עיניך בכוס היין ותסתכל בו, ויש סוד עמוק וכוונה גדולה בהסתכלות זו, וכל אדם פשוט די לו לכוין בהסתכלות 'עין' ימין בחמש הויו"ת שעולים מספר עין, ובהסתכלות עין שמאל גם כן בחמש הויו"ת שעולים מספר עי"ן (5 פעמים 26 = עולה 130).

(בן איש חי - שנה ב' פ' בראשית אות כט)

מנהג לראות את המצה בהכוס

ומנהגינו לראות את המצה ביין, ולכוין מצה מספר הצלחה.

(בן איש חי - שנה ב' פ' בראשית אות כט)

להסתכל לתוך הכוס לראות צורת עצמו

מנהג הרבה צדיקים לראות צורתו בין אחר הקידוש קודם השתיה, וכן בהבדלה, והטעם נ"ל בדרך צחות, עפ"מ ששמעתי לספר מהה"צ ר' חיים מזינקוב זצ"ל, שפעם אחת בא לפניו איש אחד מהנאותים לקבל ברכתו, ואחרי שהאציל עליו ברכתו לא הלך משם, רק נשאר עומד להסתכל איך מברך יתר העומדים שמה, והה"צ ז"ל הבין כי לא החסידות המריצו להתעכב עוד שם, ושאל אותו בחכמה מדוע אתה עומר פה עוד, וענהו האיש הנ"ל כי רצונו לקיים המצוה להסתכל בפנים של צדיק, והשיב לו תיכף ומיד בחכמתו לפ"ז הלא ועמך כולם צדיקים כתיב וגם אתה צדיק, א"כ יותר טוב שתסתכל בעצמך ודפח"ח, וע"כ אחרי שאמר ושנה פרשת ויכולו להעיד על אחדותו ית', ונמחלו כל עונותיו, הרי נעשה צדיק גמור ומצוה להסתכל בפנים של צדיק, לכן צריך לראות צורתו בכוס.

(דברי שלום - עמ' נח)

נתינת יין על העינים

לתת מיין של קידוש על העינים

רב נטרונאי כתב, שמקדשין בבית הכנסת.. ונותן לצבור משום רפואה ליתן על עיניהם, דאמרינן פסיעה גסה נוטלת אחת מחמש מאות ממאור עיניו של אדם, ובמאי מהדר ליה בקידושא דבי שמשי, הלכך כיון דאיכא מן הצבור דלית להו יין תקנו לקדש בבהכ"נ על היין משום רפואה, ע"כ, וכל דבריו תמוהין וכו'.

(טור - או"ח סי' רסט)

שבת בשבתו

ענייני שבת בקודש בפרשת השבוע

ע"י השבת דבר משה ונשמע קולו אל כל ישראל

אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל וגו' וי"ל שלכאורה אינו מובן שקול של איש אחד יהיה נשמע לכל ישראל ביחד, ושמעתי מחמי זלה"ה על פסוק בעבר הירדן שמרומז בו מאמר חז"ל מלמד השכינה מדברת מתוך גרונו של משה ומרומז בעבר הירדן היינו שהאותיות שהם אחרי אותיות ירדן הם אותיות שכינ"ה היינו אחר אות יו"ד ממלת ירדן הוא כ', אחר הרי"ש הוא שין, אחר הד' ה', אחר הנ' נון אחרת, וזה הרמז שמשה דבר עם בחינת שכינה שנקרא עבר הירדן כנ"ל עכ"ד ז"ל. והנה בחינת שבת הוא הנקודה הפנימית של כל ימי השבוע היינו שבו הוא השראת השכינה להשפיע לכל ימי החול ולכן נאסרו ט"ל מלאכות המשכן בשבת כי עיקר בנין המשכן הוא בשביל השראת השכינה ובשבת ממילא בלא בנין המשכן יש בו השראת השכינה, ומזה הפסוק דרשו רז"ל איסור ה"ל מלאכות בשבת מפסוק אלה הדברים כידוע. וזהו מרומז בפסוק אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל בעבר הירדן היינו בכל אל"ה הדברים פי' בכח בחי' שבת המרומז באל"ה הדברים כנ"ל בכח זה דבר משה אל כל ישראל ביחד ונשמע קולו לכולם על ידי השראת השכינה שהיה בו בעבר הירדן, שהיה בו השראת השכינה מחמת בחינת שבת.

(בת עין)

אין נוהגים לתת יין על העינים

אין נוהגין כן ליתן מקידוש על גבי עין, ובהבדלה עושין כן משום חיבוב מצוה, והכא דקאמר דמיהדר ליה (שחוזר לו ראיית העין) היינו ע"י ששותה ממנו כפירש"י, ולא ע"י שנותן ע"ג עין, ואיך שיהיה אין טעם מבורר בדבר שיהיה מהדר ליה מאור עין ע"י נתינת יין קידוש על עין בפירוש הטור או ע"י שתיית כוס של קידוש.

(מהרש"א - ברכות מג:)

רפואה ביין קידוש דוקא בשתיה ובנתינה על העינים

וקבלה היתה ביד רב נטרונאי גאון בתשובות, דסגולת הרפואה (ביין של קידוש בלילי שבתות) הוא דוקא בענין זה, דתרתי בעינן, שטועמין ממנו תחלה, ואח"כ ג"כ נותנין על עיניהם, אבל לא הוי רפואה בחד מינייהו.

(ב"ח - סוף סימן רסט)

שיעור שתיית יין של קידוש

מצאתי כתוב במרדכי ישן בסוף יומא, שהשיב ר"י, דשיעור טעימה גבי מקדש, בענין מלא לוגמיו. ואני אבי"ה איני מושיב על הארי לאחר מיתה, אלא תורה היא וללמוד אנו צריכין, שכך מקובלני, שהמברך א"צ לשתות מלא לוגמיו, אלא קימעא שיעור גרונו וילך סביבות לוגמיו.

(בית יוסף - סוף סימן רעא)

[אך הכוס צריך שיחזיק רביעית, אבל גם כוס הגדול כמה רביעיות מן הדין אי"צ לשתות כ"א שיראה כמלא לוגמיו דהיינו שכשיסלקנו לצד אחד בפיו יראה כמלא לוגמיו והוא שיעור חב רביעית באדם בינוני, ובאדם גדול לפי גדלו. וצריך לשתות שיעור זה בלא הפסק רב בינתיים, דהיינו שלא ישהה מתחילת השתיה עד סופה יותר מכדי שתיית רביעית. והוא כדרך בנ"א ומדת דרך ארץ בשתי פעמים. (בה"ל רע"א ד"ה והוא וסד"ה של. שעה"צ סי' ר"י סקי"א)].

רני ושמחי ליעק"ב

מריחוק מקום וקירוב ליבאה, נשגר ברכת הודאה, ומזלא טבא וגדיא יאה, לידידינו היקר המהולל בתשבחות, כליל המעלות והמידות, עסקן נמרץ לכל דבר קודש, עוזר ומטיב לכל מבקש, נודע בהתמסרותו למען המוסדות הק' והקהילה, עומד לאחיעזר ולאחיסמך בלונ"ח יומם ולילה, יקר רוח מאוד נעלה, יראתו קודמת לחכמתו, בפי ישרים תהילתו, כשמו הטוב כן תפארתו

הרבני החשוב הנעלה והנכבד, רודף צדקה וחסד

מוה"ר יעקב יחזקי' וואנדעל הי"ו

מגדולי עסקני מוסדות יטב לב בארה"ק

לרגל תת"ה שמחה ואורה, בהיכנס בנו יקירא

הב' כמר נחמן ני"ו

לנועם עול התורה

וצרופה ברכתינו המרובה, בהודאה וחיבה, שיזכה לרב תענוג ונחת, מתוך אושר ועושר והרחבת הדעת, וימשיך לעמוד לימין מוסדותינו הקדושה, ובשכר זאת יתברך בברכאן דנפישא.

המברכים ברגשי הוקרה והערכה אסירי התודה והברכה
ידידיו מוקיריו השמחים אתו בשמחה

הנהלת מוסדות סאטמאר
בני ברק יצ"ו

מעין עוה"ב יום שבת מנוחה, פרותינו תצמיח ונס יגון ואנחה

קדושת ומעלת 'שבת חזון' ו'תשעה באב שחל בשבת'

השבת כולו הוא בבחי' רעוא דרעוין ◇ הטעם שגדול במעלה מכל שבתות השנה ◇ מעלה תפילות כל השנה
◇ התגלות היחוד בתכלית העילוי ◇ כלול בו כל הברכות והקדושות הטמונים בט' באב ושיתגלו בב"א ◇
ת"כ שחל בשבת הוא עת רצון המסוגל לקרב הגאולה שלימה

שבת חזון ובפרט כשחל ת"כ בשבת גדול במעלה מכל שבתות השנה, שטרם צאת ישראל לגלותם היה היחוד במעלה עליונה

שבת חזון י"ל אשר שבת חזון הוא יותר גדול במעלה מכל שבתות השנה. ע"ד שנשאלתי פעם א' לבאר המדרש דאיתא שם **לא היה יום מועד לישראל. כיום שנחרב בהמ"ק** ע"כ. והוא פלא. וכבר עמד בזה בעל המחבר משנה למלך בספרו הטהור פרשת דרכים עיי"ש. **אמנם בשום שכל והערת לב. י"ל בזה ע"ד מאחז"ל חייב אדם לפקוד את אשתו בשעה שיוצא לדרך. והמשכיל יבין.** דוגמא לזה תמצא בפרשת ויגש. ע"פ ויסע ישראל וכל אשר לו גו' יעו"ש **ובפרט כשחל יום טי"ת באב בשבת** (שהוא עת היחוד) והבן היטב.

ועפי"ז מיושב קושית הריטב"א ז"ל על מה שאמרו (יומא נד ע"ב) בשעה שנכנסו או"ה להיכל ראו כרובין המעורין זה בזה וכו', והקשה מדאמרינן (ב"ב צט.) שכשאין עושין רצונו של מקום פניהם לבית והוא הדין בכרובים דצורתא כדמוכח ביומא דמראין להם כרובים דצורתא ראו חבתכם וכו', ואם כן בזמן החורבן שלא היו עושין רצונו של מקום איך ראו אותם מעורין זה בזה, אמנם עפי"ד האוה"י מיושב שפיר.

אוהב ישראל

[על דה"ק האלו כתב בספה"ק עטרת ישועה (על רות אות קל"ב) **'והדברים עמוקים והמבין יבין'**]

כלול בו כל הברכות והקדושות הטמונים וגנוזים בט' באב ושיתגלו בב"א, דהיינו הגילויים דלעתיד, אשפוך רוחי על כל בשר ו'בחוריכם חזיונות יראו'

הנה שבת זה נקרא שבת חזון על שם פתיחת ההפטורה דשבת זה. ויש להבין בשלמא שבת נחמו שנקרא על שם פתיחת ההפטורה שהוא לשון נחמה ובו מתחיל ז' דנחמתא. אבל כאן דעיקר ההפטורה הוא התוכחות אחר כך ואם מפני הרמז שמרמז חזון לראיה היה צריך לקרות גם כן שבת דברי שבת שמעו. אך הענין הוא על פי מה שנאמר גם נביאים לא מצאו חזון מה'. ואיתא במדרש (איכה ב' ט') גם נביאים אלו נביאי האמת לא מצאו חזון מה'. והנה הריטב"א ז"ל הקשה על מה שאמרו (יומא נ"ד ע"ב) בשעה שנכנסו אומות העולם להיכל ראו הכרובים שמעורין זה בזה הא אמרינן (ב"ב צ"ט.) דבזמן שאין עושין רצונו של מקום פניהם לבית ואז בשעת החורבן לא היו אז עושין רצונו של מקום ולמה היו אז מעורין זה בזה. ואף הכרובים דצורתא גם כן היו מתהפכין כפי מצב ישראל וכמו שאמרו (יומא שם) שהיו מראין להם הכרובים ראו חבתכם לפני המקום לראב"י דקאי על מקדש שני.

אך הענין הוא דאיתא בירושלמי ומדרש (איכה פ"א ע') **שבט' באב תיכף אחר החורבן נולד משיח** וארי"א וכו' ולאו מקרא מלא הוא 'והלבנון באדיר יפול' וכתיב בתריה 'ויצא חוטר מגזע ישי' וגו'. וכן היה בהתחלת בריאתו של עולם דכתיב והארץ היתה תוהו ובהו שנדרש (ב"ר פ' ב') על ד'

מלכיות וכתיב בתריה ורוח אלהים מרחפת על פני המים ונדרש (שם) זה רוחו של מלך המשיח על פני המים בזכות התשובה שנמשל למים שנאמר שפכי כמים לבך. וכן היה כאן שקודם שנחרב הבית היו באמת אין עושין רצונו של מקום שלא עלה על דעתם שיחרב הבית. **אבל כשראו שנכנסו אויבים להיכל תיכף הרהרו כל ישראל תשובה רק שכבר נגזרה גזירה וכמו שהוכיחם ירמיה למה לא עשו תשובה עד שלא נגזרה גזירה שאז לא היה נחרב. ואז תיכף נעשו ישראל בכלל עושין רצונו של מקום ומזה נולד תיכף משיח.**

ואיתא כן במדרש רבה (איכה ה' ט') טובה הי' מגילות קינות מכל מ' שנה וכו', והיינו הפורעניות שבה נטלו ישראל וכו', שבאמת אז קבלו ועשו תשובה ואם היו מתקנים הכל היו ראוי להיות תיכף התיקון האמיתי על ידי משיח שנולד. **ומשום זה תיכף החזירו הכרובים פניהם איש אל אחיו ולכן כשנכנסו האומות העולם מצאו הכרובים מעורים זה בזה.** וכן נולד באמת אז רוחו של משיח דכמו שנולד בעולם הזה נפש שיהיה ראוי להיות משיח אם נזכה לכך כן נולד נפש ורוח של משיח שנולד על ידי זיווג ויחוד זעיר ונוקביה שעל זה מרמזין הב' כרובים. **וזהו שהיו תיכף הכרובים פניהם איש אל אחיו שזה מורה על יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה. וכן בכל שנה בתשעה באב נולד משיח** שבכל דור יש נפש אחד שראוי להיות משיח אם יהיה הדור זכאי. וכמו שמצינו שנחלקו בגמרא (סנהדרין צ"ח ע"ב) דבי ר' שילא אמרו שילה שמו וכו', והיינו שכל אחד אמרו על רבם שהוא הנפש שראוי להיות משיח אם יהיה הדור זכאי וראוי לכך.

ובימות המשיח כתיב (יואל ג) **'והיה אחרי כן אשפוך את רוחי וגו' ונבאו בניכם וגו' בחוריכם חזיונות יראו'.** והנה כבר אמרנו **שבכל שבת נכלל כל הקדושות שבאים בתוך ימי המעשה שאחריו וכמו שאומרים וקדשת"ו מכ"ל הזמני"ם דשבת כולל כל קדושת הזמנים** וכמו שאמר בזוהר הקדוש (יתרו פ"ח א') **כל ברכאן וכו' ביומא שביעאה תליין דשבת כולל כל הברכות וכל הקדושות** שהם אחד כמו שנאמר ויברך ויקדש **וכל מה שיש בתוך ימי המעשה ברכה וקדושה מקבל מיום השבת שקודם לו.** ומהאי טעמא מברכין החודש בשבת שקודם ראש חודש שקדושת ראש חודש שיבא בתוך השבוע כלול בשבת הקודם ומקבל מיום השבת. **וכן השבת הזה שחל תשעה באב בימי המעשה שאחר כך הנה זה שהיה אז יום חורבן בית אלהינו אינו נכלל בשבת הקודם דשבת הוא רק כללא דכל ברכאן וקדישין. אבל מה שמיום תשעה באב הוא יום הולדת נפשו ורוחו של משיח זה כלול בשבת זה שקודם תשעה באב שממנו מקבל יום זה הקדושה זו וכאמור. ולכן נקרא שבת זה שבת חזון שבו ראוי שיולד משיח ויקוים אשפוך את רוחי על כל בשר וגו' בחוריכם חזיונות יראו.**

פרי צדיק

'שבת חזון', ע"ש שמראים לנשמות ישראל רב טוב הצפון לנו בעת הגאולה, ועי"ז משתוקקים להגאולה, ומזה יש לנו חיזוק כל ימינו שבודאי בא יבא לא יאחר, שהרי אינו משתכח מן הלב

ואומר אבד נצחי ותוחלתי מה' זכור עניי ומרודי לענה וראש זאת אשיב אל לבי על כן אוחיל חסדי ה' כי לא תמנו כי לא כלו רחמיו. (איכה ג, יח–כ). יש לדקדק שהוה ליה למימר זאת אשיב אל לבי חסדי ה' וכו'. על כן אוחיל. ומדוע מקדים על כן אוחיל, המסובב להסבה שהוא חסדי ה' כי לא תמנו. אמנם **הענין מה שקורין שבת חזון** על שם מה שאינו לשבחן של ישראל, יש לומר שחזון לשון מחזה, **מה שמראין היעודים רב טוב הצפון אחר כבוש המלחמה הגדולה בעזרת השם לנפשות ישראל הנשלחים לעולם הזה מחמת שהם אוהבי השם יתברך ואוהבים לו וכל מגמתם אליו קודם שנשלחו לעולם הזה למלחמה מראין להם רב טוב הצפון.**

אך בעונותינו הרבים תרגז בטנם של שונאי ישראל עלינו, **אך ממה שאנו זוכרים עניינו ומרודינו ותשוח עלינו נפשנו מזה ניכר בבירור שלא אבד נצחינו ותוחלתינו חס ושלום, כי נגזר על המת שישתכח מן הלב מחמת שנסתלק הניצחון למעלה בלי תוחלת חזרה עתה, מה שאין כן חי אינו משתכח.** וזהו **'זאת אשיב אל לבי'**, מה ש'**זכור תזכור ותשוח נפשי**' מזה נראה בעליל כי לא נכזבה תוחלתי בכל יום **'על כן אוחיל'.** וזהו (תהלים פד, ב–ג) **'מה ידידות משכנותיך ה' צבי נכספה וגם כלתה נפשי לחצרות ה'**, כי משכן על שם משכן שנתמשכן בעונותינו

הרבים אך משכון ולא מכר, כי ציון במשפט תפדה, כמו משכון הנפדה **וזה ניכר על ידי מה שנכספה וגם כלתה נפשי לחצרות ה' תמיד.**

קדושת לוי

"שבת חזון" על שם עין חמלתו הפקוחה עלינו בימים אלו, מכח עניותינו ולבינו הנשבר על חורבן ביהמ"ק וצרות ישראל

טעם למה נקרא "שבת חזון", יש לומר על פי מה שבארנו הכתוב (תהלים לג, יח): **'עין ה' אל יראיו למיחלים לחסדו',** היינו **כי יראיו המיחלים אך לחסדו, חסד חנם כי אין מחזיקים טובה לעצמם, והמה כבחינת 'עני' דלית ליה מגרמיה כלום, הם עושים מ'עני' צירוף 'עין' לחשי"ת כביכול, כי רם ה' ושפל יראה להשגיח בעינא פקיחא עליהם. והנה בימים האלה ודאי כל איש ישראלי לבו נשבר ונדכה, אשר זה כמה אשר הבית נחרב בעוונינו ועדיין לא נושענו, וכל אדם הוא בבחינת 'עני', ועל ידי זה נעשה בחינת 'עין' לחקב"ה, להשגיח עלינו בעינא פקיחא וחמלה.** והנה הקב"ה נקרא "שבת' כי שבת שמא דקוב"ה כנודע **לכן נקרא "שבת חזון' שאנו מעוררים אליו ית' בחינת ראיה** (חזון)**, שעיניו יחזו בשפלותינו ולנשאינו כימי עולם, אמן סלה.**

דברי אלימלך, גראדזיסק

בשבת חזון כולו רעוא דרעוין

שמעתי מפ"ק זקיני (הר"מ) **ז"ל בשם רבו הקדוש הרבי מלובלין ז"ל ששבת קודש זה כולו עת רצון, כמו בזמן שלוש סעודות, שהטעם הוא מפני כי עת מנחה הוא זמן דין וחשב"ק מהפכו לרחמים, לכך הוא רעוא דרעוא, כן כל השב"ק חזה, מפני כי ט' הימים ימי דין מהפכם השב"ק לרחמים רבים.**

שפתי צדיק (דברים אות א' שבת חזון אות מג ואות מט, עיי"ש)

שבת שחל בו תשעה באב גדול כחו מאד לקירוב הגאולה, וזאת ע"י שאנו מתחזקים לעשות את השבת בשמחה ובטחון, וזה מעורר תענוג נפלא למעלה המקרב הגאולה

הגם שהזמן גרמא להיות עצב ונאנח על חורבן בית ה', עכ"ז יש לחזק את עצמו ולטהר לבבו ולעבוד ה' בתורה ותפלה בשמחה, בפרט בשעת אמירת שירות ותשבחות. ולהבין זה על פי משל ומליצה, מדרך מלך בשר ודם שיש לו כל מיני טוב ומיני שמחה וגם מנגנים בתוך ומחול וכנור ועוגב, ובודאי כאשר טוב לב המלך והוא שרוי בשמחה אין מן הצורך לו אל המשוררים והמנעימים בקולי קולות כי בלאו הכי יש לו שמחת לב. אכן כאשר לפעמים בא עת עצב ויגון ממקרה אשר הקרהו, אז יקראו הפורטים על נבל לשירם ולזמרם לשמח לבבו ולהצהיל פנים. וכן הנמשל ודוגמא כביכול אל קדושתו ית', שבוודאי משרתיו ברקיע מנעימים לו ומקלסים שמו, רק בזמן שבית המקדש חרב יש עצב בבתי בראי, אז צריכים מי אשר ה' בלבו להתחזק ולכנוס אל בתי גוואי ולהפשיט עצמו מכל מיני עצבות ולשמח כבוד המלך ולומר לפניו אתה מלכנו מעולם וגם עכשיו ותמלוך לעולם ועד והכל כאין נגדך, ועלו מושיעים בהר ציון ויאתיו כל לעבדך ויתנו לך כתר מלוכה.

וכבר הקדים לנו אדומו"ר ז"ל הנ"ל רמז בפסוק (איכה א, ג) **כל רודפיה השיגוה בין המצרים,** דהיינו כל מי שרודף להמליך את הבורא יוכל להשיג יותר דוקא בימים אלו בין המצרים. למשל כי כשהשר יושב בביתו אז אימתו מוטלת אשר לא כל איש ואיש יכול לבא פנימה, מה שאין כן אם השר עובר בשוקים וברחובות חוץ לפלטרין שלו אז הוא קרוב לכל קוראיו ויאזין שועת כל הקוראים בשמו. וכן הנמשל לדעת כי בזמן הזה כי כצפור נודדת מקנה וגו' (משלי כו, ח), לכן הרשות נתונה לכל אדם להתקרב אל מלכו של עולם והוא עונה אליהם עכ"ל.

ועיקר הענין להתחזק ולאמץ את לבבו בעתים הללו לבלתי יפול ברשת ההתרשלות מעבוד ה' חלילה, ואפילו בתשעה באב שהוא חושך למראה עין, הגם שיש לבכות במר נפש על כל אשר מצאתנו ביום ההוא, מכל מקום יש לשמח לב המלך בשמחה העתידה שבו יולד מנחם ויגאלנו במהרה וישמח ה' במעשיו והיתה לו המלוכה כימי קדם.

וחנה הצדיק איש אלהים מוה' יעקב יצחק (מלובלין ז"ע) אמר פירוש הגמרא (מגילה ה ע"ב) **"ביקש רבי לעקור תשעה באב שחל בשבת, ואמר הואיל ואידחי ידחי"** עי"ש. פירוש **"שרצה לעקור צרת תשעה באב כלל ועיקר ולגלות הקץ על ידי שחל בשבת יום הקדוש, והואיל ואידחי ידחי לגמרי"**. ולכן לא הודו לו חכמים, כי אין לדחוק את הקץ עכ"ל.

ונוסף עוד על דבריו, כי ביקש רבי לעקור תשעה באב, דהיינו לעשותו עיקר ולהראות גודל מלכות השי"ת. **"דהיינו הגם שצר לנו עד מאד אנו מתחזקים ומתאמצים ושמחים בשבת במלכותו ועל רחמיו המרובים אנו בטוחים שישוב נדחינו במהרה", וזה הענין הוא עיקר ויותר תענוג לפניו מאשר שאנו שמחים וטובי לב בימים הנגלים ונראים לטובה. ולכן מהתעוררות עיקר ותענוג זה היה בכוחו לדחות את תשעה באב ולעקרו ולגלות את הקץ.** ואמר הואיל ואידחי ידחי ולא הודו לו חכמים, פירוש שהחכמים הודו לו בבחינת ל"א שהוא בחינת אי"ן בבתי גואי. אבל עדיין לא היה בכחם לשלשל השמחה לבתי בראי ולגלות הקץ **עד שיושיענו ה' ויגדיל כח הצדיקים לגלות בחינת אי"ן והשמחה הגנוזה ואז ישמח ה' עמנו אמן.**

עבודת ישראל

עיע"ש שכתב וזל"ק: ובימים האלו הקדושה נתכסת ונגנזת בתוך התמורות. **ולכן צריך האדם בעתים הללו לאמץ מתניו וכחו בקדושת הבורא יתברך שמו ביתר שאת ויתר עז, להוציא האור מן החושך, ולהחליף זאת התמורה, ולגלות הקדושה מתוך התמורות, "ואדרבה בעתים הללו הקדושה רבה מאד"**, וכמו שכתבנו לעיל **כמשל האבן טוב שלפי גודל האבן טוב, כמו כן יש עליו לבוש אבן פשוט.** ואבן, רומז על הקליפה ויצר הרע שהוא לב אבן, נמצא, כאשר הקליפה מתגברת מאד רחמנא ליצלן ומסתיר הקדושה, **והמתגבר על הקליפה ומחלף ומוציא הקדושה לפועל, אזי מוציא אור גנוז וקדושה יתירה לאין חקר רק לזה צריך התאמצות ביותר.** וכמו שפירש מורי הרב מוהד"ב (ממעזריטש) **זצ"ל. 'כל רודפיה השיגוה בין המצרים'** (איכה א, ג), שמי שרודף אחר הקדושה משיג אותה בין המצרים יותר ויותר. כו' **וחיינו שמיישב בדעתו ומחשבתו לחשוב מחשבות טהורות וקדושות כו' ומגביר עליו כח הקדושה בכח התפלה והתורה.**

תפילות ימי בין המצרים וביחוד של שבת חזון מעלות את כל תפילות השנה

איתא בזוהר הק' פר' שמות 'ותצפנהו שלשה ירחים' (שמות ב, ב) ג' ירחים אלו תמוז ואב וטבת, שהם חדשי עשו ודינא קשיא שרי בעלמא כו', ונודע, שלעתיד יתהפכו הימים הללו לששון ויהיו חדשים שלנו. וזה שנאמר (תהלים קטז, א): 'אהבתי כי ישמע וגו' ובימי אקרא', כי הנה כתיב (תהלים קב, א): 'תפלה לעני כי יעטוף' וכו' ובזוה"ק (ח א כג:) שתפלת העני בעת צר לו מעטפת כל התפלות להעלותם ברצון. וכן תפלת ישראל בימי המצרים, שמתפללים בלב נשבר, מתקבלת לרצון יותר מבכל השנה.

וכמו ששמעתי בשם הרה"ק רבי אורי מסטרעליסק זי"ע שאמר, **שהתפלה שבשבת חזון צריך ליזהר בזה בכונה, כי היא מעלת כל התפילות של השנה,** מטעם הנ"ל, שהיא בחינת 'תפלה לעני'. ואולם אנו מבקשים שיהיו הימים ימים שלנו, ולא של עשו הרשע, ונתקבל התפלה לרצון בימי הרמת קרנינו וז"ש: **'כי תשה אזנו לי ובימי אקרא'.**

תכלת מרדכי (למהרש"ם ז"ל ח"ב עמ' שכט)

הטעם שצדיקים הרבו להפליא ולהגדיל מעלת שבת חזון, משום כי אחר שהימים הם ימי בין המצרים, בהם גדולה מאד הסתר פני כבודו ית', והחושך יכסה ארץ לפיכך הארת וקדושת השבת הבאה בימים הללו נראית ונרגשת ביתר שאת וביתר עוז למי אשר קרבת אלקים יחפוץ.

הרה"ק רבי דוד משה מטשארטקוב זצ"ל

(דברי דוד – ליקוטים עמ' סה)

תשעה באב שחל בשבת

לקט ענינים נפלאים הנהגות ומנהגים

למהר קבלת שבת בת"ב שחל בשבת

שבת חזון בשנת תרכ"ז אמר הרה"ק ר' אברהם יעקב מסאדיגורא זצ"ל טעם על מנהג העולם שבשבת חזון שחל בט"ב או בערב ט"ב ממהרים להכנסת שבת כי בכל שבת יש במוצאי שב"ק כמה שעות שבני ישראל מוסיפין בהוצאת שב"ק ונוהגין קדושת שבת אחר השבת אך עתה שאין רשאין להתאחר במוצ"ש ואי אפשר להוסיף ובני ישראל בדעתם להשלים השעות שחסר להם על כן ממהרים בהכנסה ומוסיפין בערב שבת כדי להשלים שיעור השב"ק בשלימות.

בנין שלמה להגאון מטורקא ז"ל לקוטים אות ק"ה

לא מתו בו מתי מדבר

מצאתי בכמה מקומות במדרשים ראיות ברורות שביום שחל תשעה באב בשבת לא היו מתים אנשי מדבר וקצר המצע מלהשתרע להאריך כאן, ובאמת אמרו אחר העיון בתוספות מוכח מדבריהם שמסכימים גם כן שבאלו השנים שהיו ישראל במדבר אם היה חל ט' באב בשבת לא היה מת אחד מהן דזה לשון תוס' תענית דף ל' יום שכלו בו מתי מדבר, כדאמרינן כל תשעה באב היו עושין קבריהן וכו', וזהו דוקא בחול, כי בשבת אסור לחפור הקבר ואינו דוחה שבת.

ולישנא יתירה לטפוי אתא בצחות לשונם לכאורה מה שכתבו תוס' כל תשעה באב היו עושין קבריהן הלא למותר יחשב. אמנם לפענ"ד להורות דבר זה שלא מתו בט' באב רק דוקא בחול ולא כשחל בשבת.

וכן מצינו בש"ס תענית כ"ט דאמר לדם הקב"ה אתם בכיתם בכיה של חנם חייכם אני קובע לכם בכיה לדורות בט' באב, והנה חזי מאי עמא דבר ט' באב שחל להיות בשבת אינן נוהגין בו דיני ט' באב ואם כן נקוט כלל זה בידך שלא היו מתים כלל כי אם כשהיה ט' באב חל בחול וכו' ואחר העיון בלבוש הלכות ר"ח או"ח סי' תכח ובעברונות מזדמן על פי קביעות סדר השנים תוך ל"ז שנים חל ט' באב בשבת תשעה פעמים וכו' נמצא שלא מתו ישראל רק כ"ח שנים מאותן ל"ז וכו'.

תשובת הגאון ר' דוד אופנהיים זצ"ל אב"ד ניקלעשבורג הנדפסת בסוף שו"ת חות יאיר יעו"ש באריכות, וראה עוד מה שכתב הגאון הנ"ל בספרו שו"ת נשאל דוד או"ח סי' כ"ו בענין הנ"ל (והביא שם הבי' מצד הדין דאין דנין ומכיתין בשבת)

שלום זכר ושבת אויפרוף במנהגים

כשחל ט' באב בשבת אין הולכים ל'זכר' (רצ"ל סעודת שלום זכר), וגם אין עושין באותו שבת 'בור שפיל' (פארשפיל) שקורין בארצי שפינול"ש (שפינהאלין) שבת שלפני הנישואין.

לקט יושר (לתלמיד בעל תרומת הדשן ז"ל או"ח הל' ת"ב ס"ו)

מהר"י סג"ל עשה שפינהאלין לבנו הר"ר שמעון בעודנו נער בשבת ו' אב והיה האב לבוש קטא לבד (מעיל של שבת, כלו' ולא שאר הבגדים, וכמנהג אשכנז) לכבוד בנו, והחתן היה לבוש כל בגדי שבת וכל הקהל הלכו אצלו ושמחו עמו אחר הסעודה ביין ובפירות כמנהג בכל ליל שבת דקודם שבת הנשואין עכ"ל.

מהרי"ל הל' ת"ב ס"ט

וראה במקור חיים ריש סי' תקנ"א במקום שמנהג פשוט לעשות מחול בשבת לפני החתונה גם בשבת חזון שרי דהוי ליה מצוה כבסימן של"ח ס"ב **ומכל מקום בחל ט' באב בשב"ק יש למנוע וכך הוריתי בשנת תנ"א בבית מה"ר משה שי' היידלבורג** וכו' וע"ע בספר מנהגים דק"ק וורמייזא ח"א סי' קכא ובהגהות שם וראה עוד בשו"ת מהר"י ברונא סי' טו מש"כ בזה

לימוד התורה אחר חצות

אומרים בניאושטאט פרקי אבות וברכי נפשי ושיר המעלות אפילו כשחל ט' באב בשבת אבל במרפרוק אין אומרים פרקי אבות באותו שבת וברכי נפשי אין אומרים כל הקיץ במרפרוק.

לקט יושר או"ח הל' ת"ב

ונהגו שלא ללמוד בערב תשעה באב מחצות ואילך כי אם בדברים המותרים בתשעה באב ולכן אם חל בשבת אין אומרים פרקי אבות (רמ"א או"ח סי' תקנג ס"ב בשם מהרי"ל ומנהגים). הרבה יש לי לתמוה בזה דאם אין איסור באכילת בשר ויין ואדרבא חוב עליו לאכול בשר בשביל כבוד שבת כמו שכתב הטור סוף סי' תקנ"ב ולמה נחמיר עליו שלא ילמוד משום אבילות בפרט מי שיש לו שיעור שרגיל בכך בעת ההיא ותו תימא לי דהא קורין בתורה במנחה ואפי' בט' באב במידי דשייך ליומיה כגון פרשת התמיד ומשניות דקרבנות כיון דרגילים לאומרם בכל יום, ולמה ישתנה משניות דפרקים השייכים לאותו שבת ואם כן בלאו כבוד שבת הוי ליה למימר פרקים.

ומצאתי כתוב בשם מהרש"ל שלמד אחר חצות בכל ערב תשעה באב והתיר לאחרים ללמוד והמנהג שלנו שכתב רמ"א עפ"י מנהגים צריך עיון "ונראה דהלומד בשבת אחר חצות לא הפסיד שכרו" כנלע"ד.

טורי זהב או"ח סי' תקנג סק"ב, וכן פסק **הגריעב"ץ** ב'מור וקציעה' סי' תקנ"ג דמותר ללמוד בשבת ת"ב כל היום ואסור ללמוד דברים הרעים בשבת ת"ב, וכן פסק **החיד"א ב'ברכי יוסף'** סי' תקנ"ג וב'מחזיק ברכה' שם, וכ"ה **בשו"ת מהר"ם מלובלין** סי' צט וכ"כ **ב'ערוך השלחן'** סי' תקנג ס"ד שיש לסמוך על המקילים בשביל ביטול תורה ומה שכתב דיכול ללמוד בדברים המותרים אין זו טענה דאנו רואים בחוש דכיון דמפסיק מליומדו הרגיל אינו לומד עוד וכ"כ **הגר"א** שם סק"ט דחומרא יתירה היא ע"ש, וכן פסק **המשנה ברורה** שם סק"י דיש לסמוך על הטו"ז אחרי דאפילו כשחל בחול כמה אחרונים מקילין וע"ש בביאור הלכה שהעתיק כן **מה'מאמר מרדכי'** ע"ש באריכות וכ"כ **ה'בן איש חי'** שנה א' פר' דברים סי"ח

הטעם להחמיר בזה

הנה חזינן לעיל דבאמת פסקו הרבה אחרונים כשיטת הטו"ז סק"ב דמותר ללמוד בשבת, דאין אבילות נוהג בשבת, ברם להלכה נקטינן כהמג"א להחמיר בלימוד. וביאר בחת"ס או"ח סי' קנ"ו הטעם דאה"נ מטעם אבילות ליכא איסור דאין אבילות בשבת, אפ"ה אסור מטעם שכל מה שלומד ביום יהרהר אח"כ בלילה, ויהיה אז שמח ופיקודי ה' ישרים משמחי לב, לכן אסרו עיי"ש. ומה"ט פסק בכת"ס סי' ק"א דמותר ללמוד עם התינוקות דברים הרעים דליכא שמחה עיי"ש. וא"כ ה"נ י"ל בלימוד ספרי הסידות בלי עיון בדרך כלל, דאפילו ביש לו הנאה בשעת הלימוד, אך אינו מגיע לו כ"כ שמחה שיהרהר בלילה, לכן אפשר לומר דמותר לכו"ע.

נטעי גבריאל ת"ב פצ"ב

אמאי אף להטו"ז רק 'לא הפסיד שכרו'

וכדאי להעתיק דבר פלא מה שהביא מפי הגאון ר' לייבוש נאטענזאהן זצ"ל (אביו של בעל שו"ת זצ"ל), לבאר דברי הטו"ז שכתב דהלומד בשבת אחר חצות לא הפסיד שכרו ולא אמר סתם מותר, יען דבקרא כתיב (במדבר כ"ה י"ב) **הנני** נותן לו את בריתי שלום ובמדרש שם אמר הקב"ה בדין הוא שיטול שכרו, ועמדו המפרשים דמה הכוונה במה שאמר בדין הוא, ותירצו שבאמת לא מגיע לאדם שכר מצוה כי מי הקדימני ואשלם כתיב, אך כ"ז הוא בשאר המצות אבל בפנחס שהיה אינו מצווה ועושה דהא הבא לשאול אין מורין לו כן א"כ שכרו בדין, וא"כ בשבת עת"ב שפטור מליומד ולומד אף שאינו מצווה אזי שכרו בידו הוא ולא הפסיד, וז"ש הט"ז לא הפסיד שכרו עכ"ד ודפח"ח.

נטעי גבריאל שם בהערה

מנהג הצדיקים בסעודה שלישית

אם רגיל לסעוד סעודה שלישית של שבת עם חברים יעשה כמנהגו אף אם חל ערב ט באב או ט באב בשבת כך כתב הרב בכור שור תענית ל' ע"א

ברכי יוסף לחיד"א ז"ל או"ח סי' תקנג ס"ד וכ"כ המ"ב סי' תקנב ס"ק כג וע"ע בתורת חיים סי תקנ"ב ס"ק יב

בשבת חזון נהגו אבוה"ק בו כשאר שבתות השנה אפילו כשחל בו ט' באב וסעודה שלישית נהגו לאכול עם כל בני ביתם ולאכול דגים ובשר כן נהגו ההולכים בעקבות הבעש"ט ז"ל וכעת נהגו כמעט רוב העולם לעשות כן ויש הרבה לדבר בזה על שינוי המנהג שנשתנה מאז כי יש טעם בזה ע"פ פנימיות.

משמורת שלום להרה"ק מקוידינוב זצ"ל

ועי ב"יד אפרים' סי' תקנ"ב בשם בכור שור דחולק על ה'מגן אברהם' וסובר דמי שרגיל בכל שבת לסעוד סעודה שלישית עם חברים ומונע שבת זו הוי אבילות בפרהסיא ע"ש ושמעתי בשם כמה גדולי הדור קדושי עליון שהנהיגו כך ושמעתי בשם הגה"ק בעל שו"ת אריה דבי עילאי זצ"ל שפעם אחת ישב בסעודה שלישית עם אנשי שלומו והיה בין השמשות והיה העולם מתנדזין זה לזה (רצ"ל מפקפקק בדבר, עי' חולין מה וברש"י שם) ואמר הגה"ק הנ"ל 'רבונו של עולם מה אנחנו עושין הלא אין אנו אוכלין ולא שותין הנה לא אפשר לנו להתפרד מן השבת'.

ליקוטי מהרי"ח מנהגי חודש אב

מרן הרה"ק מהר"נ זצ"ל מראפשיץ היה מנהגו שאם חל יו"ט אחר שבת ביום ראשון אז לא היה מאריך בהסעודה השלישית של שבת רק אמר שבת שבת הנך אורח הגון ונכבד אבל יש עוד אורח הגון וחשוב ממך שאיננו בא רק שלש פעמים בשנה היינו יו"ט ובדברים הללו נטל את הכוס של ברכת המזון וברך, ואם חל להיות תשעה באב במוצאי שב"ק אז האריך מאוד בסעודה שלישית בניגונים ובזמירות ואמר שבת הוא אורח יקר ונכבד נעכב אותו מעט אצלנו ואתה ת"ב תוכל להמתין, והלואי ולא היית בא אינך נמנה אצלי מן האורחים החשובים המתן שם ואנו נתעלם עם שבת המלכה ונזמר לכבודה זמירות י"ה.

אהל נפתלי אות שמ"ח

הרהק בעל עטרת צבי מזידיטשוב זי"ע כשהיה חל תשעה באב במוצאי שבת קודש מכל מקום היה מאריך בסעודה שלישית בזמירות ודברי תורה לתוך הלילה והסביר טעמו בזה ע"פ הידוע דשבת קודש מכבד את האורחים, היינו כשחל ר"ח בשבת נותן לו השבת תפילת מוסף, כשחל יו"ט בשבת נותן השבת ליו"ט כל התפילות, כשחל יום כפור בשבת נותן לו השבת גם הסעודות, אמנם כשמגיע ת"ב בשבת אומר לו השבת אתה תבוא מחר, אתה יכול לבוא יותר מאוחר בלילה.

צבי לצדיק להרה"ק מבלאזוב זצ"ל, ובס' תהלה למשה דף י"א, ושם הביא המעשה שלא רצה מרן בעל ישמח משה זללה"ה לעכבו בעיר לשב"ק מה"ט עיי"ש

מנהגו של הרה"ק ר' יצחק אייזיק מזידיטשוב זי"ע היה דכשחל ט' באב בשבת אוכלים בשר ויין בסעודה שלישית עד קודם בין השמשות ומאריכין בזמירות וד' תורה כמו בשאר שבתות ומזמרים קפיטל מ"ב ומ"ג.

ילקוט מהרי"א עמ' קפ"ה

פעם ישב הרה"ק ר' יחזקאל מקאזמיר זי"ע בשולחנו בסעודה שלישית בת"ב שחל בשבת ונמשך באמירת הזמירות ודברי תורה עד הלילה ורעשה כל העיר ושאלוהו על זה ונענה "וואם איז דען תשעה באב, חורבן הבית, (ולצפות לבנינה ב"ב) מיר האבן דאם אויך גיטאהן אין אונזער טיש", כלומר שעסקו בבנין בית המקדש.

מאמר יחזקאל ח"א עמ' קפז

ומשפע מצות תפילין יתמשך עלי
להיות לי חיים ארוכים ושפע קודש

ברכת ה' מציון

באותות כבוד, בהדר והוד, ישמחו ורננו ידידים,
בשבח וסילודים, להריק שפעת ברכותינו ואיחולינו,
אל מע"כ ידידינו, איש המעלה, מאד נעלה, חן הוצק
בשפתותיו, לשונו עט סופר במאמרותיו, ידיד כל בית
ישראל עדת מי מנה, העומד לימינינו בכל עת ועונה,
בעושה ובמעשה ברוח נבונה, משליך עצמו מנגד
לטובת מוסדותינו הק' במסירות לב ונפש נאמנה, ה"ה

מוסדות יטב לב
הרבינו יואל
מסאטמאר
מיסודו ע"י כ"ק מרן רבינו"ק בעל דברי יואל זי"ע
במשמרת כ"ק מרן רבינו"ק בעל ברך משה זי"ע
בעזרת ה' ית"ש
עיה"ק ירושלים תובב"א

מוה"ר

יעקב חזקי' נאגלר

הי"ד

עסקן נמרץ לטובת מוסדות יטב לב בארה"ק

לרגל השמחה שבמעונו בהכנס בנו יקירו
כמר **נחמן** נ"י
לעול התורה והמצוות

מה' ינתן משאלותינו, מעומק לבינו, שיזכה לברכות עד בלי די
ומשמי מעל יתברך בבני חיי ומזוני רויחי אושר ועושר וכ"ט
סל מלא ברכות, מגנזי צחצחות, נחת דקדושה לשלם ולחיים ולטב
דשנים ורעננים, שנים נעימים, בשכר פעליו ומעשיו לטובת הכלל
ויזכה לכל הברכות והישועות אשר בתורתינו הקדושה חקוק וכתוב
תבנה ותכונן עיר קדשינו, בביאת גואלינו, ובבנין ציון וירושלים

הכו"ח בברכת ציון וירושלים

בשם הנהלת המוסדות
בעיה"ק ירושלים תובב"א

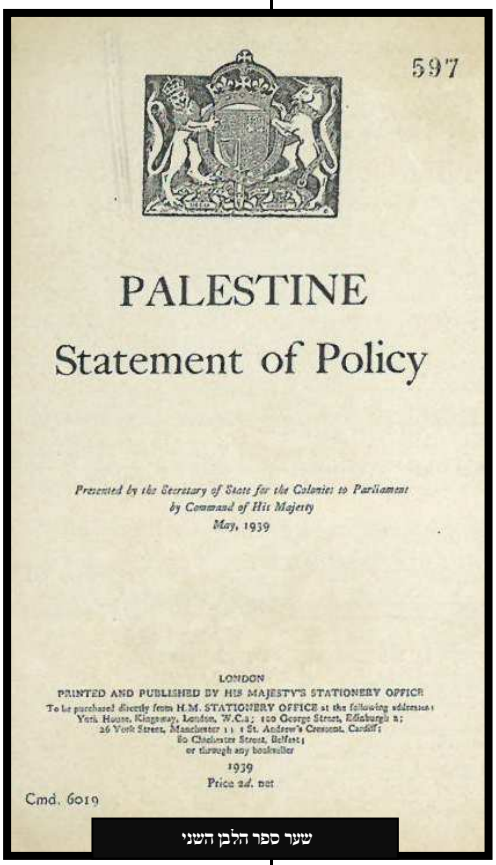
הספר הלבן השני

הספר הלבן השני נתפרסם בשנת תרצ"א לפ"ק אקטאבער 1930 למספרם, בצילם של הפרעות של שנת תרפ"ט, כשנרצחו הרבה קדושים הי"ד ונזדעזע הארץ, אחרי שמיעת כל הצדדים והתייעציות, נתפרסם הספר הלבן השני עך ידי הדיפלאמאט האנגלי סידני וועב, מוכר כ"לורד פאספילד" שהיה משרי הממשלה בענגלאנד דאז.

בין השאר קבע התצהיר:

- **אין עוד קרקעות פנויים בארץ, ואסור למכור עוד קרקעות ליהודים, מכיון שזה גורם הפסים להערביים.**
- **העליות יצטמצמו באופן דרסטי, בהתחשב שזה מפריע את הפרנסות לרחוב הערבי, וכל זמן שאין מספיק עבודה להערביים, אי אפשר להכניס עוד עולים, ועל ממשלת ענגלאנד מוטלת התפקיד לעצות את העליות.**
- **הממשלה הבריטי יש לה התחייבות גם לצד הערבים וגם לצד של הציונים, ולכן מציע הספר הלבן להקים "קאנסול משותפת" שתייצג את התושבים ויתחשב עם האינטערעסן של ב' הצדדים.**

הספר הלבן הזה נראה ככמה צעדים לאחור מהמהלך הבריטי שהי' עד אז, והאפיל על הצהרת באלפור, בהעמידם את היהודים והערביים באופן שוה, ולא הוזכר כלום על הבית לאומי היהודי, וכן הועמד גבולות קשים נגד עליות הציונים, וכן בקראם להעמיד קאנסול משותף בין היהודים והערביים, ובהיות שהערביים היו הרוב, דבר שכמובן יתן להם את העליונות לגבי כל ההחלטות אודות הישוב.

597

PALESTINE

Statement of Policy

Presented by the Secretary of State for the Colonies to Parliament by Command of His Majesty
May, 1939

LONDON
PRINTED AND PUBLISHED BY HIS MAJESTY'S STATIONERY OFFICE
To be purchased directly from H.M. STATIONERY OFFICE at the following addresses:
York House, Kingsway, London, W.C.2; 120 George Street, Edinburgh 2;
26 York Street, Manchester 1; 1 St. Andrew's Crescent, Cardiff;
80 Chichester Street, Belfast;
or through any bookseller
1939
Price 2d. net

Cmd. 6019

שער ספר הלבן השני

בתגובה להתנהגות האנטי ציונות שעל ידי הספר הלבן הזה, התפטר חיים ווייצמאן שר"י מתנועת הציונות, ההתפטרות הזה היה כדי ללחוץ על הענגלענדער, שהיה ביניהם הרבה שהי' להם קשרים פוליטיים עם חיים ווייצמאן, וכן הפעילו הציונים לחץ גדול מאוד על הממשלה הבריטית, ולמעשה השיגו מכתב מראש הממשלה הבריטי ז'שעימס ראמסי מעקדאנעלד, ששלח לווייצמאן, שהיסודות האורגנליים שבהצהרת באלפור נשארו בתקפם, ולא עולה על הדעת לחזור מזה.

היה זה נחמה פורתא להציונים אחרי המכה הקשה שקיבלו.

כתוצאה מהמקרים האלו התרחבו קבוצות הטעראר הציוני הידועים לשמצה, הגם שה"הגנה" נתייסד בשנת תר"פ, והתחילו בהתקפותם הרציניות אחרי פרעות תרפ"ט, והביא בכנפיו את הארגון הקיצוני אצ"ל [אירגון צבא לאומי] ולח"י [לוחמי חירות ישראל], שמתחילה לחמו נגד הערביים [בעברם כמובן על השבועות ועל התורה הק'], ולאחמ"כ גם המשיכו במלחמת גורילע נגד מושלי המאנדאט הבריטי.

הספר הלבן השלישי

בשנת תרצ"ט לפ"ק, למספרם 939', הוציאו הענגלענדער את ספר הלבן השלישי וההיסטורי, ידוע כ"נייר המעקדאנעלד" על שמו של המזכיר האנגלי "מאלקאלם מעקדאנעלד".

במסמך הזה חזרו בהם הענגלענדער באופן דרמטי מכל הצהרת באלפור כפי שנתפרש על ידי הציונים, על ידי ההבהרה שכל פאלעסטינע צריך להיות מדינה אחת גדולה לשני העמים, הפאלעסטינער והיהודים, ויעמידו ממשלה מאוחדת שינוהל על ידי היהודים והערביים בשוה.

כמו כן צימצמו לגמרי את עליות היהודים לארץ ישראל להמינימום למשך השנים הבאות, של רק ע"ה אלף אנשים למשך ה' שנים הבאות [ומן ההכרח לציין את דברי מרן רביה"ק זי"ע (בספה"ק ויואל משה מאמר ג' שבועות סי' ק"א) וז"ל: **"וגם בארץ ישראל בעת שהיה שם עוד ממשלת הענגלענדער, הסיבה מה שסגרו הענגלענדער את שערי הארץ שלא יבואו שמו הרבה מישראל, היה בסיבת הציונים, לפי שראו שהמה רוצים ליקח הממשלה לעצמם, וכל מי שזוכר השתלשלות הענינים יודע ברור, שלולי הציונים ברעיונם הטמא ליקח ממשלה, היו שערי הארץ פתוחים, והיו ניצולים לשמה מספר גדול מישראל עד אין שיעור וערך, ואך הן המה היו בעוכרינו...**

הציונים מפגינים נגד הספר הלבן

ולא עוד אלא שהציונים בעצמם אשר שלטו על סכום הרשיונות שנתנה ממשלת אנגלי' מדי שנה בשנה לעלות לארץ ישראל, הם עצמם לא רצו ליתן רשיון אלא למי שהולך בדרכיהם ומחזיק בשיטתם, שיטת הציונות המינות והכפירה ר"ל, וכל מי שרצה ליסע לארץ ישראל היה צריך להחניף להם ולדרכיהם, ואמר הכתוב במינות (משלי ה, ח) **הרחק מפתח ביתה, ומכש"כ שהיא סכנה עצומה למי שצריך להשכים לפתחם ולעשות כמעשיהם, כאשר כן היה בעווה"ר שנתפסו למינות על ידי זה רובי רבבות נפשות טהורות מישראל, רבים חללים הפילה ועצומים כל הרוגיה, שנתפסו למינות ר"ל על ידי לבוש שוא של חיבוב ארץ ישראל, ולזה היו נמנעים יראים לבוא לארץ ישראל וכו', והמתבונן ברעיון הציוני בפרטי מעשיהם ותחבולותיהם מתחלה ועד סוף, לא יסתפק שכל הצרות והתלאות שהגיעו לישראל היה אך ורק בסיבתם,** עכדה"ק].

גם צמצם מאוד עד כדי כך שכמעט לא היה באפשרות ליהודים לקנות שטחים וקרקעות בארץ ישראל, רק בכמה שטחים מצומצמים שנרכשו כבר ברובם על ידי הציונים, וכן עוד הגבלות כאלו, לוודא שלא יקום מדינה יהודית בארץ ישראל, בכל הוצאת ספר לבן חזרו בהם הענגלענדער מההצהרת באלפור והבטחתם לפעילי הציונים שיאפשרו להם להקים מדינה יהודית בארץ ישראל, עד הספר הזה שבטלו לגמרי את הבטחותיהם להציונים, וכן נגמר ה'פקודה' של הכורש המודרני בעודה באיבה.

היה זה לתנועת הציונות מפלה טוטלית, אחרי שתלו תקותם על ההצהרה, ובמשך כל השנים הבאות, על אף המכשולות עם הענגלענדער והערביים, עכ"ז הרגישו שסוף כל סוף יקבלו משהו, אלפי עולים עלו לארץ ישראל על סמך ההצהרה ודמיון מדינה עצמאית, וכאן האם בסוף לא ישאר מזה כלום?!, ובכדי לבטא את זעמם וכאבם קראו הציונים להספר הלבן השלישי בכינויי גנאי, הספר הבגידה, והספר השחור.

[ומן הענין להביא מקונטרס זכרון דברי הרב הרב וז"ל: **"הרב פריידין ז"ל היה מאנ"ש הרב ז"ל** (הגה"ק רבי חיים אברהם דובער הכהן לעווין זצוק"ל ה"מלאך" מאמעריקא), **אחרי הצהרת באלפור באו חברי פארלאמענט אחריו** (מענגלאנד) **וחיברו מה שנקרא "ווייסער פאפיר"** (ספר הלבן), **והוא הצהרה נגדית שלא להרשות עליה לבני ישראל רק בצמצום גדול, והיה מזה מפלה להציונים בשעתו, ואמר הרב פריידין ע"ה להרב זצ"ל, אנו צריכים לברך - ברוך שעקר עכו"ם מארצינו - ונהנה הרב עד מאוד"**].

פנימי דברים בלתי מוגה

משולחן מלכים

שיחות קודש שנשמעו מפי כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

ביקור כ"ק הגה"צ רבי יצחק טובי' וויים וצ"ל

גאב"ד עיה"ק ירושלים ת"ו

בבית כ"ק מרן רבינו שליט"א – בקרית יואל יע"א

יום ג' פרשת שופטים תשס"ח לפ"ק

גאב"ד ירושלים: עם איז געווען א געהויבענער מעמד **נעכטן** (מעמד הנשגב פתיחת שערים של בנין הגדול של הת"ת 'בנין ישעי' זאב לעוו' שע"י מוסדותינו הק' בוויליאמסבורג יצ"ו, והגאב"ד ז"ל הופיע להשתתף בה)

רבינו: יא, מ'האט ברוך ה' מחנך געווען א שיינעם בנין, ס'איז גאר א גרויסער בנין.

גאב"ד ירושלים: ס'וועט שוין באלד זיין צו קליין...

רבינו: מ'האפט אזוי, ס'וועט נישט נעמען אזוי לאנג.

גאב"ד ירושלים: אין ירושלים איז מען אויך אריין אין די **טעג אינעם נייעם בנין** (תלמידי מוסדותינו הק' מוסדות יתב לב בעיה"ק ירושלים ת"ו חנכו באותן הימים בנין החדש להת"ת סמוך ונראה לבית מדרשינו ברחוב יגנה). ממש פארן אוועקפארן האב איך געהערט דערפון.

אין ירושלים און אין אלע ארומיגע שטעט פעלן שטארק תלמוד תורות און ישיבות, יעדן טאג קומען אידן זוכן פראטעקציע אז מ'זאל אריינענעמען די קינדער אין די מוסדות וואם זענען על טהרות הקודש.

רבינו: אזוי וויט?! דאהי איז ב"ה נישט אזוי, ס'איז נישטא אזעלכע פראבלעמען מיט מוסדות.

גאב"ד ירושלים: דארט האט מען קליינע בנינים, ס'איז נישטא קיין פלאץ זיך צו פארבריטערן. ס'איז א גרויסער פראבלעם.

פארשטייט זיך אז די שטאט–ראט זוכט נישט צו העלפן דעם מצב פון די מוסדות, מ'זוכט נאר צו שטערן ווי מ'קען.

רבינו: ווי אזוי איז דער מצב אין ירושלים? עם וואקסן דארט אויך די מוסדות? ווייל א גרויסער עולם ציהט זיך דאך ארוים וואוינען אין די אנדערע שטעט, אין בית שמש וואקסט זייער שטארק דער ציבור.

גאב"ד ירושלים: אעפי"כ, אין ירושלים פעלט אויך שטארק פלאץ אין די מוסדות, קע"ה, בפרט פאר מיידלעך איז דא זייער וויניג מוסדות.

על השולחן היה מונח קובץ החדש על הסוגיא דמצוה הבאה בעבירה, ואמר לו רבינו: מיר הייבן יעצט אן צו לערנען אין די ישיבה די סוגיא לכבוד יו"ט (בסוגיא שידרוש מח שליט"א בשבת שובה הבא), היי יאר לערנט מען "מצוה הבאה בעבירה". דער דרך הלימוד ביי אונז איז אביסל ווי אינדערהיים מ'לערנט סוגיא לכבוד יו"ט.

גאב"ד ירושלים: סוכה גזולה איז די שאלה אלץ וואם דער פסול איז, צי אלץ גזירת הכתוב, צי אלץ מצוה הבאה בעבירה (ע' בגמ' סוכה דף ט' ע"א ילפינן מחג הסוכות תעשה 'לך' למיעוטי גזולה, ובתוס' ד"ה ההוא הקשו אמאי אצטריך לך תיפוק לי' משום מצוה הבאה בעבירה, עיי"ש).

רבינו: דער לימוד איז דאך פון חג הסוכות תעשה 'לך' למעוטי גזולה.

גאב"ד ירושלים: דער מנחת חינוך (מצוה שכ"ה) זאגט א תירוץ אויף תוס' קשיא, מצהב"ע וואלט נאר געווען די ערשטע נאכט, און דער 'לך' ווייזט אויף גאנץ יו"ט.[1]

---

1 וז"ל שם, ואם כי אין דרכי בחיבור זה להאריך בקושיות ופירוקים מה שאינו נוגע לדינא, מ"מ לא אמנע לתרץ קושית התוס' שהיא לענ"ד סברא נכונה, במה שהקשו שם (ט' ע"א) ד"ה ההוא, למה לי קרא בסוכה דלך למעוטי גזולה הא הוי ליה מצוה הבאה בעבירה, ונראה לי דהנה

שני מינים יש במצוות עשה, אחד שהיא חיוב אקרקפתא דכל איש מישראל כמו תפילין ואתרוג ואכילת מצה, ומצוה כזו אם מקיים אותה עושה רצון הבורא יתברך ויתעלה כי כן צוה לו המלך ברוך הוא, ואם מבטל המצוה ואינו מניח תפילין או שלא נטל לולב ביטל המצוה ועשה נגד רצונו יתברך וענוש יענש. ויש מצוות שאין חיוב לעשותם כגון ציצית דהתורה לא חייבה אותו ללבוש בגד של ארבע כנפות ואם רוצה הולך בלא בגד של ארבע כנפות ואינו נגד רצון הבורא ברוך הוא, אך אם מביא עצמו לידי חיוב שבכוונה לובש ארבע כנפות לקיים מצות ציצית זה דרך הטוב וישר.

הכלל, אם מקיים מצוה זו עושה רצון הבורא ברוך הוא אבל אם אינו מקיים מצוה אינו עובר על רצונו רק דאינו מקיים המצוה. וכן מצוה זו דהיינו סוכה יש בה שני חלקי המצוה, דהיינו בליל ראשון של סוכות מצות עשה לאכול כזית בסוכה ומחוייב לחזור אחר סוכה, ואם אינו רוצה לאכול אינו מועיל כי הוא מחוייב לאכול כמו מצה ותפילין, ואם לא קיים המצות עשה בלילה הראשון עושה נגד רצונו יתברך שמו. ובשאר הלילות וימים אם רוצה אינו אוכל ואינו יושב בסוכה ואין שוב חיוב עליו כמו ציצית, אך אם אוכל מצות עשה לאכול בסוכה ומקיים רצונו ברוך הוא, אבל אם אינו אוכל אין חיוב. וגם בשני מצוות הללו הוא בציור ג"כ שמבטל המצוה ועושה נגד רצונו כמו שאינו מניח תפילין, כגון אם לובש בגד של ארבע כנפות ואינו מטיל ציצית אז עובר על המצוה, וכן אם אוכל אכילת קבע חוץ לסוכה עובר על המצוה. הכלל, דאם עושה המצוה מקיים בכל ענין המצוה ועושה רצונו ברוך הוא, ויש שאינו מקיים המצוה ועובר על רצונו כגון בלובש בגד של ארבע כנפות או אוכל קבע חוץ לסוכה, ויש שאינו מקיים המצוה וגם אינו עובר כגון באינו לובש הבגד ואינו אוכל כלל, וזה פשוט. והנה נראה הא דמצוה הבאה בעבירה אינו יוצא, הטעם דהקב"ה אינו רוצה בכך ולא לרצון לפניו דסניגור יעשה קטיגור ואני ה' שונא גזל בעולה, עיין ר"ן שם פרק לולב הגזול (י"ד ע"א מדפי הרי"ף).

והנה משום זה שייך שפיר לומר דלא יצא ידי המצוה כי זה אינו רצון הבורא יתברך וא"כ לא קיים המצוה, וזה שייך שפיר במצוה החיובית כיון דלא יצא ידי חובת המצוה ממילא לא עשה המצוה וביטל המצוה כי זה בזה תליא כמו שביארנו, אבל במצוות שאינם חיוביות כגון ציצית וסוכה בשאר ימי החג, אם הם באים בעבירה אמת דלא קיים רצון הבורא ברוך הוא כי אין זה רצונו יתברך, אבל מ"מ לא ביטל המצוה רק דלא קיים והוי ליה כמי שאינו לובש בגד כלל [של ד' כנפות] או לא אכל כלל דלא קיים, הכי נמי נהי דלא קיים המצוה כי לא לרצון לפניו בזה, אבל מ"מ לא ביטל ולא נוכל לדון אותו כמו שאוכל חוץ לסוכה או שלובש בגד בלא ציצית, רק הוא כמו שאינו עושה המצוה כלל והולך בלא בגד או שאינו אוכל כלל, כי באמת הוא לובש ציצית ואוכל בסוכה, אך שאינו לרצון לפניו יתברך הוי ליה כאילו לא קיים המצוה, אבל לא נוכל לדון אותו כאילו ביטל המצוה כיון דמ"מ עושה המצוה עיין ותבין. ויש לרצון לפניו יתברך הוי ליה כאילו לא קיים המצוה, אבל לא נוכל לדון אותו כאילו ביטל המצוה כיון דמ"מ עושה המצוה עיין ותבין.

ויש ג"כ נפקא מינה לדינא כי אם אינו רוצה לאכול בסוכה ואוכל חוץ לסוכה, או לובש בגד ארבע כנפות ואינו רוצה להטיל בו ציצית, כופין אותו עד שתצא נפשו ככל מצוות עשה, אבל בכהאי גוונא דהוי ליה כמי שאינו לובש כלל או אינו אוכל, א"כ אין כופין אותו אם רצה לאכול בסוכה כזו כיון דאינו מבטל המצוה. אך זה אי אמרינן מחמת מצוה

רבינו: אזוי אויב האב איך דעם 'לך' איז עם א פסול'ע סוכה בעצם. קומט אוים איז ער בכלל נישט געזעצן אין די סוכה, יא, אזא אויפטוה זאגט ער.

גאב"ד ירושלים: וועז כ'בין געווען א בחור האט מיין ראש ישיבה (הגאון רבי זיידל סאביטונסקי ז"ל ר"מ בישיבת הרב שניידער בלאנדאן) געזאגט א תירוץ אויף תוספות קשיא אזוי, אז די מצהב"ע איז נישט שייך נאר אויפן סכך, וואם דאם איז די עיקר מצוה, די וועגט וואלט נישט געהאט קיין מצוה הבאה בעבירה, דער רמב"ם (פ"ו הט"ז) זאגט דאך אז אפילו אויף די וועגט איז 'עצי סוכה אסורין כל שבעה', דער רא"ש (פ"א דסוכה סימן י"ג) פרעגט פארוואם זענען אלע פסולין נישטא ביי די וועגט, וויל ער זאגן אז דאם איז דער תירוץ טאקע אויפן סכך איז דא מצהב"ע, אבער דער פסוק רעדט פון די וועגט.

רבינו: דאם איז לגבי דעם, אבער אלע פסולים וואם מען טרעפט אין די גמ' איז נאר אויף די סכך.[2]

גאב"ד ירושלים: דער רמב"ם זאגט דאך ביי די וועגט אויך, האט ער געוואלט זאגן אז אויף די סכך דארף איך דאך נישט האבן דעם פסוק...[3]

א' הנוכחים: ביי ההיא סברתא וואו מ'האט געזען'עט העלצער ביים ריש גלותא (סוכה לא.), דארט האט מען פשטות געזען'עט פאר די וועגט, נישט פאר די סכך.

הבאה בעבירה, אבל אם התורה פסלה גזול בפירוש, הוי ליה כמי שסיכך בסכך פסול שאין גידולו מן הארץ או מקבל טומאה דלאו סוכה כלל, ואם אוכל הוי ליה כמי שאוכל בבית כיון דהתורה גזרה דזו לא הוי סוכה כלל. א"כ ניחא דאי מחמת מצוה הבאה בעבירה נהי דבחג אם ישב בסוכה כזו לא קיים המצוה אבל [גם] לא ביטל, אבל עתה שהתורה גילתה דגזול פסול, א"כ הוי ליה כאילו ביטל העשה כמו שאוכל בביתו, לכך כתבה התורה לך למעוטי גזול גבי סוכה וגבי ציצית כן נראה לענ"ד. הכלל דמצוה הבאה בעבירה, דמצוה הוי מצוה רק באה על ידי עבירה, א"כ הסוכה הוי סוכה רק שלא לרצון יחשב, אבל מ"מ אינו יושב חוץ לסוכה ואינו מבטל המצוה, אבל מה שהתורה פסלה א"כ ממילא אינו מצוה כלל ועובר מה שישב חוץ לסוכה, הפוך בה וכו' כי הדברים לענ"ד כנים ואמיתיים, עיי"ש.

2 ועי' בביכורי יעקב להערוך לנר (סי' תרלו סקי"א) שכתב כן דאף להרמב"ם י"ל דפסול גזול הוא רק לענין הסכך, ושם כתב לתרץ באופן זה אך להיפוך, דקרא דלך הוא על הסכך, והדפנות פסולים מטעם מצוה הבאה בעבירה, דמצוה הבאה בעבירה שייך גם בדפנות, דהרי הם משלימים להמצוה, עיי"ש, וכן כתב בספר החיים להגר"ש קלוגער ז"ל, עיי"ש.

3 עי' בספר החיים שם דענין זה תולה בפלוגתת הרמב"ם והרא"ש לגבי עצי סוכה, דלפי הרמב"ם דאסר גם דפנות בהנאה, א"כ גם גזול אסור בדפנות מה"ת, ולפי הרא"ש דכתב דסוכה סכך משמע ולא דפנות הדפנות אינם פסולים בגזול מה"ת, עיי"ש.

רבינו: פארוואס?, אפשר רעדט מען דארט אז מ׳האט געגנבעט סכך. (עי׳ רש״י שם, ד״ה ההיא סכתא דגזלו ממנה עבדי ריש גלותא עצים, וסככו בהן).

א׳ הנוכחים: אין ירושלים באדעקט מען מיט העלצלעך.

רבינו: דארט זעהט זיך אבער יא אויס ביי מריש שבנאו (בסוכה שם האי כשורא דמטללתא דגזולה עבדי ליה רבנן תקנתא משום תקנת מריש), דארט זעהט זיך נישט אויס אז מ׳זאל רעדן פון די סכך, דארט רעדט מען שוין יא פונעם בנין, וועגן תקנת השבים, דאס איז שוין מער ווי די סכך, דער חשש איז דאך אז מ׳דארף צונעמען דעם גאנצן בנין.[4]

רבינו: מ׳זאגט א שיינעם טעם אויף מצוה הבאה בעבירה, ווייל אין אדם חוטא אא״כ נכנס בו רוח שטות, איז ער דאך א שוטה דעמאלטס, קען ער דאך נישט מקיים זיין קיין מצוה.

גאב״ד ירושלים: מצוה הבאה בעבירה מוז דאך נישט זיין בשעת מעשה, ס׳קען דאך זיין א יאר פריער איז געווען די עבירה.

רבינו: תוספות זאגט דאך אבער (עי׳ תוס׳ ב״ק סז. ד״ה אמר, סוכה ל. ד״ה הא) אז דאס איז נאר לויטן רבינו תם, נישט לויטן ר״י. לויטן ר״י איז דאס נאר אויב די עבירה איז נאך פארבינדן מיט די מצוה. אויב האט מען שוין אפגעטון די עבירה איז דאס שוין טאקע נישט קיין פסול לויט תוספות.

בפשטות איז דער טעם פון מצהב״ע ווייל ס׳איז מאוס, אן עבירה איז מאוס לגבוה.[5] אדער ווייל אין קטגור נעשה סניגור ווי דער ירושלמי זאגט,[6] ס׳איז מאוס לגבוה, דאס איז דער פשוט׳ער טעם.

גאב״ד ירושלים: בפשטות איז דאס וועז די עבירה איז נעתק צו די מצוה, סתם אז מ׳האט אמאל געטון אן עבירה...

רבינו: אויב מ׳האט מיט דעם אליין געטון אן עבירה לויטן רבינו תם בלייבט עם טאקע אלעמאל פסול. דער ר״י זאגט אבער אז מ׳האט דאס שוין קונה געווען איז שוין נפסק געווארן די עבירה.

גאב״ד ירושלים: אז מ׳האט עם אמאל געטראגן פארן שכן אום שבת פסל׳ט עם שוין?

רבינו: לויטן ר״י וועט עם זיכער נישט זיין פסול, לויטן רבינו תם קען מען פרעגן די שאלה צי עם זאל זיין א מצה״ב.

גאב״ד ירושלים: דער ירושלמי (שבת פ״ג הי״ג) פרעגט דאך די קשיא.[7]

רבינו: דארט אין ירושלמי מוז מען לערנען פשט לויטן ר״י אז ער האט יוצא געווען די מצוה פון אכילת מצה בשעת וועז ער טראגט עם, ער האט עם אראפגעשלונגען אויף די גאם וועז ער האט דאס ארויסגעטראגן, דאס איז דאך בשעת די עבירה,[8] לויט איהם איז דאס נישט קיין מצוה הבאה בעבירה, דער כתב סופר אין די תשובות (או״ח סי׳ קכז) זאגט אויך אזוי פשט.

וכבדו רבינו לברך על היין

ר׳ שמואל הכהן פריעדמאן הי״ו, משב״ק: דער רב האט נעכטן חתונה געמאכט אן אייניקל און מ׳האט געבענטשט לויט דעם רבי׳זם תקנה, עלף אזייגער.

רבינו: אה, מזל טוב.

---

4 ועי׳ בכפות תמרים שם שכתב דהפסול הוא גם על הדפנות, וכ״כ הפמ״ג במשב״ז (סי׳ תרל״ז משב״ז ד) דפסול גזל הוא גם על הדפנות, עיי״ש.

5 כן הוא לשון הגמ׳ במס׳ ע״ז מז. ועי׳ ט״ז סימן יא סק״ה עיי״ש.

6 כן איתא בירושלמי סוכה פ״ג ה״א ׳ אמר ר׳ לוי זה שהוא נוטל לולב גזול למה הוא דומה לאחד שכיבד את שלטון תמחוי אחד ונמצא משלו, אמרו אוי לו לזה שנעשה קטגורו סנגורו, עיי״ש.

7 עי׳ ירושלמי שבת (פי״ג ה״ג) **אצל הקורע בשבת ואמר אוף הכא לא יצא ידי קורעו** (נימא דלא יצא ידי קריעה בשבת, שהקורע בשבת לא יצא חובת הקריעה). **לא כן אמר ר׳ יוחנן בשם ר׳ שמעון בר יהוצדק מצה גזולה אינו יוצא בה ידי חובתו בפסח** (לפי שבעבירה באה, א״כ ה״ה בקריעה בשבת לא יהא יוצא ידי חובתו לפי שבעבירה באה, קה״ע). **אמר לון תמן גופה עבירה** (גבי גזל המצוה עצמה היא עבירה שאלמלא לא גזלה לא היה יכול לברך עליה ולקיים המצוה, ובמה שאכלה נעשית עיקר עבירה שאינו יכול לקיים מצות והשיב את הגזילה אשר גזל, קה״ע), **ברם הכא הוא עבר עבירה** (אבל כאן הוא עבר עבירה במה שקרעה בשבת, אבל אין בקריעה עבירה אילו קרע בכגד זה בחול הלכך יוצא ידי קריעה, קה״ע) **כך אני אומר הוציא מצה מרשות היחיד לרשות הרבים אינו יוצא בה ידי חובתו בפסח** (בתמיה, וכי כך אני אומר שאם הוציא מצה מרשות היחיד לרשות הרבים שלא יצא בה ידי חובתו בפסח), **אלא דוקא במצה גזולה אמרו כן ועל כרחך לחלק דהתם אין עבירה בגופה ובגזלה עבירה בגופה, עיי״ש בירושלמי, והאחרונים האריכו בכמה מהלכים לבאר דברי הירושלמי אלו, אשר הם יסוד גדול בגדר דין מצוה הבאה בעבירה, ואכ״מ.**

8 עי׳ שו״ת רעק״א (ח״א סימן קע״ד) שכ״כ, וז״ל, בדברי הירושלמי הנ״ל קשה לי לכאורה למ״ש תוס׳ סוכה וגיטין וב״ק אם גזל בהמה ונתייאשו הבעלים והקדישו למ״ד יאוש כדי קונה לא הוי מצוה הבאה בעבירה, דבעידן המצוה דהיינו ההקדש כלתה העבירה, א״כ מאי מייתי הירושלמי ראיה מהמוציא מצה מרה״י לרה״ר, הא התם דבעידן המצוה כבר פקעה העבירה דהוצאה ואין עתה עבירה, משא״כ בקורע בשבת דבעידן המצוה דהיינו הקריעה ישנו להעבירה. ואולי י״ל דראיית הירושלמי מהוציא מצה בפיו מרה״י לרה״ר ובלעו ברה״ר בדרך הליכתו, דבעידן קיום המצוה דהיינו שעת בליעתו נגמרה העבירה, דבליעתו זה הנחתו. עיי״ש. ונתכוון רעק״א ז״ל לדברי נכדו בשו״ת כתב סופר (או״ח סי׳ קכז) שכתב כן בכונת הירושלמי, דקיים המצוה בשעה שהוציא, עיי״ש

יא, כ׳האב שוין געהערט דערפון היינט [הרה״ח ר׳ שמואל דוד הכהן מאשקאוויטש ז״ל מלמד מומחה במוסדותינו הק׳ רבות בשנים כבר מסר לרבינו ענין זה], דאם איז א תקנה טובה פאר יעדן.

גאב״ד ירושלים: באמת, אז עס גייט דורך אפאר שעה נאכן עסן און מ׳האט נישט געבענטשט איז שוין א שאלה אויפן בענטשן (מכח דין דאינו מברך רק עד זמן שיתעכל, עי׳ או״ח סי׳ קפ״ד).

רבינו: אין ירושלים איז דאך בכלל אלעם פריער פון דאהי, די חופה איז דאך פאר די שקיעה.

גאב״ד ירושלים: [האריך בשבח תקנת רבינו, ואמר:] אויסער דעם איז מען נישט אזויפיל מאריך ביי די חתונה, ס׳איז נישט קיין טובה פאר קיינעם נישט, בפרט פאר די כולל יונגעלייט.

רבינו: נישט פאר די וואס זיצן על התורה און נישט די וואס זענען עוסק על העבודה... פאר קיינעם איז דאס נישט קיין טובה.

וכירכו רבינו: לחיים לחיים, מ׳זאל קומען תמיד אויף שמחות מיט פרייליכע הערצער און מיט אלעם גוטן.

גאב״ד ירושלים: דער אייבערשטער זאל העלפן מיט אסאך סייעתא דשמיא, ס׳איז א גרויסער ציבור בליעה״ר.

וכיבד רבינו שליט״א בפירות את הרה״ח ר׳ שלמה ווערצבערגער הי״ו מקרית יואל יצ״ו, גיסו של הגאב״ד שליט״א

רבינו: ר׳ שלמה איז דא פון אונזערע עסקנים פאר די מצה בעקעריי, מיר האבן דא ב״ה א שיינע מצה בעקעריי, אסאך שיינע הידורים.

גאב״ד ירושלים: יא, ס׳איז א חזקה, און מסתמא איז דא אנדערע שיינע זאכן אויך.

רבינו: היינט זענען מיר שוין געווען קוקן די מיהל לכבוד פסח. מ׳גייט יעצט שוין אנהייבן צו מאלן די רחיים של יד מצות.

גאב״ד ירושלים: אזוי?! היינט איז מען שוין געווען?! ס׳איז נאך א לאנגע צייט, ווי גיט מען אכטונג אז די מיהל זאל נישט ווערן ווערעמיג?

רבינו: מ׳האלט עם קיהל, עם איז דא א ציימער מיט עיר׳קאנדישאן די מיהל איז די גאנצע צייט קיהל. אויסערדעם איז דא די מאשין די ״מידיפייער״ וואס ציהט ארויס די פייכטקייט.

מ׳דארף אלעם האלטן קיהל, די וויין דארף מען אויך האלטן קיהל, כדי ס׳זאל נישט חמצ׳דיג ווערן, ס׳איז זייער א האקעלע זאך.

ווינטער איז דא שטארק קאלט, דאם איז אויך נישט גוט פאר די מצות, מ׳דארף ווייסן ווי אזוי צו האלטן די מצות, מ׳הייבט אן צו באקן אנהייב ווינטער, דעמאלטם ווערט שוין קאלט.

גאב״ד ירושלים: אין ווינטער מאכט מען אביסל ווארעם?

רבינו: אוודאי, ס׳גייט אביסל סטים, אבער אויב ס׳איז שטארק קאלט איז דאם נישט גענוג, מען דארף עם האבן אביסל אינסולעיישאן אז ס׳זאל בעסער האלטן די מצות.

ביי אונז איז שטארק קאלט אינעם ווינטער, ס׳איז זייער נישט גוט אז די מצות ווערט געפרוירן. ס׳פארלירט דעם טעם.

גאב״ד ירושלים: אין ארץ ישראל מוז מען צוגרייטן אויף צוויי יאר וועגן שמיטה.

רבינו: מיר האבן אויך צוגעגרייט ווייץ אויף צוויי יאר...

גאב״ד ירושלים: אזוי? דא אויך? פארוואס פעלט עם אוים?

רבינו: אז מ׳טרעפט א גוטע שניט נעמט מען גענוג, ס׳איז גוט אז מ׳האט אין רעזערוו אויפן קומענדיגן יאר. דא קומט אוים אז ס׳רעגנט זומער, אין חוץ לארץ רעגנט זומער אויך, היי יאר האט אויך אסאך גערעגנט, ס׳איז אויך געווען שווער צו שניידן.

היי יאר האט גערעגנט אויך אין ארגנטין (א׳ מהמדינות בארה״ב אשר אין גשמים מצויים שם בזמן הקציר).

גאב״ד ירושלים: דער פראבלעם פון רעגן איז נישטא אין ארץ ישראל, פארקערט עם ווערט אלם וויניגער, אפילו פון וויפיל עם פלעגט רעגענען איז שוין היינט וויניגער.

וסיפר גאב״ד ירושלים: ס׳איז געווען ביי אונז לעצטענס א גרויסער כינום פאר די קינדער פון די תלמוד תורות.

רבינו: יא, כ׳האב געהערט, כ׳ סיון, די אלע מוסדות וואס נעמען נישט קיין געלט פון די מדינה. ס׳איז געווען דרייסיג יאר צום התייסדות פון קרן הצלה.

גאב״ד ירושלים: יא, איך בין דא געווען מיט צען יאר צוריק פון אנטווערפן, דעמאלטם איז געווען דער גרויסער צוזאמקנופט מיטן בית דין פון ירושלים (הנגיזת יובל העשרים של מוסד הק׳ קרן הצלה במעמד אלופי אלפי ישראל, בראשות חברי הבידי״צ של העדה החרדית בירושלים ת״ו ועל צבאם מרן רביה״ק הברך משה ז״ל).

רבינו: יא, דעמאלטם איז דאהי געווען דער גרויסער כינום מיטן בית דין, אין תשמ״ח איז אויך געווען אזא כינום.

גאב״ד ירושלים: כ׳בין פונקט דא געווען דעמאלטם פון אנטווערפן, ס׳איז דעמאלטם געווען די חתונה פונעם רבינ׳ס איידעם ר׳ דוד דוב דושינסקיא (הגה״צ רב דביהמ״ד אוהל פינא שליט״א בקרית יואל יצ״ו, חדב״נ).

זיי האבן געהאט חשק היי יאר אויך צו מאכן אזא כינום פאר קרן הצלה... מ׳דארף וועז האבן פרישע יונגעלייט עסקנים וואס זאלן טוהן.

רבינו: וועלכע עסקנים, פון ארץ ישראל צי פון דאהי?

גאב״ד ירושלים: דאהי...

רבינו: מ׳דארף האבן יונגע כוחות פרישע כוחות וואס זאלן קענען טוהן.

אין ארץ ישראל איז יעצט זייער שווער דער מצב.

גאב״ד ירושלים: יא, מ׳פלאגט זיך זייער שטארק.

והזכיר גאב״ד ירושלים שליט״א שהוא נוסע בעת למיאמי לניתוח על עיניו, ומקוה להיות בחזרה על שב״ק להשבע ברכות

רבינו: והאר עינינו בתורתיך.

וליוה אותו רבינו בכבוד החוצה ונפרדו לשלום

ביקור גומלין אצל כ״ק הגה״צ רבי יצחק טוביה וויים זצ״ל

גאב״ד עיה״ק ירושלים ת״ו

בבית האכסניא בוויליאמסבורג יצ״ו

יום ג׳ פרשת כי תצא תשס״ח לפ״ק

גאב״ד ירושלים: דער רבי איז אריינגעקומען יעצט, מיר זענען דא פונקט עוסק פאר א תלמוד תורה אין ביתר, ס׳איז א פרום שטעטל, ס׳איז דארט דא בלויז איין איינציגע תלמוד תורה על טהרת הקודש. זיי זענען זיך דארט ממש מוסר נפש אז מ׳זאל זיך קענען האלטן ביים ערליכן וועג.

רבינו: מען דארף טאקע העלפן די אידן, כ׳הער אז ב״ה עס זענען די עסקנים דא וואס זענען עוסק דערין, ברוך השם, זייער וואויל.

דארט איז דא א היימישער רב מטעם העדה החרדית אין ביתר.

גאב״ד ירושלים: יא.

הג״ר בן ציון לאוב שליט״א מו״ץ בקהילתינו בוומסב״נ: דער מנהל פון דעם מוסד איז הרב האבערפעלד, ער איז נושא בעול.

גאב״ד ירושלים: ביתר איז א פרום שטעטל, אלעם פרומע אידן.

רבינו: דער ראש העיר דארט, איז געווען ביי מיר נישט לאנג צוריק.

גאב״ד ירושלים: מיר האבן טאקע געהערדט מיט אים מיט צוויי וואכן צוריק אז ער זאל זעהן צו העלפן די תלמוד תורה.

רבינו: ס׳איז א חידוש אז דארט זענען דא אידן וואס האבן א אינטערעסע צו שיקן אין אזא תלמוד תורה.

גאב״ד ירושלים: יא יא, די תלמוד תורה וואקסט דארט בליעה״ר, מ׳נעמט דארט אריין יעצט פרישע הונדערט תלמידים. זיי וועלן אי״ה האבן פינעף כיתות ביי די קלענערע קינדער צום קומענדיגן זמן.

רבינו: ביתר איז מער א חסידישע שטאט, קרית ספר איז ליטווויש. אין ביתר איז דא א גרויסע קהילה פון באיאן. אויך אין בראכפעלד מודיעין וואוינען אסאך פרומע אידן. די אלע שטעט האבן זיך אויסגעשטעלט צו זיין שטארק מיט אידן שומרי תורה ומצוות, קרית ספר, ביתר.

עמנואל אבער איז נישט געלונגען, דאם שטעטל איז נישט מצליח, ס׳איז שטארק צווישן די אראבער, ס׳איז היבש מסוכן.

דער ישוב ביתר דארף אויך רחמים יעדן טאג...

גאב״ד ירושלים: ביתר איז כאטש א פול שטעטל, דארט איז דאם ווייט נישט פול, איז די סכנה גרעסער.

רבינו: בית שמש איז ב״ה שטארק געראטן. אין בית שמש איז דא אסאך ירושלימ׳ער אידן, דאם איז אויך פון די נייע ישובים.

גאב״ד ירושלים: בית שמש קען מען זאגן אז ס׳איז פונקט ווי ירושלים, ס׳איז דא א שטארקער כח פון ערליכע אידן, אבער אויך די אנדערע זענען דא דארט.

הרב״צ לאוב: אין ביתר זענען דרייסיג פראצענט פון די תושבים נישט געגאנגען צו די בחירות. ס׳איז דא א גרויס חלק ערליכע אידן וואס האבן נישט קיין שייכות מיט די גאנצע זאך.

וכיבד את רבינו לברך על היין

וכירכו רבינו: לחיים לחיים, דער אייבערשטער זאל העלפן אז מ׳פארט אהיים קיין ירושלים מ׳זאל פארן געזונטערהייט, הבוחר בעמו ישראל, דער אייבערשטער איז דאך אויך הבוחר בירושלים, דער אייבערשטער דארף בוחר זיין צו ברענגען דעם כלל ישראל קיין ירושלים.

ושאל רבינו: ווילאנג בלייבט דער רב דאהי?

גאב"ד ירושלים: ביז מארגן אינדערפרי.

רבינו: ס'האט נישט געהייסן אז מבלייבט דא לענגער?

א' הנוכחים: ס'האט פאסירט א גניבה דארט אין שטוב אין ירושלים. מיין מאמע וואוינט דארט נעבן דעם רב, מען האט אוועקגענומען חפצים.

רבינו: ב"ה, עס איז כאטש מקום געווארן תן לי הנפש, זיי האבן נאר גענומען רכוש, והרכוש קח לך (בראשית י"ד כ"א).

גאב"ד ירושלים: מ'זאגט מיר טאקע אז ס'איז נאך גוט אז איך בין נישט דארט געווען בשעת מעשה.

אינטערעסאנט איז אז איך האב דארט געהאט אן ענווילאפ מיט כולל געלט, ס'איז געווען אינעם זעלבן צימער וואו זיי האבן אלעם גע'גנב'עט, ס'איז געווען אויפגעשריבן דערויף מיט גרויסע אותיות "כולל געלט", ס'איז געווען קעש געלט, און דאס האבן זיי נישט גענומען. כ'האב טעלעפאנירט א יונגערמאן זאל גיבן א קוק וואס טוט זיך, האט ער דאס געטראפן געהעריג אויפן פלאץ.

רבינו: וועז האט דאס פאסירט די גניבה?

גאב"ד ירושלים: ס'האט פאסירט די וואך, מ'וויסט נישט פונקטליך וועז, אפשר שבת, ווייל מ'האט דאס הערשט באמערקט עטליכע טעג שפעטער.

ואמר רבינו בדרך צחות: כ'האב געטראכט אפשר אויב ס'איז געווען שבת וועט דער גנב זיין פטור פון תשלומין, אלם קם לי בדרבא מיני' (ע' שבת צא: בדין הגונב) ס'קען זיין אז ער איז א למדן...

גאב"ד ירושלים: עטליכע טעג פארן אוועק פארן איז געווען ביי מיר אין שטוב א אסיפה מיט די פאליציי וועגן די אסירים וואס זיי האבן איינגעשפארט. דער ראש פון די פאליציי איז דארט געווען, מ'האט למעשה ארויסגעלאזט אפאר אידן פון תפיסה – צי מ'וויל צי מ'וויל נישט מוז מען דאך מיט זיי האנדלען – עס איז דאך פדיון שבויים.

רבינו: אין די ישיבה לערנען מיר דאך פונקט יעצט מצוה הבאה בעבירה, איז מען פארנומען מיט 'לולב הגזול'... דער שפת אמת שטעלט זיך אויפן לשון המשנה 'לולב הגזול' פארוואס שטייט נישט 'לולב הגנוב'?

איז ער וויל זאגן אז סתם גניבה יאוש בעלים, במילא קומט אוים אז מיטן שינוי רשות נאכדעם איז ער עם קונה, משא"כ בגזילה

ואמר רבינו בדרך צחות: אזוי, אויב איז מען נישט אינדערהיים איז עס א גניבה, אויב איז מען יא אינדערהיים וואלט עס געווען א גזילה...

גאב"ד ירושלים: ס'איז קלאר אז ס'וואלט ח"ו געק'ענט זיין סכנת נפשות אויך. ס'איז בעסער אז מ'איז נישט געווען אינדערהיים. כ'האב געהאט פארשפארט אלע טירן, אלע געיטם, זיי האבן דאס געעפענט.

א' הנוכחים: זיי זענען געווען געשולטע חברה, זיי האבן אויסגעשניטן אין בעיסמענט די לעקטער כדי די טעיפס זאלן נישט אויפכאפן וואס זיי טוען, ס'וואלט וועז אלעם געווען מסודר, זיי זענען געווען געשולטע חברה, זיי זענען געקומען מיט א חשבון.

רבינו: איז טאקע בעסער אז מ'איז נישט געווען אינדערהיים.

גאב"ד ירושלים: מ'האט אונז שוין מודיע געווען אז מ'האט געטראפן די חפצים, מ'האט אפגעשטעלט אן אראבער און מ'האט אים ארויסגעשיקט האט מען געטראפן אין די קאר שטיקער זילבער, מיטן נאמען אויפגעקריצט.

א' הנוכחים: מ'דערציילט א ווערטל, דער נודע ביהודה פלעגט זאגן יעדן חול המועד א דרשה פאר אלע אידן פון די סביבה, אמאל איז דארט געווען איינער וואס האט געהערט די דרשה, און וועז ער איז דערנאך געגאנגען באזוכן א צווייטן רב האט ער געזאגט אז ס'איז אים איינגעפאלן א חידוש האט ער נאכגעזאגט דעם פלפול פונעם נודע ביהודה.

שפעטער איז יענער רב געקומען קיין פראג באזוכן דעם נודע ביהודה, האט ער אויך געוואלט זאגן א חידוש, האט ער נאכגעזאגט דעם זעלבן חידוש אות באות.

דער נודע ביהודה האט זיך זייער צושמייכלט, פרעגט יענער וואס איז די שמחה? זאגט ער האסט מיר פארענטפערט א הארבע קשיא, ווייל עס איז מיר אייביג שווער געווען די הלכה אז גונב מן הגנב איז פטור, לכאורה וואס איז א חילוק פון וועמען מ'גנב'עט, פארוואס זאל מען זיין פטור? נאר יעצט איז מיר פארענטפערט געווארן אז גונב מן הגנב איז פטור, וויל אזוי קען דאס נאך צוריק קומען צום ערשטן בעל הבית...

גאב"ד ירושלים: ס'איז דא א תוספתא אין בבא קמא (פ"ז תוספתא ג') וואס רעכענט אוים "שבעה גנבי הן' זיבן אופנים פון גניבה...

רבינו: מ'זאגט נאך אז דער חתם סופר האט געזאגט פאר זיינע תלמידים, האומר דבר בשם אמרו מביא גאולה לעולם (אבות פ"ו מ"ו), האט ער געזאגט "מיינע זאכן אז עטם וועט

נאכזאגן אין ענקער נאמען, הגם ס׳איז נישט אזוי אויסגעהאלטן בין איך מוחל, אבער ענקערע זאכן איז מיין נאמען דאס זאלט עטם נישט נאכזאגן...״

גאב״ד ירושלים: זיי ברענגן עם אראפ אין די מנהגי החתם סופר.

רבינו: דער חתם סופר פלעגט זיך אויסדרייען צום עולם יעדן פרייטאג צונאכטס נאכן דאוונען זאגן ׳גוט שבת׳ האט ער געזאגט א וואכט תורה פאר די בחורים, זיי האבן דאך געדארפט גיין צו די בעלי בתים עסן, יעדער האט געדארפט זאגן א דבר תורה פאר זיין שבת בעה״ב, פלעגט ער זיי זאגן א דבר תורה נאכן דאוונען. דאס איז שפעטער צוזאמען געקומען געווארן אין פון דעם איז דא די ״תורת משה להחתם סופר״.

גאב״ד ירושלים: ס׳איז אזוי געווען איינגעפירט אין אלע שטובער וואו די בחורים האבן געגעסן שבת די סעודות, האט מען געבעטן ״בחור, זאגן זי תורה״.

אין יערות דבש (ח״א דרוש ה׳) שטייט אז מ׳נעמט בחורים צום טיש, קודם איז דאס החזקת התורה, די צווייטע זאך איז אז עם זיצט א ישיבה בחור ביים טיש איז שוין דער גאנצער טיש א אנדערע פנים.[9]

רבינו: אזוי איז געווען, יעדער בחור איז געגאנגען עסן ביי א בעל הבית, ׳טעג׳ און אויך אויף שבתים.

גאב״ד ירושלים: אינעם כתב רבנות פונעם חתם סופר פון די קהילה האבן זיי זיך מתחייב געווען אויסצוהאלטן אכט בחורים.

רבינו: דער חתם סופר האט דאס אזוי איינגעפירט אז יעדע קהילה זאל זיך מתחייב זיין אויסצוהאלטן דעם רב מיט די ישיבה, אזוי איז געווען איבער גאנץ אונגארן.

גאב״ד ירושלים: אין אונגארן איז געווען יעדע פאהר קילאמעטער א רב מיט א ישיבה. עם זענען געווען ישיבות צוויישן די מספר פון צען ביז דריי הונדערט בחורים.

רבינו: יעדער רב האט געהאט תלמידים, אפאר בחורים וואם האבן געלערנט ביי אים. ס׳איז געווען ווי עם האבן געלערנט יונגערע בחורים, געווענליך א רב אין א קליין שטעטל האט געלערנט מער מיט יונגערע בחורים, ווען די בחורים זענען עלטער געווארן זענען זיי געפארן צו די גרעסערע ישיבות. ס׳האט נישט געקאסט קיין געלט פאר די ישיבה, ווייל דער בחור האט זיך אליינס געדארפט אויסהאלטן, דער רב האט נישט גענומען קיין געלט פארן לערנען וויל ׳מה אני בחינם אף אתה בחנם (נדרים לז.)׳, דער רב האט געלערנט מיט די בחורים, מ׳האט נאר געדארפט ערלעדיגן אז יעדער זאל האבן וואו צו עסן און ווי צו שלאפן.

גאב״ד ירושלים: ס׳איז א פלא ווי אזוי איין רב האט געפירט די גאנצע ישיבה, ס׳איז נישט געווען קיין מגידי שיעור, קיין משגיחים.

---

9 ולפ״ז יש לפרש הפסוק כך, דדוד אמר שניהם, מי האיש החפץ חיים היינו עולם הבא, ואוהב ימים לראות טוב היינו עולם הזה, ועל זה נתן עצה, במה דסיים פתה, וגם עולם הזה קודם לעולם הבא, התקן עצמך בפרוזדור וכו׳ (אבות ה, טז), ואמר על עולם הזה נצור לשונך מרע, דהייט מבלי לדבר כזב ושקר שהוא רע בהחלט, ושפתיך מדבר מרמה זוכה לברכת יצחק ואין לעשו טענה בו, ועל עולם הבא אמר, סור מרע ועשה טוב, דהיינו תורה ומעשים טובים שהם טובים בעצמן, והן המביאים לאדם לחיי עולם הבא:

והנה יש כאן שני פנים, או דדך נצור לשונך מרע ומדבר מרמה הוא רק עצה וסגולה להיות זוכה לעולם הזה לבל יטלו עשו, אבל לחיי נצחי העיקר לעזוב עבירות ולעשות טוב ומה נ״מ במרמה וכהנה בענין עולם הבא, וא״כ איש אשר ימאס בעולם הזה וכל מגמתו לחיי עולם הבא לא ידקדק בזה בלשון רמיה כלל. אבל באמת זה שקר, דמה שאמר דוד נצור וכו׳ ומדבר מרמה מוסב על חיי עולם הבא ג״כ, ואיש שהוא מרמה ותך תחת לשונו, גם לעולם הבא לא יזכה, דהוא עלמא דקשוט ואין בו לאנשי מרמה חלק, וזהו כוונתו דביקש להודיע זאת לאנשים, ולכך הכריז מאן בעי חיי, ולא הכריז אוהב ימים לראות טוב כלל, רק נקט בלשונו מאן בעי חיי לבד שהוא עולם נצחי, וכאשר שאלו השיב, כבר פירש דוד נצור לשונך מרע ושפתיך מדבר מרמה וגו׳, הורה דגם ע״ז סובב עצת דוד וכמ״ש, כי לולי כן, גם עולם הבא לא יירש כלל, וגם זהו מתנאי חיי נצחי, ולכך אמר ר״י כי עד ביאת הרוכל היה חושב ג״כ כנ״ל, כי זהו רק לתנאי עולם הזה, אבל הוא גילה שגם חיי נצחי תלויה בו, וכן האמת, כי בשפת שקר ולשון רמיה תלוי הכל, כי בזה נכלל ענין התפלה ג״כ שיהיה בכוונת הלב, ולולי זאת, הוא בגדר לשון רמיה ושפת שקר.

וכמו כן נכלל בו החזקת התורה ולומדיה, כי בעו״ה קיץ מכאוב וסילון ממאיר שמשכח התורה מישראל, והדלו פרושים, גבורי כח בתורה כלי חמדה נעדרו, כי אין מחזיק ללומדי תורה, והיה כי ילמד אין משיא בתו לתלמיד חכם, הוי עם טיפש ולא חכם הלא זה חייכם, ואמרו (כתובות קיא:) מצאנו להם לעמי הארצות תקנה במשיא בתו לתלמיד חכם, ואין סובב על עמי הארצות גמורים כאשר היה בזמן גמרא, כי באלו היה תלמיד חכם אסור לשדך, ועל בנותיהם נאמר ארור שוכב וכו׳ (פסחים מט:), רק כוונה לאנשים בלתי בעלי תורה, וזו תקנתם להשיא בתם לתלמיד חכם ולהגדיל כבוד התורה, כי מצוה גוררת מצוה, כי אם עשיר אחד נותן בתו לתלמיד חכם, גורם הרבה תורה בישראל, כי ע״כ מתקנאים הבחורים לומר, אף אני אלמד וג״כ אזכה לשידוך טוב, וע״כ תתרבה הדעת ותבונה, ולהיפך בעו״ה עי״כ חשק התורה בטל, ואין בקר ברפתים, היו שרי תורה כאילים לא מצאו מרעה, ואין מחזיק בפלך התורה... עיי״ש עוד.

רבינו: אזוי איז געווען אפילו אין די גרויסע ישיבות, מ׳האט געהאט גבאים פון צווישן די בחורים וואם האבן צוגעהאלפן.

א׳ הנוכחים: מיין שווער ז״ל האט דערציילט אז ער האט געלערנט אין סעקלהעיד (הגה״ק בעל אמרי יהודה מסעקעהליד זצ״ל הי״ד) פאר ער איז געגאנגען לערנען קיין סאטמאר ביים רבין ז״ל, ער האט דערציילט ווי די רביצין אליין האט געארבעט זי האט געקאכט פאר די מענזא, די בעלי בתים האבן מנדב געווען די אלע זאכן. אזוי איז אנגעגאנגען א ווירטשאפט פאר אפאר הונדערט בחורים, דער רב האט פארגעלערנט און פארהערט און די רביצין האט געפירט די קאך.

גאב״ד ירושלים: איך האב געלערנט נאך די מלחמה אין לאנדאן ביי רבי משה שניידער ז״ל, דער שדכן זיינער האט דערציילט אז ווען רבי משה האט זיך געטראפן מיט די מדוברת פארן שידוך האט ער געפרעגט איין שאלה, ׳קענסטו קאכן פאר אינגלעך?׳, כל ימיה פון די חתונה האט זי דאס געטון זי האט אלעס געקאכט פאר די בחורים פון די ישיבה.

א׳ הנוכחים: מ׳דערציילט נאך פון רבי מאיר״ל פרעמישלאנער, אז ער האט געטראפן א בחור וואם האט געזאגט אז ער עסט ׳טעג׳, האט ער געזאגט ׳נו, עס איז די ניין טעג...׳.

רבינו: די מעשה האט נישט געקענט זיין ביי רבי מאיר״ל פרעמישלאנער, ער איז געווען אין רוסלאנד ווי עס איז היינט אוקריינע, דארט איז נישט געווען קיין טעג. די גאנצע זאך פון ׳טעג׳ דאס איז אן אונגארישער פראדוקט, און ס׳איז נישט אנגעקומען אין ערגעץ נישט. איך וועל דיר זאגן, די מעשה איז געווען מיטן גארליצער רב (הגה״ק רבי ברוך האלבערשטאם ז״ל בן מרן הגה״ק מצאנז ז״ל וחתן מרן הגה״ק חייטב לב ז״ל), ער איז געקומען צום שווער, צום זיידן ז״ל דער ייטב לב קיין אונגארן, דארט האט ער געטראפן א בחור׳ל האט ער אים געזאגט דאס וועלסטו.

דאס האט דער חתם סופר איינגעשטעלט אין אונגארן, אבער אין גאליציען איז בכלל נישט געווען קיין ישיבות, מ׳האט געלערנט אין די קלויז׳לעך און אין די שטיבל׳עך,[10] ס׳איז נישט שייך געווען די גאנצע זאך.

גאב״ד ירושלים: ווען כ׳בין געווען א קינד האט דער מלמד געזאגט ״ויהי ערב ויהי בקר״, וואם איז דער ׳ויהי׳ א לשון צער? ווייל אמאל אז מ׳האט נישט קיין ׳טאג׳ יום אחד, איז דאס געווען א גרויסער צער.

רבינו: אוי וויי, וואם בחורים האבן זיך אפגעליטן מיט די ׳טעג׳ פון שווערע בעלי בתים, ס׳איז אלעס אמת׳ע מעשיות וואם מ׳דערציילט.

גאב״ד ירושלים: דאס איז נאך אלס בעסער געווען ווען מ׳האט כאטש געהאט א ׳טאג׳, ווען מ׳האט בכלל נישט געהאט וואם צו עסן איז געווען ארגער.

רבינו: ווען די בחורים זאלן היינט וויסן וואם דעמאלטס איז געווען..... וואלטן זיי אפשר אביסל מער מכיר טוב געווען וואם מ׳שטעלט אלץ צו פאר א בחור היינט.

דער בחור וואם איז געקומען אין די ישיבה איז ער געקומען זיך מוטשענען, אז ער איז נישט גרייט געווען זיך צו מוטשענען איז ער בכלל נישט געקומען. דער בחור האט אסאך מיטגעמאכט, ער איז נישט געווען אינדערהיים, ער האט נישט געהאט אזוי גרינג וואם צו עסן...

הגרב״צ: מיין זיידע איז געווען א תלמיד פונעם מהרש״ג (הגה״צ המפורסם רבי שמעון גרינפעלד ז״ל אב״ד ור״מ סעמיהאלי ז״ל), ער זאגט אז ער האט אסאך מאל נישט געהאט וואם צו עסן, ער האט געווואוסט אז מוצש״ק דארף מען אנקומען קיין קעריעסטיר צו מלוה מלכה (אצל הרה״ק רבי ישעי׳לע ז״ל שערך סעודת מלוה מלכה בהרחבה רבה לכל האורחים), נאכדעם קען מען פאסטן א גאנצע וואך...

א׳ הנוכחים: וואם איז געווען די מענזא?

רבינו: דאס איז שוין געווען אין די לעצטערע יארן אין גרויסע ישיבות, ווען ס׳האט שוין געמאכט פארשריט, די ישיבה האט צוגעשטעלט צו עסן פאר די בחורים, אבער די מענזא האט נאר געגעבן איין סעודה א טאג.

גאב״ד ירושלים: אין נייטרא איז געווען א מענזא די שטאטישע אידן האבן דאס אויסגעהאלטן, מ׳איז ארומגעגאנגען צו די דארפס אידן וואם האבן געהאט פעלדער און זיי האבן ארייגענעשיקט, איינער קארטאפל, באנדלען, עופות, זיי האבן דאס אויסגעהאלטן.

וברכו רבינו ברכות לרוב ואף הוא ענה לברך בברכת כתיבה וחתימה טובה וכל טוב סלה וליווה את רבינו החוצה ונפרדו לשלום

---

10 וזה לשון מרן הדברי חיים בתשובותיו (ח״ב יו״ד סימן מ״) ישיבות אין מצוי במדינתינו מכמה טעמים נכונים כאשר שמעתי ממו״ח ז״ל מלייפניק הטעם לזה, אבל ישבים חבורות חבורות בבהמ״ד ועוסקים בתורה בגפ״ת. עכ״ל.

ביקור אצל הגאון הצדיק
רבי משה אליקים בריעה האלבערשטאם זצ"ל

דומ"ץ דקהל באבוב באנטווערפן יצ"ו

יום ה' פרשת תרומה תשע"ה לפ"ק

רבינו: וואם מאכט מען?

דומ"ץ באבוב: ברוך ה'.

כ'האב אננגעגרייט דעם בעבער, כ'האב עם באקומען פון רבי יונה גלויבער,[11] וועז כ'האב געלערנט אין סאטמאר פאר זעכציג יאר צוריק...

ודיברו אודות זקינו הגה"ק רבי משה מבארדיוב ז"ל

רבינו: ס'איז אינטערסאנט, וועז ס'איז געווען די מחלוקה אין סיגוט ביים קדושת יו"ט'ס צייטן, האט דער זיידע דער קדושת יו"ט געשיקט דעם בארדיובער רב (הגה"ק רבי משה ז"ל בן הגה"ק רבי ברוך מגארליץ ז"ל, בן מרן הדברי חיים ז"ל וחתן מרן הגה"ק הייטב לב ז"ל) צום שינאווער רב, ער זאל גיין וועגן דעם, ווייל דער שינאווער רב האט נישט צוגעהאלטן דעם קדושת יו"ט, ביי די התחלה.

ס'איז געווען א ראש חודש, און דער שינאווער רב האט זיך געגרייט צו וואשן צו סעודת ראש חודש, און ער האט געהאלטן דעם האנטוך אזוי אויף די פלייצע, און דער בארדיובער רב איז אננגעקומען, דער שינאווער רב האט זיך זייער געפריידט צו אים, און אים געבעטן ער זאל אים זאגן די אלע ענינים וואם גייט דארטן פאר, און דער שינאווער רב האט געווארט מיט די סעודת ראש חודש, און געשמועסט א לענגערן זמן מיטן בארדיובער רב, נאכדעם האט ער געשריבן דעם בריוו וואם איז אריין געדרוקט אין דברי יחזקאל (בסוה"ס).

דומ"ץ באבוב: כ'האב געהערט פון עטליכע, אז דער ייטב לב איז געקומען אמאל קיין צאנז, און דער בארדיובער רב האט אים געגעבן א קוויטל (הרב מבארדיוב הי' בן בתו), און נאכדעם האט ער אויך געוואלט געבן פאר"ץ צאנזער רב א קוויטל – כ'מיין אז ס'איז געווען דעמאלטס ט"ו בשבט – ער האט נישט געהאט צייט צו שרייבן א פריש קוויטל, האט ער צוריק געמומען פונעם ייטב לב דאם קוויטל [ונתנו להגה"ק מצאנז], דער צאנזער רב האט עם געמומען, און האט אים געזאגט 'א געליינט קוויטל געסטו מיר?!', האט ער עם דערציילט פאר"ץ ייטב לב, האט דער ייטב לב אים געזאגט 'אבער דו זעהסט אז איך קען ליינען א קוויטל...'.

רבינו: כ'האב אויך געהערט די מעשה פון טאטן ז"ל, אז דער ייטב לב האט הנאה געהאט, ער האט עם געמומען, אז דער דברי חיים האט אויף אים מעיד געווען, דער ייטב לב האט אים געזאגט: 'אזוי האט ער געזאגט? א סימן אז איך קען ליינען א קוויטל'.

דומ"ץ באבוב: יא, ס'איז די זעלבע מעשה, נאר ס'איז א אנדערע לשון.

רבינו: כ'האב עם אזוי געהערט פונעם טאטן [שהייט"ל נענה בלשונו הק' בקורת רוח והנאה] 'אזוי? אזוי?...', ס'איז ביי אים געווען א חשיבות וואם ער האט אים פארציילט וואם דער דברי חיים האט געזאגט.

דומ"ץ באבוב: דער טאטע ז"ל (רביה"ק בעל ברך משה ז"ל) איז אויך אמאל געווען דא אויף א באזוך, האב איך אים אויך פארציילט עפעס א מעשה וואם איך האב געהערט פון א גוטע מקור, און דער טאטע האט נישט געוואלט מקבל זיין די מעשה.

כ'האב פארציילט אז דער ישמח משה האט אמאל געשיקט ווייז פאר"ץ ארי' דבי עילאי (חדב"נ ז"ל, און ס'איז נישט געווען אזוי גוט, האט דער ארי' דבי עילאי געזאגט פאר די רביצין 'זעהסטו, וואם ס'קומט פון דיין טאטן טויג נישט', האט די רביצין אים געזאגט 'דאם האט ער געקויפט, אויף איינקויפן איז באוואוסט אז ער איז נישט קיין מבין...'.

דער טאטע האט עם נישט געוואלט אננעמען, ער האט געזאגט 'זי איז געווען א איידעלע פרוי, זי האט נישט געערעדט אזוי צו איר מאן, זי האט עם נישט געקענט טוהן'.

רבינו: און 'ער' (הארי' דבי עילאי) אויך נישט, דער טאטע האט עם אויף אים אויך נישט געוואלט מקבל זיין.

א' הנוכחים: וועז דער רבי איז געווען דא פאר פופצן יאר (בשנת תש"ם), האט דעם רב'ס ברודער ר' בערל דערציילט א

---

11 הי' ת"ח ויר"ש משרידי דור הישן, למד הרבה שנים עם התלמידים הגדולים בת"ת של רבינו ז"ל עד שנכנסו לישיבה הגדולה, וזכה להעמיד תלמידים מופלגים בתורה ויר"ש.

מעשה, ער האט עס נאכגעזאגט פונעם טאטן (הרב החסיד בנש"ק ר' ברוך אברהם האלבערשטאם מבארדיטשוב ז"ל), **א מעשה** אויף רבי משה בארדיובער, אז ר' משה פאשקעם האט געהייסן נאך אים.

דומ"ץ באבוב: כ'וויים נישט פונקטליך די מעשה.

רבינו: אין וויען האט געוואוינט נאך די מלחמה ר' משה פאשקעם, ער האט געהייסן נאך רבי משה בארדיובער, האט ער דערציילט אזוי, זיין מאמע האט ארוים געהאלפן ביים בארדיובער רב אין שטוב, און זי האט נישט געהאט קיין קינדער א שטיק צייט, און זי איז געהאלפן געווארן דורכ'ן בארדיובער רב, האט זי א נאמען געגעבן נאכ'ן בארדיובער רב.

א' הנוכחים: ער האט פארציילט אז זי האט ג'חלומ'ט איין נאכט, אז זי זעהט רבי משה בארדיובער, ער איז שוין געווען נאך זיין פטירה, און ער האט איר געפרעגט מיט וואם קען ער איר מכיר טובה זיין אויף דעם וואם זי האט ארוים געהאלפן אין שטוב, האט זי געזאגט אז זי האט נישט קיין קינדער שוין אסאך יארן, און אויף דעם ארויף האט ער איר אנגעוואונטשן, און די ברכה איז מקויים געווארן, און ווען זי איז געהאלפן געווארן מיט א בן זכר, האט מען א נאמען געגעבן נאך אים.

דומ"ץ באבוב: כ'וויל נישט אויפהאלטן, כ'וויים אז היינט איז דא קע"ה אסאך וואם צו טוהן... נאר כ'וועל דערציילן אז דער בארדיובער רב האט געלערנט מיטן באבובער רב (הגה"ק רבי שלמה ז"ל) ביים צאנזער רב,[12] מ'וויסט פון דעם, זיי האבן געלערנט בחברותא, צוויי זאכן, איין זאך, אז חזר'ן האבן זיי ג'חזר'ט אין איין שולחן ערוך, אזוי ווי בשעת'ן פארלערנען, דער צאנזער רב האט פארגעלערנט אין איין שולחן ערוך, און זיי האבן ג'חזר'ט אין א צווייטן שולחן ערוך.

איינמאל איז דער בארדיובער רב געווען מיד, און האט גע'זאגט אז איך האב נישט יעצט קיין כח צו לערנען צוזאמען, איך וועל נעמען דעם זיידנ'ס שולחן ערוך, האט ער גע'זעהן אז דעם גאנצן שיעור וואם זיי האבן היינט

---

12 עיי' בספר פי צדיק (עמ' ר"א) שהוא ביחד עם הרה"ק מהר"ש מבאבוב נצטוו מזקינם הק' לסדר התשו' דברי חיים ולעסוק בהדפסתו, ע"ש. והגה"ק מהר"י מפשעווארסק ז"ל סיפר (הועתק מטעיפ) שהוא היה עילוי ולמדן גדול יותר מכל נכדי בית צאנז ז"ל.

גע'לערנט דעם ש"ך איז נישט געשטאנען – דער באניא'ער רב (הגאון הצדיק ר' ישכר בער דאבנער ז"ל אבד"ק באניא שהי' אח"כ רב בקהילתינו הק' בעיר אנטווערפן הרבה שנים) האט דערציילט אז ס'איז געווען קצות און נתיבות, אבער ס'איז נישט מסתבר אז ס'איז שוין געווען געדרוקט צוזאמען (על הדף שבשו"ע) – עכ"פ אינעם צאנזער רב'ס שולחן ערוך איז נישט געשטאנען, עם האט געפעלט דארט, און דער צאנזער רב האט עם פארגעלערנט אויסנווייניג, און מ'האט אים נישט געקענט כאפן ביי קיין שום גרייז.

דאם האט דער באניא'ער רב פארציילט.[13]

רבינו: כ'האב געהערט אז דער דברי חיים האט געהאט א חיבור אויף בבא מציעא, און דער בארדיובער רב האט אמאל גע'לערנט בבא מציעא, האט ער גע'בעטן פונעם זיידן אז ער וויל באקומן דעם חיבור, האט ער טאקע גע'בארגט דעם חיבור, און ס'האט אויסגעבראכן א שריפה און ס'איז פארברענגט געווארן, און דער דברי חיים האט אים קיינמאל נישט געפרעגט פארוואם ער האט נישט אפגעגעבן דעם חיבור.

און דאם וואם איז דא (שנדפם בסוף ספר דברי חיים עה"ת), **איז נאר** א ליקוט וואם מ'האט צוזאמגענומען פון העתקות און רשימות, ס'איז נישט דער ארגינעלער חיבור.[14]

דומ"ץ באבוב: נאך א קליינע זאך וועל איך נאך פארציילן, אז דער צאנזער רב האט געקענט אויף אויסנווייניג שולחן ערוך, אמאל האט ער גע'זאגט א פשעטל, און דער נפש חי'

---

13 עיי' בס' דברי חנה (ח"ב עמ' פ"ח) שהרה"ק מקאלאשיין ז"ל היה לו בירושה שו"ע חושן משפט מזקה"ק מצאנז ולא הוגהו שם טעותי הדפוס, ואמר בשם זקה"ק שאינו רואה צורך לתקן השיבושים כי מי שלומד היטב לאשורו יראה בעצמו שיש כאן טעותים, עיי"ש.

ועיי' בס' נפלאים מעשיך (ח"א) שהגה"צ מפאיע הי"ד סיפר שהרה"ק מצאנז ז"ל למד בצוותא עם נכדו הגה"ק רבי משה מבארדיוב ז"ל ועם הגאון רבי שמואל ענגעל ראב"ד ראדמשילא ז"ל, והיה להם שיעור בשו"ע חושן משפט, ופעם אחת חזרו בעל פה על מה שלמדו עם הרה"ק מצאנז, ורצו לעיין בתוך הספר איזה דין מסויים שלמדו עם רבם הק', ולקחו את השולחן ערוך חושן משפט שהרה"ק למד בו עמהם, אז הבחינו למרבה פליאתם שחסרים מן הספר שני דפים והרה"ק למד עמהם אותו שני דפים מילה במילה מפיו ולא מפי כתבם.

14 עיי' בהקדמת בניו הק' בס' דברי חיים עמ"ס בבא מציעא שלמד מס' זו יותר מכ' שנה, והרבה כתב"י נשרפו, ועיין בס' מקור חיים (אות תכ"א) אודות החידושים על ב"מ שנשרף, עיי"ש. וע"ע בזה בס' פי צדיק (עמ רצ"ה).

(הגאון רבי חיים אלעזר וואקס ז"ל) איז דארט געווען, ס'איז געווען יו"ט שבועות, און דער חידוש איז געווען געבויעט אויף א ים של שלמה, נאכ'ן זאגן דעם פשעטל פרעגט דער צאנזער רב דעם נפש חי' 'וואם זאגסטו צום פשעטל?', האט ער געזאגט 'ס'איז געווען זייער שיין, נאר איך דארף נאכקוקן אינעווייניג דאם לשון פונעם ים של שלמה', האט דער צאנזער רב געזאגט 'נא דיר אזא גאון וואם וויסט נישט אויסנווייניג דעם ים של שלמה'...

דאם האב איך געהערט פון רבי יאנקעלע (כ"ק אדמו"ר מפשעווארסק ז"ל).

רבינו: דער זיידע דער עצי חיים האט נישט פארשטאנען אז א צווייטער געדענקט נישט דעם מחבר מיטן רמ"א אויפן לשון, 'וואם הייסט, אז מחבר מיט רמ"א געדענקט מען נישט אויפן לשון?!'.

ער האט אמאל פארהערט בחורים, און האט עפעם געפרעגט, האט א בחור געזאגט אז ער האט דאם נישט ג'חזר'ט, האט ער געזאגט 'חזר'ן? אוודאי אז מ'דארף חזר'ן, אבער דאם איז אויף צו געדענקען אויף פופצן יאר ארום... אבער נישט אויף יעצט'.

דומ"ץ באבוב: איך האב געלערנט אין סאטמאר ביז די צוועלף יאר, און פון די צוועלף בין איך געפארן קיין נייטרא (ישיבת נייטרא מחוץ לעיר במאונט קיסקא נ.י.), אינמיטן איז געווען א זמן וואם איך בין נישט געזונט געווען (וחזר לביתו בוומסב"ג), האט מיין טאטע געבעטן רשות אין סאטמאר – פון רבי משה יאזאפאוויטש (אשר הרביץ תורה שנים רבות בישיבת רביז"ל ובאותה תקופה הי' עוד גם מנהל הישיבה) – צי איך מעג ארייגקומען ווען איך האב כה, האט ער געזאגט 'יא, אוודאי', בין איך דארט געווען א צוויי–דריי חדשים, און דער רבי ז"ל איז געקומען אין ישיבה פארהערן, איך בין נישט געווען קיין אפעציעלער תלמיד, אבער כ'האב געקלערט אז איך מוז זיהן דער רבי זאל מיך פארהערן, כ'וועל יא קענען צי כ'וועל נישט קענען, איך שטעל מיך אריין, כ'האב זיך גוט פארגעקוקט, און געקענט אויסעווייניג וואם מ'גייט פארהערן.

ווען כ'בין צוגעקומען – איינער איז נאך געשטאנען פאר מיר – האב איך פארגעסן אפילו וועלכע מסכתא וואם מ'האב געלערנט (מחמת הפחד בעומדו לפני הדרת גאון קדשו של מרן רבינו ז"ל), קיין כי הוא זה האב איך נישט געדענקט, בין איך ארויס פון די שורה, און כ'האב מיך גענומען איבער קוקן (רבינו ז"ל שאל את השאלות מתוך גמרא פתוחה לפניו והבחורים עמדו בשורה וענו את התשובות בעל פה), כ'האב עס גע'חזר'ט ביז כ'האב געשפירט אז איך קען שוין צוגיין נאכאמאל, בין איך צוגעגאנגען, און ב"ה ס'איז אדורך, ביז היינט געדענק איך עס, און דער רבי האט מיר נאכדעם געגעבן א מזונות, פארוואם ער האט מיר געגעבן געדענק איך נישט.

איידער כ'האב התונה געהאט און איך בין אווען געפארן פון ניו יארק – איך בין נאך קיינמאל נישט געווען מיט א קוויטל, כ'בין געווען א בחור און אליין גייט מען נישט – אבער פאר די התונה זאגט מיר מיין טאטע אז יעצט פאר די חתונה וועלן מיר אריינגיין צום רבי'ן, האט מען אנגערופן ר' יוסל אשכנזי, האט ער געזאגט אז ס'איז שוין שפעט, אבער ס'איז שוין געווען א טאג פאר די חתונה, האט ער געזאגט 'ווארט א מינוט', איז ער געגאנגען פרעגן דעם רבי'ן, האט דער רבי געזאגט 'ער זאל שוין קומען'.

דעמאלטס איז דער גאנצער שמועס, פון איבער א שעה, געווען וועגן ליטא,[15] מיין טאטע איז געווען א וועלטל מאבער (ובידוע שזכה הרבה פעמים לשמח את רביה"ק ז"ל במילתא דבדיחותא), האט ער געוואלט אינמיטן אריינמישן מיט א וועלטל, האט דער רבי געזאגט 'דו פארסט קיין לעיקוואד, וואו וועסטו דארט הערן פון א חתם סופר?![16] ביז יעצט האב איך זיך נישט אנגערופן, כ'האב מורא געהאט אקעגן רבי'ן

---

15 עי' בספה"ק ויואל משה (מאמר לשון הקודש אות ל') אודות דרך הלימוד הנכונה, עיי"ש. [וכ"ק אדמו"ר רבי הערשעלע מספינקא ז"ל סיפר כי שמע מפ"ק רביה"ק ז"ל, כי בהשיחה שהי' לו עם הגאון החזון איש ז"ל בהיותו באר"י בשנת תשי"ב, אמר לו החזו"א, כי הדרך הלימוד הנהוג כהיום בישיבות אינה הדרך הלימוד המקורי של גדולי ליטא, ע"כ].

16 עיין בס' קימו וקבלו שספיר הגה"ח ר' מענדל פריעדמאן ז"ל ר"מ בישבה"ק, שרביה"ק בעל הדבר"י ז"ל אמר לו בהאי לישנא: "אצלינו מקובל כי החתם סופר נמנה כאחד מתלמידי הבעל שם טוב", ואח"כ כשהרצה רבינו את שיעורו בישיבה, כאשר רצה לומר מחידושי החתם סופר, הקדים ואמר בזה הלשון, החתם סופר אשר היה אחד מתלמידי הבעל שם טוב אומר וכו'. [הן נודע כי החתם סופר היה תלמידו המובהק של הגה"ק רבי פינחס הלוי הורוויץ ז"ל אב"ד פראנקפורט, תלמידו המובהק של המגיד הקדוש ממעזריטש ז"ל, תלמיד וממשיך דרכו של הבעל שם טוב הקדוש ז"ל].

ומדי דברו בגדולתו נזכיר בכאן מה שכתב רבינו בתשובתו (שו"ת דבר"א או"ח סימן ט"ו אות ו) וז"ל: כל המדינה מלאה מתלמידיו ותלמידי תלמידיו ושמעתתי מבדרין בפומייהו כל יומא, והכרנו הרבה מישישים וזקנים שנתגדלו על ברכיו, שספרו כל צעדיו ודבריו כדברי אלקים חיים, גם נדפסו המנהגים מתלמידיו שכתבו כל תנועתיו, ז"ל.

צו רעדן, נאר דא האב איך זיך אנגערופן 'פארצופאל רבי אהרן [קאטלער] (מייסד וראש ישיבת בית המדרש גבוה דלעיקוואד) איז געווען א גרויסער חתם סופר מענטש', [17] האט דער רבי מיר

17

עיין בקובץ ארחות הסופר שמביא מעשה נורא שסיפר הרה"ג ר' שניאור קאטלער ז"ל שאביו הגאון ר' אהרן עוד בהיותו בקלעצק למד ערב ש"ק שיעור, ובאמצע הדברים הביא דברי חתם סופר שהי' קשים לו, ואמר שכאן טעה החת"ס, ופתאום אחר כמה דקות באו שלוחים מביתו כי אשתו הרבנית בשעה שהעבירה יורה עם מים רותחין ממיחם למיחם החליקה עצמה, ושיבא תיקף הביתה, שוב ביום שבת ק' למד אותו השיעור וכפל הדברים דלעיל, וכן דברי החת"ס שטעה הנ"ל, ופתאום קראו לביתו שבתו נפצעה על העין על ידי בעל עגלה אחד ששפה שמיץ עם הבייטש שלו, ואחר כך אמר הגאון ר' אהרן קאטלער ז"ל 'מיט א חתם סופר טשעפעט מען זיך נישט', הגם שבלימוד התורה אינו מפחד שהתורה מגינה ומצלת אבל מגינא ומצלי עלי ולא על בני ביתי, ע"ש.

ויש לציין שיחה נאה מהגה"צ רבי עזריאל יודא לעבאוויטש ז"ל אב"ד וויען הנעתק במילואה בס' חיים שיש בהם (עמ' ק"א) כשדיבר מגדולת מרן בחת"ס ז"ל, ובתו"ד אמר שידוע שהג"ר אהרן קאטלער ז"ל היה אף הוא מעריץ גדול של החתם סופר, וכאשר שאלוהו למה, השיב מזה בלבד שהחתם סופר ידע כל הש"ס ישר והפוך עדיין אין להתפעל כל כך, שהרי הרבה גאונים וגדולים היו בקיאים בש"ס ובפוסקים, אבל החתם סופר גם היה גאון הגאונים בהרבצת התורה עד שלא היה דומה לו הוא זכה להעמיד כשישים שבעים גאונים מרביצי תורה, ולחם מלחמות ה' נגד ההשכלה בצורה שלא היתה דוגמתה בחכמה בדעת, ובתחבולות עשה מלחמה עד שהעמיד את הדת על תילה בכל רחבי אונגארן, ובזה לא היה בימיו אחד דומה לו.

עוד המשיך הגה"צ מוויען להגיד בשם הג"ר אהרן קאטלער ז"ל שהחת"ס תמיד השתתף בצרת הרבים ובחיי היום יום של כלל ישראל, וסיפר שתלמידיו ובני קהילתו ידעו שרבם החת"ס התמרמר על כך שיהודי ארצינו הקדושה עיקר מושבם היה בצפת והזניחו את עיה"ק ירושלים, ורבי עמרם חסידא כשהלך להתיישב בצפת לא הלך לקבל ברכת פרידה מרבו כי נתיירא מהקפדתו של החת"ס, ובשנת תקצ"ו פקדה את צפת רעידת אדמה החתם סופר השמיע הספד גדול על הרוגי הרעש, המובא בס' תורת משה בפר' אמור, ובו הוא כתוב שהוא מחמת קנאת ירושלים בערי הגליל ששם נתיישבו האנשים והשאירוה שוממם מבלי יושב.

ובתוך דברי ההספד אמר החתם סופר "היום הזה הגיענו מכתב מירושלים הקדושה מקדוש ה' ידידנו גאון ישראל מוה"ר ישראל משקלאוו בעל מחבר ספר "וזקלין חדתין" אשר בו הוא כותב שלווה כספים כדי שיוכל לקחת את הפצועים מהרעש ולהושיבם בירושלים שם שיכן אותן בבתים משותפים חמש ושש משפחות בבית אחד... והוא כותב שרעב כבד שורר שם והוא צריך עזרה...

המשיך הגה"צ לספר - כשקיבל החת"ס את המכתב אודות הרעב הכבד והחולי השורר בארצנו הקדושה, גמר בדעתו לסגור את הישיבה במשך חודש ימים לנסוע מעיר לעיר לאסוף סכום של עשרת אלפים זהובים לשלחם לירושלים.

געזאגט איך זאל ברענגען א ראי', האב איך געזאגט אז ער האט געהאלטן א דרשה, און האט געזאגט אז 'ער וועט נישט צולאזן אין זיין ישיבה אז מ'זאל לערנען לימודי חול, ווייל ווען יא, וועט מען קיינמאל נישט זוכה זיין אז ס'וועט ארויסקומען א חתם סופר ביי אונז...', האט דער רבי מיך געפרעגט צי איך האב עם געהערט אליין, האב איך געזאגט אז כ'האב עם געהערט אליין, און כ'האב אויך א טעיפ דערפון, איז דער רבי שטיל געבליבן אפשר פינעף מינוט..... ער האט אזא הנאה געהאט, ס'איז דאך שוין געווען נאך וואם ער האט אים מספיד געווען (לפני מיטתו, כנדפס בדברי יואל פ' וישלח), ער האט זייער הנאה געהאט.

איינער האט מיר געזאגט, קען זיין אז ס'איז נישט אמת, אזוי האב איך געהאט געהערט אין לעיקוואד, אז ס'איז אריין אמאל צום רביץ ז"ל א ליטווישער גדול – כ'וויל נישט זאגן זיין נאמען, אויב ס'איז אמת וויסט מען בעסער פון מיר – האט ער געזאגט עפעס א דבר תורה, האט אים דער רבי ז"ל געזאגט 'אין דברי חיים שטייט אנדערש', האט יענער געזאגט 'נו, זאגט ער', [וכששמע מרן רבינו ז"ל לשון של ביטול כזה על מרן הגה"ק בעל דברי חיים ז"ל] האט דער רבי ז"ל געזאגט 'ווען עם וואלט געווען א אנדערער, וואלט איך אים ארויסגעווארפן פון שטוב, אבער איר זענט דאך א תלמיד חכם, וועל איך ארויס גיין...'. דער רבי האט אים איבער געלאזט, און איז ארויס געגאנגען פון שטוב.

איז אין לעיקוואד געווען די שמועס דעמאלטם וואם איז מער בזיון...

רבי מלכיאל קאטלער (ראש ישיבה גבוה דלעיקוואד) האט מיר געזאגט אז ער איז געווען ביי זיין זיידן (הגאון רבי אהרן ז"ל) ווען דער רבי ז"ל איז געווען אויף א באזוך, מבקר חולה זיין, און ווען ער איז ארויס געגאנגען, האט רבי אהרן אים געזאגט 'גיי, ער זאל דיך געבן א ברכה' – ער זאגט מיר אז דאם איז

וסיפר - לא עברו שבועיים וכבר היו בידי החתם סופר 10,500 זהובים, החתם סופר מסר את הכסף בידי ר' עזריאל בריל ממקורבי המלכות בעיר וויען, ודרך הקאנסול הדיפלאמטי העבירו את הכסף לבעל ה"תקלין חדתין", מיד האכילו את הרעבים, ואת יתרת הכסף השקיעו בדירות לנזקקים.

סיים הג"ר אהרן קאטלער את דבריו - אילו היה הגאון מווילנא צריך לאסוף רק מאה רובל ספק אם היה מצליח, אבל החת"ס אם ראה שזה טובת הכלל לא נמנע אפילו מלסגור את הגמרא ולדאוג לטובת הציבור לכן זכה שאף תורתו היתה שלימה, עכ"ד הגה"צ מוויען, ועיי"ש הסיפורים באריכות גדולה.

א זאך וואס דער זיידע האט ביי א צווייטן קיינמאל נישט געזאגט – איז ער נאכגעלאפן, און ער האט געזאגט 'דער זיידע האט געבעטן דער רבי זאל מיר געבן א ברכה', און דער רבי האט איבער געלאזט א ברכה.

א' הנוכחים: וועגן וואס איז געווען דער שמועס איבער ליטא?

רבינו: דער פעטער ז"ל האט געוואוסט אז ער גייט וואוינען אין לעיקוואד נאך די התנונה.

דומ"ץ באבוב: ער האט קריטיקירט דעם דרך הלימוד, און ווען מיין טאטע זיך געוואלט ארייננמישן, האט דער רבי געזאגט 'יעצט איז נישט קיין ווערטלעך'.

מיין טאטע האט געהאלטן פאר א זכיה ווען ער האט משמח געווען דעם רבי"ן ז"ל.

ווען אונז זענען מיר אריין געקומען האט דער רבי דעמאלטס געלערנט שו"ע הל' שבת, און ער האט געמאכט א קנייטש און פארמאכט, אזוי האט ער געלערנט דעמאלטס אהן א הוט, ווען ס'איז געקומען צו ליינען דאס קוויטל, האט ער אנגעטוהן דעם הוט.

שוין, דער רבי ליינט דאס קוויטל, און ער זעהט אז איך היים 'משה אליקים בריעה' (מקור שם זה הוא ע"ש הרה"ק בעל באר משה ז"ל מ"מ אביו בעל עבודת ישראל המגיד הקדוש מקאזניץ ז"ל), פרעגט דער רבי 'משה אליקים בריעה אין לעיקוואד, ווי אזוי וועלן זיי קענען ארויס זאגן דיין נאמען...?!'.

כ'האב גלעלערנט דארט א שטיק צייט, און מ'האט מיך אויפגערופן צו די תורה א צוואנציג מאל זיכער, אבער קיינמאל נישט נארמאל... איינמאל משה אליקים... און איינמאל משה אנדערש... נישט ווי נארמאל, אז דער רבי האט אזוי ארויס געזאגט...

בדרך אגב, אמאל האט דער רבי ז"ל געזאגט ביי זיי א שיעור (הכוונה על השיעור שאמר רבינו לבני ליטא בישיבת טעלז בהיותו בקליוואלאנד בשנת תשי"ג).

רבינו: יא, אויף נדרים האט ער געזאגט.

דומ"ץ באבוב: נאכ'ן שיעור זענען זיי – יעדער איינער געגאנגען נעמען שלום, און דער רבי ז"ל האט אויסגעפרעגט ווער זענט איר, און ווער איז דער טאטע, איז געווען א יונגערמאן וואס איז געווען א ....., און ער האט געזאגט וואס גייט אים אהן און פרעגט ארויס בפרטי פרטיות, זאל ער זאגן שלום עליכם, עליכם השלום און ענוג, איך וועל אים שוין אנלערנען..., ווען ס'איז געקומען זיין רייע, פרעגט אים דער רבי 'ווער זענט איר', האט ער געזאגט 'פון אברהם אבינו'ס אייניקלעך', האט דער רבי געזאגט 'אזוי, פון וועלכן ווייב.....?!'.

הרה"ג רבי חנני' יו"ט ליפא טייטלבוים שליט"א דומ"ץ בקהילתינו חק' באנטווערפן חזכיר שרבינו ז"ל דיבר אז עמהם אודות הלימוד בכולל אחרי החתונה

דומ"ץ באבוב: ער איז נישט געווען צופרידן פון זייער דרך הלימוד, האב איך אים געפרעגט, וואו דען זאל איך גיין, ס'איז דאך נישט געווען קיין כוללים אין אונזערע פלעצער.

רבינו: אוודאי, ס'איז נישט געווען, איך געדענק די תקופה.

דומ"ץ באבוב: האט דער רבי מיר געזאגט 'אז מ'נעמט א חבר און מ'גייט אריין אין בית המדרש, אפילו קיינער איז נישטא, און מ'לערנט אליין, וואקסט מען אוים א גדול בישראל!'.

אין יעדן ווארט ליגט דאך אויך א ברכה, כ'האב נישט געכאפט... ווען איך וואלט עם געטוהן וואלט איך געווען א גדול...

שפעטער האב איך פאר איינעם געהאט דערציילט די מעשה, און יענער האט מיך ארוים גענומען אז איך זאל גיין לערנען אין בית המדרש מיט א חבר, ביז מ'האט מיך אויפגענומען אהער (להיות דומ"ץ בק"ק באבוב באנטווערפן), אז דער רבי האט אזוי ארוים געזאגט דעמאלטס...

רבינו: ביים קדושת יו"ט איז געווען א מעשה, ס'איז געווען א איד נעבן סיגוט וואס איז נישט געזונט געווען, איז ער אריינגעקומען אין שטאט אריין, ער איז געווען אויף זייער א ערנסטן מצב, און וויען האט געהייסן אז ס'זענען געווען דארט דעמאלטס די בעסטע דאקטורים, האט מען אים געהייסן פארן אהין, און דארט וועט מען טרעפן אי"ה א רפואה פאר אים, אבער ער איז געווען זייער שוואך, צו פארן קיין וויען האט מען געדארפט צו פארן מיט די באהן, ס'האט לאנג געדויערט, ער וויימט נישט צי ער וועט אנקומען קיין וויען, אזוי שוואך איז ער געווען, איז ער געקומען פרעגן דעם קדושת יו"ט וואס ער זאל טוהן, די משפחה איז געקומען פרעגן, זיי וויימן נישט וואס מ'זאל טוהן, צי ער וועט קענען [לסבול טורח הדרך].

האט דער קדושת יו"ט געזאגט 'ביז וויען גאראנטיר איך', דער איד איז אהיים געפארן, און האט געזאגט 'איך פאר נישט קיין וויען', ביז וויען האט ער דאך געהאט א גאראנטי... און ער איז געזונט געווארן.

ס׳איז געווען אינטערסאנט, ביים צווייטן קריג – ער איז שוין געווען א אלטער איד – און מ׳האט דעפארטירט אידן, און אים האט מען געפירט דורך וויען, און וועז ער איז אנגעקומען קיין וויען, דארט איז ער אויסגענאנגען, האט מען פארשטאנען דעם דיבור פון א צדיק.

רבינו נתכבד בברכת לחיים

ובירכו רבינו: לחיים, דער אויבערשטער זאל העלפן, מ׳זאל קענען ממשיך זיין מיט הרבצת התורה ויראה בבריאות השלימות און סייעתא דשמיא, מיט אלעם גוטן פאר יעדן איינעם, פאר די גאנצע משפחה.

*

דומ״ץ באבוב: איך פלעג אריינקומען אין סיגוטער בית המדרש (בוויליאמסבורג).

רבינו: כ׳גדענק, מיט ר׳ משה אפפעל (מק״ק מאנסי, מלפנים ר״מ בישיבת נייטרא, וכעת בישיבה קטנה סניף קדושת יו״ט בקרית יואל).

דומ״ץ באבוב: יא, ער איז אויך אריינגעקומען, מ׳האט אלץ גערעדט פון גוטע זאכן, מ׳האט זיך מפלפל געווען מיט ט״ץ רבי״ן (בימי בחרותם), איך גדענק אפילו זאכן וואס מ׳האט זיך מפלפל געווען.

איך וויל נישט יעצט אויפהאלטן.

הגר״מ כיבד שוב את רבינו לברך על מיני מזונות ובירך עליו

א׳ הנוכחים: ביי א ראפשיצער אייניקל פירט זיך דער רבי אזוי ווי אין ראפשיץ אז קודם איז די בראנפן.

רבינו: אויף זידיטשוב וויים איך,[18] און כ׳האב געהערט אז אין צאנז מאכט מען אויף בראנפן קודם, אבער ראפשיץ...

דומ״ץ באבוב: דער באבובער רב רבי שלמה ז״ל האט א גאנצן שמועס געהאט, אמאל האט מען יא מקדים געווען, און אמאל האט מען נישט, ער האט מסביר געווען...

רבינו: פונעם טאטן ז״ל האב איך געהערט אז ער האט אלעמאל געמאכט קודם אויף די מזונות, א טרוקענעם שולחן ערוך.[19]

א׳ הנוכחים: ס׳איז דא וואס זאגן אלץ ׳ימלא פי תהילתך׳ און ס׳וועט בלייבן אין מויל אויב מאכט מען די מזונות קודם.

רבינו: אבער אי משום הא, ביי מזונות מיט קאווע איז מען דאך איבעראל מקדים די ברכת מזונות, ווי אזוי איז דעמאלטם?!

א׳ הנוכחים: ס׳איז דא צוויי טעמים, ווייל מ׳איז אויפגעשטאנען פריה...[20]

כ׳בין געווען וועז דער באבובער רב (כ״ק אדמו״ר הר״ש מבאבוב ז״ל) איז געווען א באזוך ביים אלטן סטיטשינער רבי (כ״ק אדמו״ר בעל מנחת יהודה מסטיטשין ז״ל) האט ער דעמאלטם געזאגט, דזשיקובער אייניקלעך, היינט איז א וועלט וואס מ׳קוקט ארום, און מ׳מיינט אז די רבי׳ם זענען עמי הארצים, זיי (היינו סתם אנשים) מאכן אלע א מזונות פאר שהכל (והושבים שהצדיקים אינם יודעים), אבער אין דזיקוב האט מען אלעמאל געמאכט א שהכל אויף ברוינפן פאר די מזונות, אונז זענען מיר ביידע אייניקלעך, און מיר מאכן שהכל פריער, און ער האט געזאגט ביידע טעמים.

ונפרדו לשלום

והגר״מ הודה לרבינו בברכת יישר כח על הביקור

---

18 בספר באר יעקב על שו״ע או״ח (סי׳ ריא אות ב) כתב וז״ל, ״שמעתי שאדמו״ר מהרי״א מזידטשויב זצק״ל ׳בבוקר׳ בירך קודם על היי״ש ואח״כ על הכסנין, ואמר הטעם שעדיין אינו רוצה לאכול, רק מחמת שתיית היי״ש נתעורר תאות המאכל״, עיי״ש.

ובס׳ דברי חנה (ח״ב עמ׳ פ״א) מביא שהגאון מאלטשטאדט ז״ל שאל את הגה״ק מקאלאשיין האם הטעם שמברכים קודם על היי״ש הוא משום שהוא העיקר, או משום דכתיב בתהלים ימלא פי תהלתיך, וע״י שאוכלים קודם המזונות נשאר פירורים בפיו, השיב לו הגה״ק שהוא שמע מזקה״ק משינאווא ז״ל שהטעם הוא משום שהוא העיקר, עיי״ש.

ובספה״ק אוצר החיים מהגה״ק מקאמארנא ז״ל בחומש היכל הברכה (סו״פ ויקץ) כתב שגם הרה״ק מאפטא ז״ל היה מברך קודם על היי״ש ואח״כ על המזונות, עיי״ש.

19 וז״ל המחבר (שם) הביאו לפניו דבר שברכתו בפה״ע ודבר שברכתו שהכל, בפה״ע קודמת, שהיא חשובה, שאינה פוטרת אלא דבר אחד, וכן בפה״א ושהכל, בפה״א קודמת, וכתב ע״ז המג״א (סק״ג) שברכת בפה״ע קודמת אפי׳ כשהדבר שמברך ע״ז שהכל חביב עליו.

20 תחת אחד השיחים אמר רבינו שליט״א טעם הנ״ל: דאס ענין איז געווען אזוי, אינדערפרי נאכן דאוונען, נאך א עבודה פון אסאך שעה׳ן פון תורה און תפילה, האט מען זיך פארכאפט דאס הארץ מיט א גלעזלע בראנפן, איז עס געווען חביב, דעמאלטס האט מען געזאגט אז עס קומט פאר די מזונות.

פון דעם האט זיך דאס געזומען, צדיקים און חסידים האבן געוואלט טרינקען עפעס נאכן דאוונען, ווייל דאס איז שוין געקומען נאך א שיינע פאר שעות פון עבודת ה׳, און דאס הארץ איז געווען פאר׳חלש׳ט, האט מען עפעס טוען געווען. מ׳האט נישט געטרינקען בראנפן אליינס, ס׳איז געווען א קפידא אויף דעם, מ׳האט געזאגט א גוי טרינקט סתם אזוי בראנפן (בלי טעימה של מזונות וכדו׳).

מתוך שיחה בשמחת השבע ברכות שנערכה לכבוד הרבני הנגיד הנכבד מוה"ר אליעזר לעוו הי"ו מנכבדי קהילתינו הק' בלאנדאן יע"א

בבית הגה"צ רב דקהילתינו הק' וויליאמסבורג שליט"א ובחשתתפות הגה"צ רב דקהילתינו לאנדאן שליט"א

יום ג' פרשת ויקרא תשפ"ב לפ"ק

רבינו איחל ברכת מזל טוב לחתן ולהמחותנים שיחיו

ונפתובכה השיחה אודות המדובר מהמלחמה שפרצה אז בין רוסלאנד לאוקריינא, ואודות הדרשה אשר דרש מרן רבינו שליט"א באסיפה הכללית לאנ"ש שיחיו תושבי מאנסי, מקורות דברי הימים של ב' האומות הנ"ל אשר הצד השוה שבהם שהיו שניהם שונאי ישראל ואשר שפכו כמים דם ישראל רח"ל.

רבינו: ס'איז דא א בלוטיגע היסטאריע פון הונדערטער יארן, ביטערע יארן, אין ביידע מדינות.

מוה"ר אליעזר לעוו הי"ו: אבער ת"ח ות"ט איז געווען אין פוילן, ניין?

רבינו: פוילן האט שולט געווען אויף אוקריינא, אוך אוקריינא האט אראפ געווארפן די פוילישע רעגירונג, עס איז געווען א רעוואלאציע, מ'האט אראפ געווארפן פוילן.

ר' אליעזר: כמעלנעצקי שר"י אלעם איז אין יענע געגנט געווען.

רבינו: ס'איז דא היינט א שטאט כמעלנעצקי.

די אוקריינער האבן א נאמען געגעבן דעם שטאט נאך אים. באמת, עס לאזט זיך נישט זאגן וואס פאר א היסטאריע, א בלוטיגע היסטאריע דארט איז פארבליבן, כ'רעד שוין נישט אין שנת ת"ח וואס איז דעמאלטס געווען אין אוקריינא, אין יענע תקופה איז געווען הריגות אין אוקריינא, ס'איז געווען הריגות א גאנץ יאר, ס'האט געקאסט א הונדערט טויזנט אידן זיכער.[21]

דאס איז געווען, אין די צייטן פונעם טורי זהב און פון ש"ך, דעמאלטס האט אוקריינא באלאנגט פאר פוילן, פוילן איז געווען די גרויסער מאכט, זיי האבן געהערשט אויף אלע ארומיגע מדינות, אויף אוקראינע, און אויך אויף ליטע, א ממלכה אדירה געווען, און אין שנת ת"ח איז געווען א רעוואלאציע, די אוקריינער האבן עם געמאכט, ס'איז געווען א פאליטישע רעוועלאציע, און זיי האבן אראפ געווארפן פון זיך דעם פוילישן מאכט, די פאלאקן זענען געווען קאטאליקן, און די אוקראינער האבן געהאט אן אנדערע גלויבן, דאס איז צוויי באזונדערע פעלקער מיט אן אנדערע גלויבן אינגאנצן – דאס איז די נפק"מ צווישן די צוויי ניטל'ס, די רוסישע ניטל מיט די פוילישע ניטל – די אוקראינער זענען געווען זייער פאנאטיש, זייער איינגערעדט אין זייער גלויבן און וועגן דעם האבן זיי זייער פיינט געהאט די פאלאקן און פארשטייט'זיך אויך די אידן.[22]

---

21 י"א מאה אלף, וי"א מאתיים אלף, וי"א שלש מאות אלף, ועי' בליקוטי מהרי"ח שהביא בשם ס' שבט יהודה שכ' בשם הש"ך שנהרגו לערך מאה אלפים, ואנסו היהודים להמיר את דתם ח"ו אך כגיבורי חיל עמדו היהודים נגדם וקדשו שמו יתברך באופן מבהיל ביותר והרבה קהילות קדושות שלימות נעקדו אז על קידוש ה' הי"ד.

22 יש לציין שמדינת פולין היתה במשך עשרות שנים שסועה ונתונה למכים מצד שכינותיה, ובפרט מג' מדינות והמעצמות הגדולות והחזקות, דהיינו רוסיא, פרייסען, עסטרייך, אשר הם כבשו את מלכות פולין תחתיהן, רק בכל תקופה רבו ונלחמו ג' המלכויות איך לחלק את שלל שטחי מדינת פולין ביניהם אשר עוררה קרבות עזים בין המדינות, זאת ועוד, כל כמה שנים רצתה מדינת פולין לקבל עצמאות ולשלוט בעצמה על מדיניתה ולפרוק מעליה שעבוד המלכויות, והתוצאה היו מלחמות עקובות מדם ורציחות מכל הצדדים, [וכמובן שבכל מצב של מלחמות היו היהודים עיקר הסובלים, כאשר כל אחד היתה מאשימה את היהודים שהם נוטים לירויבם, ועל כן הותרה דמם והובלו לשחיטה כצאן לטבח ולמכה ולחרפה], אך כל פעם מלכות פולין נפלה שדודה וכבושה תחת רגלי שכינותיה, וככה נמשכה חולשתה ואי עצמאותה עד מלחמת העולם הראשונה.

סיבת הדברים, מתואר בספרי קורות הדורות כי מלכות פולין היתה מעולם מלכות - בחירה, דהיינו שלא נמסרה כתר המלוכה ושבט ההנהגה מדור לדור, כמו שהיה נהוג אז בכל המדינות, ועל כן כל בחירת מלך ומושל היה מלווה במלחמות והרבה וויכוחים פנימיים, אשר כמובן שהחליש מאוד את מצב המלוכה, ועוד כי בפולין היה נתונה עצמאות מוגזמת להפריצים ומושלי המחוזות עד שלא היו מוכרחים לקבל עליהם שום החלטה או חוק מצד הממשלה, והיות שהם דאגו רק לעצמם ולא

דער אויפשטאנד איז בעצם געווען א פאליטישע מלחמה, ס׳האט נארנישט געהאט צו טון מיט די אידן, אבער די אידן זענען ליידער געווען די קרבנות, דער רשע כמילנעצקי שר״ש,[23] ער איז געווען דער וואס איז געשטאנען בראש המחנה און האט געקעמפט פאר אוקריינא, ער איז געווען א גרויסער רשע, און נאך ווען זיי האבן געמאכט דעם אויפשטאנד איז געפאלן דער רעגירונג פון אוקראינע, און אז עס איז נישט דא קיין רעגירונג איז געווארן א הפקרות, זענען די קאזאקן – אזוי האט גערופן די אוקריינער – ארום געגאנגען פון שטעטל צו שטעטל און אויסגע׳הרג׳עט הונדערטער טויזענטער אידן אין די מאסן, מיט מיתות משונות רח״ל.

א׳ הנוכחים: אבער שפעטער איז אויך געווען.

רבינו: יא, שפעטער אויך. אין די לעצטע קריג, כ׳רעד אין די צוויי׳טע וועלט קריג, אזעלכע רשעים זענען זיי געווען אוקריינא.

ווער האט ג׳ע׳הרג׳ט דעם באבובער רב (הגה״ק בעל קדושת ציון ז״ל הי״ד)?

הגה״צ רב דקהלתינו לאנדאן שליט״א: מ׳האט אים ג׳ע׳הרג׳ט אין לעמבערג.

רבינו: אבער ווער האט אים ג׳ע׳הרג׳ט? אוקריינא.

מיין שווער׳ס זיידע, זיין מאמע׳ס טאטע, רבי וועלוועלע ראחמימסטריווקער, ער ליגט אין ארץ ישראל, אויפן הר הזיתים, וואו קומט ער אן צו ליגן אין ארץ ישראל? ער איז ארוים געפארן קיין ארץ ישראל ביימים ההם, ער איז געפארן, און רבי מאטעלע פון ראחמימסטריווקא איז אויך געפארן, רבי פיניעלע׳ס (אבד״ק אוסטילא) פאטער, רבי פיניעלע האט געוואוינט אין פוילן, רבי פיניעלע׳ס פאטער איז דעמאלטס געפארן קיין ארץ ישראל, ער האט אויך געוואוינט אין ארץ ישראל, און נאך איינער, רבי איציקל ראחמימסטריווקער (כ״ק אדמו״ר מראחמימסטריווקא שליט״א לרפו״ש) וואס וואוינט היינט אין באר פארק, זיין פאטער האט געהייסן רבי יוחנן, דעם רבי יוחנן׳ס פאטער איז נאך אויך ארוים געפארן קיין ארץ ישראל, זיי זענען געווען צוויי ברודער׳ס, איינער האט געהייסן רבי אברהם דוב, און איינער האט געהייסן רבי דוד, צוויי ברודער׳ס, זיי זענען ארוים געפארן דעמאלטס, דאס איז נאך געווען אין די פ׳יארן, דעמאלטס זענען זיי געפארן קיין ארץ ישראל, פארוואס זענען זיי געפארן קיין ארץ ישראל, ווייל ס׳איז געווען הריגות, מ׳האט ג׳ע׳הרג׳ט אידן אין אוקריינא, במילא זענען זיי אנטלאפן און זיי זענען געפארן קיין ארץ ישראל.

ס׳איז געווען אום תרפ״ב, דעמאלטס איז געווען ס׳האבן זיך געשלאגן צוויי פארטייען אין רוסלאנד, האט מען ג׳ע׳הרג׳ט אידן, די אידן זענען געווען די קרבנות רח״ל.

ר׳ אליעזר לעוו: אלץ זענען געווען די ערשטע די אידן...

רבינו: רבי דוד׳ל סקווערער ליגט אין קיוב, פארוואס ליגט ער נישט אין סקווירא?. ווייל ער איז אנטלאפן פון סקווירא, קיוב איז געווען א גרויסע שטאט, איז עס געווען אביסל מער זיכערער, אין די קליינע שטעטלעך האט מען ג׳ע׳הרג׳ט אידן. אין קיוב איז געווען אביסל בעסער.

הגה״צ רב דקהילתינו וויליאמסבורג שליט״א: ער איז קראנק געוואורן פון די צרות, מ׳האט אזויפיל אידן ג׳ע׳הרג׳עט.

רבינו: יא, אזוי זאגן זיי, ער איז קראנק געוואורן פון די הריגות. עס לאזט זיך נישט זאגן.

מוה״ר שלום יצחק יאקאבאוויטש הי״ו: זיי האבן אויסגעריסן אלע בתי חיים אויך, נאך די קריג נאך די צוויי׳טע וועלט מלחמה, אין אוקריינא זענען אלע בתי חיים געווען אויסגעריסן.

דער רבי (רבינו שליט״א) איז געווען אין בעלזא און אין זידיטשוב און ס׳איז נישט געווען גארנישט... איך בין מיטגעווען אלס חתן וועז דער רבי איז געווען דעמאלטס אויף א נסיעה, אין די ערשטע יארן וועז מ׳האט שוין געקענט פארן, אום תשמ״ט, און ס׳איז געווען אויסגעריסן אלע מציבות.

למען שלום המלכות ושלימות המדינה, על כן כ״א עשה מה שהיה חפץ בעיניו, ולכן המדינה נחלשה הן מבחינת מצבה הכלכלי והן מבחינת חוזק הצבא ומצב בטחונה.

אמנם מן ההכרח לציין, מה שמקובל אצל החסידים שסיבת מצב מדינת פולין היה מקללת תלמידי הבעש״ט הקדוש זי״ע, כאשר בין השאר מסופר, שבעת שעבר הגענעראל המארשל יוזף פוניאטאווסקי שר צבא פולין דרך העיר קאזניץ בתקופת מלחמת צרפת-רוסלאנד, יצאו כל אנשי העיר לקראתו עם המגיד הק׳ מקאזניץ זי״ע בראשם, אז פנה המארשל אל המגיד ושאלו, אם יצליח במלחמה למען תקומת פולין בעזרת נאפאליאן, השיב המגיד בשלילה, על ידי מאמר חז״ל ״אין פולין לאור הנר״ (שבת יג.), כלומר לא תהא תקומה לפולין.

23 דורשי רשומות רמזו לגזירות הקשות כי לראש צורר היהודים קראו ״חמיל״ בלשון רוסיא, ובלשון פולין קראוהו ״חמילנצקי״, ואמרו שחמיל ר״ת חבלי מ׳שיח י׳בוא ל׳עולם.

רב דקהלתינו וומסב"נ: אין בעלזא איז יא געווען די מציבות.

רבינו: ניין, ס'איז גארנישט געווען, נאר די פיר מצבות דארט, ווי עס ליגן די בעלזער רבנים.[24]

אין זידיטשויב איז גארנישט געווען. אין פוילן איז אויך גארנישט געווען. כ'בין געווען אין פוילן און ס'איז נישט געווען גארנישט.

אין אונגארן איז יא געבליבן, נאר אין אונגארן.

א' הנוכחים: אין שינאווא איז ארגינעל.

רבינו: יא, איין מקום איז שינאווא וואם ס'איז ממש געבליבן ארגינעל.

א' הנוכחים: צאנז איז אויך נישט געבליבן?.

רבינו: ניין, גארנישט, נישט אין צאנז,[25] נישט אין לאנצהוט וואו דער ראפשיצער רב ליגט, דער זרע קודש, און נישט אין ראפשיץ וואו רבי אשר"ל ראפשיצער ליגט, און אויך אין רימנוב איז נישט געבליבן.

אפילו ליזענסק איז אויך נישט ארגינעל.[26]

רב דקהלתינו לאנדאן: אין צאנז ווייסט מען אבער ווי די מציבות זענען געווען.

רבינו: דאם יא, אין צאנז איז געווען אזוי, אזוי זאגט מען, ס'איז געווען דעם דברי חיים'ס מציבה, און שפעטער האט מען צוגעלייגט זיין זוהן דעם קרייזער רב, איין זון רבי מאיר נתן האט מען נאך געלייגט בחייו פון דברי חיים, ליגט ער דארט נאך פארן דברי חיים, נאכדעם איז דער קרייזער רב, נאכדעם איז דא רבי משה'לע שינאווער, און נאכדעם איז דא רבי משה'לע שינאווער"ס א זוהן, אזוי איז די ברייט, און נאכדעם איז געווען רבי לייבוש וואם ער איז געווען דעם קרייזער רב'ס זוהן (וממלא מקומו), בקיצור ס'איז געווען א פלאץ וואם מ'האט געקענט אריבער גיין אונטערן דברי חיים'ס קבר און ארוים קומען, און די קבר פון רבי ליבוש מרדכי ווען מ'האט געוואלט דארט לייגן איז נישט געווען קיין פלאץ גענוג פאר א קבר, איז מען געגאנגען און מ'האט אויפגעבראכן די וואנט פון אוהל כדי מ'זאל אים קענען לייגן און געמאכט א נייער וואנט דארט אביסל ארויסצו, אזוי אז ס'איז געווארן פלאץ פאר דעם קבר, און די וואנט האט מען שוין געמאכט אין תרצ"ב צי תרצ"ג אדער שפעטער איז שוין אנדערש געבויעט ווי אין תרל"ו ווען דער דברי חיים איז נסתלק געווארן, ס'האט זיך שוין געריקט די וועלט זייט דעמאלטס, און מ'האט דאך צואוואנדערפן דעם גאנצן אוהל מיט אלע מציבות, איז ווען מ'איז צוריק געקומען האט מען געטראפן א שטיקל פון די נייע וואנט ס'איז נאך עפעס געבליבן יסודות פון דעם, האט מען פון דעם אנגעהויבן צו גיין, לויט דעם האט מען געוואוסט דער ליגט דא און דער דא, אזוי האט מען דאס צוריק געשטעלט.[27] אזוי ווייסט מען בערך לויט דעם.

---

24 סדר המצבות משמאל לימין, הראשון הוא מציבת קבורת הרה"ק השר שלום (נסתלק כ"א אלול תרט"ו), המציבה השנית הוא של בנו הרה"ק רבי יהושע (נסתלק כ"ג שבט תרנ"ד), המצבה השלישית הוא של הרה"ק רבי ישכר דוב (נסתלק כ"ב חשון תרפ"ז), ומצבה הרביעית הוא של הרה"ק רבי אלעזר בנו בכורו של השר שלום, וחרות על מצבתו שהיה קדוש מבטן אמו (נסתלק י"ט כסלו תרמ"ב).

ועיי' בס' אלה מסעי שמרן רבינו הק' בעל הברך משה זי"ע סיפר בעמדו שם על הבית החיים, שהרה"ק רבי אלעזר היה איש קדוש ונורא, ובעת שנסתלק בשנת תרמ"ב צוה אחיו המהר"י ז"ל שיניחוהו ברחוק ממצבת אביו השר שלום בריוח של שני קברים, ובשעתו לא הבינו את כוונתו מדוע צוה להניחו במקום ההוא דוקא, וברבות הימים התבוננו החסידים שהשאיר בדקדוק שני מקומות עבור שני רבני העיר אשר נפטרו שם עד המלחמה האחרונה הלא המה הרה"ק מהר"י והרה"ק מהרי"ד, ויהי לפלא.

25 בהזדמנות אחרת תחת אחד השיחים אמר רבינו בזה"ל: "וועגן צאנז (מקום מנוחת קדשו של מרן הגה"ק הדברי חיים ז"ל ובצאנזיו) **האבן** איך געהערט פון טאטן ז"ל אז נאך די קריג זענען אהיים געקומען אידן, אלעס איז געווען חרוב, צונומען, און זיי האבן צוריק געלייגט, נאכדעם זענען געקומען אנדערע אידן און געוואגט אז מ'האט נישט גוט צוריק געלייגט, און זיי האבן משנה געווען, אבער אלעס איז געגאנגען לויט דעם וואס מ'האט געדענקט".

26 כידוע שבשעתו היה האוהל בליזענסק משני חדרים, באוהל הפנימי היה משכן קדשו של הרבי ר' אלימלך, ובחדר החיצון היה מקום מנוחתם של חמשה צדיקים ממשפחתו של הרבי ר' אלימלך, אחיו הרב ר' נתן, חתנו הרב ר' שמואל צורף, בנו הרה"ק רבי אלעזר מליזענסק (הוא כתב את הנועם אלימלך, ונסתלק כ"ח תמוז שנת תקס"ו), בנו הרה"ק רבי אליעזר ליפא מחמעלניק בעל האורח לצדיק (נפטר כ"ו אדר שנת תק"ע), ונכדו הרה"ק רבי נפתלי ב"ר אלעזר מליזענסק (נסתלק כ"ה חשון תקצ"ט). אמנם כהיום אין שם רק אוהל אחד, ובאמצעו מקום קבורת הרבי ר' אלימלך, ועל כותלי האוהל סביב תלוי טבלאות עם שמותיהם של הצדיקים אשר מקום קבורתם היה בחדר החיצון.

27 הרה"ק רבי לייבוש מרדכי משינאווא ז"ל, נסתלק פתאום בעת שהותו בצאנז (ביום כ"ו חשון תרצ"א) ובקשו בניו וחסידיו שהיות שאביו הרה"ק רבי משה'לע ז"ל קבור שם, בדין הוא שיניחוהו אצל אביו, וכן עשו שהניחו אותו לצידו השמאלי של אביו ליד הכותל ועל המצבה נחרט "יכנס בן אצל אביו".

א׳ הנוכחים: מיין שוועד איז געווען אין פשעווארסק, און מ׳וויסט נישט וואו דער רבי משה׳לע ליגט.

רבינו: יא, פשעווארסק וויסט מען נישט, איך בין אויך אמאל געווען אין פשעווארסק און מ׳וויסט ניטאמאל וואו ער ליגט. איבעראל אין פוילן איז גארנישט געבליבן, נאר אין אונגארן איז געבליבן.

רב דקהילתינו וומסב״ג: און איך ראמעניא.

רבינו: יא, ראמעניא איז אויך געבליבן.

א׳ הנוכחים: דייטשלאנד איז אויך געבליבן.

רבינו: יא, אין דייטשלאנד איז אויך עפעס געבליבן.[28]

רב דקהילתינו וומסב״ג: די אוקריינער און די פוילישע זענען געווען ערגערע אנטיסעמיטן ווי די דייטשן.

רבינו: יא, די אוקרינער מיט די פאליאקן, אה, געפערליכע רשעים.

א׳ הנוכחים: ס׳האט צוטוהן מיט משיח׳ס קומען די מלחמות? אז ס׳איז גוג ומגוג, אזוי איז דא וואם זאגן.

רבינו: צי דאם האט צוטוהן מיט משיח דאם וויים איך נישט..., מיטן גלות האט דאם זיכער צוטוהן...!

ר׳ אליעזר לעוו: ס׳איז דא אסאך אידן וואם זענען נעבעך יעצט פארכאפט דארטן.

רבינו: יא, דאם איז דאך די נושא, ווען ס׳וואלט נישט געווען דארט קיין אידן, וואלט עם אונז נישט אנגענאנגען די גאנצע מעשה, זאלן זיי זיך איינער דעם אנדערן אויס׳הרג׳ענען. זיי זאלן ביידע מצליח זיין אין די קריג....

אבער ס׳איז נעבעך דא אידן אינמיטן, דאם איז די וויטאג און דאם איז אונזער פראבלעם.

רב דקהילתינו וומסב״ג: אין רוסלאנד אליין אין מאסקאווע, האט מען ביז צום פערטן צאר נישט געלאזט קיין אידן וואוינען.

רבינו: אין רוסלאנד איז געווען א גזירה, עם האט געהייסן ׳תחום המושב׳,[29] מ׳האט נישט געטארט וואוינען, ס׳איז געווען פלעצער וואו מ׳האט יא געמעגט, און ס׳איז געווען פלעצער וואו מ׳האט נישט געמעגט, כ׳בין נישט אזוי באקאנט אין די היסטאריע וואם איז געווען אין רוסלאנד דעמאלטם, וואו מ׳האט יא געמעגט וואוינען, און וואו מ׳האט נישט געמעגט.

א׳ הנוכחים: אין ערגעץ האט מען נישט געטארט האלטן קיין אידישקייט.

רבינו: ביי דעם פערטן צאר האט מען יא געמעגט האלטן אידישקייט, ער האט זיך געמאכט זיינע גזירות, יעדער צאר האט ארויס געגעבן גזירות רעות, יעדע פאהר יאר איז געווען א נייע גזירה.

א׳ הנוכחים: אין לאנדאן האבן אידן אויך נישט אמאל געמעגט וואוינען.

רבינו: אין אונגארן איז אויך געווען מקומות וואו אידן האבן נישט געטארט וואוינען.

אין סאטמאר אליינס, ווי אלט איז דער אידישער ישוב אין שטאט סאטמאר?

רב דקהילתינו וומסב״ג: הונדערט פופציג יאר מסתמא.

רבינו: יא, פון יעצט צוריק הונדערט פופציג, אבער כ׳רעד ביז תש״ד, איז נישט געווען קיין הונדערט יאר.

ס׳איז געווען דער ערשטער סאטמאר רב, הרב מאנדלבוים (הגאון ר׳ בנימין זאב מאנדלבוים ז״ל) האט ער געהייסן.

א׳ הנוכחים: ס׳איז געווען דא אידן וואם האבן אים נאך געקענט, ער איז געווען א מתנגד.

רבינו: ער איז אועק תרנ״ח, ער איז נישט געווען קיין חסיד, ער איז געווען א תלמיד פונעם חתם סופר, און ער איז געקומען פון די ליטע.

ער האט אבער נישט ג׳רודפ׳ט קיין חסידים, ער האט נאר געמאכט פארשידענע וועריטלעך אויף די חסידים.[30]

---

28 לדוגמה בביה״ח הגדולה בעיר פראנקפורט שבדייטשלאנד, מקום מנוחת קדשם של כמה וכמה גדולי עולם, לא נשאר אף מציבה אחת על מקומו, ולאחר המלחמה הניחו כמה מציבות על שם כמה גדולים וקדושים הטמונים שם.

29 גזירת הגירוש וגזירת "תחום המושב" נגזרה בשנת תקפ"ג והלכה ונתחזקה מיום ליום, אך יש לציין שבשנת תקפ"ה ניתוסף צרה על צרה, וצרה אחרונה השכיחה את הראשונה, כי הקיסר הצאר אלעכסנדר הראשון מת, ואת כסאו ירש אחיו הערין הצורר הרשע הידוע ׳הצאר ניקאלייא הראשון׳. שר"י אשר היה מפורסם בגודל שנאתו היוקדת לישראל [ימי שלטונו היה משנת תקפ"ח-תרט"ו], והיה ידוע בגודל עריצותו ואכזריותו, ומני אז ויאנחו בני ישראל מן העבודה ועצם גזירת הגירוש נעשתה ברב כח וברשעות גדולה, אבל אז הוסיפו מכה גדולה ועצומה, הלא הגזירה הנוראה של ׳גזירת הצבא׳ הנקראה ׳גזירת הקאנטעניסטן׳ אשר הזכרת שמה לבד מעורר אימה ופלצות אצל כל יהודי במשך הדורות.

30 עי׳ בס׳ המאזרינו חיל (ח"ג במדור הסיפורים) מה שסיפר הגאב"ד הרמ"א פריינד זצ"ל בשם זקינו הגה"ק מנאסויד זצ"ל, שהלך פ"א להתלוות אל מרן הייטב לב כששבת בעיר סאטמאר על יום שבת קודש, ובערב שבת הלך הייטב לב לבקר אצל הרב מרא דאתרא הגאון ר׳ בנימין זאב

אבער על כל פנים, פארוואס איז ער געווען דער ערשטער רב דארט? ווען ער איז געקומען קיין סאטמאר איז נאכנישט געווען קיין מנין אידן דארט, פארוואס?, ווייל עס האבן נישט געטארט וואוינען דארט קיין אידן בעפאר דעם, איז קראלי יא, אין קראלי איז געווען א ישוב אסאך יארן פריער.

ר' שלום יצחק: דער בארדיטשובער רב איז נאך געווען אין קראלי.

רבינו: יא, דער קדושת לוי איז געווען דארט.[31] אין קראלי איז געווען אסאך פריער א אידישער ישוב ווי סאטמאר, אין סאטמאר איז נישט געווען, מ'האט נישט געטארט וואוינען דארט.

ודיברו אחדות מה שהזכיר מרן רבינו שליט"א בדרשתו לאנ"ש במאנסי, את דברי ק"ז מרן העצי חיים זי"ע אודות המצב המלחמה שהי' אז בימים ההם.

רבינו: דעמאלטם איז געווען אזוי, די ערשטע וועלטם קריג האט אויסגעבראכן תשעה באב, די תורה איז געזאגט געווארן פרשת ואתחנן שנת תרע"ד, דאם מיינט אפאר טאג נאכדעם וואם ס'האט אויסגעבראכן די קריג, האט ער דאם געזאגט ביי שלש סעודות, און א תלמיד שרייבט דאם נאך א תורה וואם ער האט דעמאלטם געזאגט.

אח"כ הביאו את ספר עצי חיים הנדפס מחדש ורבינו הראה את דבריו חק' מבפנים

ברענגט ער דא דאם וואם חז"ל זאגן איבער די גודל הצרות וואם וועט זיין פאר ביאת המשיח: **'אמנם האדם הנלבב', א** הארציגער מענטש, **'אף שעדיין לא נמצא בצרה ובצוקה, מכל מקום בשמוע צרות אחרים הנמצאים במיצר',** ווען ער הערט צרות פון אנדערע אידן, **'מצטער עמהם בצרתם, וזה נחשב לו כאילו הגיע לו הצער',** מיט דעם וואם ער איז זיך מצטער אין זייער צער, איז דאם געווען אזוי ווי ער וואלט געהאט דעם צער, און ער קומט אפ מיט דעם, **'על ידי הצער שיצטער בצרות אחרים, ניצל שלא יצטרך להצטער על צרות עצמו',** אבער טאמער ווען ער הערט צרות חבירו איז ער זיך נישט מצטער, **'אז גם עליו יעבור הצרה ויגון בחבלי משיח'.**

מורא'דיגע וועלט!

דאם איז א מעשה שוין מער פון הונדערט יאר צוריק, א תלמיד האט דאם געשריבן פון יענע שלוש סעודות תורה.

פירט ער אוים אזוי: **'חבה נתבונן במצבינו, שבעת ששמענו צרות אחינו ממדינות אחרות',** ער מיינט מיט דעם די צרות אין רוסלאנד וואם איז געווען פאר די ערשטע וועלט קריג, **'שהם נמצאים כבר בצרה וצוקה זה עידן ועידנים',** שוין א שטוק צייט, **'לא נצטערנו בצרתם ובצערם',** מיר האבן זיך נישט מצער געווען אין זייער צער, **'ואלמלי היינו מרגישים בצרות אחינו בכל מקומות מושבותיהם, כבר היינו נגאלים בביאת בן דוד, ועתה אחה על נפשינו, שגם אנו ובנותינו נתונים למשיסה ולבוזזים',** איז געקומען אויף אונז די צרה, און ער רעדט דארט פון די צרה אז מען רופט אריין אידן אין מיליטער, אידן האבן באקומען די 'אייניריק צעטלעך', און ער פירט אוים **'וכל זאת באתנו כי לא הרגשנו בצרות אחינו בשאר מקומות, ולזה**

מאנדעלבוים זצ"ל, והייטב לב הופיע בביתו בהדרתו מלובש במלבושי כבוד ושבת עם הטילעפ והווייסע זאקן, ואתו עמו נתלוו קבוצה נכבדה של חסידים ומקורבים, והרב ההוא היה מעדת האשכנזים ועל כן התחיל את דבריו על מאמר הכתוב (ירמיה ט' כ"ב) אל יתהלל החכם בחכמתו, והגיבור בגבורתו, כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי, והסביר הענין כן [בדרך צחות], אל יתהלל החכם בחכמתו, היינו שהחכם אל יבא וישתבח בעצמו שהוא חכם כי אפשר להוכיח אם כנים הדברים או לא, וכן הגיבור לא יתנאה בגבורתו כי גם דבר זה יכולים להוכיח אם הוא גיבור או לא, ועל כן מוטב לו לאדם שלא ישתבח ויתהלל בעצמו כי שמא יוכיחו לו שאין ממש בדבריו, כי אם בזאת יתהלל המתהלל, כלומר שעל דבר זה יכול האדם להשתבח בעצמו, השכל וידוע אותי, שמשבח את עצמו לומר שזכה להשיג מדריגות גדולות ונפלאות ונהירין לו שבילי דרקיע, אשר דבר זה אי אפשר להוכיח כי מי יעלה השמימה להווכח אם אמת בפיו.

ופתח הייטב לב פיו בחכמה ואמר לו בדרך צחות ובדיחותא, אמת הוא שכך אומר ירמיה הנביא, אבל מצינו שכבר אמר שלמה המלך (קהלת ב' י"ג) וראיתי אני שיש יתרון לחכמה מן הסכלות כיתרון האור מן החושך, ויש להבין הדמיון בין זה לזה, אך ביאור הדברים הוא, דלכאורה מתי ניכר ביותר יתרון האור מן החושך רק בתחילת היום כאשר הלילה עומד לחלוף ולעבור ואור השמש כבר ממשמש ובא, או בתחילת הלילה כאשר כבר ינטו צללי ערב והאור חולף ועובר, אמנם במשך היום כאשר אין אור היום וחשכות הלילה סמוכים זה לזה אז אין נראה בכלל יתרון האור מן החושך, ודומיא דהכי הוה גבי חכם וכסיל, דיתרון החכם מן הכסיל הוא גם כן אינו ניכר רק כאשר החכם והכסיל נפגשים יחד וסמוכים המה זה לזה אזי רואין בעליל היתרון, ומעתה שפיר יתכן להווכח באמיתת וצדקת הצדיק אם אמת בפיו שזכה להתעלות במעלות קדושים וטהורים, בשעה שעומד ליד המון העם הפשוטים אז נראה בעליל מעלת קדושתו.

31 הרה"ק הקדושת לוי ז"ל הי' שם בעיר קראלי בימי הגאון רבי משה ארי' עסטרייכער ז"ל מתלמידי הגודע ביהודה, שהי' שם האב"ד ונפטר בשנת תק"פ לפ"ק [הוא הי' אביו של הגאון רבי יונתן בנימין עסטרייכער ז"ל אב"ד טשענגער יצ"ו]

באה אלינו הצרה הזאת'. אזוי איז דער ער זיך מתאונן אויפן מצב.[32]

דארט איז געווען אין קעשינוב, דארט וואו עס איז היינט מאלדאווע האט אויך באלאנגט פאר רוסלאנד, דארט איז געווען א פאגראם פאר די ערשטע וועלט'ס קריג. א ביטערע פאגראם, עס איז באקאנט אלין די קעשינוב פאגראם.

בכלל, מ'דארף דאך צו וויסן, דאס איז אביסל היסטאריע, פאר די ערשטע וועלט קריג איז געווען דער רוסישער צאר א קייזער, ער האט מושל געווען סיי אויף רוסלאנד און סיי אויף אוקריינא, מען האט שוין דעמאלטס געבונטעווען אנטקעגן דעם צאר, האט ער שפך חמתו געווען אויפן אידישן פאלק. מען האט ג'הרג'עט און געשלאגן אידן, ס'איז געווען פאגראמען אין כמה כמה אידישע שטעט, דאס איז נאך געווען פאר די ערשטע וועלט קריג.

כ'האב געהערט פון טאטן ז"ל ער האט אמאל געזאגט, אז דעמאלטס זענען פון רוסלאנד אנטלאפן קיין אמעריקא א מיליאן אידן פליטים.

ער פלעגט קרעכצן אזוי מיט ווייטאג, אז ס'איז נעבעך נישט געבליבן פון זיי קיין ערליכע דורות שומתומ"צ.

ר' שלום יצחק: מ'האט אריינגעלאזט דא אין אמעריקא?

רבינו: יא, אמעריקע האט דעמאלטס געהאט אפענע גרעניצן, יעדער האט געקענט קומען קיין אמעריקא ווער ס'האט געוואלט, און מ'איז טאקע געקומען, ס'זענען אריינגעקומען מחנות מיט מחנות אידן.

דארט אין רוסלאנד איז געווען אזא שפרעך ווארט: "שלאג דעם איד און ראטעווע רוסלאנד"!.

און אזוי איז געווען אין אוקריינא, ס'איז געווען א גרויסער רשע ער האט געהייסן 'פאטרולע' ימח שמו, ער האט אנגעפירט מיט די פאגראמען אין אוקריינא אויף א שרעקליכן אופן

א' הנוכחים: ביי די צווייטע וועלטס קריג איז אויך געווען דארט אין רוסלאנד גרויסע צרות. הונדערטער יתומים זענען אנגעקומען קיין הערמענשטאט פון מאלדאווע.

רבינו: יא, אבער איך רעד פון פאר די ערשטע וועלט'ס קריג, דארט איז געווען א פאגראם אין קעשינוב, ס'איז געבליבן לדורות, און דער זיידע ז"ל דערמאנט דאס ברמיזה, ער זאגט 'לא נצטערנו בצרתם ובצערם', ער מיינט דאס. און ס'איז אינטערסאנט, ער האט דאס געזאגט דעם ערשטן שבת נאכדעם ווען עם האט אויסגעבראכן די ערשטע וועלט'ס קריג.[33]

32

ונעתיק כאן מה שאמר מרן רבינו שליט"א בדרשתו הנלהבה הנ"ל אחרי שהזכיר את דברי ק"ז מרן העצי חיים זי"ע:

איך שטיי און איך שפעקוליר, ווען דער פעטער ז"ל וואלט געווען בחיים חיותו, וואס וואלט ער געטון יעצט אין דעם זמן? ער וואלט נישט איינגערוהט, ער וואלט צוזאמגערופן אן אסיפה פון רבנים, פון בעלי בתים, פון עסקנים, און אויפגעשטעלט א קאמיטע צו העלפן.

עס זענען דא אידן וואס לויפן קיין מאלדאווע, אידן לויפן קיין פוילן, אידן לויפן קיין אונגארן, און מ'לויפט קיין רומעניע, די אלע זענען שכנות'דיגע לענדער, זיי קומען אן, און זיי האבן נאר וואס זיי האבן מיט זיך מיטגעברענגט, מען דארף זען זיי זאלן האבן צו עסן בו ביום עד יעבור זעם, וואס ס'וועט זיין נאכדעם, צו מ'וועט קענען צוריקגיין אדער נישט דאס ווייסט מען נישט. כלל ישראל טאר נישט שטיין אין די זייט, און הערן נייעס כאילו דאס מיינט יענעם.

ס'איז דא א צרה ביי אידישע קינדער, מיר טארן נישט שטיין אין די זייט!, מיר זענען די אמעריקאנער אידנטום!, מען וועט אונז פרעגן: וואו זענט איר געווען?!. איך רעד יעצט צו כלל ישראל: כלל ישראל טאר נישט שטיין גלייכגילטיג, כלל ישראל דארף נעמען אן אחריות און פרעגן מיט וואס קען איך העלפן? און איך וועל העלפן!

דער איבערשטער זאל העלפן מיר זאלן קענען א טובה טוהן פאר אונזערע ברודערס, וכל המרחם על הבריות מרחמין עליו מן השמים, און דער איבערשטער וועט רחמנות האבן אויף אונז מיר זאלן געהאלפן ווערן בכל מילי דמיטב, מען זאל נישט הערן קיין צרה וצוקה, אך טוב זאל באגלייטן גאנץ כלל ישראל בכל מקומות מושבותיהם פאר אלע אידישע קינדער, דער אייבערשטער זאל העלפן מיר זאלן זוכה זיין מקבל צו זיין פני משיח צדקינו במהרה בימינו אמן.

33

הובא דבריו בעצי חיים הנדפס מחדש, מרשימות תלמידו הרה"ג ר' מרדכי ווילליגער ז"ל - שנת תרע"ד לפ"ק, מאשר דיבר בקדשו בסעודה שלישית בעת המלחמה בין עסטרייך אונגארן עם סערביא ורוסלאנד, ומלחמת הדייטשען עם רוסלאנד ועגלאנד וסערביא ועסטרייך אונגארן עם מאנטע נעגרא, וז"ל שם:

"ובקשתם משם את ה' אלקיך ומצאת כי תדרשנו בכל לבבך ובכל נפשך, בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה באחרית הימים ושבת עד ה' אלקיך ושמעת בקולו. וצ"ב מה שכפל לומר אלו הדברים בכמה לשונות. גם קשה למה התחיל לומר ובקשתם שהוא לשון רבים, וסיים לומר בצר לך לשון יחיד.

ויש לומר הכוונה על פי מה שהפליגו חז"ל (סנהדרין צז.) בגודל הצרות שיהיו לפני בוא משיח, אמנם האדם הנלבב אף כשעדיין לא נמצא בצרה וצוקה, מכל מקום בשמוע צרת אחרים הנמצאים במיצר מצטער עמהם בצרתם, לזה נחשב לו כאילו הגיע לו הצער, ועל ידי הצער שהצטער בצרת אחרים ניצול שלא יצטרך להצטער עבור צרת עצמו, אבל אם האדם אשר בשמוע צרת חביריו אינו מצטער יחד עמהם על צרתם, אזי גם עליו יעבור צרה ויגון מחבלי משיח, ויתכן לומר שעל זה אמרו חז"ל (שם צח.) כתיב (ישעי' ס כב) בעתה, וכתיב אחישנה, זכו אחישנה לא זכו בעתה, כי אם יזכו למדה נפלאה זו שיצטערו בצרת אחרים, אזי

רב דקהילתינו וומסב"ג: דער עצי חיים איז אנטלאפן פון סיגוט נאך יום כיפור.

רבינו: יא, ער איז אנטלאפן צוויי חדשים שפעטער, יום כיפור דערנאך, דאם וואם ער האט געזאגט, די תורה איז נאך געווען פארדעם, דאם איז געווען פרשת ואתחנן. ער זאגט ס'האט אויסגעבראכן די קריג, די קריג האט אויסגעבראכן תשעה באב תרע"ד,[34] און דאם האט ער געזאגט ביי שלוש סעודות פ' ואתחנן גראד נאכדעם דערמאנט ער די צרות, אז מ'האט גע'הרג'ט אידן, אזויפיל אידן האט מען נעבעך גע'הרג'ט, רחמנא ליצלן.

רב דקהילתינו וומסב"ג: אין אומאן אויך.

רבינו: די הריגות אין אומאן דאם איז נאך געווען אום תקכ"ח, יעדער ווייסט אז שנת ת"ח איז געווען גרויסע הריגות,[35] פונקט הונדערט צוואנציג יאר שפעטער איז ווידער געווען אין אוקריינא גרויסע הריגות,[36] מ'רעדט אויך פון גרויסע הריגות, רבי נחמן ברסלב'ער ליגט אין אומאן, ווייל ער האט געהייסן מ'זאל אים לייגן אין אומאן, ווייל דארט איז ליגן טויזענטער טויזענטער הרוגים פון

אחישנה, כי לא יאוחר זמן הגאולה, אבל אם לא זכו למדה נפלאה זו שיצטערו בצרת אחרים, אזי לא יוקדם קץ הגאולה אלא יהיה בזמן המיועד.

הבה נתבונן במצבינו שבעת ששמענו צרת אחינו ממדינות אחרות הנמצאים כבר בצרה וצוקה זה עידן ועידנים, לא נצטערנו בצרתם וצערם, ואלמלי היינו מרגישים בצרת אחינו בכל מקומות מושבותיהם כבר היינו נגאלים בביאת בן דוד, ועתה אהה על נפשינו שגם אנו במדינתינו נתונים למשיסה ולבוזזים, והרבה מבני ישראל נלקחו מביתם בעל כרחם ללכת למקום סכנה, השי"ת ישמרם מכל צער ונזק, כל זאת באתנו כי לא הרגשנו בצרת אחינו בשאר המקומות, לזה באה עלינו הצרה הזאת.

וזהו פירוש דברי הכתוב, ובקשתם משם את ה' אלקיך בלשון רבים, פי' כי אם אתם כולכם תהיו מאוגדים ומקושרים ביניכם בכל לב ונפש, ואז תבקשו מאת השי"ת שיחוס וירחם על עמו ונחלתו, אז ומצא"ת קץ הגאולה גם קודם הזמן, כמאמרם זכו אחישנה, אבל אם בצר ל"ך שרק כשתהיה בעצמך בצר ובמצוק אז ירע לבבך בראותך רוע מצבך, ואז באחרי"ת הימי"ם, שלא יוקדם קץ הגאולה אלא יהיה בעתה באחרית הימים".

34 דורשי רשימות ציינו לזה סימן על המאורעות בשנה הוא, שהוא שנת ותרע"ד הארץ.

35 נעתיק לשונו של הגאון רבי אברהם מאיר הלוי עפשטיין זצ"ל בדרוש אשר דרש בימי הגזירה בשנת תקכ"ח (בספר ס משנת גור אריה), אשר מתוך דבריו שנכתבו בדם ובדמע שערות אנוש מתיאוריו על ההריגות והשחיטות באותה התקופה הנוראה, וזה לשונו:

"...אוי נא לנו כי חטאנו, אשר כל זה קרנו במדינת אוקריי"א ראש תפארתנו, פלגי מים ירדו מעינינו על כי גועו שם כהנינו וזקנינו, דמינו שפכו כמים סביבותינו, בבנינו ובבנותינו, בעריהם ובזקנינו, תינוקות של בית רבן היו קרבן עולותינו, אבות על בנים ובנים על אבות נשחטים לעינינו, הוגה ה' על פשעינו, הלכו שבי עוללים וטפנו, שבת משוש לבנו, נהפך לאבל מחולנו, בחוצות הושלך כספינו וברחובות זהבנו, הרסו ובזזו מקדשנו מעט ומשכנותינו, לנכרים נתנו בתינו, ולזרים נהפכה נחלתנו, אוי נא לנו, על זה דוה לבנו, על אלה חשכו עינינו, ואיך יערב שום מאכל לחכינו, בשומינו על לבנו את כל אלה, מהמיתות האכזריות שנתעוללו השונא בנו, מי בחרב, מי באש, מי במים, מי ברעב, מי בצמא, מי ברעש, מי בחניקה, מי בסקילה, מי בשחיטה, מי בדקירה, מי בקציצות ידים ורגלים מושלכים על אם הדרך, מי בזריקה בחיים לתוך בורות שיחין ומערות, מי בבהלה, מי בחרדה, אוי ואבוי לעינים שכך רואות, ואזנים שכך שומעות", עכ"ל.

36 יש לציין שהמלחמה שערכה רוסיא נגד פולין, ואשר באחת בשלביה נהרג הרה"ק רבי שלמה מקארלין זיע"א הי"ד התנהלה במשך שנים, מאז שנת תקכ"ד ועד שנת תקנ"ה, וכאמור הרקע למלחמה היתה רצונה של רוסיא להרחיב גבולה ולספח לעצמה שטחים נרחבים ממדינת פולין, ואכן הצליחה שלש פעמים לבצע חלוקות משטח של פולין ולצרפם לרוסיא, חלוקת פולין הראשונה היתה בשנת תקל"ב, השניה בתקנ"ג, השלישית והאחרונה בתקנ"ה.

במשך כשלושים שנות הסכסוך עלו מדי פעם גדודי קאזקן בעדודם של ממשלת רוסיא, ופשטו על עיירות באוקריינא כשהם עורכים פרעות ושחיטות ביהודים שכרגיל נהפכו למטרה ראשונה לטבח, אליהם הצטרפו איכרים אוקראינים צמאי דם ששוסו בידי הרוסים נגד הפולנים, וכך עלתה בידם להכניע את הפולנים ולכבוש משטחיה.

והנה בתקופת שנות תק"כ משלה הקיסרית 'קאטרינה' שר"י על מדינת רוסיא, ורצתה להרחיב את גבולי מדינת רוסיא ותחום השפעתה ולספח לה שטחי מדינת אוקריינא מימין ל'נהר דיענפער' שהיו שייכים אז למדינת פולין, על כן שלחה שליחים ומכתבים והסיתה את העם האוקרייני שיפיל מעליו את עול מלכותה של פולין, ע"י הריגת והברחת הפולנים והיהודים.

בשנת תקכ"ד עלו צבאות רוסיה על אדמת מדינת אוקריינא הפולנית, ועמם בא גדוד קאזאקן מאשדות הדיענפער שהיה מכונים בשם 'היידאמאקעס', וניתנה רשות למשחית בפקודה וצו נשיאותית מאת המלכה קאטרינה שר"י להלחם ולהדוף את היהודים והפולנים מעל אדמת אקריינא!, והם פתחו במלחמה נגד בני פולין והיהודים, אך שיא ההתפרעויות היו בשנת תקכ"ח, כשגדודי ההיידאמאקעס ביחד עם רוצחים מעם האוקרייני החלו בהתנפלות בחודש ניסן שנמשכה עד חודש אב אותה שנה, דהיינו משך כששה חדשים, ועל אותה תקופה העצובה והעגומה

אך סבל התלאות וההתפרעויות הגיעו לקיצם כפי שיתואר לקמן באריכות, כאשר קמה הצבא הפולני והשמידו את ההיידאמאקעס, אך עד אז במשך הששה חדשים מחודש ניסן עד חודש אב עשו כאשר עלה על רוחם, ובאכזריות נוראה רצחו אלפי יהודים, והרבה קהילות קדושות נמחקו מאז עד ביאת משיח ה' וינקום את נקמת דם עבדיו השפוך.

דעמאלטס, און ער האט געוואלט ליגן נעבן יענע הרוגים,[37] דאם איז פון יאר תקכ"ח.

---

37 העיר אומאן שבמדינת אוקריינא היתה העיירה שסבלו ביותר מרציחות ה'היידאמאקעס', כי בשנתפזרה השמועה ברחבי המדינה שקבוצות של ליסטים ורוצחים מסתובבים בין העיירות והכפרים והורגים וגוזלים את היהודים באכזריות נוראה רח"ל, נתמלאו כולם רתת וחרדה, וכל אחד חיפש לעצמו מקום מחבוא עד יעבור זעם כדי שלא יפול שדוד בידי הרוצחים, ובני הכפרים ועיירות הקטנות והמדולדלות התחילו לנדוד ממקום למקום לחפש מקום בטוח ועיר מקלט, ומאות משפחות אכן נדדו ממקום למקום, אך הרבה מהם נפגשו בדרך עם המלאכי חבלה הרוצחים ונפלו לידיהם, ומיד נשחטו במיתות משונות והדרכים המובילות להעיירות נצבע בדם ישראל, ושבילי הדרכים נתמלאו באברים מקוטעים מעוללים רכים שנמצין דמם לעיני הוריהם.

והרבה תושבים סביבות העיר אומאן ברחו להעיר אומאן, מחמת היותה עיר גדולה לאלוקים עם חומה בצורה, והרבה תושבים היו סוחרים ועשירים, והיהודים חיו שם בשלום ובשלוה כשתורה וגדולה מתאחדת על שולחנם, והרבה תלמידי חכמים וגאונים ישבו שם ועסקו בתורה, וכן ידוע שבקצה העיירה היתה בית הרפואה בשם 'בוימניצער' והיהודים הקימו בתוכה 'בית המדרש לתורה ולתפילה' כדי שכל אחד יוכל גם שם לעסוק בתורה ותפילה, וכן היתה מצויינת בהרבה מעשי צדקה וחסד.

ויצויין בזאת שמושל העיר 'פאטאצקי' היה מחסידי אומות העולם וכיבד מאוד את יהודי העיר, ולכן כאשר הגיעו הפליטים לבקש עיר מקלט, נענה מיד בנדיבות לבו לקבלם תחת חסותו, וכשהגיעה השמועה שהרוצחים מתקרבים אל העיר, הוא פקד מיד לסגור את שערי העיר אחורי מסגר ובריח, והעמיד שומרים מזויינים על חומת העיר, אשר נלחמו נגד הרוצחים שלא יוכלו להכנס.

כשהרוצחים ראו ששערי העיר סגורים באין יוצא ובא, התחילו להקיף את העיר מארבע רוחותיה, והאכזר 'גאנטע' ימ"ש שלח למסור למושל העיר פקודה שיפתח את השער ויתן להם להכנס לבצע את זממם ולהינקם בהיהודים, ואם לא יקבל את דבריהם אז הם יבקעו את חומת העיר, ובראשונה יוציאו להורג את בתו היחידה של המושל שנקראה בשם 'סופיה' שהיתה אהובה עליו מכל וכל, אבל בתחילה לא שת לבו לאיומיהם ועמדו כחומה בצורה לא להניח להחיות טרף להכנס העירה, אך ברבות הימים הרגיש שכוחות ההתנגדות נחלשים מיום ליום, פתח המושל את שערי העיר ביום ה' לחודש תמוז, ומיד כשנכנסו הרוצחים עם האכזר גאנטע בראשם, עשו כאשר אמרו ותפסו את בתו היחידה של המושל 'פאטאצקי' ורצחו אותה בדם קר לנגד עיני אביה. [ואכן המושל 'פאטאצקי' הנציח את שמה על הגן הנפלא בתוככי עיירת אומאן הנקראת בשם 'גן סופיה' אשר מכל קצווי תבל באים לראות את יפיה, ומן הענין לציין מה שמובא בספר שיח שרפי קודש – ברסלב שהגה"ח רבי לוי יצחק בענדער זצ"ל סיפר שהרה"ק רבי נחמן מברעסלעוו התבטא פעם ואמר: "אין אומן זיין, און אין סופיא נישט?", כי הגן "סופיא" היה גן נפלא מאד שנטעו בו כל סוגי העשבים והצמחים והאילנות שבעולם, וזכורני, שלכבוד ימי הסוכות היו הנכרים מוכרים לולבים שקטפו משם, ובאמצע הגן היה מכון מיוחד ללימוד סגולות הצמחים, והיה אחד משלשת הגנים המופלאים שבעולם", עכ"ל].

אח"כ התחילו ההיידאמאקעס לפרוע פרעות בתוככי העיר, ולטבוח את היהודים האומללים, והאכזר גאנטע ימ"ש הכריז לכל תושבי העיר שלא יחוסו על אף נפש יהודי, ומי שיסתיר בביתו יהודי הוא ייהרג עמו ללא רחם, והרבה מתושבי המקום בצעו את תאוות הרציחה ורצחו את שכניהם היהודים רח"ל.

כמו כן היו יהודים שרצו לפדות עצמם בכופר נפש ע"י ששילמו סכומי עתק לצמאי הדם, אך כמובן מיד אחר שמסרו את כספם הם נרצחו בשאט נפש, וכמו כן הם הזמינו את עשירי העיר היהודים והבטיחו להם שאם ימסרו את אוצרותיהם הם ינצלו מכל רעה, והם בתמימותם האמינו להם, והביאו להם כלי כסף וזהב ואבני חן ומרגליות, אך גם נרצחו כמו כל אחיהם כאשר מקודם השליכו אותם על הארץ וגררו אותם בפיאותיהם ברחובות העיר ביסורים קשים ומרים.

היהודים ראו שכלתה עליהם הרעה אז נמלטו לתוככי הבתי מדרשות שבעיר, ואנשים נשים וטף נתעטפו בתפילות ותחנונים להק-ל המושיע שיראה בצרתם, ויצעקו אל ה' בצר להם, והרבנים והמגידים עמדו ודרשו להציבור דברי כיבושין והתעוררות לתשובה ותיקון המעשים, וכן חיזקו את השומעים לעמוד איתן כצור החלמיש באמונתם, ויהיו מוכנים למסור נפשם ונשמתם למען קידוש שמו הגדול בעולם, אך מן השמים נחתמה הגזירה.

הרוצחים פרצו לתוך הבית המדרש והוציאו את הציבור לחצר הביהמ"ד, והקימו חופה גדולה בחצר ומתחתיה העמידו צלם רח"ל, והכריזו שכל יהודי שיעבור תחת החופה וישתחוה להפסל רח"ל יישאר בחיים, וכל היהודים עמדו בעזות דקדושה מול חרב המשחית ולא הסכימו להיכנס תחת החופה, ועמדו בעוז ובגבורה דבקים באמונתם, וכאשר הרוצחים ראו את תוקף אמונתם התנפלו עליהם בחיות טרף, ורצחו והמיתו אותם במיתות אכזריות ומשונות אשר אין הנייר סובל לתאר את אופני המיתות רח"ל, והרבה מהם קברו בעודם בחיים בבורות ענקיים שהיו שם.

ולזכר אותם היהודים הנרצחים והנשחטים על קדושת ה' היה נהוג עשרות שנים בעיירת אומאן אחר אותה התקופה, שבכל שמחת נישואין היו מעמידים את החופה לכבוד החתן והכלה על אותה המקום שהרוצחים העמידו את חופתם המשוקץ, ובאותה המקום אשר הרשעים הללו רצו להכחיד את זרע ישראל, רצו להראות שנצח ישראל לא ישקר, ועם ישראל חי לעולמי עד.

הימים הקשים לתושבי עיירת אומאן היה בעיקר בימי ו' ז' ח' לחודש תמוז, שבאותה ג' ימי האפילה רוקנו את העיירה מהיהודים ע"י מיתות שונות ומשונות, כמו כן רצחו אז את המגיד הקדוש רבי בעריש מזאלקאווא הי"ד, וכמו שמתואר בספר הק' 'שער המלך' מהמגיד רבי מרדכי מוויעלקאטש זי"ל (ח"ב שער ג' פ"ד) אשר שם הוא מתאר את הרציחות האיומות בלשונו הקדוש:

"...הנה בצרה גדולה אנחנו בעתים הללו אשר דמנו נשפך כמים, קול דמי אחינו צועקים ההרג רב שהיה במדינת אוקריינא בשנת שהרג"ך (תקכ"ח), וביותר בק"ק אומן, היאומן כי יספר? מה שעשו שם הפוחזים אכזריות שהיתה שם במכסת הנפשות, ושהיו כופים ואומרים לאב: כוס טלה", שהאב יכוס את בנו ולא יחוס על דם זרעו, והיה להם על דקר נעוץ כמה ילדים פרחי שושנים, והיה שם מעין בור עמוק מאד, ולקחו הפוחזים

ילדי עברים יונקי שדים והשליכו אותם הבורה, עד שנתמלאה מחוליותיהם ואבריהם, ועלתה צעקתם מתהום ארעא עד רום רקיעא, ואלפי נפשות הקדושים נהרגו במיתות חמורות, נשים שכבו בראש כל חוצות שחוטות, וילדיהן רוחשים ויונקו חלב מתה וחלב שחוטה, אוי לעינים שכך ראו ולשמע אזן דאבה נפשנו"...

ועוד שם בסוף (שער ג' פרק ו): "...והבאתי בפרק ד' את גודל הכליה שעשו ביהודים, אנשי אמו"נה אבדו במדינות אוקריינא, וביותר בק"ק אומין אשר היתה עיר ואם בישראל, וקריתי את אשר כתבו לזכרון בספר, הצרות שהיו שם, ולמשמע אוזן דאבה נפשינו, יותר ממה שנכתב שם ספרו לנו, ועוד מעשה בשעת הבריחה:

היה שם באיזה חדר חביתי מלח סדורים שורות שורות על פני כל החדר והיה חלל בין שורות המלח להכותל ונחבאו שם הרבה אנשים ונשים ובתוכם היו איש ואשה שהיה להם כמה שנים צער גידול בנים, כמה ילדים ילדו ולא גדלו ולעת הזאת היה להם ילד קטן כבן שתי שנים ותראהו את הילד הנה בוכה ויראו כולם שלא ישמעו השונאים את קול הנער, באשר הוא שם עם אנשים הרבה, והתחילו כולם לצעוק אל האיש והאשה הזאת שימיתו את בנם, כי מוטב שימות אחד ולא ימותו הרבה, ושמעו אבי הילד ואמו בקול האנשים והמיתו בידם את בנם אשר טפחו ורבו.

על זה יש לקונן ידי נשים רחמניות בשלו ילדיהן ר"ל שיזדו בילדיהן, כי תרגום של ויזד ובשל, כהנה וכהנה הוסיפו בני עוולה, ויש לנו לבכות יומם ולילה על חללי בית עמינו ובפרט באלו הימים שאנו בוכין על חורבן ירושלים, ומספד ההרוגים שהיה שם, בכללם יזכור ויספוד את כל ההרוגים שמסרו נפשם על קדושת השם מזמן החורבן עד עכשיו, יש להם מספד ואין להם מספר, והוא מחמת שאנו עושין בתורה שכחה, לכן עושין בנו לקט... ואין לנו במה להנצל, ואין מידם מציל, וכל ימינו כצל....", עכלה"ק.

ומסיים בעל שער המלך - ישתדל נא כל אחד, בימי הזכרון לאותם קדושים, ללמוד משניות או לימוד אחר בעבור הזכרת נשמתם, ולוואי שיהיו לנו מליצי יושר על כלל ישראל שלא נדע עוד צער ושבר בקהלינו ויבוא בן דוד ויגאלנו גאולת עולמים אמן.

ועיין בס' חיי מוהר"ן (דף כ"ו) שהרה"ק רבי נחמן מברסלב זיע"א עזב בשנת תק"ע את העיר ברסלב, והשתקע באומאן, וזאת עקב רצונו להיטמן בין הקדושים שנהרגו בגזירת "גאנטע" שנקברו בבית העלמין הישן בעיר, והפליג מאד בשבח הבית החיים של אומאן, כי שם היתה ההריגה הגדולה בעת הבריחה שנהרגו שם אלפים ורבבות נפשות קדושים מישראל על קידוש שמו ית', וכמה פעמים אמר בפירוש לפני, ולפני עוד כמה אנשים שטוב לפניו לשכב שם מחמת שהיה שם קידוש השם הרבה מאד.

אין יענע יארן האט דער רום איינגענומען אוקריינא, אוקריינא האט נישט באלאנגט פאר רוסלאנד, אוקריינא האט באלאנגט ארגינעל פאר פוילן, איז אין יענעם יאר האט רוסלאנד דאס איינגענומען, וועז דער רום איז אריין געקומען האט רבי פנחס'ל קאריצער געזאגט, 'איך קען נישט שלאפן ביי די נאכט', זייט דער רשע איז אריין געקומען, אים האט זייער געשטערט די רוסישע רעגירונג, פאר רבי פנחס'ל קאריצער, דאס איז ביי אים געווען געפערליך.[38]

---

38 הרה"ק רבי פנחס מקאריץ ז"ל צפה ברוח קדשו על הגזירה המשמשת ובאה, וכן מובא בס' אמרי פנחס (עמ' רי"ג אות ל"ב) "וקודם שנכנסה האומה הידועה [רוסיא] במדינת פולין, ראה הוא ז"ל שהיא צרה גדולה", ואמר, שלא הרגיש במדינה אדם שיש לו כח למנעו את הדבר, 'איך האב ניט געפילט אזוינע פלייצעס' רק רבי נחמן הורודענקיר שהיה מחזיק אותו לגדל מאד, אך רבי נחמן היה מכין עצמו לנסוע לארץ ישראל, וכל זמן שהיה רבי נחמן במדינה לא עברה האומה הנ"ל [רוסיא] נהר דיענפער, אף ששלחו כמה פעמים למדינת פולין לא יכלו לכנוס. ואכן ביום שעבר רבי נחמן הדיענסטער בשנת תקכ"ד עברו הם הרוסים הדיענפער"... עכ"ל.

כן מובא בס' הנ"ל (שם) כדי למנוע את גזירות גונטא נסע אז בשנת תקכ"ד הרה"ק מקאריץ זי"ע לעיר זאסלב וזאת מכיון "ונשארתי לבד במדינה, ונתיישבתי שאתפלל עם עולם גדול, ועבור זה נסעתי לזאסלב על שבת, כי שם היה עולם גדול, ונסעתי דרך זוועהיל ושם נתקשרו ונתחברו עמי אנשים ובאתי לזאסלב, ואני עיקר ביאתי על זה להתפלל לפני העמוד, וכן היה שהתפלל בביהמ"ד לפני העמוד שהיתה תפילה מעולה מאוד, ובאמת גירש האומה הזאת [רוסיא] מהמדינה כל ימיו.

ואמר תלמידו הרה"ק רבי רפאל מבערשיד ז"ל "מה עכשיו אחר התפילה הנ"ל סבלנו אנו מהאומה הנ"ל כל כך?, ומה היה זולת התפילה הנ"ל"... עכ"ל.

ועיי"ש עוד בס' הנ"ל (אות ע"ט) שהרה"ק מקאריץ ז"ל הרגיש שבכוחו לבטל ולצמצם את גזירות גונטא, וכותב שקודם לכן לגזירות רצה ליסע לארץ ישראל ושכר עגלות והבין הכל, אך חלה מאד, והבין שהוא מסוכן, ושכב על המיטה ואמר אל השי"ת: אולי רצונך שלא אסע לא"י, איני נוסע, ומיד נתרפא, ועיכבו אותו מן השמים לצורך הגזירה הנ"ל, שלולי הוא, לא נשתייר ח"ו רגל מפולין עד לעמבערג.

כל מאמצי הצדיקים ז"ל לביטול הגזירה לא הועילו שכבר נגזרה הגזירה, וכמסופר בס' אמרי פנחס (אות ע"ט) שסיפר תלמידו הק' מבערשיד זי"ע, שכשנה לפני הגזירות הלך הרה"ק מקאריץ זיע"א למרחץ, ונתעלף שם, אני שמעתי שבמרחץ ראה חרב פורחת בעולם ומפני זה נתעלף, גם אני שמעתי כשהתפלל הוא זללה"ה מנחה ראה חרב פורחת בעולם ר"ל.

אך לא עלתה בידו להעביר את הגזירות כי כשעמד להתפלל לפני העמוד והתחיל להרגיש כאב הראש והלב, עד שהוכרח להסתלק מהעמוד, ועמד איש אחר רך בשנים וחטף מאד התפילה עד שגמר קודם קדושת שבת, ואם היה נכנס בקדושת שבת היתה מתבטלת הגזירה.

גם בימים הנוראים עשה מאמצים לביטול הגזירות, וכמו שסיפר הרה"ק מקאריץ בעצמו: "ובערב ראש השנה סברתי אשפוך נפשי בביכיה רבה לפני השי"ת, ויועיל לבטל, אך בעמידתי להתפלל זכור ברית התחלתי להרגיש כאב הראש והלב, והוכרחתי להסתלק מהעמוד ולא יכולתי לבכות כלל [אף שהי' בעל בכי גדול], אך לא הניחו מהשמים, והוכרחתי להסתלק מהעמוד, ולומר סליחות כבעל הבית פשוט"...

דאם איז געווען צוועלף יאר נאכ'ן בעל שם טוב'ס הסתלקות, אום תקל"ב.

רב דקהילתינו וומסב"ג: ס'איז דא דער שפת אמת אויף משלי.

רבינו: יא, פונעם קרעמניצער מגיד, ער האט אויך א ספר 'שבט מישראל' און 'אגודת אזוב',[39] דער ישמח משה ברענגט אים צו.

רב דקהילתינו וומסב"ג: יא, ברענגט ער אסאך אראפ די הריגות, ער שרייבט וואם דארט איז געווען, ער ברענגט אסאך וואם דארט האט זיך אפגעשפילט, ער שרייבט א איכה און א קינה אויף די אלע הרוגים, אין זיין פירוש 'דמעות שליש' אויף איכה, ער רעדט דארט מורא'דיג אסאך וועגן די הריגות וואם איז דעמאלטם פארגעקומען.[40]

רבינו: יא, אבער דאם איז שוין געווען נאך ת"ח, הונדערט צוואנציג יאר שפעטער אום תקכ"ח אין יענע יארן, גרויסע הריגות איז געווען, עם לאזט זיך גארנישט זאגן. ווייל דער סוף איז געווען אז נאך די צוויי יאר פון ת"ח ת"ט האט פוילן געשיקט מלחמה האלטן און אונטער דרוקן דעם אויפשטאנד, דעמאלטם האבן זיי צוריק באקומען דאם הערשאפט אין אוקריינע. און אזוי איז אפגעשטופט געווארן די גזירות און די מהומות מיט נאך הונדערט צוואציג יאר.[41]

כמו כן פעלו כל הצדיקים שבדור לביטול הגזירה, וכמו שהעיד בעצמו הרה"ק מקאריץ (בס' אמרי פנחס אות ע"ט) בזה"ל: ...כל הצדיקים היו שרויים בצער "וכולם לא לבשו לבנים בשבת ולא התפללו לפני העמוד... עכלש"ק.

ויש לציין שדעת תלמידי הבעש"ט הק' נגד מלכות רוסיא הרשעה היתה ידועה, עיין בספר "קדוש ישראל" (חלק א' עמ' נ"ה) מובא שהרה"ק רבי ישראל מווינגין ז"ל סיפר בשם זקנו הרה"ק רבי פנחס מקאריץ ז"ל "כי לרוסיא אין שר במרום, כי אין רק התלכדות של קליפות, וכשעברו פעם חיילים רוסים בעירו לא רצה רבי פנחס להתפלל עד שהם עזבו את העיר"...

וראה בכתבי רמ"מ (אות תתצ"ה) בשם הרה"ק מקאברין ז"ל שאמר בשם הרה"ק מרוזין זיע"א שמעת שהרוסים הגיעו למדינתנו מתעכבים התפילות מלעלות.

כן הרה"ק מקאליסק ז"ל כותב במכתבו להרה"ק בעל התניא ז"ל "ובפרט במדינת היון [רוסיה] שמאמינים השקר בתגועת האמת, ומורי הרה"ק ג"כ רוח ה' דיבר בו שכתב לאנ"ש דמדינתנו שיזהרו מאד שלא יתערבו בגוים ואל ילמדו לשונם לשון שקר" (לקוטי אמרים חלק ב' מכתב ל"ז).

וראה בספר אמרי פנחס להרה"ק רבי פנחס מקאריץ ז"ל (אות תתס"ט) "מאד מאד הזהיר שלא לדבר שקר כלל וכלל, ואמר, שיש בזה מדינות שונות כי המדינה שסמוכה לארץ ישראל אין בה כל כך שקר כמו במדינתנו, והאומות שבמדינתנו מן האומות שבצד צפון כמו במדינת יון שאין יודעים כלל מה הוא אמת".

39 הגאון רבי יעקב ישראל ב"ר צבי הירש זצ"ל מגיד מישרים דק"ק קרעמניץ בעל מח"ס שפת אמת על משלי, חיבר ג"כ ספר 'שבט מישראל, וספר אגודת אזוב על חמש מגילות, ושם הפירוש לספר קהלת בראשי העמודים הוא 'יתרון האור', שם הפירוש למגלת רות הוא 'תור המעלה', ולמגילת איכה 'דמעות שליש'.

40 שם מביא מאמר מיוחד (בפירושו על מגילת איכה בשם 'דמעות שליש') אשר בו הוא מספיד ומבכה את מותם ורציחתם של 30.000 קדושים בעיירת אומאן, ארץ דמם אל תכסי. ובתוך דבריו כותב: "...בשנת תקכ"ח לאלף הששי מרדו עם הנקראים 'קאזאקין' בעם פולין, ויהרגו בזדון כל אנשי פולין והיהודים הנמצאים במדינת אוקריינא ושללם בזזו, אז היה חרב וחורבן בעיר אומן וטטיוב ושאר עיירות וכפרים עד אין מספר, לא נשארה קללה בתוכחות שתים שלא נתקיימה אז, ולא העליתי על הכתב קצת, קורות בפרטות על ספר, כי הוא מחריד הלבבות ומכאיב הנפשות כהמס דונג מפני האש, ...ולא ארכו הימים ולא שככה חמת תנינים גם בחורף ההוא, ונהרגו לאלפים וגורשו שנית השרידים"...

41 כאמור הרוצחים ההיידאמאקעס עברו מעיר לעיר והשתוללו בפראות, והטילו אימתם כל תושבי המדינה, וכשפגשו יהודי רצחוהו נפש במיתות משונות, וכמובן שאין בידינו לדעת את מספר הקהילות הקדושות שנטבחו אז ע"י הרוצחים הללו, כאשר חלקם הגדול נהרסה עד היסוד ולא זכתה לבנות עצמה מחדש, אך יש בידינו רשימה של כמה עיירות כאשר קונן עליהם הקדוש רבי דוד חזן זצ"ל מעיר אומאן (בדברי הקינה המובאים לקמן) וכה זעק: "יד ד' נגעה בקהילות קדושות טוטיוב, הלטא, בלטא, טוטשין, פאולויטש, רשקוב, מרקופקי, בעיר ליסנקא, ובכפר מערניטשקי נתקבצו הרבה אנשים על מצות ברית מילה מכפרים ועיירות, ולפתע נפלו הפוחזים עליהם ונהרגו המה ונשיהם וטפם במיתות אכזריות משונות וחמורות... וכך פרצו לתוך העיר באלטא והרגו וחמסו את כל היהודים שמצאו ברחוב, והיהודים ברחו אח"כ להבית המדרש".

ונעתיק כאן לשונו של הקונטרס 'חרב גאנטע - מעשה גדולה' המתאר את גודל הזוועות והרציחות שחוללו ההידאמאקעס, וכה כתוב:

"...אחר זה הלכו לבית המדרש והוציאו בכביה ספר תורה וצעקו: תורה תורה!, נהרגים אנו ביסורים קשים ובמיתה חמורה, מי יהגה בך כשנמות?, נכנסו הפוחזים והוציאו את ספר התורה מידם, ושטחו את הגוילים על הארץ ורמסו אותם ברגליהם, ושחטו עליהם כמה יהודים, צעק החזן ר' הירש אני ראשון לחרב ברורה, ורק השם יודע אם נזכה לקבורה, רואה אני, שלא יהיו הפוחזים שום יהודי, והפוחזים עשו הריגה גדולה בבית המדרש, שהיה הדם שותת למעלה מן האסקופות, ואחר זה הוציאו את כל הספרי תורה מבית הכנסת ומבית המדרש ושטחום בחוצות ורמסו אותם ברגלי סוסיהם, אוי ו' לנו על הגזרה שהיתה בעיר, נהרגו אנשים ונשים וטף לאלפים, עם כל זה לא זנחו את שמו יתברך, גזרו אותם ודקרום וכתתום, והם קבלו יסורי מיתה באהבה למען שמו יתברך, רמסו ברגליהם יונקי שדים, ואחד הפוחזים שחט על עץ מקולין כמה מאות יהודים, התינוקות נלכדו בעון אבותיהם, הפוחזים דקרו ילדים רכים ונשאום עודם חיים על השפוד, אוי לעינים שכך ראו ואוי לאזנים שכך שמעו, היו הרוגים מושלכים שטח תחום שבת, ועצמותיהם

און ארום הונדערט צוואנציג יאר שפעטער, אין יאר תקכ"ח, איז נאכאמאל פארגעקומען די הריגות אין אוקראינע, דאם איז געווען אן השלמה צו די צרות פון ת"ח ות"ט.[42]

רב דקהילתינו וומסב"ג: אונז זענען מיר אמאל געפארן מיט יארן צוריק קיין מקומות הקדושים, מ'איז דעמאלטס נישט געפארן מיט קיין באס, נאר מ'איז געפארן מיט א טעקסי, א גוי'אישע טעקסי, און דער גוי'אישער דרייוער האט עפעס געזעדט פון די מדינות דארט אין אייראפע, און דער טאטע (רבינו שליט"א) האט אים געזאגט, 'אין דעם אין דעם יאר האט דער רוס איינגענומען אוקריינא', און 'אין דעם דאטום איז געווען די רעוואלאציע' און נאך שטיקער היסטאריע, מ'האט אזוי געזעדט איבער די נושא, האט ער געפרעגט דעם טאטן, האסט עפעס שטודירט די רוסישע היסטאריע?, האט דער טאטע געענטפערט, 'ניין, דאם איז פארבינדן מיט אידיש בלוט, און דורך דעם וויסן מיר די אלע זאכן...'

רבינו: יא, דאם איז נישט די רוסישע היסטאריע, דאם איז ליידער די אידישע היסטאריע, זייער א בלוטיגע היסטאריע, ס'איז ליידער זייער בלוטיג.

אז מ'קוקט צוריק אין אלע יארן, אין דייטשלאנד איז אויך געווען הריגות, אין פראנקרייך איז געווען הריגות, אין ענגלאנד איז אויך געווען הריגות, כ'רעד מיט אכט הונדערט יאר צוריק.

א הנוכחים: אין די צייטן פון די בעלי התוספות.

רבינו: יא, אבער דא אין אמעריקא איז נישט געווען מ'זאל טשעפענען אידן.

ס'אזוי איז ליידער אזוי געווען איבעראל, אין אייראפע, איבעראל, אינעם לאנגן גלות. אין מיטל מזרח אין בבל אין יענע מקומות איז אויך געווען.

א' הנוכחים: ארגינעל דא אין אמעריקא האט מען דאך אזוי געמאכט די געזעצן אז מ'זאל נישט קענען טשעפען קיינעם.

רבינו: אין סאוט אמעריקא האט מען יא געהרג'ט אידן, סאוט אמעריקא האט באלאנגט פאר שפאניע, דארט איז געווען די אינקוויזיציע, זיי זענען געווען דארט, אבער דא אין נארט אמעריקא איז נישט געווען.

די מדינה דא אמעריקא דאם האט א זכות, ווייל מ'האט נישט געהרג'ט דא קיין אידן.

מ'זעמיר נאך אלץ אין גלות בעוה"ר, אבער מ'לעבט מיט מער רחמנות פון די אומות העולם.

דער אויבערשטער זאל רחמנות האבן אויף אלע אידישע קינדער בכל מקומות מושבותיהם, נעבעך אחינו בני ישראל הנתונים בצרה ובשבי', המקום ירחם עליהם.

*

אח"כ כיבד רבינו את הרב דקהלתינו בלאנדאן בברכת המזון, ורבינו אמר את השבע ברכות לכבוד שמחת חתן וכלה.

היו מתגוללות בכל חוצות, וי לאותה הצרה הגדולה, כי לא זכו אפילו לקבורה, גזרו אותם לגזרים וחתכו את ראשיהם, והכלבים והחזירים סחבו אותם בחוצות, ההריגה נמשכה שמונה ימים.

האכזר גונטא ימ"ש ציוה אחר זה להכריז שלא לרחם על שום יהודי, וכל מי שיאסוף יהודי אל ביתו יפצעו את מוחו, והיו נחבאים במרתף שמונים יהודים ועמהם כלי זין, וכשנכנס אליהם אחד הפוחזים הרגוהו, וראו הפוחזים שאי אפשר להם להכנס, הציתו אש בתבן והשליכו אל תוך המרתף, ומתו כולם בעשן". עיי"ש עוה.

42 כאמור למעלה בשנת תקכ"ח חזרו ונישנו באוקריינא השחיטות משנות ת"ח ות"ט, ההיידאמקעס וגדודי קוזאקים אוקרייאנים בפיקודם של הצורר "גונטע" ימ"ש הסתערו על קהילות ישראל באוקראינה ובוואהלין והשמידו בלי רחם כמו שעשה לפני מאה ועשרים שנה הצורר כעמילניצקי ימ"ש, מאות בתי כנסת נשרפו והוללו, אלפי ספרי תורה נקרעו, ועל פי עדותו של הרה"ק רבי ישראל חריף מסטאנוב ז"ל מתלמידי הבעש"ט בספרו תפארת ישראל (פר' בחוקותי) ...גהרגו אלפים ורבבות יהודים כמעט כי חדל לספור, ערך קרוב מאה אלפים, כמה עיירות וכמה כפרים לערך חמישים פרסאות אורך, ועשרים רוחב, בשדות בעיירות וביערות, היאומן כי יסופר אי אפשר להעלות על הכתב...

והנה שנת תקכ"ח שהיו בין תלמידי בעש"ט ז"ע שאמרו שהיא עת פקידה, וציפו שתהיה שנת גאולה, אמנם בעוה"ר לכליון והריגה להרבה קהילות קדושות בישראל, והתקופה הזאת ידוע בספרים בשם 'גזירות גונטא', שאז מרדו הקאזאקן במלכות פולין,

וזה לשון קדשו הנורא של בעל השער המלך (שער ג' לי"ז בתמוז) וזלש"ק: "הנה בצרה גדולה אנחנו בעתים הללו אשר דמנו נשפך כמים קול דמי אחינו צועקים ההרג הרב שהיה במדינת אוקראינה בשנת שהרג"ך, וביותר בק"ק אומאן, היאומן כי יסופר מה שעשו שם הפוחזים, והיה להם על דקר נעוץ כמה ילדים פרחי שושנים, והיה שם מעיין ובור עמוק מאוד, ולקחו הפוחזים ילדי עברים יונקי שדיים והשליכו אותם הבורה, עד שנתמלאה מחוליותיהם ואבריהם, ועלתה צעקתם מתהום ארעא עד רום רקיעא, ואלפי נפשות הקדושים נהרגו במיתות חמורות, אוי לעיניים שכך ראו ולשמע און דאבה נפשנו, על אלה אנו בוכים יומם ולילה ארץ אל תכסי דמם"...

ואז היתה כידוע 'הבריחה הגדולה' מאוקריינא, דהיינו שרוב היהודים ברחו משם, וצדיקי הדור ובראשם הרה"ק מקאריץ והרה"ק רבי אהרן הגדול מקארלין ניסו בכל כוחם למנוע מלברוח.

וה' ברך את אברהם

טהרתי ציון וירושלים טקדטים אנו בברכה טריבה טלוא חפציט, את האי עבדא יקירא, ראש וראשון לכל דבר שבקדושה בתורה, טטור בכל לב ונפש לכל טוסדות שיסדה וכוננה טרן רביט הק' והטהור בעל דברי יואל זי"ע בעיו ובעבודה, הוא הנבר העמוד ליטין קהלתינו וטוסדותינו פה עיר הקודש נזום הוסדה עריבה ושטורה, ועושה וטעשה לחזק את חינך הטהור בירושלים בעיר שחוברה, וגם זכה לקנות שם ושאירית בבנני קהלתינו הק' טבצרי התורה, טזיל זרב טביסי להרבות תורה וחסד בטריבא, פיר נקי לאביונים לחזק לב נשברה, ועוסק בצרכי הכלל והפרט בטסירה בבירה

ה"ה, איש החסד והמעש בש"ת

הרה"ח טוה"ר

אברהם יודא ראזענבערג

הי"ו

טחשובי ונכבדי קהלתינו הק' בארה"ב יצ"ו

לרגל בואו לבקר בארה"ק

לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו

יהא בואו לברכה ולהצלחה, ולחיזוק קהילות הקודש וטוסדותי' על טהרת הקודש, וזכה לרזות רוב נחת דקדושה טכל יר"ח זרע ברך ה' נטעי נאמנים קודש הילולים לה' ולתפארתי בירך הטסורה טדור דורים, וידעפו טשטי טעונים, ברכות לרוב וכל טוב עשרת טינים, עדי נזכה לעלות לציון ברינה בביאת טלבא טשיחא וטלכינו כ"ק טרן רביט הגה"ק שליט"א בראשינו בב"א

הטקבלים פניו בידידות

הנהלת הקהילה - הנהלת המוסדות

וועד קרן הבנין